

2015/6

ცდგელთვიუტი ლიცტატტუტულ –
საზგადღობტივი ჟუტნალი

მთავარი რედაქტორი
ამირან გომართელი

მთ. რედაქტორის მოადგილეები
ბალათერ არაბული
სოსო გოლიაძე

რედაქტორთა ჯგუფი
ანდრო ბუაჩიძე
თამარ გელიტაშვილი
ელზა მეტრეველი

კომპიუტერული უზრუნველყოფა
ქეთევან მერკვილაძე

გრაფიკული ილუსტრაციები
მარიამ გოგილიძისა

გარეკანის პირველ და
მეოთხე გვერდებზე:
ნიკო ფიროსმანი –

„არსენალის მთა ღამით“ და
„ალექსანდრე მამუჩარაშვილის
პორტრეტი“

მისამართი: თბილისი, ხიდის ქ.№1
ტელ.: 2-98-36-43

ciskari1852@gmail.com
<https://www.facebook.com/ciskari1852>

სარედაქციო საბჭო

ანდრო ბედუკაძე
თავმჯდომარე

ვანო ამირხანაშვილი
ნაირა ბეპიევი
ლევან ბრეგაძე
დავით თედორაძე
ზვიად კვარაცხელია
ესმა კოკოსკერია
გიორგი ლობჯანიძე
ავთანდილ ნიკოლეიშვილი
ნინო სადღობელაშვილი
თამაზ ტყემალაძე
რეზო ჭყეშვილი
თემურ ჭკუასელი
ბესიკ ხარანაული

ჟუტნალი გამბდის
თბილისის მუნიციპალიტეტის
ფინანსუტი მსატდაჭრით

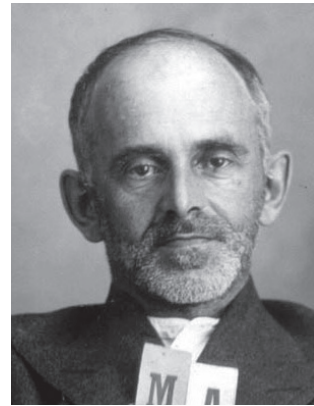
სარჩევი

ფიროსმანის დაბრუნება		ცინზურა და ლიბარაბურა	
ოსიპ მანდელშტამი	3	ანდრო ბუაჩიძე	104
ცოტა რამ ქართულ ხელოვნებაზე.		ცნობილი აკრძალული ნიგნები	
თარგმნა ელზა მეტრეველმა			
გია მარსაგიშვილი	7	ახალი თარგმანები	
ნიკო ფიროსმანაშვილის ახლად დადგენილი ფერწერა და უცნობი დეტალები		თავადი ლოტრეამონი	109
		მალდორორის სიმღერები. თარგმნა მამუკა ცეცხლაძემ	
პოუზია		აფხაზი მწერალი	
ქეთევან ნათელაძე	15	„ცისქარში“	
ნინო ჭინჭარაული	20	მიხაილ ლაკერბაი	133
ზაზა სუყაშვილი	23	სტუმარი. თარგმნა მ. ასათიანმა	
ღრამბურგია		„ცისქარი“ აფხაზ	
გურამ ბათიაშვილი	27	მწერალზე	
საბა. პიესა		ტრისტან მახაური	137
პოუზია		მიხაილ ლაკერბაის „სტუ- მარი“ და მისი ლიტერატუ- რულ-ფოლკლორული პარა- ლელები.	
თამუნა ლაფაური	56	აფხაზურად თარგმნა ირმა ოსიამ	
ირაკლი ვაშაყმაძე	61	წიგნები • რეცენზიები	
„ჩემი ქვეყნისა დიდება ძველი“...		ზაზა აბზიანიძე	147
გიორგი ალიბეგაშვილი	64	დაკარგული იდენტობის ძიებაში	
ათონის წმიდა მთის ქართველთა ლავრა		არბრევი	
უსეისტიან		მარიკა კახაძე	155
ნუგზარ ზაზანაშვილი	83	ხიდი განსხვავებულ კულტურებს შორის	
სოფიალოგია დერჟავის სამსახურში			
„ცისქარი“ – ბავშვებს			
აზა ბასლანიძე	91		
ლექსები			
ვასილ გულეური	95		
ზღაპარი და ლექსები			
გაგა ნახუცრიშვილი	100		
ორი ზღაპარი			

ხელმოწერების გასაფორმებლად
დაგვიკავშირდით ტელეფონის
ნომრებზე:
591 20 25 40;
599 56 56 44;
591 30 75 09

შემოსული მასალები ავტორებს არ უბრუნდებათ.

ოსიპ მანდელშტამი

ცოტა რამ ქართულ ხელოვნებაზე

ოსიპ მანდელშტამი (1891-1938) – XX საუკუნის ერთ-ერთი დიდი, ებრაული წარმოშობის, რუსი პოეტი. მისი ლექსები გერმანულ ენაზე თარგმნა ასევე დიდ პოეტად შერაცხილმა პაულ ცელანმა. ამან კიდევ უფრო ძლიერი ქარიზმა შემატა ოსიპ მანდელშტამის სახელს.

საქართველოში მანდელშტამი პირველად 1920 წელს ჩამოვიდა, უფრო სწორი იქნება თუ ვიტყვით, ის ბედისწერამ გადმოიხროლა – ყირიმში უკანდახეულმა ვრანგელის მხარდამჭერებმა დააკავეს, რადგან ბოლშევიკების ჯაშუში ეგონათ. მას ჯერ დახვრეტას უპირებდნენ, მერე ბარჯაზე დასვეს და ბათუმისკენ გამოამგზავრეს. ბათუმში საპატიმროდან პოეტი ტიციან ტაბიძემ გამოიხსნა და თბილისისკენ გამოისტუმრა, ასე დაიწყო მისი მოგზაურობა ქართული კულტურის წიაღში.

მანდელშტამის მასპინძლები „ციხეფერყანელები“ იყვნენ. მათ აზიარეს ეს საოცარი პოეტი ქართულ ლიტერატურულ კლასიკასა და ხელოვნებას, ყოფასა და ხასიათს. ვაჟას შემოქმედებით შთაგონებულმა პოეტმა თარგმნა „გოგოთურ და აფშინა“. მეორედ მანდელშტამი საქართველოში 1930 წელს, მეუღლესთან ერთად ჩამოვიდა. მიუხედავად საქართველოსთან არცთუ ისე ხანგრძლივი ურთიერთობისა, მან ღრმად გაიაზრა ქართული კულტურის თვითმყოფადი ხასიათი.

რუსულ პოეზიაში არსებობს ქართული ტრადიცია. როდესაც გასული ასწლეულის ჩვენი პოეტები საქართველოზე ლაპარაკობენ, მათი ხმა უჩვეულო ქალურ სირბილეს იძენს და თვითონ ლექსიც როგორღაც რბილ, თითქოს ტენიან ატმოსფეროში იძირება:

На холмах Грузии лежит ночная мгла...*

იქნებ, მთელ ქართულ პოეზიაშიც ვერ მოიძიოთ ორი ისეთი ლექსი, ისე ქართულად მთვრალი და სურნელოვანი, როგორც ლერმონტოვის ორი სტრიქონია:

Пену сладких вин

Сонный льет грузин.*

უნდა გითხრათ, რომ რუსულ პოეზიაში გვაქვს ჩვენი საკუთარი ქართული მითი, პირველად პუშკინში რომ გაცხადდა –

Не пой, красавица, при мне

Ты песен Грузии печальной, –*

და ლერმონტოვმა რომ მითოლოგიად გადაამუშავა, მითოლოგიად, რომლის გულისგულია მითი თამარზე.

საინტერესოა, რომ ამ მითად, პოეზიის აღთქმულ ქვეყნად რუსული პოეზიისათვის იქცა არა სომხეთი, არამედ საქართველო.

საქართველომ აცდუნა რუსი პოეტები ერთგვარი ეროტიკით, სიყვარულის

*საქართველოს მთებზე ღამის წყვდიადი ჩამონვა (ა. პუშკინი).

*ტკბილ, აქაფებულ ღვინოს ასხამს მთვლემარე ქართველი.

*ნუ მიმღერ, მშვენიერო, სევდიანი საქართველოს სიმღერებს.

ნიჭით – რაც დამახასიათებელია ეროვნული ხასიათისათვის, მსუბუქი თრობის უმანკო სულით, ერთგვარი მელანქოლიური და სანადიმო განწყობით, რომლითაც სავსეა ამ ხალხის სული და ისტორია. ქართული ეროსი – აი, რა იზიდავდათ რუს პოეტებს. სხვისი სიყვარული ჩვენთვის მუდამ იყო საკუთარზე ძვირფასი და ახლობელი. საქართველომ კი დიახაც იცოდა სიყვარული. მისი ძველი ხელოვნება – მის ხუროთმოძღვართა, ფერმწერთა, პოეტების ოსტატობა – გაჟღერებულია ნატიფი სიყვარულითა და გამირული სიფაქიზით.

დიახ, კულტურა მათრობელაა. ქართველები ღვინოს ვინროყელიან, გრძელ ქვევრებში ინახავენ და მათ მიწაში ფლავენ. სწორედ ეს არის ქართული კულტურის პირველსახე. მიწამ შემოინახა ამ ვინროყელიანი ჭურჭლის ტრადიციული, ამავედროულად კეთილშობილური და მხატვრული ფორმა – სავსე დუღილითა და არომატით. ის, რაც არ ჩანს კულტურის ზედაპირზე – გარეგნულ ნიშნებში, არის სწორედ სული თრობისა, ნაყოფი იდუმალი შინაგანი დუღილისა: მიწაში ჩაფლული ღვინით სავსე ვინროყელიანი ამფორა.

არასოდეს რუსულ კულტურას საქართველოსთვის თავს არ მოუხვევია თავისი ღირებულებები. ამ მხარის რუსიფიკაცია არასდროს გასცილებია ადმინისტრაციული ყოფის ფორმებს. გასული საუკუნის დასაწყისის რუსმა ადმინისტრატორებმა ვორონცოვ-დაშკოვის მეთაურობით, რომლებმაც ამ ქვეყნის ეკონომიკური ცხოვრება დაამახინჯეს და საზოგადოება დათრგუნეს, ვერ შეძლეს, შეხებოდნენ ყოფიერებას და მას თავისდა უნებურად პატივს მიაგებდნენ, ხოლო საქართველოს კულტურულ რუსიფიკაციაზე ლაპარაკიც შეუძლებელი იყო. ამიტომაც საქართველოს ეროვნული და პოლიტიკური თვითგამორკვევა, მკვეთრად რომ გაიმიჯნა ორ პერიოდად – საქართველოს გასაბჭოებამდე და შემდეგ – ქარ-

თული კულტურისა და ხელოვნებისათვის უნდა ქცეულიყო საკუთარი თავისადმი ერთგულების გამოცდად და კულტურული რუსეთი, მთელი ასწლეულის განმავლობაში სიყვარულით რომ ადევნებდა თვალს საქართველოს, ახლა შეშფოთებით შეყურებს ქვეყანას, რომელიც მზად არის, უღალატოს საკუთარ კულტურულ მონოდებას. ქართული ხელოვნება თავისი არსით ყოველთვის აღმოსავლეთისაკენ იყო მიმართული, თუმცა, იმავდროულად, საქართველო არასოდეს გათქვეფილა აღმოსავლეთში და მისგან მუდამ განცალკევებით იდგა.

ქართულ კულტურას მე ორნამენტული ტიპის კულტურებს მივაკუთვნებდი. ამ ვეებერთელა და დასრულებულ უცხო არეს რომ შემოფარგლავს, ის, უმთავრესად, შეინოვს მის გარეგნულ სახეს, იმავდროულად კი თავგანწირვამდე ეწინააღმდეგება ძლიერი მეზობლების შინაგან მტრულ არსს.

დღეს საქართველოში ამონაკენესად გაისმის კვილი: „შორს აღმოსავლეთისგან – დასავლეთისკენ! ჩვენ არ ვართ აზიელები – ჩვენ ევროპელები ვართ, პარიზელები!“ რაოდენ დიდია ქართული შემოქმედებითი ინტელიგენციის გულუბრყვილობა! ტენდენცია – შორს აღმოსავლეთისგან! – ქართულ ხელოვნებაში ყოველთვის იყო, მაგრამ მისი გადანყვეტა ხდებოდა არა უხეში ლოზუნგით, არამედ მაღალმხატვრული ფორმალური საშუალებებით.

შეიარეთ ტფილისის ფერწერის ეროვნულ მუზეუმში. თქვენ აქ იხილავთ მკაცრი პორტრეტების გრძელ მწკრივს – უმთავრესად ქალებისას – თავისი ტექნიკითა და ღრმად სტატიკური სიმშვიდით ძველ გერმანულ მხატვრობას რომ მოგაგონებთ. იმავდროულად ფორმის სიბრტყითი აღქმა და ხაზის კომპოზიცია (ხაზების რიტმი) სპარსული მინიატიურის ხერხებით სუნთქავენ. ხშირად ნახავთ ოქროსფერ ფონს და მდიდრულად მოქრულ ორნამენტს. უცნობ ფერმწერთა

ეს ნამუშევრები – ეს არის ქართული ხელოვნების ნამდვილი გამარჯვება აღმოსავლეთზე და რა უსუსურია მათ წინაშე ოდესღაც პიკასოს მიერ დამტვრეული ვიოლინოს აცეკვებული ნაფოტები, რამაც ახალი ქართული ფერწერა დაიპყრო. ამ ვიოლინოსაც იგივე ბედი ეწია, რაც ბერმონაზონთა თაღლითურ რელიკვიებს – ვიოლინო იყო ერთი, ის ერთხელ დაამტვრიეს, მაგრამ არ მოიძებნება ქალაქი, სადაც არ გიჩვენებენ ნამსხვრევებს – აი პიკასოს ნატეხი!

ენის სიცოცხლე გახსნილია ყველასთვის, თითოეული ჩვენგანი ლაპარაკობს, მონაწილეობს ენის ყოფაში და ყოველი ნათქვამი სიტყვა ახალ კვალს ტოვებს მასზე. ფერწერის ენის განვითარებაზე დაკვირვების შესანიშნავ შესაძლებლობას გვაძლევს ფირნიშები, კერძოდ ტფილისური, ჩვენს თვალწინ რომ გადაიზრდება ფიროსმანაშვილის ყოვლისმომცველ ხელოვნებაში.

ნიკო ფიროსმანაშვილი ფირნიშების უბრალო, გაუნათლებელი მხატვარი იყო. ის მუშამბაზე, სამ ფერში წერდა – ჟანგმინით, მწვანე მინით და ნახშირით (რუხი ფერის ყველა ვარიაციით). მისი დამკვეთები, ტფილისელი მედუქნეები, საინტერესო სიუჟეტებს მოითხოვდნენ და ისიც გულს არავის წყვეტდა. ერთ-ერთ ნახატზე მისივე ხელით გაკეთებული მინაწერი ამოვიკითხე – „Шамил со свево караулом“ (ორთოგრაფიას ვიცავ). შეუძლებელია, ქედი არ მოუხარო მის „უნიგნურ“ (არაანატომიურ) ლომებს, შესანიშნავ აქლემებს, რომელთაც ზომებით სრულიად არ შეესაბამებოდა ადამიანთა ფიგურები და კარვები და რომლებიც სიბრტყეს მხოლოდ ფერის ძალით ამარცხებენ. ფრანგებს რომ რაიმე სცოდნოდათ ფიროსმანაშვილის არსებობის შესახებ, საქართველოში ჩამოვიდოდნენ, რათა მისგან ფერწერა ესწავლათ. ისე კი, ამას მალე შეიტყობენ იმდენად, რამდენადაც უყურადღებოდ მიტოვებული მისი ნახატები თითქმის მთლიანად უცხოეთშია გაზიდული.

თანამედროვე ქართული ხელოვნების კიდევ ერთი გამოვლინება – ევროპული ღირებულების მქონე – ეს არის პოეტი ვაჟა-ფშაველა. ის უკვე მრავალგზის გამოსცა „ნარკომპროსმა“ და ახალ საქართველოში ვაჟა-ფშაველას ერთგვარი კულტიც კი იქმნება, მაგრამ, ღმერთო ჩემო, რაოდენ მცირეა მისი უშუალო გავლენა ახალ ქართულ პოეზიაზე!.. ეს იყო სიტყვის ნამდვილი ქარიშხალი, მთელ საქართველოს რომ გადაუარა და ძირფესვიანად დათხარა ხეები.

მისი პოემების ხატოვანება, თავისი ლამის შუასაუკუნეობრივი სიდიადით, სტიქიურია. მათში ბობოქრობს ნივთიერი, ხელშესახები სამყარო, ყოფიერება. ყოველივე, რაზეც ის ლაპარაკობს, ძალაუნებურად იქცევა სახედ, ხატად, მაგრამ პოეტს სიტყვა ეცოტავება – იგი სიტყვას თითქოს ნაწილებად გლეჯს კბილებით, ფართოდ იყენებს უამისოდაც ვნებიანი ტემპერამენტის მქონე ქართულ ფონეტიკას.

ახალმა ქართულმა პოეზიამ ისე გადაიტანა ვაჟა-ფშაველა, როგორც გრიგალი და ახლა აღარ იცის, რა მოუხერხოს მის მემკვიდრეობას.

ამჟამად ქართულ პოეზიას წარმოადგენს ეგრეთ წოდებული ჯგუფი „ცისფერყანწელები“ – პაოლო იაშვილისა და ტიცციან ტაბიძის ხელმძღვანელობით – რომლის რეზიდენციაც ტფილისშია. „ცისფერყანწელებს“ საქართველოში ისე ეთაყვანებიან, როგორც შემოქმედებითი სფეროს უზენაეს მსაჯულთ, თუმც კი თავად ისინი ღმერთმა განსაჯოს. ფრანგული მოდერნიზმისადმი – თანაც რუსული თარგმანების, „სხვისი ხელის“ ნაშველებით აღქმულის – მონური მორჩილებით აღზრდილნი, ისინი ელაქუცებიან საკუთრ თავს და მკითხველს ბოდღერიანობაზე, არტურ რემბოსეულ გაბედულებასა და გამარტივებულ დემონიზმზე დაფუძნებული იაფფასიანი რიტორიკული ნაყენით. ყოველივე ეს შეზავებულია ყოფიერების ზედაპირული ეგზოტიკით.

მათ გვერდი აუარა უკანასკნელი ოცნლეულის რუსული პოეზიის აღმავლობამ. ჩვენთვის ისინი არიან პენზა თუ ტამბოვი... ერთადერთი რუსი პოეტი, რომელმაც მათზე ზეგავლენა მოახდინა – ეს არის ანდრეი ბელი, უცხოელთათვის ეს მისტიკური რუსი ვერბიციკაია.

ქართული ლიტერატურის მეორე მიმდინარეობა – კონსერვატული – სრულიად უფერულია. ლიტერატურული ცხოვრება უჩვეულოდ ხმაურიანია და მყვირალა, უამრავი დისპუტით, კამათით, ბანკეტითა და განხეთქილებით. ამ ამაოებათა

ამაოებას ვერ გადაფარავს შემოქმედის ლომისებური ბრდღვინვა: „თქვენ არც დასავლეთი ხართ და არც აღმოსავლეთი, არც პარიზი და არც ბაღდადი; ღრმა სოლად ჩაესო ისტორიულ მინას თქვენი ხელოვნება, თქვენი მხატვრული ტრადიცია. ღვინო ძველდება – ამაშია მისი მომავალი; კულტურა ღვივის – ამაშია მისი სიჭაბუკე. გაუფრთხილდით თქვენს ხელოვნებას – მინაში ჩაფლულ თიხის ვინრო ქვევრს“.

თარგმნა
ელზა მეტრეველი

პაბლო პიკასო – ნიკო ფიროსმანი (ჩანახატი)

პიკა მახსახიშვილი

ნიკო ფიროსმანაშვილის ახლად დადგენილი ფერწერა და უცნობი დეტალები

მიმდინარე წლის 1 ივნისს ლონდონის აუქციონზე გამოტანილი იყო ნიკო ფიროსმანაშვილის შედევი – „არსენალის მთა ღამით“. აუქციონზე შეძენის შემდეგ ნახატი საქართველოს დაუბრუნდა, რასაც ბატონ ბიძინა ივანიშვილს უნდა ვუმაღლოდეთ. ეს ჩვენს სამუზეუმო ცხოვრებაში მსოფლიოს პრესტიჟულ აუქციონზე ხელოვნების მუზეუმისათვის ესოდენ მნიშვნელოვანი ფერწერის შეძენის პირველი შემთხვევაა. მოვლენა ხელოვნების მუზეუმის დამაარსებლების: ექვთიმე თაყაიშვილის, დიმიტრი შევარდნაძის, იროდიონ სონღულაშვილის, შალვა ამირანაშვილის და სხვათა დიდი ღვაწლის გაგრძელებაა. ხელოვნების მუზეუმის საგანძურს 2007 წელს, ბატონი ბიძინა ივანიშვილის მეშვეობით, ასევე შეემატა გასაყიდად გამზადებული ვარციხის ხატი – „ღვთისმშობელი ყრმით“.

1999-2001 წლებში ნიკო ფიროსმანაშვილის მემკვიდრეობის შემსწავლელმა სარეესტრო კომისიამ (რომლის წევრი მეც ვიყავი) ხელოვნების მუზეუმის ახალი და თანამედროვე ქართული ფერწერის ფონდში დაცული ალექსანდრე მამუჩარაშვილის პორტრეტის შესწავლა დაიწყო (თუნუქი, ზეთი, 71X39 სმ. ინვ. №226). კომისიამ ნამუშევრის ავტორად არ მიიჩნია ნიკო ფიროსმანაშვილი და ფერწერა ფიროსმანის წრეს მიაკუთვნა. ასეთი დასკვნა, ალბათ, იმანაც განაპირობა, რომ ამ გენიალური მხატვრის ხელოვნება დღემდე ჯეროვნად არ არის შესწავლილი, თუმცა მოგვიანებით მიკვლევულმა დოკუმენტმა გააბათილა კომისიის დასკვნა და ცხადყო: ალექსანდრე მამუჩარაშვილის პორტრეტი ნამდვილად ნიკო ფიროსმანაშვილის ადრეული შემოქმედების ნიმუშია.

ამ საკითხზე ქვემოთ დანვრჩილებით

ვისაუბრებ, მანამდე კი მკითხველს ფიროსმანის ცხოვრების დღემდე უცნობი დეტალები მსურს, გავაცნო.

•

რთულია წერო შემოქმედზე, რომლის შესახებაც არ მოიპოვება რაიმე ოფიციალური საბუთი და ვისი ბიოგრაფიაც მისი გარდაცვალების შემდგომ მხოლოდ ზეპირი გადმოცემების მიხედვითაა შეთხზულ-შედგენილი. დაუჯერებელია თუნდაც მხატვრის მეგობრისა და ერთგვარი მეცენატის, ბეგლარ იაქაშვილის (ბეგლარ იაქიევის) სიტყვების ჭეშმარიტება: „მთელი სიცოცხლე სმაში და ხატვაში გამოალამა. ხატავდა – სასმელი ვიშოვოო, სვამდა – კარგად დავხატოო“ ან სირაჯ მესხიშვილის მოგონება: „ღვინო იყო მისი მახრჩობელა. როგორც ფუტკარმა დილის მანანა აიღოს, ისე უნდა დაეგლო ღვინის დუქნები“.

შეუძლებელია, ადამიანმა გამუდმებით სვას და ამავე დროს დაგვიტოვოს დიდი შემოქმედებითი მემკვიდრეობა. შედარებით ობიექტურ მონაცემებს ფიროსმანაშვილის „ბოჰემური“ ცხოვრების შესახებ პოეტისა და პუბლიცისტის, ვეფხო აკობაშვილის, ახლად მიკვლეულ ჩანაწერებში ვხვდებით, რომელსაც ლიტერატურის მუზეუმის არქივში მუშაობისას წავაწყდით (მასალის მიკვლევაში დიდი დახმარება გაგვიწია არქივის თანამშრომელმა – დავით ბუაჩიძემ, რისთვისაც მადლობას ვუხდით მას). ჩვენთვის აქამდე უცნობი მოგონებები ავტობიოგრაფიული ხასიათისაა. იგი, სავარაუდოდ, 1967-68 წლებშია დაწერილი (გიორგი ლეონიძის სახელობის ლიტერატურის მუზეუმი, მოგონებათა ფონდი, №023840, „ვ. აკობაშვილის მოგონებები“, მანქანაზე ნაბეჭდი 26 გვერდი), XX საუკუნის პირველი ნახევრის თბილისის ლიტერატურულ ცხოვრებას ასახავს და, რაც მთავარია, სხვა, არსებული მონაცემებისგან მკვეთრად განსხვავებულ ინფორმაციას გვანოძებს ფიროსმანის ცხოვრების შესახებ:

„ზოგს ისეთი წარმოდგენა აქვს ფიროსმანზე, თითქოს ის ისე თვრებოდა, რომ სახლში წასვლის თავი აღარ ჰქონდა, ბაღში წვებოდა და იძინებდა. არა, ვინც ასე ფიქრობს, ის სცოდავს.

ფიროსმანს მთელი დღეები ღვინის სარდაფში უხდებოდა მუშაობა, მისი საცხოვრებელი ბინაც ჯურღმულივით ბნელი, ნესტიანი, უმზეო და უჰაერო იყო. იგი დანატრებული იყო სუფთა ჰაერს, მზეს, ბუნებას და ისიც, ნასვამი იყო თუ ფხიზელი, ხშირად გამოდიოდა ბაღში და იქ ისვენებდა, ბუნების ლალი შვილი ბუნების წიაღში ეძებდა განცხრომას, ოცნებას, მყუდროებასა და მოსვენებას. მხოლოდ აქ ივინყებდა ის თავის გაჭირვებას, უსასოობას, დარდას და ყელამდე მოსულ ბოლმას. ამისათვის მას ნუ დავძრახავთ, ბაღში ძილს ლოთობაში ნუ ჩამოვართმევთ, ღმერთს ნუ ვცოდავთ.

ზოგჯერ ვფიქრობ ხოლმე: ფიროს-

მანს რომ უბრალო, ადამიანური პირობები ჰქონოდა ცხოვრებისა და მუშაობისა, რას შექმნიდა და რა საგანძურს დაუტოვებდა კაცობრიობას!

აკი ამბობდა:

– ოთახი არ მაქვს, რომ ადამიანურად დავჯდე და ვიმუშაო, ფული მე არ მაქვს, რომ საღებავები ვიყიდო და თუ ვისმე რამე დავუხატე, დამათრობს და გამომიშვებს.

და ასე გრძელდებოდა ყოველდღე, თვეობით, წლობით და ეს მაშინ, როცა თბილისის ყოველ კუთხეში, სადაც კი სამიკიტნოები და რესტორნები იყო, თითქმის ყველა ფიროსმანის ხელით იყო მონატული“.

ჩანაწერებში ავტორი მოგვითხრობს პირადი ურთიერთობის შესახებ იოსებ იმედაშვილსა და გოგლა ლეონიძესთან. სწორედ მათი მეშვეობით გაიცნო აკობაშვილმა ნიკო ფიროსმანაშვილი. ახალგაზრდა პოეტს იოსებ იმედაშვილმა დაავალა, როგორმე მოეხერხებინა და მხატვრისთვის, რომელიც ალექსანდროვის (კომუნარების) ბაღის ხშირი სტუმარი იყო, ფოტო გადაეღებინა:

„პირველად მისგან გავიგონე ნიკო ფიროსმანაშვილის ამბავი. ფიროსმანმა მხოლოდ იმ ხანებში მიიქცია საზოგადოების ყურადღება თავისებური მხატვრობითა და უცნაური ცხოვრებით...“

იოსებ იმედაშვილი თურმე ადრევე ცდილობდა, როგორმე მიეტყუებინა ფიროსმანი რედაქციაში ან იქვე, ბაღში გადაეღებინა სურათი, მაგრამ ფიროსმანი საამისოდ ახლოს არ ეკარებოდა, ერთხელ ეთქვა:

– სურათი რად მინდა, კი არ ვკვდებიო“.

არც ვეფხო აკობაშვილისთვის აღმოჩნდა დავალება მარტივად შესასრულებელი, მასაც კატეგორიული უარით უპასუხა ნიკომ:

„– ვის რაში სჭირდება ჩემი სურათი, რომელი მანთაშოვი მე მნახეთ, თქვენნი გამასხარავებალა მინდა?!“

– გამასხარავება კი არა, ჟურნალში უნდა დაგებქდოთ თქვენი სურათი, რომ ქვეყანამ გნახოთ. – ვუპასუხე.

– ჰოდა, სწორედ ეგ იქნება გამასხარავება, ვინცა მნახავს იტყვის: ეს ვილაც ოხერია, ჟურნალში გამოუქიმიათო. – ჯიუტობდა ფიროსმანი“.

დღეისათვის ნიკო ფიროსმანაშვილის უტყუარი ფოტოსურათი ორია: ქალანთაროვების ოჯახიდან მოწოდებული ახალგაზრდა, 19-20 წლის ნიკო (1880-იანი წლების დასაწყისი) და 1916 წელს ქართველ ხელოვანთა საზოგადოებაში სტუმრობის შემდეგ ედვარდ კლარის ატელიეში გადაღებული და გაზეთ „სახალხო ფურცლის“ დამატებაში (№108, 1916 წლის 19 ივნისი) გამოქვეყნებული ფოტო.

1916 წლის 24 მაისს გაზეთი „სახალხო ფურცელი“ აქვეყნებს ცნობას ნიკო ფიროსმანაშვილის ქართველ ხელოვანთა საზოგადოებაში მიწვევის შესახებ (გაზ. „სახალხო ფურცელი“, 1916 წ. 24 მაისი, №581, გვ. 2). ამ დღისათვის ნიკოს მიგნება და მიპატიჟება არ გაძნელებულა (ამას გაზეთის ფურცლებზე გამოქვეყნებული მისი ფოტოსურათიც მოწმობს), თუმც იმავე ზაფხულს მხატვარი ქალაქიდან მოულოდნელად გამქრალა და, თავგამოდებული ძებნის მიუხედავად, მისი კვალისთვისაც ვერ მიუგნიათ.

ვახტანგ ბერიძე თავის მონოგრაფიაში ახალგაზრდა მხატვრებისა და მწერლების ფიროსმანაშვილის შემოქმედებით დიდ დაინტერესებაზე საუბრობს და აღნიშნავს:

„... იმავე დროს მაშინდელ გაზეთებში ვკითხულობთ იმასაც, რომ თვით მხატვრის შესახებ თითქმის არაფერი არ არის ცნობილი“.

„ამბობენ, გალოთდა და სადღაც კახეთში გარდაიცვალაო“. – წერდა 1916 წელს ერთ-ერთი ავტორი.

ასევე მაისის შემდეგ დღეებს შეეხება ლადო გუდიაშვილის მოგონებაც:

„ფიროსმანაშვილისთვის გადმომცეს დაახლოებით 300 მანეთი. ნავედი მას-

თან, მაგრამ ძველი ბინიდან სადღაც გადასულიყო... რამდენიმე ბავშვმა იკისრა ფიროსმანაშვილის მოძიება. გავყევი მათ, შემოვიარეთ დიდუბე, ვაგზლისა და მალაკნების ქუჩებზე მდებარე სარდაფები და ეზოები, მაგრამ პასუხი ყველგან ერთი იყო: დიდი ხანია, არ გვინახავსო, – გვეუბნებოდნენ მედუქნეები და რესტორნის პატრონები“.

1916 წელს, ზაფხულის ბოლოს, თბილისში, თავისი მშობლების ბინაზე, ილია ზდანევიჩმა ფიროსმანაშვილის ნამუშევრების ერთდღიანი გამოფენა მოაწყო. გამოფენის დათვალიერების შემდეგ მოსე თოიძემ მხატვრის დასაცავად „სახალხო ფურცელში“ დაბეჭდა სტატია – „ნიკო ფიროსმანაშვილი და მისი ნახატები“:

„ახლა ფიროსმანაშვილი არსად ჩანს, ვინ უწყის, ცოცხალია იგი თუ მკვდარი. მას ვეღარ ვუშველით, მხოლოდ უნდა ვიცოდეთ, თუ სადმე არის მისი ნახატები დარჩენილი, შევკრიბოთ და მუზეუმში ვიქონიოთ“. – ასე ამთავრებს წერილს მოსე თოიძე.

ნიკო ფიროსმანის თბილისიდან გაუჩინარება გაზეთ „სახალხო ფურცლის“ სურათებიან დამატებაში (გაზეთი №620, დამატება №111, კვირა, 10 ივლისი) მასზე უხამსი კარიკატურის დაბეჭდვის შემდეგ დღეებს ემთხვევა.

სავარაუდოდ, სწორედ ამ გაუჩინარებას უნდა ავსებდეს ვეფხო აკობაშვილის მოგონება:

„ერთხელ გოგლა ლეონიძესთან კაბინეტში შევესწარ ავჭალელ მოხუცებულ ადამიანს, რომელიც კარგად იცნობდა ფიროსმანს. გოგლას საგანგებოდ დაებარებინა ეს მოხუცი. სახელი და გვარი აღარ მახსოვს“. მოგონების მიხედვით, გოგლას უთხოვია ვეფხოსთვის, მონაყოლის ჩანერა გაეგრძელებინა. აკობაშვილი ორი ან სამი წლის შემდეგ ამგვარად იხსენებს მოხუცის მონათხრობს:

„ამ მოხუცს ავჭალაში ჰქონია დუქანი... ერთ წელიწადს (არ მახსოვს რომელი წელიწადი დაასახელა) ავჭალაში მისუ-

ლა ფიროსმანი, მისი დუქნის წინ, მეორე სართულზე, დაუქირავებია ერთი პატარა ოთახი და დაუწყია ცხოვრება.

– ქალაქს ველარ გავუძელი, წამოვედი, იქნებ აქ მაინც ცოტა დავისვენოო. – უთქვამს ფიროსმანს.

თურმე ყოველდღე ამ დუქანში სადილობდა და ვახშობდა.

მოხუცმა აგვინერა ფიროსმანის აგებულება: მაღალი, შავგვრემანი, შავი დიდი თვალებით, შავი წვერ-ულვაშით, ნაღვლიანი გამომეტყველებით, შავი პიჯაკით, შავი, გვერდზე დალილული ხალათით და ყველაფერი ისეთი, როგორც მართლა იყო და როგორც მე ხშირად მინახავს.

გასულა დრო და ფიროსმანს სახლში მიუყვანია ავჭალელი ქალი და მასთან დაუწყია ცხოვრება.

– ამის შემდეგაო, – ამბობს მოხუცი, – ფიროსმანი დუქანში აღარ სადილობდა, წაიღებდა კერძებს სახლში, თითო ჩარექა ღვინოს გააყოლებდა და ოჯახურ ცხოვრებას ეწეოდაო.

ხშირად სახლშიც აკეთებდნენ სადილებს.

ფიროსმანი სულიერად ისვენებდა და ნაყოფიერად მუშაობდა.

მე მგონია, ეს ის პერიოდია, როცა ფიროსმანი გაქრა თბილისიდან, როცა მას ეძებდნენ და ველარ პოულობდნენ.

– მაგრამ ფიროსმანი დიდხანს აღარ გაჩერებულა ავჭალაში, ისევ თბილისში დაბრუნებულა და ის ქალიც თან წამოუყვანია. ქალი ცოტა ხანს დარჩენილა თბილისში და ისევ ავჭალაში დაბრუნებულა. ამის შემდეგ ფიროსმანი აღარ გამოჩენილა. – ასე ამთავრებს მოხუცი თავის საინტერესო მოგონებას ფიროსმანზე“.

საუბარი 1965 წლის ზაფხულში ჩაუნერია ვეფხო აკობაშვილს: „გოგლამ ეს მასალა ჩადო სპეციალურ პორტფელში, რომელშიც მხოლოდ ფიროსმანზე შეგროვილი მოგონებები ინახებოდა. იქვე იყო ჩემი მოგონება ფიროსმანზე“.

სამწუხაროდ, იმ დღეს ეს პორტფელი სანაყინეში დაიკარგა (დაკარგვის ფაქტი

არაერთ ავტორს აქვს დადასტურებული, ვეფხო აკობაშვილი კი ამ ფაქტის მომსწრეა).

ავჭალელი მედუქნისაგან ბოლომდე მოსმენილი ჰქონდა თუ არა გიორგი ლეონიძეს ფიროსმანის ცხოვრების ამ პერიოდის შესახებ, უცნობია. მას ეს ფაქტი არსად აქვს ნახსენები. შესაძლოა, ვერც მოასწრო მისი გამოქვეყნება, რადგან ძალიან მაღე, 1966 წლის 9 აგვისტოს გარდაიცვალა.

ვეფხო აკობაშვილის ჩანაწერები სახასიათოა და გვამცნობს ფიროსმანის შემოქმედებით და პიროვნულ თვისებებს:

„ფიროსმანი ტანად საშუალოზე მაღალი იყო, ხმელი, მკვრივი აგებულებისა, ოდნავ შეჭალარავებული, შავგვრემანი, ღია შუბლით, ნაღვლიანი თვალებით, მერცხალა ულვაშებითა და ნიკაპზე ლამაზად მოშვებული მოკლე წვერით. ხან ვაჟასავით ზვიადი იყო, ხანაც ტანჯული და ნაღვლიანი, ვითარცა ჯვარცმული ქრისტე“.

აკობაშვილის ერთ-ერთი შეხვედრა მხატვართან ალექსანდრეს ბალის ეკლესიასთან მომხდარა, სადაც გრძელ სკამზე ჩამომჯდარი ფიროსმანაშვილი მეგობარს ესაუბრებოდა:

„ამ დროს ფიროსმანის ყურადღება ერთმა ქალმა მიიქცია, რომელიც განაპირა სკამზე იჯდა, გარშემო ბიჭები უტრიანებდნენ, აბუჩად იგდებდნენ.“

– მოშორდით, ბიჭებო! რა გინდათ მაგ უბედურისგან, თქვე მამაძალღებო! – დაუტაცანა ფიროსმანმა, მაგრამ ისინი მაინც არ ეშვებოდნენ. ფიროსმანმა წამოდგომა დააპირა ბიჭების გამოსაკიდებლად, მაგრამ მე დავასწარი: დამაცადე, ძია ნიკო, მაგათ მე მოვუვლი-მეთქი, – ვუთხარი და ბიჭებს გამოვეკიდე. გამეცქინენ...“

ასეთი თანაგრძნობა და ადამიანური დამოკიდებულება რომ დაინახა, ქალმა, გულაჩუყებულმა, ტირილი დაიწყო. დიდად იმოქმედა ქალის ცრემლებმა ფიროსმანზე. გაიჩხრიკა ჯიბეები და რაც ფული ჰქონდა, ამოიღო, მივიდა და იმ

ქალს მისცა, თან ანუგეშა, დაუყვავა.

– მე ვარ უბედური და ეს ჩემზე უბედური ყოფილაო. – თქვა ფიროსმანმა მოსვლისას და კვლავ გვერდზე მიუჯდა მეგობარს.

მალე ეს ქალი წამოდგა, მივიდა ეკლესიის წინ მჯდომ მათხოვარ დედაკაცთან და ფიროსმანის ნაბოძები ფული მთლად ამ მათხოვარს გადაუბოძა. გახარებული მათხოვარი პირჯვრის წერით უხდიდა მადლობას და თან კაბის კალთებს უკოცნიდა. ქალმა ფიროსმანისკენ მოახედა მათხოვარი, თითოთ რაღაც უჩვენა და ბალის კარებისკენ გაემართა. ბალის ბოლოდან ერთხელ კიდევ გამოიხედა ფიროსმანისკენ და თვალს მიეფარა. გაკვირვებული დარჩა ფიროსმანი. გაკვირვებული დავრჩით ჩვენც... გასაკვირი როგორ არ არის – თვითონ მათხოვარს ჰგავდა, სხვისა ნაბოძები ფული სხვას გადაუბოძა, თვითონ ისევ მშვიდი დარჩა.

ნიკომ თქვა, მაგისი ამბავი უნდა გავიგოო. მივიდა მათხოვართან, წამოაყენა, ჩვენთან მოიყვანა, დასვა სკამზე, გვერდით მიუჯდა და იმ ქალის ვინაობა ჰკითხა. მათხოვარს კარგად ცნობდა.

– ეგ ქალი დიდი კაცის შვილი იყო, ძალიან ლამაზიო. ჯერ ერთმა საქმრომ უღალატა, მერე მეორემ, მესამეზე გათხოვდა, არც მასთან გაუმართლა ბედმა. მშობლები დაეხოცნენ. მშობლების ქონებიდან ძმამ მას არა მისცა რა, ახლოსაც არ გაიკარა და იძულებული გახდა, ცუდ გზას დასდგომოდა. ბევრს შეცილება ჰქონდა მაგაზე, მაგისტვის ბევრი მეგობარი მეგობარს შესძულებია, სუფრის ეშხი და ლაზათი იყო, ახლაც მშვენიერია, მაგრამ ძალად იუბედურებს თავს, დაგმომ თავისი წარსული ცხოვრება, მშვიდმწყურვალე დადის, ცოდვებს ინანიებს, მოლოზნობას აპირებსო.

ფიროსმანი ღრმა ფიქრს მიეცა. კარგახნის დუმილის შემდეგ ფიროსმანის მეგობარმა ჰკითხა მათხოვარს:

– წელან ის ფული რომ მოგცა, რაო, რა გითხრა?

– მითხრა, იმ სკამზე რომ შავულვაშებიანი კაცი ზის, მხატვარი ფიროსმანი და ეგ ფული იმან გამოგიგზავნაო“.

ნიკო ფიროსმანაშვილის პატიოსნება, სიკეთე, სამართლიანობა (რაც მას ბავშვობიდანვე ახასიათებდა) ახლობლებსათვის შეუმჩნეველი არ დარჩენილა. ქალანთაროვების მრავალშვილიანი ოჯახის წევრები მას სიყვარულით იხსენებდნენ:

„ისეთი პატიოსანი და ერთგული იყო, რომ ჩვენ მას ვანდობდით მთელს ჩვენს ოჯახს, რომელიც მაშინ მდიდარი იყო... ფაქიზი ბუნებისა იყო, არაჩვეულებრივი თავმოყვარე და ამასთანავე იშვიათი სიმართლის მოყვარული. სანწყლის შემბრალებე... ნივთიერი სიმდიდრე არ აინტერესებდა...“

მიუხედავად გაჭირვებული, უმძიმესი ცხოვრებისეული პირობებისა, ნიკო არ შეცვლილა და სიცოცხლის ბოლოსაც ბავშვური ღვთისნიერებითა და გულმონყალებით გამოირჩეოდა. ამის დასტურია მასთან ვეფხო აკობაშვილის ბოლო შეხვედრა:

„ფიროსმანს მე უკანასკნელად შეხვდი რუსის ბაზრის მოედანზე, ახლა კოლმეურნის მოედანს რომ ვეძახით.

მოედანზე უამრავი საზამთრო დაეხვავებინათ და გარშემო ხალხი შემოხვეოდა. ისმოდა სიცილი და ყიჟინა. შევერიე ხალხში და დავინახე ფიროსმანი. იქვე შვიდი-რვა ყარაჩოხელი იდგა, საზამთროებს სჭრიდნენ სანაძლეოზე. ვისიც უფრო წითელი გამოვიდოდა, გამარჯვებული ის იყო. ფულს დაზარალებული იხდიდა. შუაზე გაჭრილ საზამთროებს ხალხს ურიგებდნენ.

ერთხელაც გასჭრა ერთმა და სისხლივით წითელი გამოვიდა. გასჭრა მეორემ და ისიც ზუსტად ისეთივე წითელი იყო, როგორიც პირველი. ერთი იძახდა: ჩემი უფრო წითელიაო, მეორე იძახდა: არა, ჩემია წითელიო. როცა ვერ მორიგდნენ, ფიროსმანს ჰკითხეს – ვისი უფრო წითელიაო და ფიროსმანმაც უყოყმანოდ გადასჭრა დავა. ასეთ შემთხვევაში ფიროს-

მანს ეკუთვნოდა გადამწყვეტი სიტყვა, ის ხომ ფერების მეუფე იყო!

ამ დროს ერთი მათხოვარი მივიდა და ხელი წაატანა გაჭრილ საზამთროს ასაღებად, ვილაცამ წიხლი წაჰკრა და გააგდო. ფიროსმანმა თავისთან მიიყვანა მათხოვარი, ტომარაში ჩაუწყო საზამთრო, რამდენსაც მოერეოდა და გაისტუმრა. ერთმა ყარაჩოხელმა მეგობარმა უთხრა:

– ფიროსმან, შენ ძალიან სწყალობ ამ მათხოვრებს და არ ვიცი, რაშია საქმე?

– რაში უნდა იყოს, – უპასუხა ფიროსმანმა, – ყველა მათხოვარსა და გაჭირვებულს გაკითხვა უნდა, ხომ გაგიგონია, გამკითხველი მათხოვრისა გულს მოიგებ მაცხოვრისაო.

იქვე წრეში ერთი უცნაური კაცი იდგა. თხასავით ჩამოგრძელებული სახე ჰქონდა და წვერიც თხასავით დაყენებული. ფიროსმანი მიუბრუნდა მას და უთხრა:

– ზოგი პეიტარი კაცი ხალათს რომ ჩაიცვამს, ისე გაამაყდება, ზედაც აღარ შემოგხედავს. შენ რაღა დაგემართა, რომ არავის აღარ სცნობ, თუმცა ახალი კი არაფერი გაცვიოა.

ამ კაცმა ბოდიში მოიხადა – ისე გამოცვლილხარ, ვერ გიცანიო.

ფიროსმანი, მართლაც, იმ დღეს ძალიან იყო შეცვლილი. გამხდარი, წვერულვაშმოშვებული, თვალებში სევდა ჩასდგომოდა. როგორა ბრძანდებით-მეთქი, როგორცა მხედავო“.

მანმადე ფიროსმანთან კიდევ ერთ შეხვედრას იხსენებს ვეფხო აკობაშვილი:

„ზამთარი იყო. ფიროსმანს შევხვდი მალაკნის ქუჩის დასაწყისში, მოედანზე. ილლიის ქვეშ თუნუქის ძველი ღუმელი ამოეჩარა და შინისკენ მიდიოდა. იქვე შემით დატვირთული ურემი იდგა. მხერხავებმა მიაძახეს: ნიკო, ცარიელი ფეჩი ვერ გაგათბობს, მაგას შეშა უნდაო. შეშას ღმერთი მომცემსო. – უპასუხა ფიროსმანმა და განაგრძო გზა“.

ნიკო ფიროსმანაშვილის ბიოგრაფია მისი გარდაცვალების შემდეგ დაიწერა და თანამედროვენი მას „საწყალ ნიკა-

ლად“ ან „ბეჩავ ნიკალად“ მოიხსენიებდნენ. დღეს მისი საფლავიც არ ვიცი. ასეთია გენიალური მხატვრის სევდიანი, მძიმე ცხოვრების დასასრული.

ღმერთმა ნიკო ფიროსმანაშვილი შემოქმედის გამორჩეული, ღვთიური ნიჭით დააჯილდოვა. როგორც გიორგი ლეონიძე აღნიშნავდა, მართლაც: „ვით ეფვანნი“ ფიროსმანის ყველა მნახველი ერთად ჟღერს, რომ ის იყო უპატოსნესი ადამიანი, დამოუკიდებელი, ამაყი და ნიჭის ჯადოქარი“ (გიორგი ლეონიძე, წიგნიდან – „ცხოვრება ფიროსმანისა“).

გავეცანით რა ფიროსმანის ცხოვრების უცნობ ეპიზოდებს, დაპირებისამებრ, კვლავ მხატვრის ყველაზე ადრეულ ნამუშევარს – „ალექსანდრე მამუჩარაშვილის პორტრეტს“ მივუბრუნდეთ.

კირილე ზდანევიჩი ნიკო ფიროსმანაშვილის მემკვიდრეობას სამ პერიოდად ყოფს და მამუჩარაშვილის პორტრეტს 1913 წლით ათარილებს (კ. ზდანევიჩი, „ნიკო ფიროსმანაშვილი“, 1965 წ. თბილისი, გვ. 120), თუმცა რის საფუძველზეა პორტრეტი ამგვრად დათარილებული, უცნობია. ზდანევიჩი ნახატს, შეცდომით, თუნუქის ნაცვლად მუშამბაზე შესრულებულად მიიჩნევს.

1965 წელს თეონა ასიტაშვილმა ფერწერას მსუბუქი რესტავრაცია ჩაუტარა.

მოგვიანებით ხელოვნების მუზეუმის ხელნაწერთა მემუარულ ფონდში, ალექსანდრე მამუჩარაშვილის ჩვენთვის საინტერესო პორტრეტთან დაკავშირებით, ერთობ საინტერესო ინფორმაციას მივაკვლიეთ (მუზეუმი „მეტეხი“, საქმე №1-9-მდე, აქ.№ 52, №72, საქალალდეში ფურცელი №272, დათარილებულია 1924 წლის დეკემბრით).

ტექსტი მოგვყავს არქივში დაცული ასლის მიხედვით:

„საქართველოს ეროვნული სამხატვრო გალერია

2/XII – 1924 წელი. №72

ა ს ლ ი

ამხ. ალექსანდრე ზაქარაიას-ძე მანუჩარაშვილს.

საქართველოს ეროვნული სამხატვრო გალერია მადლობას გწირავთ თქვენს მიერ შემონიშნულ სურათ: „პორტრეტი ალექსანდრე ზაქარაიას-ძე მანუჩარაშვილისა“ ნახატი 1893 წელს ნიკო ფიროსმანაშვილის მიერ.

საქ. ეროვნული სამხატვრო გალერიის დირექტორი“.

დაცული ცნობა სანდო უნდა იყოს, რადგან ინფორმაცია თავად ალექსანდრე მამუჩარაშვილის მოწოდებულია და მან სხვებზე უკეთ იცოდა, ვინ და როდის დახატა მისი პორტრეტი (იმ პერიოდში, 1893 წელს, ნიკო ფიროსმანაშვილი ამიერკავკასიის რკინიგზაზე მუშაობდა კონდუქტორად, საიდანაც ერთი წლის შემდეგ, 1894 წელს, საბოლოოდ დაითხოვეს). აქვე უნდა აღვნიშნო, რომ მადლობის წერილში ადრესატის გვარი შეცდომით არის მითითებული. ნაცვლად „მანუჩარაშვილისა“, უნდა იყოს „მამუჩარაშვილი“. იმავეს გვიდასტურებს გიორგი ლეონიძის სახელობის ქართული ლიტერატურის მუზეუმის მემუარულ ფონდში დაცული ალექსანდრე მამუჩარაშვილის მოგონებები, რომელიც მამის კარნახით ჩაუნერია მის ქალიშვილს („ყრუ ვაჟაკის, სანდრო მამუჩარაშვილის ნაამბობიდან“, მოგონების ფონდი №12872, მანქანაზე ნაბეჭდი 24 ფურცელი):

„ლოთი, „ბედარდი“, მაგრამ ნიჭიერი მხატვარი, მორცხვი, ტკბილი სამეგობრო ნიკალა ფიროსმანაშვილი... ის ჩემი სურათი შევარდნაძემ რომ წამართვა და ახლა რომ მუზეუმშია, ისე, მეგობრულად დამიხატა. ხატვა ხომ უბრალოდ იცოდა – კედელზე, ფიცარზე, თუნუქზე; დღეს თუ შეუკვეთავდა ვინმე, იქვე ნახშირით მოხაზავდა მას ნიკალა, დაიხსომებდა და მეორე დღეს ისეთ დაფერადებულს მოი-

ტანდა, გეგონებოდათ, თითქოს ცოცხალი ადამიანიო“.

ყოველივე ამის შემდეგ, ალბათ, ღირს, ამ ნამუშევარს უკვე სხვა თვალთ შევხედოთ. ის ნიკო ფიროსმანაშვილის გადარჩენილი მემკვიდრეობიდან ყველაზე ადრეული ნიმუშია და გენიალური მხატვრის ფერმწერად ჩამოყალიბების პერიოდს მიეკუთვნება. ამ დროს ის დაახლოებით 30-31 წლისა იქნებოდა, ჯერ კიდევ წინ იყო რძის დუქანში ვაჭრობა, გიგო ზაზიაშვილსა და გეზენიძესთან ერთად აბრათა სამხატვრო სახელოსნოების გამართვა. იმ დროისათვის მხატვრობა მისი ძირითადი საქმიანობა არ ყოფილა, თუმცა ხატვა მისი დიდი გატაცება იყო. სოფიო ქალანთაროვა იხსენებს: „მისთვის არსებობდა მხოლოდ ხატვა და, როდესაც კი თავისუფალი დრო ჰქონდა, ხატვაში იყო გართული... როდესაც ვინმე გროშებს აჩუქებდა, ის მაშინვე გაიქცეოდა, იყიდა და ფანქრებსა და ფერადებს და დაიწყებდა ხატვას... მისგან ოთახის კედლები ნახშირით ან ფანქრით იყო მოხატული...“ (ვახტანგ ბერიძე, „ნიკო ფიროსმანაშვილი“, თბილისი, 2007წ).

22-23 წლის ნიკომ პეტერბურგიდან დაბრუნებული „ნამდვილი“ მხატვრისაგან, გიორგი (გევორქ) ბაშინჯალიანისგან, ასეთი შეფასება მიიღო: „ნიჭიერი ხარ და რჩევის გათვალისწინებაც უნდა შეგეძლოსო“.

ალექსანდრე მამუჩარაშვილის პორტრეტის შეხედვისთანავე თვალს ხვდება იმ დროისათვის (XIX-XX სს. მიჯნა) დამახასიათებელი ხელოსნურ-ამქრული იერი. შემთხვევითი არ არის, რომ ფერწერა აბრის ნანილადაც „მოინათლა“, რასაც ხელი შეუწყო მასალამ (ნახატი, როგორც ითქვა, თუნუქზეა შესრულებული) და შესრულების მანერამ (სრული სიბრტყობრიობა, სადა, მარტივი დეკორაციულობა). ეს, ალბათ, იმ ფერწერის გავლენაა, რომელსაც ნიკო ფიროსმანაშვილი თბილისში გადმოსახლების შემდეგ ქუჩაში ხედავდა. აბრები იქცა მისი მი-

ბაძვისა და შესწავლის საგნად, მაგრამ პორტრეტში ფიროსმანაშვილისთვის დამახასიათებელი ელემენტებიც შეიმჩნევა: ფიგურის ერთგვარი გაშეშება, ლაკონიურობა, ადამიანის ხასიათის გახსნა, ცოცხალი და მეტყველი თვალები, მხატვრისთვის ღვთისაგან ბოძებული კომპოზიციის აგებისა და ფერის გრძნობის უნარი (ეს ყოველივე მხატვარს არ უსწავლია, ინტუიცია წამყვანია მის შემოქმედებაში). აღსანიშნავია ერთგვაროვანი, მონოქრომული გამა, სადაც გამოკრთის საათის ძეგლის წვრილი ოქროსფერი ზოლი და ასევე ოქროს ქამარი გრანდიოზული ზომის ხანჯლისა თუ სატევრის ზედა ნაწილით. იგრძნობა, რომ მხატვარს ფიზიკურად ძლიერი, დიდი ტანის პიროვნება გამოუსახავს (ალექსანდრე მამუჩარაშვილი ტანადი, სიმალლით 2 მეტრამდე ყოფილა. იგი იყო რვა ქალიშვილის მამა, საქართველოს ელექტრონული ფოსტის პირველი ოსტატი. გარდაიცვალა 1938 წელს).

როგორც ითქვა, მამუჩარაშვილის პორტრეტი ფიროსმანაშვილის გადარჩენილი განძის უადრესი ნიმუშია. განსაკუთრებით საყურადღებოა მისი შესრულების თარიღი – 1893 წელი. აქედან გამომდინარე, გადასახედია ნიკო ფიროსმანის კირილე ზდანევიჩისეული პერიოდიზაცია, რომლის მიხედვითაც მხატვრის შემოქმედება სამ ეტაპად არის დაყოფილი: 1895 წლიდან – 1903 წლამდე, 1903 წლიდან – 1915 წლამდე და 1915 წლიდან – ხელოვანის გარდაცვალებამდე. ფიროსმანის შემოქმედების ასე დაყოფა კირილე ზდანევიჩის სუბიექტური მოსაზრებაა და არანაირ ოფიციალურ წყაროს არ ეყრდნობა. სურათების მეპატრონეთა კომენტარები თუ ზეპირი დათარიღებები (ხშირად დიდი ცდომილებით) ფერმწერის შემოქმედებითი ევოლუციის შესასწავლად საკმარისი არ უნდა იყოს.

ფიროსმანის ზუსტად დათარიღებული ნამუშევრები სულ რამდენიმეა. დათარიღების სურვილი მხატვარს 1906 წელს

გასჩენია და დღეისათვის გადარჩენილ მხოლოდ ხუთ ქმნილებას აქვს თარიღი მიწერილი: „ქართველი ქალი დაირით“, „მელიტონ ჩხეიძის პორტრეტი“, „პარაკლისი სოფლად“, „ქეიფი მეარღნე დათიკო ზემელთან“ და „გრანოვის პორტრეტი“ (უცნაურია, მაგრამ ბოლო ორი ფერწერა ერთი დღით, 8 ივნისითაა დათარიღებული). კიდევ ერთი ნიმუში – „დათვი თავისი ბელებით“ – სავარაუდოდ, 1917 წელსაა შესრულებული. ასევე ორიოდ ნახატის თარიღი ირკვევა შემდეგი მოგონების საშუალებით:

1913 წელს ზამთრის არდადეგებზე თბილისში ჩამოსულმა ილია ზდანევიჩმა ფიროსმანს საკუთარი პორტრეტი შეუკვეთა. სტუდენტურ ქურთუკში გამოწყობილი ილია სურათზე მთელი ტანით არის გამოხატული. მისი დღიურის მიხედვით, მხატვარს ხატვა 27 იანვარს დაუწყო: „ჩემ სურათზე ჯერ მხოლოდ კონტურები იყო გავლებული, სხვა სურათზე, რომელსაც აგრეთვე ჩამთვის ხატავდა, ირემი უკვე დაეხატა, ფონი ჯერ არ დაემთავრებინა“ (კირილე ზდანევიჩი, „ნიკო ფიროსმანაშვილი“, თბილისი, 1965 წ. გვ. 29). 28 თებერვალს, დილით, „ირემი“ უკვე მზად ყოფილა, პორტრეტი კი 1 თებერვალს დაუსრულებია.

როგორც ცნობილია, 1916 წელს ფიროსმანი ქართველ ხელოვანთა საზოგადოებაში მიიწვიეს და ფულადი დახმარებაც გაუწიეს. მხატვარს იმ ფულით საღებავი უყიდა, რამდენიმე დღის შემდეგ კი ამ საზოგადოებისათვის დიდი ზომის ახლად შესრულებული ფერწერა – „უწინდელი საქართველოს ქორწილი“ – უჩუქებია. ეს იყო ნიკალა ფიროსმანის ბოლო გამოჩენა ფართო საზოგადოების წინაშე.

ზემოთ ვთქვი და კიდევ გავიმეორებ: ღმერთმა ნიკო ფიროსმანაშვილი მიწიერი შემოქმედის გამორჩეული, ღვთაებრივი ნიჭით დააჯილდოვა. ასეთი წყალობა ჩვენც გვიბოძა უზენაესმა – ფიროსმანის სახით.

ახალგაზრდა მწერლების ჟონალისი

ახლახან თბილისის მერიის კულტურულ ღონისძიებათა ცენტრისა და საქართველოს მწერალთა კავშირის ერთობლივი ინიციატივით ჩატარდა ახალგაზრდა მწერალთა უკვე ტრადიციად ქცეული ლიტერატურული კონკურსი, რომელშიც ას სამოცამდე ახალგაზრდა მწერალმა მიიღო მონაწილეობა;

კომპეტენტური ჟიურის გადანყვეტილებით გამოვლინდნენ გამარჯვებულები.

„ცისკარი“ გთავაზობთ პოეზიის ჟანრში გამარჯვებული რამდენიმე ახალგაზრდა პოეტის ლექსებს.

ქეთევან ნათიძე

●
ფრთების გარეშეც შესაძლოა, იფრინო ცაში
მაშინაც, თუკი რეალობა ასე ურჩია,
რატომ გვეძებენ ცივ ქუჩებში, ნეტავი მაშინ,
როცა ჩვენ უკვე აღარ ვცხოვრობთ არც ერთ ქუჩაზე.

ის, რაც ვერავინ მიპასუხა, დრომ გამიმხილა,
გამიმართლებდა, რომ ლექსებში დარდებს ვატევდე,
ხან ხდება, სული გადაიტანს ტკივილს იმხელას,
რომ მერე უკვე გინდ გათენდეს, გინდ არ გათენდეს...

არის სულერთი და ზამთარი წელში იხრება,
არ გეგულება სულის თუნდაც ხელისმომკიდე,
ხან ხდება, სული გადაიტანს ტკივილს იმხელას,
რომ მერე უკვე გინდ მოდი და გინდ არ მოხვიდე!

ფრთების გარეშეც შესაძლოა, იფრინო ცაში,
უსმენს სალამო ჩემი სულის მსუბუქ არიას,
რად გვიხდებიან ოცნებები, ნეტავი, მაშინ,
როცა ისინი ოცნებები აღარ არიან...

ცოტაც მაცოცხლე...

მე ყველა შენი უჩემო დღე ისე მიკვირდა,
 მიაბიჭურად და ყოველდღე გული გელოდა,
 დამაჯერებლად ისაუბრე, გთხოვ, რომ გიყვარდი,
 დღეს სასიცოცხლოდ მჭირდება, რომ ამის მჯეროდეს...
 ამდენ ხნის შემდეგ ვერაფერი ვერ გაირკვევა,
 ჰყვება მოსაწყენ სიახლეებს მთელ დღეს რადიო,
 მე ვლოცულობდი შენ გამო და ნუ გაიკვირვებ,
 რომ ამ ლოცვების უარყოფა ვერ გაპატიო...
 არ გაიკვირვო გათოშილი ჩემი მუხლები,
 არც დედამინის ჩვენ გარშემო უქმი ტრიალი,
 რომ დგახარ ახლა ჩემს ხელებთან მთლად უუფლებო,
 ვით მწუხარების შემთხვევითი თანაზიარი...
 იყო დრო, როცა უთქმელობის ცრემლი მახრჩობდა,
 სულზეც, ხელებზეც მამჩნევია ყველა იარა,
 ვერ ჩაითვლება სიყვარულად ის, რაც გაჭორდა,
 რაც ქარმა ასე უგემოვნოდ გააპიარა.
 მთელი ცხოვრება უხარისხო, ბუნდი კადრია,
 მე შეგნებულად შორს მივდივარ ახლა შენიდან,
 ასე გიჟები გაურბიან ფსიქიატრიულს,
 ასე სულები გამორბიან საფლავებიდან.
 სევდა, ვით შანსი გადარჩენის, ჩემში სულ ენთო,
 ხვალ აღარც მე და არც ეს სევდა აღარ ვიქნებით,
 მე შენ მიყვარდი ისე მძაფრად, ისე უღმერთოდ,
 რომ ვირუსივით სისხლში მქონდა შენზე ფიქრები.
 ფარავთ ბურუსი ამ უსუსურ, უცხო ქალაქებს,
 მე ყველაფერმა ყველაფერზე მეტად დამლალა,
 გთხოვ, სიყვარულზე სარწმუნო ხმით ილაპარაკე,
 დღეს სასიცოცხლოდ მჭირდება, რომ მწამდეს ამგვარად...

შენს ხსოვნასთან

ცუდად ვარ, ძვირფასო, მზე აღარ განათდა
 ამ ცაზე, რაც არ ხარ, რაც წარსულს ბარდები
 და როგორც ტკივილად დარჩენილ საფლავთან,
 მომაქვს შენს ხსოვნასთან დღეს თეთრი ვარდები...

ისმენენ ხატები მდუმარე ვედრებას,
 ამ ოთახს სანწიმარ ღრუბლების ჭერი აქვს,
 ჩემს სახლში გაცივდა ჩაი და კედლები,
 ჩემს სულშიც ყინვიან ამინდის ჯერია...

არავინ არ მოდის ამ ეულ ბინაში,
 არავის არ იღებს ეს ცივი ოთახი,
 გარეთ ნოემბერი სველდება წვიმაში,
 ასეთ ამინდებში მზე მოდის ცოტა ხნით...

რომ, იქნებ, გამათბოს... ძვირფასო, ცუდად ვარ,
 ძვირფასო, მწუხარე მოდიან ფიქრები,
 რჩებიან ლოცვები უბრალო მუდარად,
 როცა აღარა ხარ და აღარც იქნები...

სეზონი გაცვივდა და კვლავ გაზამთარდა
 და რაღაც ძალიან მარტივად ვმთავრდები...
 როგორც დაუფინყარ და ძვირფას საფლავთან,
 ვდგავარ შენს ხსოვნასთან თოვლისფერ ვარდებით...

ღელას

დე, გარეთ ცივა, ქარმა ისევ ფრთები შეისხა,
 აქ ამინდებმა ამინდიც და სულიც არიეს,
 ახლა გავუშვებ, რომ იფრინონ, დე, ბავშვობისას
 ასანთის ყუთში შეგროვებულ ჭიამარიებს.
 დე, აქ რა მინდა, დარდი მიმსხვრევს ფანჯრებს ქარივით,
 დე, ვლოცულობ და ლოცვებიც კი ველარ მშველიან,
 მე რომ მჯეროდა ბავშვობაში, იმ ზღაპარივით,
 მგონი, უფალიც სიტყვებს შორის შემომელია...
 ვიდრე ქვიშაზე ნანერივით ქარი წამშლიდეს,
 ვგრძნობ, წვიმაც უფრო საშიშია, უფრო ცივია,
 მივშტერებივარ, როგორც სურათს – ნატვრას მაშინდელს,
 რომელიც ახლა ფერწაშლილი ნეგატივია.
 დღეებს ამკრთალებს კალენდარზე ეს დრო ერთიან,
 ვამბობ და რაღაც შეიძლება მაინც ვერ ვთქვა, დე,
 ქუჩის ბოლოში, ეჭვგარეშე ვიცი ღმერთია,
 მაგრამ ეს ქუჩა ვერასოდეს მივა ღმერთამდე.
 დე, აქ რა მინდა, აქ მეც ლანდებს დავემსგავსები,
 აქ ლალატია, სიკეთისთვის აქ არ იბრძვიან,
 მე კი მიყვარდეს, შემიძლია, მთელი არსებით
 და ამის მეტი არაფერი არ შემიძლია.
 გარეთ ქარია და შენ ჩემ თავს უფალს ავედრებ,
 მაგრამ აქ ურჩმა ამინდებმა სულიც არიეს,
 ფრთები დაემტვრათ, დე, საფრენი ფრთები დაემტვრათ
 ასანთის ყუთში შეგროვებულ ჭიამარიებს.

აღვესრულები

რა გვიანია, მაგრამ მაინც მზერით გაქეზებ,
 დღეს მარტივია, შეამჩნიო, რომ მე მარტო ვარ,
 ფოთლებმა ფლირტი გააჩაღეს ტროტუარებზე,
 საღამომ ქალაქს მწუხრისფერი ჩამოათოვა.
 კვლავ ტკივილია საიმედო თავშესაფარი,
 მიძღვნის სიჩუმე აპლოდისმენტს ჩამქრალ სცენაზე
 და დედამინას ოკეანე როცა დაფარავს,
 შენზე ვიფიქრებ, როგორც სულის გადარჩენაზე.
 ჯერ მიწაზე ვარ, ჯერ აქა ვარ, ზეცა შორს არი,
 ვიცი, პოეტურს გადამიხდის ღამე პარაკლისს,
 რა შეიძლება ჩემზე დაგრჩეს მოსაგონარი,
 ალბათ, წვიმა და ერთი-ორი ქუჩა ქალაქის,
 სადაც მე და შენ ჩაგვივლია, სადაც დავმარხეთ
 ჩვენი ჩრდილების სიახლოვე – სევდა წვიმათა,
 როცა სიყვარულს ვუღალატეთ, ღმერთი დავკარგეთ,
 სამჯერ იყივლა მამალმა და მკვდრისფრად ინათა.
 და რა აზრი აქვს, ამის მერე როგორ ინათებს,
 არც ამინდები აღარ დგება ისე მომთმენი...
 როცა გავნირეთ ერთმანეთი – დავგმეთ სინათლე,
 ხის ჯვარზე ვაცვით უფალი და არ გადმოვხსენით.
 რა შეიძლება მოიგონო ჩემზე ჩემს მერე,
 ახლა უბრალოდ საკუთარსვე ფიქრებს ვციტირებ,
 ჩვენმა თვალებმა ერთმანეთი გადაივიწყეს,
 ჩვენმა ხელებმა ერთმანეთი გამოიტირეს.
 გნატრობ, მჭირდები, აქ ლექსებსაც ველარ ვუჯერებ,
 ღამემ ნოემბრის დამახატა ტანზე ფერები,
 ამსხვრევენ ცივი ქარიშხლები წვიმის ფუჟერებს,
 იქარგებიან სულში სევდის გობელენები.
 რატომ მაჩქარებ... თავს ვერ ვგუობ სხვა მზით გამთბარი,
 ქვეყნად მეორედ დაბადების არ მწამს სრულებით,
 ვიქნები შენი აღსარება, ცამდე მართალი,
 და გზის ბოლოში უთქმელადაც აღვესრულები...

გამოღვიძება

მაშინ ვიძინეთ, გაღვიძება როცა გვემართებდა,
შენ, საქართველო, ამგვარ ყოფით ივლი სადამდე,
რა ღამე დადგა ამისთანა, რომ ვერ გათენდა,
როგორ გაგწირეთ, ასე როგორ დაგაავადეთ.

რა ბურანში ხარ, რომ ვერა და ველარ ერკვევი,
შენი წარსულიც დავიწყების ცეცხლზე იწვება,
სად დაგეკარგნენ, საქართველო, ის მგლის ლეკვები,
რომ იზრდებოდნენ ალგეთს მტრების დასამინებლად.

როგორ მოგედო მწუხარება გულზე იჭვებად,
როგორ დაგსერეთ მონამლული ხმლებით, ხიჭვებით,
ვერც აფხაზეთი დაგიბრუნეს შენმა ბიჭებმა,
ვერც აფხაზეთმა დაგიბრუნა შენი ბიჭები!..

დაგრჩა დიდების გადმონაშთად გრემიც, გარეჯიც,
დარჩი უტეხი გალავანის დაშლილ თალივით,
გიფრიალებდა ავისმთქმელად დროშის ნაგლეჯი,
სამგლოვიაროდ გამოფენილ ბაირალივით.

შენი მზე ღამემ განსაცდელის ბნელით მოჩრდილა,
რატომ არ გტკივა სხივჩამქრალი გზები მომავლის,
ასე რა ეშმამ მოგდრიკა და დაგიმორჩილა,
ნაავდარალი, ნაქარალი, ნადიდგორალი.

რატომ არაფერს გვსაყვედურობ, რატომ იმეტებ
საკუთარ თავს ამ მონობისთვის, გხრავენ ქარები,
რა ილუზიებს აჰყოლიხარ, რა ფუჭ იმედებს,
ფუფალასავით მოკაზმული მოსართავებით.

როგორ მოგწამლეს მრავალ ფანდით, მრავალ საცდურით,
სად გაქრა შენი სიამაყე – ერთ დროს მეფური,
რატომ არ გვიხმობ, საქართველო, რამ გაგაჩუმა,
რამ დაგადუმა მკაცრ განაჩენს შეგუებული!

რით ვერ ისწავლე განსაცდელის რწმენით გამოცვლა,
ეს რა ჭირი გჭირს, რა ღმერთი და ხატი გიწყრება,
რა სიზმარს ხედავ, საქართველო, ასეთ საოცარს,
რომ აღარც გსურს და აღარც ძალგის გამოღვიძება.

ნინო ჭინჭაიაძე

“sevillana”

ტანი რიტმებს აყოლილი ითვლის წამებს,
კაბას მხრებზე მოგდებული შვენის შალი,
ამ ფერებით მე წლების წინ მოვინამლე,
და ნელ-ნელა, მოლოდინით შევიშალე.
დღეს რაღა ვარ,
თვალს მარიდებს ჩემი მუზაც,
თითქოს ბედის განგებით და დავალებით
ცეცხლის ნაცვლად თვალში წყალი ჩავიგუბე,
შევიჭერი ღამისფერი დაღალებიც.

თავდახრილი,
წაშლილი
და ნაცრისფერი

გვერდს ავუქცევ ცეცხლისმფრქვეველ ნარანხეროს,
ვერ გავყვები მწველ ჰანგებს და გაშლილ ხელებს,
აღარაფერს შეუძლია ამაღელვოს,
თუ ბრბოში არ გადავანყდი ნაცნობ თვალებს,
მიღმა ხანძარს რომ მაღავენ გაჭირვებით,
ჩამქრალიც და ძველებურად ეშხიანიც
ერთნაირად რომ ვაღელვებ და ვჭირდები...

ფლამენკო

თუ გინდა ჩემი სიყვარული,
ჩამომეცალე.
თხემით ტერფამდე, სულით ხორცამდე
მე ტკივილი ვარ.
თუ გსურს, სიამით აივსო სული,
დახუჭე თვალი,
არ შემომხედო, არ განმიცადო,

მე ტკივილი ვარ.
 თუ გსურს სიცოცხლე, გაექეცი
 ჩემს ამოსუნთქვას,
 სისხლის, სიკვდილის მოციქული
 მე ტკივილი ვარ.
 თუ გსურს სინათლე, ნუ დამეძებ,
 არავის უთქვამს?
 რომ უკუნეთით მოკირწყლული
 მე ტკივილი ვარ.
 სიამოვნებას ვერ მოგაგებს
 ეს სილამაზე,
 გრძნობააშლილი მთელი სხეულით
 მე ტკივილი ვარ.
 სიმშვიდე გინდა? დაემალე
 ჩემს გახსნილ ბაგეს
 სულის ფსკერიდან ამონთხეული
 მე ტკივილი ვარ.

 მე ტკივილი ვარ,
 შენს საბედოდ არ დავიბადე...

ტუჩის ფანქრით დაწერილი ლექსი

რას ვამბობ აქ და...
 ვამბობ მხოლოდ იმას, რაც ხდება,
 რა ხდება აქ და... რაც აქ ხდება,
 მეც აღარ ვიცი.
 ვგრძნობ, ვერასოდეს მიმატოვებს ეს ძველი ვნება,
 ვგრძნობ, ვერაფერი გადამაჩვენებს ჩემს თავზე სიცილს.
 კომედიია –
 იმის ნაცვლად, რომ სილამაზეს
 ვნატრობდე ისე, როგორც ნატრობს მას ყველა ქალი,
 მე ტუჩის ფანქრით მივაჯღაბნე დაჭმუჭნილ ფურცელს
 ლექსი, რომლითაც დღეს კინალამ გარდავიცვალე...

უსათაურო

ზოგჯერ ადამიანს შორიდან უმზერ და
 გრძნობ, რომ ცხოვრებამ ორივე თქვენგანს
 დააკარგვინა ერთი მეგობარი,
 ერთი ახლობელი
 ერთი მსგაესი სული...
 ორივე სხვადასხვა გზებით ატარა
 ან უდროო დროს შეახვედრა...

სიჩუმე

სიჩუმე არსებობს მრავალგვარი,
უხმაუროც და ხმაურიანიც,
აუტანელიც და სანატრელიც.

ზოგჯერ სიჩუმე უცნაურია,
მოჩურჩულე,
უსმენ და შემდეგ ხმადაბლა უკითხავ,
რაც გიკარნახა.

ზოგჯერ ჯოჯოხეთური სიჩუმეა,
უიმედო.
ხმის ჩახლეჩამდე ღრიალებ, ოღონდაც
დაფარო მისი ხმა.

მაგრამ არსებობს ნანატრი სიჩუმეც,
რომელსაც დაეძებ.
რომლისთვისაც სიცოცხლეს მისცემ
და სამყაროში ყველა სულიერს
აქეთ მადლობას გადაუხდი,
ოღონდ არავინ არაფერი
არ შეგეკითხოს.

“Viva” La vida

შენ მზე(დღე)გრძელი ზაფხულები
მოგქონდა ჩემთვის,
ახლა არ ვიცი, რას მომიტან,
ალბათ ნამცეცეებს...
ბნელს უკვე ისე შევეჩვიე,
რომ სინათლეში
ხელს ვიფარებ და
დაბრმავებული თვალებს ვაცეცებ...

ზაზა საყაშვილი (პეჩიანი)

ლეგენდა

„რაო, მეფე ერეკლეო?.. არა, ეგ ტყუილია. მე ქლიავი თავზე გადმოვაცარე სპარსელს თათარს, ჩვენს მოსისხლე მტერსა, და არა მეფე ერეკლეს, რომელიც ქართველებს ღმერთივით გვიყვარს; და თქვენ სულ ტყუილად მემუქრებით. არც ძირს ჩამოვალ და არც ბოდიშს მოვიხდი!“

იაკობ გოგებაშვილი

მახსოვს, ყვებოდა პაპაჩემი – მთვარის მლესავი,
როგორი ქუდი დაეხურა უნდა ჩემიანს...
ახლა კი ვხვდები, მათიანეს სანიშნესავით
ვინრო ორლოზე ჩაკეცილი რად ჩარჩენია
გულში... ვფიქრობ და ვიცი, ჩემში ჯავრი არა ზის,
რადგან ვარდები, მჯერა, მუდამ არც მას ეფინა,
ამის გამოა, იღბალმა რომ იმ ერთ შარაზე,
სპარსული ქუდი ძირს რკოსავით გააგდებინა...

ღმერთო! მეორედ, ალბათ, მაშინ დაპატარავდა
კახი. სირცხვილით რომ აენვა მკაცრი პირ-სახე.
გაქცეულ გოგოს გაეკიდნენ სახლის კარამდე,
ბოლოს პირჯვარიც ქართულადვე გადაისახა;
წარსულს ვმუჭავ და ამ კადრებსაც ასე ვატარებ,
ვებლაუჭები ღრმა ფესვებს და მჯერა დღითი დღე,
რომ ორლობეში ვინმე სპარსი ანდაც თათარი,
სანამ მეორედ გაბედავს და ჩამოივლიდეს,

მანამ მრავალგზის გამოივლის ბედის სიავე
ან უფრო ხშირად დაირწევა მუხის აკვანი...
და პაპაჩემიც მთელს ბავშვობას გაუნიავებს
ამბავს, რომელმაც დაალონა მეფეთაგანი,
ამბავს, რომელმაც გულის ფსკერზე ბედი მოკონა.
ვხვდები, წარსულში აიბლანდა ჩემი სამყარო.
კაცი არა ჩანს – გაიაროს! თორემ გოგონა,
აქ ისევ იცდის, ქლიავი რომ გადმოაცაროს...

ღაბრუნებისა

აქ უფრო მშობლიური ფოთლების შრიალია,
მაგ სუნთქვის სათავიდან გრიგალი ამოვარდა.
და მინდა, გზა-ბილიკებს ცხოვრება შევალთ,
რადგანაც ამ სათიბში უბრალო კალო ვარ და

მთები კი ხარის მხრებზე დადგმული კევრებია,
ქოხები მარცვლებივით კალთაზე გაბნეულან...
მზეები პეპლებივით სოფელს გარს ევლებიან,
მთვარე კი დილას იმკის მინდორში ღამეულად.

წარსული ჩავილაგე ხურჯინში საგზალივით,
მიყვარხარ! მინდა მხოლოდ ოცნება გავიყოლო
მთებისკენ, სადაც მარტო ბედ-ვინრო გზა-გზა ვივლი,
მთებისკენ... სადაც უნდა ვირჩინო თავი... ხოლო

იმედი ნაკლებად მაქვს, მერწმუნე, გადარჩენის...
სოფელში, თარეშით რომ სულ ყველა გადაღლილა,
სოფელში, ლეკები რომ დადიან დამბაჩებით,
ვბრუნდები, მაგრამ ვიცი, ტყვიას რომ დამახლიან...

წასვლა

ჯარში, სადაც მიწევდა სამსახური,
ანუ უცხო ქვეყანაში,
გრძელი დერეფნის ბოლოს
გასული საუკუნის მოვლენების
ფოტოგალერეა იყო მოწყობილი.
იქვე ერთ-ერთ ფოტოს,
ძალიან უბრალო, შავ-თეთრ ფოტოს,
შიშით შეპყრობილი ქალაქის ფოტოს
ძალიან მარტივად
შეეფარებინა მეზადური ბავშვები
და ნანგრევებზე დამსხდარი მტრედები;
ძალიან მარტივად...
ძალიან მარტივი წარწერა ჰქონდა გაკეთებული:
„დაცარიელებული სოხუმი“.

დღეს აღარც მიკვირს უშენობის შემოფეთება,
ქალაქო, როცა ირგვლივ შიში არის სრულებით,
როცა დღე-ღამე ჩვენს მიწაზე გვინვეს ხეტება
და მაინც გვქვია სამშობლოდან გარიყულები...

ვტოვებთ ყველაფერს. თითქოს ერთობ ასე ვინებეთ,
მივდივართ, უკან მოგვყვებიან ჩვენი მხლებლები,
ხანაც ქვეითად, ხან უბრალოდ მიგვაცილებენ
სადგურებიდან გაქცეული მატარებლები.

ისევ მივინვეთ ვინრო გზებით, ვინრო სიზმრებით,
მოგონებები ჩვენს ქალაქზე ხშირად იელვებს;
მანაც მივდივართ... და გზადაგზა მივეზიდებით
ჩვენივე წონით დამძიმებულ სიცარიელეს.

გვრჩება იმედი და ტკივილი ნათკეცევი,
რადგან სახლები დაუტოვებთ ძვირფას ბელურებს...
იქნებ, ქალაქში სიზმრებშიც და ცხადშიც ვეცემით,
მაგრამ სოხუმში ჯერ არ სძინავთ მიცვალებულებს!

– და არაფერიც შეიცვლება, ჩემო ბალაბეი,
რადგან ზურგს უკან (დაკარგული) ჩვენი მთებია.
დედის თვალები ნაღმებივით ცრემლებს მალავენ,
ბიჭებს? – ნაღმები წამდაუნუმ გვიფეთქებიან

მკერდში... და სულიც ყოველ ღამით ღელვას უმატებს,
როცა სიზმრიდან ხელს მიქნევენ ცელქი ბავშვები;
გავიღვიძებ და გვერდს ავუვლი ფოტოსურათებს
და ნანგრევებზე დამსხდარ მტრედებს ვეთამაშები.

რადგან იმედებს ჩავუსახლდით ისევ მდგმურებად,
რადგანაც გვახსოვს, სიზმრებამდე ჩვენ ვინ ვიყავით...
ახლა განგებამ რომ გვაქციოს მეზადურებად,
აღბათ, თევზივით (შავი ზღვიდან) ამოვიყვანდით
სოხუმს!

- - - -

ვშორდებით.

(უხმოდ) ვეთხოვებით ძვირფას ბიჭუნებს,
თუმცა გარშემო სისხლის ბული ჟონავს ბოლივით,
ჩვენ კი, უბრალოდ, ავდექით და ასე ვირწმუნეთ,
რომ დავიბადეთ ტკივილებით თანდაყოლილით.

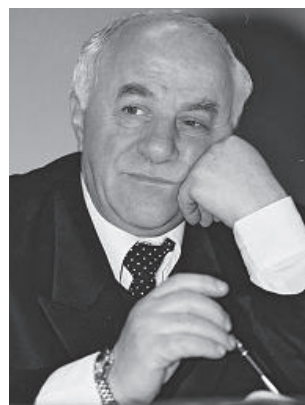
ვშორდებით... თითქოს დაჭრილია მთვარე კისერში,
ღამეა, ირგვლივ ყველა შეველას ითხოვს, ბალაბეი,
მანაც მივდივართ, თუმცა ვიცი, ახლა ისე შინ
ვერ დავბრუნდებით, თუკი ბედს არ გაგვიკვალავენ.

შეხედე, ქარი ღამის ყუნწში შემოეცია,
წვიმს და ყელამდე ამოესილან შიშით სანგრები.
ყოფნა-არყოფნა, მე თუ მკითხავ, ეს სულერთია,
ბოლოს ხომ მანაც საფლავები შეგვიმაგრებენ

ზურგს... და ჩუმად ვართ, ლაპარაკობს ქარი ამინდზე
და მჯერა, უფრო ამინდებზე ხშირად ვიცვლებით,
რადგან დგანან და მიყოლებით სულის სამიზნეს
ანადგურებენ ცხვირანვდილი ჰაუბიციები...

მინც მივდივართ... სხეულები ისე ჩამოხმა,
ვითვლი ტყვიებს და ვაკვირდები ზეცას მოღუშულს.
და, როგორც იქნა, გამოვედით ენგურს გამოღმა,
საქართველო კი დაჭრილივით დაგვრჩა სოხუმში.

გუჩამ ბათიაშვიდი

საბა

(„პოგრომი“)

დრამა უანტრაქტოდ

მოქმედი პირნი:

ქართველები	ებრაელები	რუსები	
საბა	ზალცმანი	პოლიციელი	ტატიანა
გრიგოლი	რაბი ესაია	პეტროვი	ნადია
შიო	დავითი	ანდრეი	მეგარმონე
ნიკოლოზი	რახილი	დამარბეველნი	
გიორგი	ესთერი	ვასია	
ამირანი	ხუხმანი	ნიტელხალათიანი	
	იციკი	კოლია	
	იოსები		

მეოცე საუკუნის გარიჟრაჟზე – ჩვენი ამბავიც სწორედ 1901 წლის გაზაფხულზე იწყება – ასეთი წესი გახლდათ: ყოველი სპექტაკლი დივერტისმენტით იწყებოდა. ახლაც ეპოქისათვის დამახასიათებელი ხმამაღალი მუსიკა გაისმის.

ავანსცენაზე დიდი ზარ-ზეიმით გამორბის ერთობ უცნაურად, ჭრელაჭრულა ტანსაცმლით მორთული მოლიმარი მსახიობი.

მსახიობი (მაყურებელს საჰაერო კოცნით აჯილდოებს, თავს უხრის). როგორც იქნა, როგორც იქნა, ძვირფასო ბატონებო და ქალბატონებო, როგორც იქნა, ჩვენ აქ ვართ – ამ მომხიბვლელ, ძალიან, ძალიან სტუმართმოყვარე ქალაქ ქუთაისში. უნდა გადმოგცეთ ჩვენი დასის გულის-

ტკივილი იმის გამო, რომ სპექტაკლს... ქართული ენა არ ვიცით. ამიტომ რუსულ ენაზე ვითამაშებთ ლიტვინისა და კრილოვის პიესას „კონტრაბადისტები“, ანუ „შვილნი ისრაელისა“, რომელშიც...

მაყურებელთა დარბაზი ერთბაშად ახმაურდება. ისმის შედახილები:

- არა!
- არ გვინდა!
- შეწყვიტეთ!
- ქუთაისს გაეცალეთ!
- ქუთაისში არა!

შიო (სცენასთან ახლოს მიდის). ქუთაისს არ უნდა ამ სპექტაკლის ნახვა, არ გაძლევთ უფლებას!

მსახიობი (მაყურებელთა დარბაზს მიაჩერდება. მის მზერაში დაუფარავი ზიზღია ამ „უკულტურო“, „შეუგნებელი“ ხალხისადმი, ხელს კულისებისკენ აიქნევს). ეეჰ! (ამით სპექტაკლის დაწყებას ანიშნებს).

მსახიობი ქალი (ავანსცენაზე გამობრბის). დროზე, ურიავ, დროზე, ამდენი დრო სადა მაქვს! (თოკს, რომელიც ხელში უჭირავს, მოქაჩავს, თოკზე ებრაელი მამაკაცია გამობმული). დროზე-მეთქი, ჰე, აბა! რას შვრები, ბინძურო ცხოველო! (მათრახს გადაუტლაშუნებს, „ძალლი“ ზმუილს იწყებს – ატირდება).

ეს პანია სცენა უკვე დაწყებული ხმაურის, შეძახილების ფონზე გათამაშდა, ახლა კი ხმაური უფრო გაძლიერდება. სცენას, მსახიობებს კვერცხებს ესვრიან.

- შეწყვიტეთ!
- გაგვეცალეთ!
- არ გვინდა!

რამდენიმე კვერცხი მსახიობ ქალსაც მოხვდება. ქალი გულშემოყრილი ეცემა, თუმცა ეს გულშემოყრა ერთობ უნიჭოდ გათამაშდება. „ძალლი“ მსახიობ ქალს ნაქცევას აღარ დააცლის – „მიუსწრებს“, ხელში აიტაცებს და მაყურებელს წარუდგენს – აი, რა ჰქენითო. დარბაზი განუწყვეტილად ხმაურობს. სტვენაც გაისმის. „ძალლი“ მსახიობ ქალს გაარბენინებს.

- ქუთაისში ეგ არ იქნება!
- გაიარე, ძამია, გაიარე!
- რავე აგრაფინასავით მიათრევ მაგ უკანალს!
- დატოვეთ, დღესვე დატოვეთ ქუთაისი!

შოი. ძმობა, ერთობა, თავისუფლება!

საბა. ახლა კი სობოროს მოედანზე! საყოველთაო პროტესტი თვითმპყრობელობას!

იხსნება ფარდა.

ქუთაისის ქალაქის თავის მისაღები. საბა და შოი მოუთმენლად დააბიჯებენ. აქვეა ქალაქის თავის თანაშემწე. სიღრმეში – მაგიდა, სავარძლები.

შოი. კიდევ რამდენ ხანს უნდა ველოდოთ?

საბა. რამდენი ხანიც არ უნდა დაგვჭირდეს, სხვა რა გზა გვაქვს? (თანაშემწეს) ხომ მოვა?

თანაშემწე. დამიბარა, არსად ნახვიდე, მოვბრუნდებიო.

საბა და შოი კვლავ მოუთმენლად დააბიჯებენ.

შოი. იქნებ, შინ წავიდა?

თანაშემწე. ნაჩაღნიკია, ბატონო...

გრიგოლი (შემოდის. საბას დანახვა ახარებს) ამას ვის ვხედავ! შენ კიდევ აქ ხარ? მე უკვე ოდესაში მეგონე.

საბა. საქმე ის გახლავთ, რომ...

გრიგოლი (ანყვეტინებს). ძალიან კარგი, რომ ისევ აქა ხარ. საამო ამბავი უნდა გითხრა: ქუთაისში ინგლისიდანაც კი ჩამოდიან, ინგლისიდან! (საბას მისი მოტანილი ამბავი არ აინტერესებს, მაგრამ ქალაქის თავი ისეა აღფრთოვანებული სიახლით, რომ ვერაფერს ამჩნევს). ინჟინერებს, რა ხალხია ეს ინჟინერები, რა ხალხი, კრუგლიკს, ზარაკოვსკის და ინგლისელ ვილსონს ხელმწიფე იმპერატორის სახელზე პრაშჩენიე დაუნერიათ – ნება მოგვეცით, კასპიისა და შავ ზღვებს შორის არხი გავიყვანოთო. გაგიგიათ ამხელა არხი! იმპერატორს ეს აზრი მოსწონებია...

შოი (ანყვეტინებს) ხო... ეგ ხომ სულ ქვეყანაზე და ხალხზე ფიქრობს.

გრიგოლი (შოის თვალს შეაგლებს და განაგრძობს). ეგ ვილსონი ახლა ქუთაისშია, 550 ვერსი იქნება ეს არხი, 550 ვერსი! იცი, რა დაჯდება?

საბა (ცივად, მისი ფიქრი სულ სხვაგან ქრის). არა!

გრიგოლი. 330 მილიონი ოქროთი! ა, რას იტყვი! 330 მილიონი! რა ხალხია ეს ინგლისელები ან ამდენი ფული სად მოხვეტეს. შეხედავ, ერთი მტკაველა კაცია, აგერ, გოკიელი რო გვყავს, ექიმი, იმას ჩამოჰგავს! ღვინოს პირს არ აკარებს და მწვადს, ხორცი ცხოვრებაში არ მიჭამიაო (ახლალა შეამჩნევს საბას გულგრილობას დააკვირდება). შენ რაღაცა...

აქეთ მოდით (კაბინეტისაკენ მიეშურება. გზადაგზა) რა იყო, რა სახე-პირი ჩამოგტირის – კაცმა ოდესის უნივერსიტეტი დაამთავრე, სამსახური ისეთ პროფესორებთან დაინწყე, ხალხი მათთან გამოლაპარაკებას სიზმარშიც ვერ ბედავს (სავარძელში ნებვირად ჩაეშვება). აბა, მითხარი, ამ შუალამისას რამ მოგიყვანათ?

საბა. მთელ სანათესაოს თავი გვეჭრება.

გრიგოლი (ღიმილით). ისეთი რა უნდა მოხდეს, ჩვენს სანათესაოს თავი მოჭრას...

საბა. გლახა ამბავია, ძალიან გლახა, მარა, რავარც კი სავარძელში ჩაჯექი, ეჭვი შემეპარა. (შიოს) ტყუილად ხომ არ მოვედით?

გრიგოლი (შიოს). ვერ გცნობ, ბიძიკო, (საბას) ვინაა ეს ყმანვილი?

საბა. ჩემი მეგობარია, შიო ნიჭარაძე. ესეც ქიმიის მეცნიერების გზას ადგას, ჩვენს უნივერსიტეტშია.

გრიგოლი (ირონიას არ ფარავს). ესეც სოციალისტობს?

შიო. აბა, ტირანიას შევურიგდეთ?

გრიგოლი (შიოს ზურგს შეაქცევს). ჰო, რას მეუბნებოდნი? მაინც რამ მოგიყვანათ ამ შუალამისას? თავი რეიზა გვეჭრება?

საბა. ხომ იკითხავენ, რა ქალაქია ეს ქუთაისი, ამდენი ხალხი რომ ციხეში შერეკეს, ქალაქის თავი ვინ იყო, რა გვარის კაცი, რა ჩამომავლობის, საიდან...

გრიგოლი. ჰოო... მაგიტომ მოხვედით? მაგას ნუ ინალვლებ, საბა, იტყვიან, ყოჩალი ხალხი ყოფილა, მაგ ქალაქში არეულობის მომწყობთ საკადრის პასუხს აძლევენო. პოლიცია იმიზაა, ამრევი და ოხერი დაიჭიროს, აპა!

საბა. აქამდე ქუთაისში დამცირებულთა, ჩანახლულთა გამოსარჩლება ღირსეულ საქმედ ითვლებოდა, ახლა თურმე ამრევებად და ოხრებად მიიჩნევენ. აი, ამიტომ იკითხავენ, როის შეიცვალა ქუთაისი, ვინ, რა გვარის, რა ჩამომავლობის კაცი გახდა ქალაქის თავიო.

გრიგოლი. ახლო კაცი ხარ, მაგრამ

არც სანათესაოს გაგალანძვინებ, არც ქალაქს, პოლიცმაისტერი სწორად მოიქცა – ამრევი სატუსალოში წაასხა.

შიო. ეგ პოლიცმაისტერი ქართველთმოდულეა. ქართველებმა რომ ქალაქის ღირსება ასე დაიცვეს, იმან გადარია.

გრიგოლი. თუ პოლიცმაისტერმა ეს ამბავი სათავისოდ წარმომიდგინა, თქვენ თქვენი მითხარით. გისმენთ.

საბა. მაგ სპექტაკლში იუდეველთ აუგად ექცვიან, ბინძურ ცხოველად მიიჩნევენ,

გრიგოლი (გაოცებულად). მერე?

შიო. მათრახსაც კი ურტყამენ.

გრიგოლი. არეულობა ამიტომ მოაწყეთ? რავა, ამნაირი რამ პირველად ნახეთ?

საბა. ქუთაისში კი. ჩვენს ქალაქში ასეთი რამ არასოდეს ყოფილა!

გრიგოლი. კი ბატონო, მაგრამ ამის გამო წარმოდგენა უნდა ჩაშალოთ, მსახიობები ლანძლოთ და კვერცხები დაუშინოთ, მსახიობ ქალს ლანძლევა-გინებით გული შეუნუხოთ, მერე სობოროს მოედანზე გამოხვიდეთ და..?

შიო. ქუთაისი ამნაირი ქალაქია, ბატონო – სიყვარულის და გატანის.

საბა. იმპერიის ჭეშმარიტად ღირსეულმა ადამიანებმა რამდენიმე ქალაქში მაგ პიესას სწორედ ამ მიზეზით აქციეს ზურგი. ამათ მაინც მოინადინეს, ქუთაისში წარმოდგინათ.

შიო. ქუთაისი გაუგებარი ხალხის ჩამორჩენილ ქალაქად მიიჩნის.

გრიგოლი. ვაი მაგათ და უი – უჭკუოდ მოქცეულან, მარა... თუ ასე იყო, თუ ეს იცოდით, ბილეთი რისთვის იყიდეთ, ნუ მიხვიდოდით და უკან გაბრუნდებოდნენ, თქვენ კი, გამოდის, ბუნტის მოწყობა გენადათ.

საბა. მართალს ბრძანებ. მაგიტომ მივედით, უნდა იცოდნენ, როგორი ქალაქია ქუთაისი – ასეთი რამ ჩვენში არ შეიძლება!

გრიგოლი. მთელი ქალაქი? ამდენი ხალხი მაგიტომ მივიდა?

საბა. მართალს ბრძანებ! სობოროს მოედანზეც მაგიტომ გავიდა ხალხი, მოითხოვდნენ, თეატრმა ქალაქი დატოვოსო, იმასაც გეტყვი: სობოროზე ის ადამიანებიც შემოგვიერთდნენ, ვინც თეატრში არ ყოფილა.

გრიგოლი (*ჩაფიქრებული*). ხოო... (პაუზა) კაი, ბატონო – კეთილი და პატიოსანი! თქვენ იმ დასს ასწავლეთ ჭკუა, პოლიცია კი არეულობის მომწყობთ მოუვლის. ყველაფერი რიგზეა. მორჩა! შენთან ერთი საქმე მაქვს, საბა, და უნდა დაგვეხმარო: ოდესის უნივერსიტეტში ხომ პროფესორ პეტრე მელიქიშვილთან მუშაობ.

საბა. და პროფესორ ვასილ პეტრიაშვილთან.

გრიგოლი. მელიქიშვილს წერილი გავუგზავნეთ, გვინდა, ქუთაისს ჩამოვიდეს. ურჩიე, დროზე გადანწყვიტოს ეს საკითხი. პასუხის მომლოდინე ვართ.

საბა. ვერ დაგპირდები, რომ დანაბარებს გადავცემ.

გრიგოლი. (*გაკვირვებული*). უარს რატომ მეუბნები?

საბა. მე ახლა პოლიცმაისტერთან მივდივარ. იმათ შორის უნდა ვიყო, ვინც სატუსალოში ჩაამწყვდიეს. რა ვიცი, რამდენ ხანს გამიგრძელდება.

შო. კვერცხებს ჩვენც ვისროდით, ისევე ვყვიროდით, როგორც სხვები.

გრიგოლი (*გაკვირვებული, იქნებ, აღშფოთებულიც*). თქვენ იქ რა გინდათ! პოლიციაში რა გესაქმება, საბა, კაცი მეცნიერების, სწავლულის გზას ადგახარ. უნივერსიტეტი გელოდება. შეეშვი მაგ სოციალისტობას!

საბა. ქალაქის თავად აგირჩიეს, მაგრამ ქალაქის მამა ვერ გახდები, თუ დევნილთ, დაჩაგრულთ, დამცირებულთ არ აგრძნობინებ, რომ ისეთივე ღვთისშვილები არიან, როგორიც შენ.

შო. უნდა ნავიდეთ.

საბა. ნავალ, ლორთქიფანიძეს მივუჯდები, გვერდით, იქნებ, ჭმუნვა ოდნავ მაინც შევუმსუბუქო.

გრიგოლი (*უკმაყოფილოა*). ე ლორთქიფანიძე კიდო ვილაა, რა უნდა?

საბა. ამ ქალაქში ლორთქიფანიძე ბევრია, ნიკო ლორთქიფანიძე კი მთელ საქართველოში ერთადერთია. ეს დღესაც გამოჩნდა – ქალაქის ღირსების დასაცავად სატუსალოშიც უდრტვინველად შევიდა.

გრიგოლი (*გაბრაზებული თუ გაოცებული შესძახებს*) ვინ?!

შო. უფალო გრიგოლ, დღეს გამოჩნდა, რა დიდებულ ხალხს აურჩევინხარ ქალაქის თავად, მაგრამ...

გრიგოლი. რას მელაპარაკებით, ხომ არ შეიშალნენ!..

შო. კი, როგორ არა...

საბა. მაგრამ ქალაქის თავმა ამის თაობაზე არაფერი იცის.

შო. პოლიცმაისტერს ნიკო ლორთქიფანიძის ნოველები არასოდეს წაუკითხავს.

საბა. არც ლადო მესხიშვილის ედმუნდ კინი უნახავს სცენაზე. ახლა ეს ედმუნდ კინი ქურდ-ბაცაცებთან ერთად საკანში ჰყავს გამოკეტილი, თვითონ კი ფეხები დაითბილა და არხეინად ხვრინავს.

გრიგოლი. რას სჩადიხართ, ყმანვილებო, ეს ამბავი იცით... და ასე მშვიდად მემუსაიფებით?! (*თანაშემწეს*) პოლიცმაისტერი სასწრაფოდ! არა, მის მოსვლამდე რა მოითმენს – ნავედით!

1903 წელი. ოდესის ტექნიკური უნივერსიტეტის ქიმიური ლაბორატორია. პროფესორი პეტროვი მოხსენებას ამთავრებს.

პეტროვი. რა არის ამ მეცნიერის მთავარი ღირსება? მან ექსპერიმენტული მონაცემებით დაადასტურა, რომ ალფადიქტონების რეაქციის სიჩქარე უფრო მეტია, ვიდრე მონოკეტონებისა, რომ ჯაჭვის შეკვრა ციკლში იწვევს რეაქციის უნარის გაძლიერებას. კლდიაშვილმა არ გაიზიარა კრაფტის შეხედულება ციკლური და ცხიმოვანი ნაერთების სტერეოგებულების იგივეობის შესახებ და ამით ჩვენს სფეროში ახალი ფურცელი გადა-

შალა. აი, ამის გამოც გადავწყვიტეთ, კიდევ ერთხელ გავგზავნოთ უცხოეთში.

ისმის ტაშისცემა

ვასილიევის ხმა. შეკითხვა მაქვს!

პეტროვი. დიახ, გისმენთ, აქეთ მობრძანდით! (ღიმილით) ისევ „რუსთა კავშირის“ სახელით უნდა მელაპარაკოთ?

ვასილიევი (შემოდის. გაფრთხილების ინტონაციით. წარბებსაც კი აზიდავს). ბატონო პროფესორო, „რუსთა კავშირი“ ჩვენი ხალხის ინტერესების სადარაჯოზე დგას და მისი ირონიით მოხსენიება, რაც ასე გჩვევიათ თქვენ და თქვენს ზოგიერთ კოლეგას, საბედისწერო შეცდომაა.

პეტროვი (თავს უხერხულად გრძნობს). ყურადღებით გისმენთ, ბატონო ვასილიევი!

ვასილიევი. ეს კი ქმნის იმის საშიშროებას, დავკარგო თქვენდამი პატივისცემა.

პეტროვი (დაბნეული). რას ამბობთ, რას ამბობთ!.. ძალიან საწყენია. გისმენთ.

ვასილიევი. „რუსთა კავშირის“ უნივერსიტეტის განყოფილება, აკვირდებოდა რა ქიმიის ლაბორატორიის მუშაობას, მივიდა დასკვნამდე, რომელიც უნდა გადმოგცეთ... მე დამავალეს.

პეტროვი. თუ დაგავალეს, სხვა რა გზაა! უნდა შეასრულოთ. (უცებ) ვასილიევი, რომ არ დაევალებინათ, დამიმალავდით?

ვასილიევი. ისეთ პატივს გცემთ...

რახილი (ვასილიევს). მეცნიერებთან ასეთი ტონით ისაუბრეთო, დაგავალეს?

პეტროვი (რახილს). არა, არა, თქვენ ნუ ერევით!..

ვასილიევი. ეს მაგათი თვისებაა, ეგენი ყველგან, ყველაფერში ერევან.

პეტროვი. არ არის საჭირო, გთხოვთ, საკითხს დაუბრუნდეთ: რა დაგავალათ „რუსთა კავშირმა“?

ვასილიევი. „რუსთა კავშირი“ მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ ქიმიის ლაბორატორიაში არაჯანსაღი ატმოსფეროა შექმნილი. პროფესურა ანგარიშს არ უწევს ეროვნულ ფასეულობებს, ეთაყვანება უცხოურს...

პეტროვი (ანწყვეტინებს). რას ამბობთ, ბატონო ვასილიევი, ეგ რამ აფიქრებინათ!.. თქვენ ხომ იცნობთ ჩვენს მუშაობას, ლაბორატორიის წევრი ხართ, ამ მოსაზრებას ეთანხმებით?..

ვასილიევი. მე გთხოვთ, ნუ მანწყვეტინებთ... რასაკვირველია, ვეთანხმები. ჩვენ კოლექტიური აზროვნება გვაქვს.

პეტროვი. კოლექტიური აზროვნება? საინტერესოა...

ვასილიევი. ჩვენი პროფესურა საფრთხის ქვეშ აყენებს სამამულო მეცნიერების განვითარებას. ჩვენ გვჭირდება რუსული ქიმია, ნამდვილ ეროვნულ ფასეულობებზე შექმნილი ქიმიის მეცნიერება.

პეტროვი. დიახ, გვაქვს... გვექნება რუსული ქიმია (უცებ). უკაცრავად, რუსული ქიმია რა არის?..

ვასილიევი. აი, არც კი იცით! (შეგონების ტონით). რუსული ქიმია – ეროვნულ ფასეულობებზე აღმოცენებული მეცნიერება არის ის, რასაც არარუსი ქიმიკოსები ვერ შექმნიან. ამიტომ საჭიროა მეტი წინდახედულება. ეროვნული ინტერესების გათვალისწინება. მეთანხმებით თუ არა?

პეტროვი. უსათუოდ, უსათუოდ! წინდახედულება, რასაკვირველია, საჭიროა.

ვასილიევი. დააკვირდით, ბატონო პროფესორო: ჩვენს უნივერსიტეტში ვინ ქმნის ქიმიის მეცნიერებას? (გვარებს ხაზგასმით წარმოთქვამს) პეტრე მელიქიშვილი, ვასილ პეტრიაშვილი...

პეტროვი. ოო... დიდებული... მშვენიერი მეცნიერები!

ვასილიევი. თავს უფლებას ვერ მივცემ, არ დაგეთანხმოთ, მაგრამ შეუძლიათ კი პეტრიაშვილს, მელიქიშვილს რუსული, ეროვნული ქიმიის შექმნა?

პეტროვი (მყისვე). რას ამბობთ, არა, რასაკვირველია, არა!

ვასილიევი. მიხარია, რომ მეთანხმებით!

პეტროვი. ისინი ქიმიის მეცნიერებას ქმნიან. კიდევ ერთხელ მაპატიეთ, ვასი-

ლიევ, ჩემი ბრალია, კარგად ვერ გავიგე: როგორ ბრძანეთ, რუსული ქიმია რა არისო?

ვასილიევი ერთხანს გამომცდელად შესცქერის პეტროვს – დაეჭვდა, პროფესორი ხომ არ დამცინისო.

რახილი. პროფესორო, რატომ არ შეახსენებთ, რომ თქვენც ისეთივე რუსი ხართ, როგორც ეგ?

პეტროვი. თქვენ არა, თქვენ ნუ ერევით!

ვასილიევი. აი, ჟიდი ამბობს, რომ ჩვენ ორივენი რუსები ვართ. მართლა ასეა?

პეტროვი. არა, ასე ნამდვილად არ არის.

ვასილიევი. მე ნამდვილად ვარ რუსი. თქვენ? თქვენ ვინ ხართ? (დუმილი). ჰა? ინტელიგენტი, პროფესურა!

პეტროვი. ეს ცუდია, ხომ? არადა, თავი სულ რუსი მეგონა.

ვასილიევი. გეგონათ, მხოლოდ გეგონათ. ახლა კი მთავარი!

პეტროვი. დიახ, მთავარი, ეგ არის მთავარი!..

ვასილიევი. შარშან ჩვენმა უნივერსიტეტმა ბერლინში პროფესორ ფიშერთან მიავლინა ალექსანდრე საბა კლდიაშვილი. მეთანხმებით?

პეტროვი. რა უფლება მაქვს, არ დაგეთანხმოთ. ჩემი წინადადება იყო.

ვასილიევი. წელს ისევ ბერლინში, ისევ პროფესორ ფიშერთან ვინ გაგზავნეთ? ისევ კლდიაშვილი. ხომ არ ვცდები, პროფესორო?

პეტროვი. თქვენ? როგორ შეიძლება! მხოლოდ დაზუსტების მიზნით: ეგ მე არაა, რექტორის საბჭომ.

ვასილიევი. შესაძლოა, მაგრამ მთავარია, რომ – ისევ კლდიაშვილი!

პეტროვი. დიახ, დიახ, ასე იყო!

ვასილიევი. დღეს კი მოგვახსენეთ ახალი გადანყვეტილება. ისევ გერმანიაში, ისევ საბა კლდიაშვილს გზავნით პროფესორ ტამანთან.

პეტროვი. პროფესორ ტამანს დიდი გამოცდილება აქვს ქიმიის ორგანული სინთეზის დარგში. ამ სფეროში კი ბა-

ტონმა კლდიაშვილმა...

ვასილიევი. მე ჯერ შეკითხვა არ დამისვამს. გთხოვთ, მომისმინოთ, შეკითხვას კარგად დაუფიქრდეთ და ისე მიპასუხოთ.

პეტროვი. მართალს ბრძანებთ... გეთანხმებით.

ვასილიევი. ნუთუ ამ უნივერსიტეტის ქიმიის ლაბორატორიაში მხოლოდ ალექსანდრე საბა კლდიაშვილი მუშაობს? ნუთუ აქ სხვები არ არიან და, თუ არიან, რატომ არის ასე მიჩქმალული მათი ნიჭი, შრომისმოყვარეობა?

პეტროვი. ეგ საიდან მოიტანეს? ეგ ვინ თქვა?

ვასილიევი. მე გითხარით. მომისმინეთ, შეკითხვას დაუფიქრდით და ისე მიპასუხეთ-მეთქი. თქვენ კი რას აკეთებთ? შეკითხვას აქეთ მისვამთ. ეს ხომ ჟიდეების წესია – შეკითხვას შეკითხვით უპასუხონ და ეს მაშინ, როცა „რუსთა კავშირს“ აინტერესებს თქვენი პასუხი შეკითხვაზე: ამ ლაბორატორიაში ასე რატომ იჩქმალეობა ყველას ტალანტი, გარდა ალექსანდრე კლდიაშვილისა? (პეტროვი უმწეოდ დუმს). გისმენთ.

პეტროვი (ფიქრიანად). საინტერესო შეკითხვაა, ძალიან საინტერესო. რა გონიერი კაცი ხართ, ვასილიევ, რა ჭკვიანურ კითხვას სვამთ.

ვასილიევი. ამას „რუსთა კავშირი“ გეკითხებათ.

პეტროვი. „რუსთა კავშირი“? ხედავთ, რა წინდახედული კავშირია? ღმერთო ჩემო, რატომ? რატომ საბა კლდიაშვილი? ალბათ, იმიტომ რომ... აბა, სხვა რა უნდა იყოს?

ვასილიევი. დიახ, დიახ, ბრძანეთ, გისმენთ. მთავარია, მიზეზი ვიპოვოთ. თუ მიზეზს ვიპოვით...

პეტროვი (თითქოს მძინარე გამოფხიზლდა). რისი მიზეზი?

ვასილიევი (კვლავ დაეჭვებული აკვირდება პეტროვს). მიზეზი იმისა, მესამედ რატომ იგზავნება უცხოეთში კლდიაშვილი და არც ერთხელ...

პეტროვი (გახარებული). ეგ არ არის რთული ამოსაცნობი, ეგ იოლი საკითხია; კარგი ახალგაზრდაა, მუყაითი, დაკვირვებული, დღედაღამ შრომობს...

ვასილიევი. მაშასადამე, თქვენ მეუბნებით, რომ ლაბორატორიის რუსი მეცნიერები: ივანოვი, სიდოროვი, თქვენი მონა-მორჩილი ვასილიევი, სხვებიც... ზარმაცი, დაუკვირვებელი მეცნიერები არიან. ხომ სწორად გაგიგეთ?

პეტროვი. კი... კი, რა თქმა უნდა, ასეა!.. (მცირე პაუზის შემდეგ). არა, რასაკვირველია, ვერ გამიგეთ, უფრო სწორად, მე იმის თქმა მენდა...

რახილი. ვასილიევ, მასწავლებელს, მეცნიერს ასე არ ელაპარაკებიან!

პეტროვი. არა, არა, თქვენ არა, ნუ ჩაერევით-მეთქი!

ვასილიევი. უკვე მოგახსენეთ, ჟიდები ყველგან ყველაფერში ერევან – დარწმუნდით თუ არა, რომ ადამიანებს საუბრის საშუალებასაც არ აძლევენ?

რახილი. ეს საუბარი არ არის – თქვენ ჩემს მასწავლებელს ემუქრებით. რუსთა კავშირს მოახსენე, რომ საბა კლდიაშვილმა უნივერსიტეტი დიდი წარმატებით დაამთავრა და პირველი ხარისხის დიპლომი მიიღო. რუსთა კავშირს ისიც აუნყეთ, თქვენ რომელი ხარისხის დიპლომი მიიღეთ?

ვასილიევი. „რუსთა კავშირს“ აინტერესებს რუსი ხალხის მომავალი და არა ის თუ რომელი ხარისხის დიპლომი მიიღო კლდიაშვილმა ან ვასილიევმა.

რახილი. ხალხის მომავალი სწორედ მანდ არის, ვასილიევ! ალბათ, ამიტომაც არ აინტერესებს ის რუსები, რომლებმაც პირველი ხარისხის დიპლომი მიიღეს: ალექსანდროვი, პიმენოვი ნამდვილი მეცნიერები არიან და მაგ კავშირს არ ეკარებიან. საბა კლდიაშვილი კი უნივერსიტეტის შემდეგ რუსეთის ყველაზე კარგ – პლოტიანკის სადგურში...

პეტროვი (გახარებული). დიახ, დიახ, მართალი ხართ, იქ მსახურობდა!

ვასილიევი. მეც იქ ვმუშაობდი და

კლდიაშვილთან ერთად მოვედი უნივერსიტეტში.

რახილი. იქნებ, ჩამომითვალო, რა გააკეთე მაგ სადგურში? (დუმილი). შენ იქ „რუსთა კავშირის“ წარმომადგენელი იყავი და არაფერი არ გაგიკეთებია, გარდა იმისა, რომ ხალხს ჩასძახოდი ამ კავშირში გაერთიანდითო. საბა კლდიაშვილმა რა გააკეთა? პირველი: სერიოზული ანალიზი საცდელი მინდვრის პროდუქტებისა, მეორე: სასუქთა ანალიზი, მესამე: ატმოსფერული ნალექების კვლევა. იმპერიის ამ მხარეში ასეთი კვლევა ოდესმე ჩატარებულა?

პეტროვი. დიდებულია, დიდებული! (ვასილიევის მოღუშულ სახეს დაინახავს თუ არა) ხომ მეთანხმებით, ვასილიევ? (დუმილი).

რახილი. ახლა ის ვნახოთ, ბერლინში, პროფესორ ფიშერთან რა გააკეთა კლდიაშვილმა: ჩაატარა ორმოცზე მეტი ორგანული სინთეზი, მოამზადა ოცი პრეპარატი. რას იტყვი, ვასილიევ!

ვასილიევი. მე ორმოცდაათ სინთეზს ჩავატარებდი, ივანოვი კი სამოცს (პეტროვს). ხომ ასეა, პროფესორო?

პეტროვი (გულიანად იცინის). რასაკვირველია, არც ერთი არ დააკლდებოდა, არც ერთი! აი, ივანოვი ოთხმოცსაც შეძლებდა.(იცინის) ჰი ჰი ჰი!

რახილი. კლდიაშვილი ლაბორატორიაში ზის და მუშაობს, დილიდან საღამომდე შრომობს.

ვასილიევი. ვიცი, აქ გვიან საღამომდე ერთად ხართ (იქედნურად). იქნებ, ისიც თქვა, გვიან საღამოს ლაბორატორიაში რას აკეთებთ?

ხანგრძლივი პაუზა, რახილი ირონიული ლიმილით შესცქერის ვასილიევს.

რახილი. ვიცი, ვასილიევ, ვხვდები, რომ შენი მწირი ფანტაზია ამის იქით ვერ მიდის. შენთვის ისიც ძნელი წარმოსადგენია, რომ კლდიაშვილმა წიგნი დაწერა – სახელმძღვანელო, „მოკლე მიწერალური ქიმია“, უკვე მეორე წელიწად

დია, საქართველოში გაზეთ „დროებაში“ იბეჭდება. მე ახლა რუსულად თარგმნაში ვებმარები. წაიკითხე, იქნებ, გაიგო, რა არის ქიმია!

პეტროვი (ხითხითებს). ჰი ჰი ჰი... კარგი აზრია, მისაღებია! (ვასილიევი ბრაზმორეული გარბის. პეტროვი უხმოდ შესცქერის, გამომეტყველება სრულიად ეცვლება – მკაცრი, შეუვალი სახე, რაც გვაფიქრებინებს, რომ სულაც არ არის ისეთი მშობარა, როგორც თავს აჩვენებდა). რახილ, საშიში კაცია, ფრთხილად იყავი, ძალიან ფრთხილად!

ბერლინი, 1904 წელი. სცენაზე მხოლოდ პროფესორი კრაფტი დგას.

კრაფტი (ხაზგასმულად ხმადაბლა ლაპარაკობს. მიაჩნია, რომ ასე უფრო დამაჯერებელია). მოგესალმებით, ბატონებო და ქალბატონებო, ჩვენს უნივერსიტეტში სამეცნიერო მივლინებით იმყოფება ალექსანდრე კლდიაშვილი. იგი ოდესის უნივერსიტეტიდან ჩამოვიდა და როცა შეიტყო, რომ დიდებული მეცნიერი და მენარმე სიმენსი ჩვენი უნივერსიტეტის პროფესორია, გვთხოვა, მივცეთ შესაძლებლობა, უნივერსიტეტის პროფესურას და ბატონ სიმენსს გააცნოს თავისი აზრი მის წიგნზე. სიმენსი იმყოფებოდა საქართველოში და გერმანიაში დაბრუნებულმა დაწერა წიგნი ამ ქვეყანაზე, მის ხალხზე. გთხოვთ, ბატონო კლდიაშვილო, ბატონო სიმენს!

შემოდიან და სცენის სხვადასხვა მხარეს დადგებიან კლდიაშვილი და სიმენსი.

საბა. საბჭოს დიდად პატივცემულო წევრებო, დიდად პატივცემულო სიმენს, დიდ პატივს ვცემ (სიმენსს მიუბრუნდება) თქვენს სამეცნიერო ღვაწლს, მსმენია თქვენი წარმატებული საქმიანობის თაობაზე, როგორც მენარმისა, მინდა მოწინებით მოგესალმოთ...

სიმენსი (გულგრილად). მეც მოგესალმებით.

საბა (განაგრძობს). და რამდენიმე მოსაზრება გამოვთქვა წიგნზე, რომელიც ჩემს ქვეყანასა და ხალხზე დაწერეთ.

სიმენსი. ნუ ლელავთ, გისმენთ.

საბა. თუ კადნიერებაში არ ჩამომართმევთ, აქვე მოგახსენებთ, რომ ეს მოსაზრებანი ერთობ ნეგატიურია.

სიმენსი. დიახ, მე ვიყავი თქვენს ქვეყანაში, იქ ბევრი ადამიანი გავიცანი და ვხედავ, კულტურით დიდად განსხვავდებით მათგან (პაუზა). ასეთ შთაბეჭდილებას ტოვებთ.

საბა. ორი მიზეზის გამო არ მივცემ თავს უფლებას, თქვენს ამ შენიშვნას ის მივაგო, რასაც იმსახურებს. პირველი: მე თქვენში ვხედავ მეცნიერს და არა უხემ ძალას, რომლის დათრგუნვა ყოველი პატიოსანი კაცის ვალია. მეორე: ამ დიდებულ აუდიტორიას აუცილებლად უნდა მოვასხენო თუ რაოდენ ზედაპირული, ტენდენციური წიგნი შესთავაზა მას მეცნიერმა სიმენსმა. (დარბაზი აჩოჩქოლდება. საბა – მტკიცედ, დამაჯერებლად). დიდად პატივცემულო ბატონო პროფესორებო, სამართლიანობისა და კულტურის სახელით, ჩემს მორალურ მოვალეობად მიმაჩნია, გაგიზიაროთ უსიამოვნებისა და აღშფოთების ის გრძნობა, რომელიც გამოიწვია ჩემში ქართველი ხალხის გონებრივი და, საერთოდ, კულტურული ცხოვრების თქვენმა ზერელე, ზედაპირულმა აღწერამ.

სიმენსი. მომიტევეთ, ბატონო კლდიაშვილო, უნდა შეგანწყვეტინოთ.

საბა. რატომ?

სიმენსი. თქვენ საბჭოს აუწყებთ, რომ მე ზერელედ, ზედაპირულად აღვწერე ქართველი ხალხის გონებრივი, კულტურული ცხოვრება. ამ შენიშვნას მხოლოდ იმ შემთხვევაში გავიზიარებ, თუ დამისაბუთებთ.

საბა. განსაკუთრებით აღგვაშფოთა თქვენმა დაუსაბუთებელმა დასკვნებმა; წიგნში თქვენ მოგყავთ ქართული აზროვნების საუკეთესო წარმომადგენელთა: შოთა რუსთაველის, ბარათაშვილის, ჭავჭავაძის და სხვათა ნაწარმოებების გერმანულად თარგმნილი ნიმუშები და კომენტარებს უკეთებთ მათ მეტად ზე-

რელედ, ზედაპირულად. უმთავრესად და განსაკუთრებით გარეგნულად და თქვენთვის ადვილად მისაწვდომი მხრიდან.

სიმენსი. და თუ რეალობა, თარგმნილი ნიმუშები სხვაგვარი დასკვნის საშუალებას არ მაძლევს?

საბა. თუ ასე მიგაჩნიათ, უნდა დაისვას თქვენი ლიტერატურული განათლების, გემოვნების საკითხი. მე წამიკითხავს პროფესორ სიმენსის სამეცნიერო ნაშრომების თაობაზე (დარბაზს). თქვენ ოდესმე წაგიკითხავთ პროფესორ სიმენსის ლიტერატურული შრომები? (საბა დარბაზის რეაქციას ელოდება. დუმილი). მაშ, ამ სფეროში ესოდენ დილექტანტური ცოდნის მქონე კაცი რატომ აძლევს თავს უფლებას, გამოთქვას მოსაზრება ერის კულტურაზე, მის მონაპოვარზე?

დუმილი

პროფესორო სიმენს, თქვენის ნებართვით, კიდევ მოგახსენებთ.

სიმენსი (უხალისოდ). გისმენთ.

საბა. თქვენ არ მოინდომეთ, მიგემართათ იმ აბსტრაქციისათვის, რომელიც შენიშნეთ ბერძნულ და ევროპულ კულტურაზე აღზრდილი რუსთაველის და სხვა ქართველ მოაზროვნეთა გონებრივ ოკეანეში, იმ დროს, როცა თქვენ გაეცანით ქართველთა გონებრივ ცხოვრებას მხოლოდ რუსული ენის დახმარებით. ამიტომ არ გსურდათ ან არ შეგეძლოთ, სერიოზულად და ღრმად ჩაგეხედათ ჩვენს გონებრივ ცხოვრებაში.

სიმენსი. გთხოვთ, მიპასუხოთ შეკითხვაზე: რატომ არ უნდა მქონოდა სურვილი, ღრმად ჩამეხედნა ქართველთა გონებრივ ცხოვრებაში?

საბა. ჩინებული შეკითხვაა. იქნებ, ზუსტმა პასუხმა გვაპოვნინოს ტენდენცია.

სიმენსი. საინტერესოა, გისმენთ.

საბა. ვფიქრობ, თქვენ, ისევე როგორც მრავალი სხვა, ჩვენს კულტურას გაეცანით უმეტარი მოწინააღმდეგეების ნაამბობით.

სიმენსი. მე არ მომეჩვენა, რომ ისინი უმეტარნი იყვნენ.

საბა. იმაში კი დარწმუნებული ხართ, რომ კარგად ფლობდნენ ქართული ენას, იცნობდნენ ჩვენს კულტურას? (პაუზა. საბა სიმენსის პასუხს ელოდება. დუმილი). ამიტომ წერთ, რომ ქართველებთან ისე უნდა მოიქცე, როგორც ველურებთან, რომ ისინი ნელ-ნელა უნდა შეეჩვიოთ კულტურას, რომ ქართველები მხოლოდ ნადირობის, ქეიფის და მიჯნურობის მოყვარული ხალხია. (საბა სიმენსის პასუხს ელოდება). სხვათა შორის, ისინი თავიანთ წიგნებშიც ამასვე წერენ.

კრაფტი. ბატონო პროფესორო, რას ბრძანებთ?

სიმენსი (კარგა ხანს დუმს. ფიქრობს). არაფერს (დუმილი). არაფერს, გარდა იმისა, რომ ბატონ კლდიაშვილს ხელს ჩამოვართმევ. (საბას მიუახლოვდება, ხელს ართმევს). გმადლობთ.

ბნელდება.

ოდესა, 1905 წელი, 20 ოქტომბერი.

სინაგოგის ერთ-ერთ არასალოცავ დარბაზში ყველა ჭალი გაჩახჩახებულია. დღეს აქ ებრაულ ახალ წელს დღესასწაულობენ.

რაბი. მომილოცავს, ჯამაათო! დაგვიდგა კიდევ ერთი ახალი, 5665-ე წელი. მრავალს დასწრებოდეთ!

– ამინ!

– გისმინოს ღმერთმა!

– იდიდოს ღმერთის სახელი!

რაბი. ლოცვა დამთავრდა, ვილალოთ, ებრაელებო. დღეს ზეიმი გვაქვს!

მლერიან, ცეკვავენ. რაბი ესაია მოდღესასწაულებს შეუერთდება, ამბიონის ირგვლივ ცეკვავენ. წრეს უვლიან.

რაბი. მომავალ დღესასწაულს ჩვენს სამშობლოში, ისრაელის მიწაზე შევხვედროდეთ!

– ამინ!

– გვეღირსოს!

იოსები. ნურა სიამოვნება, ამქვეყნიურ სიკეთე ნუ დაგვაგვიწყებს სამშობლოს! **ერთხმად.** ამინ!

ზალცმანი (სახეგაბრწყინებული, ლამის წამლერებით). დამინდეს მარჯვენა

ჩემი, თუ დაგივიწყო შენ, იერუშალომ,
ენა ჩემი მიახმეს სასას ჩემსას!

ერთხმად. ამიიინ!

იციკი (შემორბის. შეშფოთებულია. ვი-
ლაცას დაეძებს, ვერ პოულობს. მოცეკ-
ვავეები ცდილობენ, ცეკვაში ჩაითრიონ).
შემეშვიო, თავი დამანებეთ!

– იციკი, მოდი!

– იციკი, ჩვენზე უკეთესს ვის დაეძებ?

იციკი (ცდილობს, თავი დააღწიოს).
მომშორდი, გამეცალე!

– იციკი, რიბკამ უარი გითხრა?

– რიბკას შენთან აღარ უნდა?

– რიბკას ნათანი ეთამაშება!

რახილი (იციკის ხელს ჩაავლებს). ჩემ-
თან, იციკი, ჩემთან იცეკვე!

იციკი ზალცმანს რალაცას უხსნის.

ზალცმანი (შეშფოთდება, ამბიონისა-
კენ მიიწევს). გზა, გზა, ებრაელებო, გა-
მატარეთ!

რახილი (ზალცმანს ხელს ჩაჰკიდებს,
ეცეკვება). სად გეჩქარება, ზვიმი გვაქვს!

ზალცმანი (რახილს ლამის ხელს
ჰკრავს. ამბიონისაკენ მიიწევს). ბატონე-
ბო, ებრაელებო! (შეშფოთებული გაცქე-
რის მოზეიმე ხალხს. მთელი ძალით იყვი-
რებს) რას შვრებით! რა ამბავში ხართ,
ებრაელებო!

სიცილი.

– ნახეთ, რა სახე აქვთ!

– ვითომ შეშფოთებულია!

– რას აკეთებთო!

– ვითომ არ იცის!

ზალცმანი (სასონარკვეთილი). დარ-
ბევაა, ოდესაში დარბევა დაიწყო! (მლე-
ვარებისაგან ხმა ჩაუნწყდება. ცეკვა-სიმ-
ღერა უცებ შეწყდება.) თავს უშველეთ,
ისრაელებო, ოდესაში დარბევა დაიწყო!

შიშმა ყველას ერთდროულად დაუარა.

გაირინდნენ, ერთ ადგილს მიეჯაჭვნენ.

ესთერი (განწირული ხმით). ბავშვი აკ-
ვანში დავტოვე!

ადამიანები უცებ ამოდრავდებიან, ან-
რიალდებიან.

– მიშველეთ! მოსია ეზოში თამაშობდა!

– დედაჩემი მარტოა!

– დუქანს გადამინვავენ!

– ჩქარა, ჩქარა, ჩქარა!

– ბავშვები!

– საკონდიტროს სულ დალენავენ!

ესთერი (მიმორბის, გვერდს ვერ უქ-
ცევს კართან შეჯგუფებულ ხალხს). მიშ-
ველეთ, ბავშვი, აკვანშია! (მისი არავის
ესმის, ყველა ცდილობს სინაგოგიდან
გასვლას).

რაბი. ჯამაათო, ჯამაათო, პატივცე-
მულო! (არავინ უსმენს, თვალებში უსაზ-
ღვრო სევდაჩამდგარი შესცქერის შიშ-
დარეულ, აწრიალებულ სამწყსოს. უცებ
ამ კაფანდარა, მორჩილი კაცისთვის შეუ-
ფერებელი მრისხანებით იქუხებს). ისრა-
ელნო, გოლიათის დამმარცხებელი დავი-
თის შთამომავალნო! (რაბის ძლიერი ხმა
დარბაზს გრგვინვასავით გადაუვლის,
ხალხი ნელ-ნელა მოუბრუნდება. ესთერი
ამით ისარგებლებს და გარბის). ამ წმინ-
და წიგნებს ვის უტოვებთ – ბრბომ გა-
თელოს?

ჯერ უფალი და მერე ცოლ-შვილი, ჯა-
მაათო, ჯერ უფალი და მერე ცხოვრება!

ზალცმანი (დავითს ზედაც არ შეხე-
დავს ისე განწევს, ადგილს მოაცვლევინ-
ებს. ყველა მიხვდება თუ რას აკეთებს
ზალცმანი. მიეშველებიან: იატაკზე გა-
ფენილ ნოხს აიღებენ, გვერდით მიაგდე-
ბენ და იატაკში ამოჭრილ კარს გააღე-
ბენ). დროზე, დროზე! (ორი-სამი კაცი
სარდაფში ჩადის, ერთიც სარდაფის თავ-
ზე დადგება, სხვები – წმინდა წიგნების
უზარმაზარ კარადასა და კიბის შუა, კა-
რადიდან მონივნებით გამოაქვთ წმინდა
წიგნები, ასევე მონივნებით გადასცემენ
ერთმანეთს და სარდაფში ჩააქვთ. და-
ვითს) შენ რა, ებრაელი არა ხარ?

– ჩქარა, ჩქარა!

– შარშანაც ამ დროს მოაწყვეს დარ-
ბევა!

– არა, უფრო ადრე იყო!

– იაკობი წინა დარბევისას დაილუპა!

– ცოლ-ქმარი სიფორი და რახმინი!

– დროზე, დროზე!

დაცალეს კარადა, დახურეს სარდა-

ფის კარი, ხალიჩაც მყისვე გაფინეს, სკამებსაც თავ-თავის ადგილზე დგამენ და გასასვლელს მიაშურებენ.

- ცოლ-შვილს მივხედოთ!
- თავს ვუშველოთ!
- გავეცალოთ!

ზალცმანი (დავითს). წამოდი, აქაურობას გავეცალოთ! (კარზე მიხატულ ექვსქიმიან ვარსკვლავს სინანულით მიანერდე), ცხადია, მადლობელი ვარ, ადონაი, მადლობელი, მაგრამ... ხომ უყურებ, ხომ ხედავ...

დავითი. გამაგებინეთ, რა ხდება?!

ზალცმანი (გაოცებული გადმოხედავს დავითს, რაღაცის თქმას აპირებს, მაგრამ უცებ პოლიციელს მოჰკრავს თვალს. პოლიციელი გაფხორილი მამალივით დააბიჯებს მოედანზე). გამარჯობა! (პოლიციელი ზალცმანს შეათვალიერებს. და გზას განაგრძობს). იქ არეულობაა, გვარბევენ.

პოლიციელი. გაიქეცი, თავს უშველე!

ზალცმანი (დავითს ხელს წაავლებს, დაჯდომა სწადია). მუხლი აღარ მემორჩილება, უცხოელო, უნდა ჩამოვჯდე.

მოედანზე გამაყრუებელი ღრინაცვლი შემოიჭრება.

- რუსებო, დასცხეთ ურიებს!
- ვისაც რუსეთი გიყვართ, ურიებს დასცხეთ!
- არ დაინდოთ!
- დასცხეთ ურიებს, იხსენით რუსეთი!
- სამშობლო განსაცდელშია, ძმებო!
- სიკვდილი მეფის მტრებს!

ზალცმანი (კვლავ დავითის მარჯვენას მოებლაუჭება, წამობობლდება). სად, სად წავიდე, სად შევაფარო თავი!

დავითი. იქნებ, ამიხსნათ, რა ხდება თქვენს ქალაქში?

ზალცმანი (გაკვირვებული ახედავს დავითს). შენ ვინ ხარ?

დავითი. ებრაელი.

ზალცმანი. ებრაელიო (მწარე ღიმილი). ებრაელი ხარ და არ იცი, რა ხდება? ეს ხომ იმას ნიშნავს, არ იცოდე, რას ნიშნავს, იყო ებრაელი? სად დაიბადე -

ამერიკაში?

დავითი. საქართველოში.

ზალცმანი (უცნაურად დაბრიცა ტუჩები). საქართველო? ეგ სად არის?..

დავითი. კავკასიაში.

ზალცმანი. აა... იქ, სადაც მთებია?

დავითი. კი, მთებიც არის.

ზალცმანი. ებრაელმა კაცმა პოგრომი არ იცი? რანაირი ებრაელი ხარ? სადაური ვარო, თქვი?

დავითი. საქართველოდან, ოდესაში გუშინ ჩამოვედი.

ზალცმანი. მერე მაგ საქართველოს არასოდეს უჭირდა? (ქუჩიდან კვლავ შემოიჭრება შეძახილები. ერთხანს შეძახილებს უსმენს. დავითს). არ უჭირდა?

დავითი. დღესაც უჭირს.

ზალცმანი. მერე? განა მაგ გაჭირვების მიზეზი ებრაელები არ არიან?

დავითი. ებრაელები რა შუაშია?

ზალცმანი (უნდობლად შესცქერის დავითს. იგი ეჭვს აღძრავს მასში). აბა, სხვა ვინ? ეგ ქართველები თავიანთ გასაჭირს ვის აბრალებენ?

ოდესა, ქართველთა სათვისტომო, 1905 წლის 20 ოქტომბერი.

შო. რა ვქნათ, რა გადავწყვიტოთ? დუმილი.

გიორგი. ეგ ქართველი სტუდენტი... რა გვარიაო?

შო. აბესაძე. მეოთხე კურსზეა. ხვალ ან ზეგ რექტორის საბჭო გადაწყვეტს, დატოვონ თუ არა უნივერსიტეტში.

ამირანი. ქართველთა სათვისტომომ იმისთვის აგვირჩია, რომ ოდესაში მცხოვრები ქართველები დავიცვათ.

საბა. და თუ მაგ აბესაძემ კანონისა და ზნეობის წინაშე შესცოდა?

ამირანი. ჩვენ იმისთვის აგვირჩიეს, რომ ქართველებს ამოვუდგეთ მხარში, დავიცვათ ძალადობისაგან, უსამართლობისაგან.

საბა. მაგ ჭაბუკის დაცვა ძალადობისა და უსამართლობის დაცვაა. მისი დაჩაგვრა ქართველობის დაკნინება იქნებოდა.

გიორგი. ბატონ კლდიაშვილს ვეთანხმები. ქართველობა ზნეობრიობაა.

შიო. ჩვენ იმისათვის არ ავურჩევთ ვართ, დამნაშავენი დავიცავთ.

ნიკოლოზი. მე კი მგონია, რომ... (პაუზა) მაგ ჭაბუკს ძალადობა ისე ჩაადენინეს, ვერც მიხვდა, რას აკეთებდა. ძალადობა მაგ ატრუებული ქალის ფარული სურვილით ჩაიდინა.

საბა. ეგ როგორ?

ნიკოლოზი. ახლავე მოგახსენებთ: სტუდენტი მაქსიმოვა უჩივის სტუდენტ აბესაძეს იმაზე, რომ ნამუსი ახადა. ეს, რასაკვირველია, დასაგმობი, აუტანელი საქციელია, მაგრამ შესწავლილი უნდა იქნას, რა გარემოებაში მოხდა დანაშაული.

გიორგი. რა გარემოებაშიც უნდა მომხდარიყო, გნადია, ასეთი ქართველის დაცვა ჩამაგონო?

ნიკოლოზი. არა, ასეთი ქართველის დაცვას არ ჩაგაგონებ, მაგრამ იურისპრუდენცია გვავალებს, გამონაკლისებით შევისწავლოთ თუ როგორ, რა გარემოებაში მოხდა დანაშაული, უნდა შევისწავლოთ დანაშაულის მოტივაცია.

საბა. ყურადღებით გისმენთ.

ნიკოლოზი. ვინ არის აბესაძე? მომხიბლავი 21 წლის იმერელი ბიჭი, საქართველოში ქალს არ გაკარებია, ოდესელი გოგონები კი თავს ევლებიან, ათამამებენ. ცეცხლოვანი, ვნებიანი 19 წლის მაქსიმოვასთან ურთიერთობისას ვნებამ ძლია წინდახედულებას.

გიორგი. და ეს მაქსიმოვას ბრალია?

ნიკოლოზი. გინახავთ მაქსიმოვა? მე-რწმუნეთ, ყოველი თქვენგანი, თუმცა ზრდასრული ადამიანები ხართ, ცდუნების წინაშე დადგებოდა.

საბა. ბატონო ნიკოლოზ, ეგ არის აბესაძის გამამართლებელი?

ნიკოლოზი. არა. სტუდენტმა აბესაძემ თავის სტუდენტურ ოთახში მიიწვია სტუდენტი მაქსიმოვა. მაქსიმოვაც ეწვია. აბესაძემ მაქსიმოვას სტუმრობა მიიღო იმის დასტურად, რომ ყმანვილ ქალს

სურს აბესაძესთან ახლო ურთიერთობა.

შიო. ესეც მაქსიმოვას დანაშაულია?

ნიკოლოზი. სტუდენტურ წრეებში საღამო ხანს სტუმრობა, შამპანურის სმასწორედ ამაღ მიიჩნევა. ქართველ ჭაბუკს ოდესელი გოგონები ხშირად სტუმრობენ. ასე რომ, აბესაძეს ჰქონდა საბაბი, მაქსიმოვას სტუმრობა და შამპანურის სმა ინტიმური ურთიერთობის სურვილის მაუწყებლად მიეჩნია. მეთანხმებით თუ არა?

შიო (პაუზის შემდეგ). მხოლოდ ნაწილობრივ.

გიორგი. ალბათ... მეც, მაგრამ ეს არ იძლევა ძალადობის საბაბს...

საბა. შემდეგ? გისმენთ, ბატონო ნიკოლოზ!

ნიკოლოზი. ორიოდე ჭიქა შამპანური საკმარისი აღმოჩნდა, დაიწყო ხვევნაკოცნა. მალე აბესაძემ მოინადინა, სრულად დაუფლებოდა მაქსიმოვას და მის გაშიშვლებას შეეცადა. ქალი არ დანებდა და დატოვა ოთახი, უფრო ზუსტად, შემოხეული ტანსაცმლით თავი დააღწია მოძალადეს და გაიქცა.

ამირანი. ეგ როგორ!

გიორგი. გაიქცა? აკი აბესაძემ ნამუსი ახადაო?

ნიკოლოზი. გადის რამდენიმე დღე. მაქსიმოვა ხედავს, რომ აბესაძე, ჩვეულებისამებრ, ერთობა, სტუდენტი გოგონები გარს ეხვევიან. როგორც მაქსიმოვა წერს, 4 ოქტომბერს აბესაძემ კვლავ მიიწვია თავის სტუდენტურ ოთახში. ისიც ეწვია. თუმცა, აბესაძე აცხადებს, რომ ქალი მოულოდნელად, დაუპატიჟებლად მივიდა მის ოთახში. ასეა თუ ისე, დაპატიჟა იგი აბესაძემ თუ არა, აქვს თუ არა აბესაძეს უფლება, მაქსიმოვას სტუმრობა გაიგოს, როგორც მისი თანხმობა? ისევ შამპანური, ისევ ხვევნაკოცნა, მთელი ღამე ლოგინში და მეორე დღით დანერვილი საჩივარი – აბესაძემ ნამუსი ახადაო.

გიორგი. გინდათ გვითხრათ, მაქსიმოვამ გააუპატიურა აბესაძე?

ამირანი. მაქსიმოვა გამიზნულად ცდილობდა აბესაძის ლოგინში ჩახტომას.

ნიკოლოზ. არის ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება: როგორც მეუბნებიან, აბესაძეს ყველაზე ახლო და სისტემატური ურთიერთობა ჰქონდა მაქსიმოვას მეგობარ გოგონასთან. მისი გვარია *(ქალაქის ჩახედავს)* სევასტიანოვა... სევასტიანოვა მარია ივანოვნა. სევასტიანოვას ფეხმძიმობის ამბავი მთელმა უნივერსიტეტმა იცის. და ამ დროს მაქსიმოვა აბესაძის ლოგინში კისკისით ტოვებს ქალწულობას.

შიო. და მეორე დღეს პოლიციაში ჩივის ძალა იხმარა, ნამუსი ამხადაო.

გიორგი. პოლიციაში და უნივერსიტეტში.

ნიკოლოზ. დიახ. დღეს კი მაქსიმოვა აცხადებს, თუ აბესაძე ჩემზე ჯვარს დაინერს, საჩივარს უკან გავიტანო. ასე მეჩვენება, ამ ამბავში აბესაძე სევასტიანოვას წინააღმდეგ ბრძოლის საშუალებაა.

დუმბილი.

შიო. რა გზას დავადგეთ?

ნიკოლოზი. აბესაძე უნდა დავიცვათ, იგი უნივერსიტეტიდან არ უნდა გაირიცხოს.

გიორგი. აბესაძე წინდაუხედაობამ შარში გახვია.

ამირანი. აბესაძე უნდა დავიცვათ.

საბა. ნიკოლოზო, შეგიძლიათ თავს იდოთ აბესაძის დაცვა? იქნებ, მოვახერხოთ და უნივერსიტეტიდან არ გარიცხოთ.

ნიკოლოზ. უნდა მოვახერხო, უნდა შევძლო.

საბა. თუმცა ეგ ჭაბუკი მოლაღატა. იგი ლაღატობს საქართველოს, ლაღატობს თავის ოჯახს. ქვეყანას ჰგონია, რომ სწავლობს, ქვეყანა ელოდება, რომ ხვალ-ზეგ კიდევ ერთი აგრონომი დაუბრუნდება და სიკეთეს სწევს საქართველოს, მას კი ძუძუებზე გაურბის თვალი, თითქოს ამ ქალაქში იმისთვის გამოგზავნეს, ქალების ვნება დააცხროს. ვიბრძოლოთ, უნივერსიტეტი არ დაატოვებინონ, მაგრამ ჩვენ, ქართველებმა კი უნდა მოვთხოვოთ პასუხი იმის გამო, რომ ძვირფას დროს და ენერჯიას ასე უგუნურად ფლანგავს.

დიტო (შემორბის). შავრაზმელები ებრაელთა უბანს არბევენ, ადამიანები დახოცეს.

საბა, შენი სახლი..!

საბა. ჩემი სახლი?

დიტო. წიგნები, ტანსაცმელი, თეთრეული, ავეჯი, რაც არ წაიღეს, ქუჩაში ყრია.

ამირანი. საბასთან რა უნდოდათ, რომელი ებრაელი ეგ ნახეს!

საბა. ნავიდეთ!

ბნელდება

ებრაელთა უბანი

ზალცმანი (პოლიციელს ფულს უწვდის). მინდა, სახლამდე მიმაცილონ.

პოლიციელი (აყვირდება). რა არის ეს? გგონიათ, ყველაფრის ყიდვა შეიძლება?

ზალცმანი. ვყიდულობთ მხოლოდ იმას, რასაც ყიდიან.

პოლიციელი. ეს ვინ არის?

ზალცმანი (დავითს შესცქერის). ამ კაცს სურს ჩემნაირი იყოს, მაგრამ... სანამ მშვიდობას ჩემსავით არ იყიდის, ჩემნაირი როგორ გახდება!

პოლიციელი (ფულს გამოსტაცებს). ეს კაცია მოწმე, ფული არ მითხოვია.

დავითსა და ზალცმანს სარდალივით გაუძღვება. ფართო ნაბიჯებს დგამს. ზალცმანს უჭირს, ფეხი აუნყოს პოლიციელს, ამიტომ ლამის გარბის...

ზალცმანი (დაიღლება). ნელა, ნელა! ჩქარა არ შემოძლია!

პოლიციელი (ზალცმანს უშნოდ დაეჭყანება). დრო, დრო! დრო ფული ღირს! *(აჩქარებით განაგრძობს სიარულს. ზალცმანი მძიმედ სუნთქავს).* განა ეგრე არ არის, მოხუცო? განა დრო ფული არ ღირს?

ზალცმანი (ქშინავს, მაგრამ ცდილობს, არ ჩამორჩეს). მოიცა, შეჩერდი! *(ჩაიკეცება).*

პოლიციელი. ჰა, რა მოგივიდა, ბებერო?

ზალცმანი (კვლავ ამოიღებს ფულს).

ესეც რომ მოგცე, სახლამდე... (ლაპარაკი უჭირს, მიიმედ სუნთქავს), სახლამდე მიმიყვან?

პოლიციელი. უფრო ნელა ვივლი, ცხა-დია, ნელა ვივლი – დრო ხომ ფული ღირს!

ზალცმანი. აჰა, ოღონდ სახლამდე ცოცხალი მიმიყვანე.

პოლიციელი. აბა, გავუყვით. ნელა იარე, მოხუცო, ოღონდ იცოდე, მეჩქარება! (ფულს სასწრაფოდ ჩაიდებს ჯიბეში და კვლავ ჩქარი ნაბიჯით მიდის).

დავითი. შეჩერდი! (პოლიციელი შეჩერდება, დავითი არ იძვრის. პოლიციელი მიუახლოვდება). მოხუცი დაილალა, ზურგზე შეისვი. (ფულს ამოიღებს). აჰა!

პოლიციელი (მოღუშული სახით). ურია ზურგზე შევისვა?

დავითი. ჰო, ფულს ამაში გიხდი.

პოლიციელი (თითქმის აღშფოთებულად). ურია?!

დავითი. თუ არ გინდა..! (ფულს ჯიბეში ჩაიდებს).

პოლიციელი. წავიდეთ, წავიდეთ, მოხუცო!

ზალცმანი. ახლავე, ახლავე, სული მოვითქვა (წამოდგომას ლამობს). ხელი მომაშველე!

დავითი (ხელს გაუნვდის). აბა, ყოჩაღად, ყოჩაღად!

პოლიციელი. მანდ რამდენია?

დავითი. მართალი ხარ, ურიას ზურგზე ხომ არ შეისვამ.

პოლიციელი. ხელში რამდენი გეჭირა?

დავითი. ერთი ოქრო.

პოლიციელი (გაოცებული). ოქრო? ასე რატომ ბრაზობ?

დავითი. არ ვბრაზობ. მართალი იყავი!

პოლიციელი. მერე რა მოხდა, ეგეც ადამიანია.

დავითი. წავიდეთ, ნუ ვაყოვნებთ.

პოლიციელი. უჭირს სიარული, მოხუცი კაცია.

დავითი. რას ამბობ! ხომ ხედავ, რა მარჯვედ მოაბიჯებს.

პოლიციელი. თავს გაჩვენებს, თორემ... მაგათ ასე იცინან.

დავითი. არა, არა, ზურგზე შესმა მაინც არ ივარგებს...

პოლიციელი. შენ დარდი ნუ გაქვს – ზურგზეც შევისვამ და ცივ ნიავსაც არ მივაკარებ... (დაიხრება, ზალცმანს ზურგს მიუშვერს). შეჯექი, მოხუცო, ჩქარა, ეგრე მიჯობს, უცებ მიგარბენინებ! (ზალცმანის მზერაში საყვედური იკითხება). რას ელოდები, დროზე! (ზალცმანს მიუცუცქდება, ზურგზე მოიგდებს). ეგრე! (დავითს) ოქრო! (დავითი ოქროს აძლევს. გახარებული პოლიციელი) წავედიით! (მიდის).

ზალცმანი (დავითს საყვედურიან მზერას არ აცილებს). შეჩერდი! (პოლიციელი არ ჩერდება). შეჩერდი-მეთქი, შეჩერდი! (ცდილობს, პოლიციელს თავი დააღწიოს).

პოლიციელი (ყოველ ღონეს ხმარობს, ზალცმანი ხელიდან არ დაუსხლტეს). სად მიდისხარ, სად! არ მოგწონს? რატომ არ მოგწონს, რბილად გატარებ!

ზალცმანი ჩამომსვი-მეთქი! (პოლიციელს დაუსხლტება. დავითს საყვედურით). რატომ მომატყუე, ებრაელი ვარო?! ებრაელები ეგრე არ იქცევიან!

პოლიციელი. რას აკეთებ, სად გარბიხარ! (ცდილობს, კვლავ ზურგზე შეისვას ზალცმანი). აბა, მოდი, უცებ, უცებ!.. რას აკეთებ, აი, ეგეთი უგვანები ხართ ყველანი, კიდევ გიკვირთ, რატომ არ ვუყვარვართო!..

ზალცმანი. დამეხსენ, არ მინდა, არ მინდა... ვიაროთ, ვიაროთ!

დავითი. მოხუცო, უნდა შეაჯდე!

ზალცმანი. შენ აქ ბრძანებებს ნუ იძლევი! მოაცილე ეგ შენი ოქრო!

პოლიციელი (აღშფოთდება). აჰ, ოქრო გინდა? ვერ მოგართვი, შეჯექი, აბა, შეჯექი!.. (ცდილობს, რამენაირად ზურგზე მოიქციოს ზალცმანი).

ზალცმანი (დავითს). ნამდვილი ებრაელები ასე არ იქცევიან, ნამდვილი ებრაელები სალოცავში არც ხანჯლით მოდიან (ლამის სირბილით გაეცლება. რამდენიმე ნაბიჯს გადადგამს. პოლიციელს

მოუბრუნდება). ეგ ოქრო შენ გქონდეს, ოლონდ გამომყევი და დამიცავი. იმან გადაყარა და მე რა მენალვლება...

პოლიციელი მისდევს.

დარბეული უბანი. აქ ყველაფერი ნაომარ ქალაქს დამსგავსებია. ქუჩის ორივე მხარეს – ჩამტვრეული ფანჯრები, ჩამოლენილი კარები, მონგრეული აივნები, თითქოს სახლები მუხლებზე დაცემულან, დაჩოქილან.

ერთი სახლი უკვე დამწვარა, ხრჩოლავს, ეზოებში დანით დაფატრული ლეიბები და საბნები მიმოფანტულა, ბუმბული უშფოთველად დაცურავს ჰაერში. გადაყირავებული კარადები, სანოლის ბადე, დიდი ვეება გრამოფონი, ფეხმოტეხილი სკამები, ეზოებში, ქუჩებში დაფხრენილი წმინდა წიგნები ყრია. დავითი რალაცას ნაჰკრავს ფეხს, ხმას გამოსცემს, შეკრთება – ვიოლინო ყოფილა. ირგვლივ დუმილია გამეფებული. დასახიჩრებული ადამიანები უხმოდ მოძრაობენ ეზოებში. ცდილობენ, წესრიგში მოიყვანონ ეზო-სახლი, თვალგაშტერებულ ესთერს მკერდზე ზენარში გახვეული რალაც მიუკრავს, მეტყველად მდუმარე დაუდგება პოლიციელს.

ესთერის ირგვლივ მასავით უტყვი ადამიანები იყრიან თავს – ნაცემი, ტანსაცმელჩამოფლეთილი, სახედასისხლიანებული ადამიანები. პოლიციელის დანახვაზე ზოგს იმედი ჩაუდგება თვალეში, ზოგს – ბრაზი.

პოლიციელი. რა გინდათ? რა გინდამეთქი, დედაკაცო! (ესთერი უხმოდ დგას).

(ხალხს). ვინ ხართ, აქ რას დაეხეტებით! (ესთერს). რა არის ეს! სად მოიპარე! (ცდილობს, მიწვდეს ზენარში შეხვეულს. ქალი არ ანებებს. უხმოდ ებრძვის, ხელებზე კბენას ლამობს, პოლიციელს ეს კიდევ უფრო აცოფებს. ქალს მუჯლუგუნს ჰკრავს და ზენარში შეხვეულ საგანს წაართმევს). ქურდებო, არამზადებო! (ზენარს შლის). რა არის ეს, თავგაჩეხილი ბავშვი! დაიშალეთ, დაიშალეთ!

რა მიტინგი გამართეთ აქ! სალამოს ბოქაულთან გამოცხადდით, იქ დაწერეთ ყველაფერი! (ადგილიდან არავინ იძვრის). გზა, გზა, ძალიშვილებო, კანონს ეურჩებით, ხელისუფლებას ებრძვით?

წრეში ქვა ჩავარდება. ქვას შეძახილები მოჰყვება:

დამარბეველთა ბრბო წრეს უახლოვდება. ყველაზე წინ წითელხალათიანი და მეგარმონე მოდიან. ბრბოს მოძრაობაში იგრძნობა ყოველივეს ნამლეკავი უხეში ძალა. როგორც ჩანს, ყოველივე იმას, რაც აქ ხდება, ამათთვის რიტუალის მნიშვნელობა შეუძენია. ლამის ცეკვა-ცეკვით, მუსიკის რიტმს აყოლილნი, ტანის რხევით მოდიან. ხელში სარები, რკინის ნაჭრები, ქვები, სხვა ათასი რამ უჭირავთ. ებრაელობა მიმოიფანტება, ზოგი საით გარბის, ზოგიც – საით. მხოლოდ ესთერი დგას გაუნძრევლად. დამარბეველნი გაქცეულთ ისევ წრეში ერეკებიან. ოთხივ კუთხივ კრავენ წრეს.

– შეკარით, შეკარით და დასცხეთ!

– არ გაუშვათ, ბიჭებო!

– ეგენი გვართმევენ ლუკმა-პურს!

წრე თანდათან ვინროვდება.

– ურიები გვაწინროებენ!

– რუსეთი აღარ დაგვანებეს.

– ვისხნათ რუსეთი, ბიჭებო!

– დაჰკათ ურიებს და იხსენით რუსეთი!

წრე ვინროვდება, რკალი უფრო საშიში ხდება. ებრაელნი ერთმანეთს ეკვრიან.

მეგარმონე (კაზიროკიან ქუდში ყვავილი ჩაურჭვია, გარმონს გაშლის და დასჭექს). სამშობლო მოგიხმობთ, მამულიშვილნო, დასცხეთ!

დამარბეველნი ებრაელებს დაერევიან. ინყება ჩხუბი.

წითელხალათიანი. რა კარგი იქნებოდა ცხოვრება, ეგენი რომ არ გვირევდნენ.

ვასია (მეგარმონეს). რა დროს ეგ არის. რა დროს გარმონია, აქეთ მომყე!

ზალცმანი (ბერიკაცს). ანდრეი დმიტრევიჩი! ანდრეი დმიტრევიჩი!

ანდრეი. (ლურჯი ყელსახვევი გამო-

უბამს. თავზე ჭილოფის ქუდი ახურავს. ხელში წიგნების ჩანთა უჭირავს). რა ხდება ეს, იოხანან, რა უბედურებაა ჩვენს თავს!

ზალცმანი. ანდრეი, ხომ ხარ შენ რუსი, ხოა ეს შენი ხალხი, უთხარი რამე, გვიშველე, ანდრეი დმიტრევიჩი, გვიშველე!

ანდრეი. შველა ჩვენ გვჭირდება, იოხანან! (დამარბეველთ მიუბრუნდება). მეგობრებო, ბატონებო! რუსებო, რას შვრებით, გონს მოდით!

ტატიანა (მწვანეაივნიანი სახლისაკენ). იქით, იქით, იმ სახლებში! (თვითონ კი სულ სხვა მხარეს გაემართება).

იციკი. ოჯახებს მიხედეთ, ისრაელებო, ოჯახებს!

ზალცმანი (რკინის ნაჭერს დაავლებს ხელს): ჩვენს სახლებს ქალებიც კი შეესივნენ.

ანდრეი (ზალცმანს ამოუდგება გვერდით). მეც, მეც შენთანა ვარ, წავიდეთ!

ზალცმანი თავისი სახლისაკენ მირბის, ანდრეი დმიტრევიჩი მისდევს. წინ პირმცინარი ვასია გადაუდგებათ.

ვასია. სად გარბიხართ, ბებრებო! ვის მისდევთ! (ზალცმანს მარჯვენაში სტაცებს ხელს). ო, ბებერო ურიავ, ეს რა არის? ქრისტიანი უნდა მოკლა? ხალხნო, შეხედეთ, აი, ამ ბებერს ჩემი მოკვლა სწადია. თქვენს ვასიას თავში რკინის დარტყმას უპირებდა. (ზალცმანს ხელს გადაუგრებს).

ანდრეი (ჩანთას მიწაზე დადებს, ვასიას მისწვდება). ხელი უშვი, რას სჩადი!

ვასია (ჯერ ღიმილი გადაურბენს სახეზე, მერე აღფრთოვანება გამოეხატება – ვნების გამძაფრების საბაბი მიეცა). ოჰ, ჩვენი საყვარელი ენტალგენტიც აქ ყოფილა, გამყიდველი ენტალგენცია! აბა, აქ მოდით! (ზალცმანს და ანდრეი დმიტრევიჩს ილლიაში კატის კნუტებით ამოიდებს). რა გიყოთ ახლა მე თქვენ, ენტალგენტიასა და ურიებს, რომელ თხრილში გადაგყართ! (ანდრეი დმიტრევიჩი ვასიას უმწეოდ ურტყამს მუშტებს და რალაცას უყვირის. ვასია კი ხარხარებს,

ციბრუტივით ტრიალებს, ბზრიალებს და ბერიკაცებსაც ატრიალებს. მერე ანდრეი დმიტრევიჩის ჩანთას ფეხს გაჰკრავს). აოეეე! აჰ, ენტალგენცია! (ჩანთა ჰაერში ავარდება, გადაიხსნება, წიგნები გამოცვივდება). ასეე! (ბერიკაცებს მიარბენინებს).

ტატიანა (კაბები ერთმანეთზე გადაუცვამს. ზედაც ჯუბა მოუცვამს, რამდენიმე ატლასის საბანი მოაქვს. კაბებით აჭრელებული და საბნებახორხლილი ერთობ სასაცილოდ გამოიყურება. ორი საბანი ერთმანეთზე დაუხვევია და მარცხენა ხელში უჭირავს, ერთი საბანი მხარზე გადაუკიდია, ჯუბაზე ქამარი შემოურტყამს და მხარზე გადაგებული საბნის ბოლოები ქამარში ჩაუმაგრებია. ორი ოთხად მოკეცილი საბანი კი თავზე ადევს და მარჯვენა ხელით იჭერს, არ გადმომიცვივდესო). კოლია, კოლია, კოლინკა, მომეშველე, ერთი ცალი მაგ ძაღლებისას დამრჩა, რისთვის უნდა დავუტოვო, ეგენი ღირსნი არ არიან!

ნადია (მაღალი, გამხდარი, თვალებში შუბებული ქალი). სად მიგაქვს საბნები!

ტატიანა. რა შენი უკანალის საქმეა! (ნადიას არც გაუჩერდება, გზას განაგრძობს).

ნადია. ეგ საბნები გუშინ მე შევათვალიერე, მე უნდა წამელო!

ტატიანა. ამ ჩემს ფეხებს!

ნადია. ეგ საბნები მე მიწა! (ცდილობს, ტატიანას გზა მოუჭრას).

ტატიანა. შენ კოლიაც გინდა, მაგრამ ჩააფურთხე!

ნადია შედგება, ტატიანას ზიზლით გააყოლებს მზერას, მერე უცებ ადგილს მოსწყდება, გაექანება და წელში გამეტებულად ჩასცხებს წიხლს. ტატიანა ჩაიკეცება. ნადია მიწაზე მიმოფანტულ ატლასის საბნებს დაავლებს ხელს და გაიქცევა. საბნები ფეხებში ებლანდება. ერთის ბოლოს რომ აიქნევს, მეორისა ჩამოეშვება, მიწას მიხვეტავს, თუმცა ეს კი არ ადარდება, არამედ ის, რომ საბნები ფეხებში ედება...

ნადია (იგინება). ბოზო, ძუკნა!

ტატინა (თავს წამოწევს. მიმოიხედავს). მიშველეთ, მკლავენ. (ყურადღებას არავინ აქცევს. მინაზე დაჯდება). მკლავენ, მიშველეთ! (არც ამჯერად მიაქციეს ყურადღება. ნადიას თვალს მოჰკრავს, მოზრდილ, ბრტყელ ქვასთან ფორთხვით მიდის, ხელში მოიგდება და წამოდგება, ორიოდ ნაბიჯს ფრთხილად გადადგამს, ნადიასაკენ გაექანება, შეხტება, ქვას გამეტებით ჩასცხებს თავში. ნადია მოცელილივით დაეცემა. ტატინა საბნებს ზურგზე მოიკიდებს, ქალს მიუბრუნდება და ნიშნის მოგებით დააქცერდება). შე ბოზო, შენ კოლიაც გინდოდა, მაგრამ ვერ მოგართვი! (ნადიას დააფურთხებს და მიდის. ატლასის საბნებით ქუჩას მიხვეტავს. ხმაში ალერსი ჩაუდგება, თვალეში – სითბო). კოლია, კოლია, კოლინკა! (კოლიას მივარდება). კოლინკა, ძვირფასო!

კოლია (საკერავ მანქანას მოათრევს, ქალისაკენ არც მოიხედავს). არ მცალია!

ტატინა. ნახე, შენთვის რა წამოვიღე! ატლასის საბნები!

კოლია. ნადი! (მაინც მოუბრუნდება) რამდენი ღირს?

ტატინა. რა?

კოლია (წელს ქვემოთ დაიდებს ხელს). რა და ეს!.

ტატინა. (კოლიას მიუახლოვდება, წელს ქვემოთ ალერსით გადაუსვამს ხელს). ეს ძალიან, ძალიან ძვირი ღირს, ძვირფასო!

კოლია. მე საბნებზე გეკითხები, ბოზო!

ტატინა. ბევრი, ბევრი, კოლინკა, ატლასის საბნები ძვირი ღირს.

კოლია (საკერავ მანქანაზე). ეს?

ტატინა. აბა, რა ვიცი, საბნები უფრო ძვირი ღირს....

კოლია. ახურებ და როგორ ახურებ! (გზას განაგრძობს, მობრუნდება). არ შემეშვები? არ დაგინახო!

ტატინა. შენთვის, კოლინკა, შენთვის!

კოლია. ფუი! გული მერევა! (ქალს მიაფურთხებს და გზას განაგრძობს).

ტატინა (გულდანყვეტილი შესცქერის მიმავალ კოლიას, თვალები ცრემლით ევსება. ცრემლის მონმენდას დააპირებს, ახლალა გააცნობიერებს, რომ საბნის ბოლოები უჭირავს ხელში, საბნებს ბრაზით მოიქნევს, მიმოფანტავს და ზედ შედგება, ფეხებით თელავს). აი, ეგრე, ეგრე, ეგრე! ურიის საბნები, თარსია, თარსი!

ანდრეი. ნამცეცა, გაავებული კაცები! ჩვენი დევგმირი წინაპრები ეგრე არ იქცეოდნენ.

პოლიციელი (ყური მოჰკრა ანდრეის სიტყვებს). რა ამბავში ხარ შენ აქ, რა ჭორებს ავრცელებ ხალხზე!

კოლია (ანდრეის). ჰა, რა ამბავია?

ანდრეი. შეგვაჩვენებენ! რატომ? რისთვის ლალატობთ ქვეყანას, ხალხს!

დავითი. იქნებ, თქვენ ამიხსნათ, რა ხდება, რატომ ხდება, რას ერჩიან ამ ხალხს?

ანდრეი. ჩემს ქვეყანაში კითხვას ბევრს დასვამ, პასუხი კი არ არის!..

კოლია. თუ არ გაჩუმდები, მე გაგაჩუმებ, ენტალიგე... (ვილაცას მოჰკრავს თვალს, გარბის). რახილ, რახილ! (რახილი გარბის).

პოლიციელი (სასტვენს ჩაჰბერავს). რა ამბავი გაქვთ, რა ხმაურია, ნამდვილი სინაგოგაა! (მინაზე გაშხლართულ ნადიას ნაადგება, ისევ ჩაბერავს სასტვენს). ვინ მოკლა ქალი, ქალი ვინ მოკლა! გაიძახით თავს გვესხმიანო, გვარბევნო, ქალებს კი ხოცავთ! (ქალს გადააბრუნებს. ნადია თავს წამოწევს, გაბრუებული მიმოიხედავს). ცოცხალი ხარ? ფუი! რას ჰგავს ეს? ცოცხალი ხარ და მკვდარივით გდისხარ! (ნადიას ფეხს გაჰკრავს და გაშორდება).

დავითი (წამოდგომაში მიეშველება). ცუდად ხარ? სახლში ნადი, ნადი, დაისვენე!

ნადია. კი... კი... თავი მტკივა.

ნითელხალათიანი (იციკი წინ წაუგდია, მათრახს სცემს, როგორც უღელში შებმულ კამეჩს). დროზე, დროზე, გასწი

და იყვირე, რომ არ არსებობს ღმერთი ებრაელთა.

იციკი. ღვთის საკითხი უბირთა გასარჩევი როდია!

წითელხალათიანი. რაო, რაო, რა თქვი? გაუგებრად ლაპარაკობ. აბა, ერთი დაჰყეფე, რომ არ არსებობს შენი ღმერთი!

ქალის კვილი არეს გააპობს. კოლიას რახილის გრძელი თმა ისე დაუხვევია ხელზე, როგორც ცხენის აღვირს დაიხვევენ ხოლმე. ქალს ისე მიათრევს, როგორც ცხოველი – ნანადირევს.

რახილი. მიშველეთ, მომეხმარეთ! ყაჩაღები, არამზადები! (კოლია ქალს ღობესთან ილღიებში ამოსდებს ხელებს, წამოაყენებს, რახილს მინაზე ხოხვისაგან მკერდზე კაბა გადაგლეჯია, ძუძუები დასისხლიანებია. ქალს ღობეს ააკრავს).

ტატიანა. რას შვრები, კოლია, ურიას უნდა უქნა?!

კოლია (ტატიანას ნიხლს ნაჰკრავს). გამეცალე, დამპალო! (რახილს) რამდენი ხანია მინდიხარ, როგორც იქნა, როგორც იქნა!

რახილი გულის გამგმირავად აკივლდება, გადაგლეჯილ ძუძუებზე ხელის შეხება სულს უწინკნის. დავითი ხანჯალს იძრობს, კოლიასაკენ დაიძვრება. მოზომილი ნაბიჯებით მიდის, რომ მოხერხებულად აძგეროს.

რახილი (მშველელის დანახვა გაამხნევენს). მიშველე, ღმერთო მიშველე!

კოლია ხანჯალშემართულ დავითს რომ დაინახავს, სახეზე ბოროტი ღიმილი გადაურბენს. დანას იშიშვლებს, დავითი და კოლია მოზომილი ნაბიჯებით უახლოვდებიან ერთმანეთს. რახილი ღობეს სარს მოჰგლეჯს, კოლიას გამეტებით ჩარტყამს, კოლია მინას განერთხმის.

ებრაული გალობა. მლოცველთ რაბი ესაია მოუძღვის. მხრებზე ციციითი მოუსხამთ. ისე გალობენ, თითქოს ირგვლივ სიმშვიდე იყოს.

მეგარმონემ გარმონი ააჭყიპინა, ეს თითქოს სიგნალი გახლდათ – ატყდა სტვენა-ლრიანცელი. ებრაელთ კი წარ-

ბიც არ შეუხრიათ – კვლავ განაგრძობენ გალობას. ებრაელთა უშფოთველობამ დამარბეველნი დააბნია – სტვენა-ლრიანცელი ნელ-ნელა ჩაცხრება. ებრაელებმაც დაამთავრეს გალობა.

რაბი (მოთმინებით ელოდება, კანტი-კუნტი სტვენაც როდის შეწყდება). ჩვენ აქ მოვედით მხოლოდ იმისათვის, რომ გითხრათ: არასოდეს არ გვქონია მტრობა ამ მინისადმი, ჩვენ ხომ ერთად ვღვრით ოფლს ამ მინაზე, რომ შვილები გამოვკვებოთ. თქვენ საკუთარ მინაზე ცხოვრობთ და ვერ მიხვდებით, როგორია ხვედრი დევნილი ხალხისა. როცა თქვენ გშიათ, საკუთარ მინაზე გშიათ, ჩვენ კი უცხო მინაზე, უცხოთა შორის გვშია. თქვენ გგონიათ, ჩვენ მეტი გვაქვს. ესეც არის მიზეზი მაგ სიძულვილისა. არა, ჩვენ უცხოობამ მეტი შრომა და მოთმინება გვასწავლა. შრომა – დევნილი კაცის გზა გადარჩენისა, მოთმინება – დევნილი კაცის გზა თავის შენახვისა. შრომამ და მოთმინებამ გადაგვარჩინა. ჩვენ კიდევ რომ გავლარიბდეთ, თქვენ მდიდრები ვერ გახდებით. ეს არ არის გზა თქვენ ბედნიერებისა!

- სანამ ვუსმინოთ!
- ქადაგებას მოჰყვა!
- საცაა მოგვნათლავს კიდევ!

ტატიანა. სად ხარ, კოლია, კოლინკა! ხელი დაიფარე, მთავარი თითი არ წაგაჭრას!..

წითელხალათიანი. კოლია, გაუგონე, უმაგისოდ ეგ უმანკო არსება ვერ გაძლებს!

მეგარმონე (გარმონი ააჭყიპინა). განა ეგრე იოლად იშოვის სხვას.

კოლია (წამოდგება, თავზე ხელს ისვამს). რას ყროყინებთ, ვირებო!

რაბი (ხელს აღმართავს). ერთი ღმერთის შვილები ვართ და ვიყოთ ღირსი მისი შვილობისა, სხვათა სიძულვილით საკუთარ თავსაც მძულვარედ გაიხდით. მისდიეთ ღმერთს და არა ეშმაკს!

წითელხალათიანი. ჭკუასაც გვასწავლის! ახლა კი დაცხეთ, ბიჭებო!

დამარბეველნი ნელ-ნელა გარს უვლი-
ან ებრაელთ. მლოცველთა სახეებზე სა-
სონარკვეთა აღიბეჭდება. დამარბეველნი
კი უხმოდ და გამოზომილი მოძრაობით
ავინროებენ წრეს. ხელჩართული ჩხუბი.

- დასცხეთ, დაჰკარით!
- ხომ მოგიგდეთ ხელთ!
- გვიშველეთ!
- ახლავე დატოვეთ ჩვენი მიწა!
- გაგვეცალეთ!
- უბედურნო, რას შვრებით!
- ღმერთი არ გაპატიებთ!
- რუსეთის მტრები, მოლაღატენი!

ანდრეი. შენი დამლუპველი, შენი წამ-
ბდენელი შვილები, რუსეთო, ხალხი, რო-
მელიც მუდამ ტლაპოსაკენ გექაჩებოდა.
დღესაც იქით მიყავხარ, ჩემო საცოდავო,
საბრალო, რუსეთო! (ფეხზე წამოდგომას
ლამობს, მაგრამ დამარბეველნი ხან აქე-
დან ეგახებებიან, ხან – იქიდან).

- გაგვეცალე, მოხუცო!
- შენ აქ რა გინდა, ბიბლიოთეკა იქ
არის!

ხუხმანი (ებრაელთა წრეს გამოეყო-
ფა). გატყუებენ, თქვენი გაცურება სურთ.

წითელხალათიანი. რა გინდა, ურიავ!

ხუხმანი (მხრებიდან ციციტოს მოიხ-
სნის, მიწას დაახეთქებს, ფეხებით შედ-
გება) აი, აი, აი! არ მიწა, არ მიწა! ეგე-
ნი გატყუებენ, სულ გატყუებდნენ.

წითელხალათიანი (ესაიას წრიდან გა-
მოათრევს). აქ მოდი, მთავარო მატყუ-
არავ, აქ მოდი, მთავარო თვალთმაქცო.
ახლავე დაყაჭე, რამდენ ვერცხლად გაყი-
დე ჩემი ქვეყანა. ვის მიყიდე ჩემი ხალხი!
(რაბის ნიკაპქვემ მათრახის ტარს ამოს-
დებს, თავს მალლა აანევენებს). ხმა ამო-
ილე!

რაბი (ძლივს ამოთქვამს). ველარ
ვსუნთქავ.

წითელხალათიანი. არც არის აუცილე-
ბელი!

მეგარმონე. რბილი ბალიში დაუგე
ურიას, რბილი!

წითელხალათიანი. ჰა, თქვი, ბებერო!
(მათრახის ტარით რაბის ისე აანევენებს

თავს, რომ მოხუცს ლაპარაკი აღარ და-
ლუძს. ხალხს). თუ აი, აქ, ამ წესიერი
ხალხისა და თავისივე ღმერთის წინაშე
აღიარებს, რომ მაგათი ღმერთი არარა-
ობაა, სიცოცხლეს ვაჩუქებ. (რაბის) გეს-
მის, ბებერო? თუ შენს ღმერთს შეაგინებ,
ცოცხალი დარჩები.

ვასია. დასცხე და გაათავე!

რაბი. იმან გადაწყვიტოს, ხართ თუ
არა ღირსი პატიებისა!

წითელხალათიანი (რაბის მათრახს გა-
დაუჭერს). დაიჩოქე, დაიჩოქე, ძაღლო,
დაიჩოქე! (რაბი უძრავად დგას. წითელ-
ხალათიანი მხრებზე დააწვება). დაიჩოქე-
მეთქი! (მოხუცი დაწოლას ვერ უძლებს,
მუხლებზე დაეცემა. წითელხალათიანს
სახეს კმაყოფილების ღიმილი გაუნა-
თებს). ეგრე, ახლა კი ჩოქვით იარე და
იყვირე, რომ არ არსებობს ღმერთი თქვე-
ნი, იყვირე, რომ არარაობაა ღმერთი ებ-
რაელთა. (ხალხს) ისმინეთ, მამულიშვილ-
ნო, ყური უგდეთ ყველაზე დიდ თვალ-
თმაქცს. ურიათა თვალთმაქცი აცხადებს,
რომ გატყუებდათ, მთავარი თვალთმაქცი
აცხადებს, რომ არ არსებობს ღმერთი ებ-
რაელთა!

**წითელხალათიანის სიხარული ხალ-
ხსაც დაეუფლება.**

- გამოტყდეს!
- დაჰკა და გვეტყვის!
- აბა, ბებერო!

რაბი. ჩვენს ხალხს თქვენი ღალატი
არასოდეს ჰქონია გულში, ღმერთი სი-
ძულვილს არ გვაპატიებს...

პოლიციელი. ეს ხომ მიტინგია, მიტინ-
გი აკრძალულია!

- მოკეტოს!
- თავს იკატუნებს!
- გვატყუებს!
- დასცხეთ!

ხუხმანი. მენდეთ, ეგეთი ზღაპრებით
გვატყუებს სულ, თქვენი მოტყუებაც
სწაღია. სულ იმას ჩაგვძახოდა, ჩვენს
ქვეყანაში ანტისემიტიზმი მძვინვარებს
და ჩვენც საკადრისი პასუხი გავცეთო.

- ეგ იტყოდა!

– აი, კარგი კაცი!

– ეგ ებრაელია, ესენი კი ურიები არიან!

წითელხალათიანი (მარჯვენას აღმართავს. ხმაური მიწყდება). სიკვდილი გე-
დახის, ურიავე, მაგრამ მაგ დახილს კარს
მიეფხურავთ, თუ იტყვი, რომ არ არსე-
ბობს ღმერთი ებრაელთა, რომ რუსეთს
სისხლსა სწოვთ.

ხუხმანი. რუსეთის მოლაღატეა! (წი-
თელხალათიანის გვერდით დგება).

წითელხალათიანი (რაბის მათრახს გა-
დაუჭერს). იტყვი თუ არა, არამზადავ!

დავითი ხანჯალს წაავლებს ხელს.
ორიოდ ნაბიჯს ფრთხილად გადადგამს.

ზალცმანი. აცალე, უნდა აცალო, ამ
ხალხს მისი გაკვეთილი კიდევ სჭირდება.

რაბი (ჰაერს შეისუნთქავს). შემაა ის-
რაელ, ადონაი ელოჰენუ ადონაი ეხად!

წითელხალათიანი. ეგ რას ნიშნავს, ეგ
რა არის?!

რაბი (უფრო მკაფიოდ და წამღერე-
ბითაც კი წარმოთქვამს). შემაა ისრაელ,
ადონაი ელოჰენუ ადონაი ეხად! (ებრა-
ელებისკენ შეტრიალდება, ვილაცას დაე-
ძებს, მერე დამარბევლებისკენ მობრუნ-
დება, აქ იპოვის იმას, ვისაც დაეძებს –
ხუხმანს. მზერას გაუსწორებს). ისმინე,
ერო ისრაელისა, ერთია ღმერთი და იგი
ღმერთი არის ღმერთი ჩვენი!

წითელხალათიანი. მოლაღატენო, არა-
მზადებო! (რაბის ქვეშ მოიგდება).

დავითი (ორიოდ ნახტომით წითელხა-
ლათიანის გვერდით გაჩნდება. რევოლ-
ვერის ლულას შუბლზე მიადებს). ხელი
უშვი! (წითელხალათიანი ცდილობს, და-
ვითისკენ მობრუნდეს). არ გაინძრე!

წითელხალათიანი. პატრიოტებო, რუ-
სეთის ერთგულებისთვის მკლავენ!

დამარბეველთა შორის ყიჟინა ატყდე-
ბა. დავითისკენ დაიძვრებიან.

დავითი (წითელხალათიანს წინ აიფა-
რებს). თუ ერთ ნაბიჯსაც გადმოდგამთ,
ჯერ ამას გავათავებ, მერე თქვენ! (ჰაერ-
ში გაისვრის).

ორიოდ ებრაელი რაბის მივარდება,
წამოაყენებენ.

რაბი (ყელიდან ხმა არ ამოსდის, ლა-
მის ხროტინებს). გმადლობ, უფალო,
რომ მომეც ძალა. მშვიდობით იყავით!
(ხუხმანს მიაცქერდება). ხუხმან, ადამია-
ნები ამ წესით არ ცხოვრობენ.

ხუხმანი (წითელხალათიანს გვერდით
უდგას, არც მოსცილებია). აი, ხომ ხე-
დავთ, ამას არც ებრაელობა უყვარს, ებ-
რაელთა მოლაღატეა!

ზღვიდან მონაბერი ქარი რაბის თმა-
წვერს უწენავს, ხელები ერთბაშად ჩამო-
უცვივდება, ჩაიკეცება. ხელს შეაშველე-
ბენ, გაჰყავთ.

მეგარმონე. ისევ გვატყუებენ!

წითელხალათიანი (დავითს ეცემა).
პატრიოტებო, აქეთ! (დამარბევლები და-
ვითს ხელებს შეუკრავენ). ეს კაცი არის
მასონი, ჩვენ არ ვუყვარვართ. ურიაც უნ-
და იყოს, ხომ ეგრეა, უცხოელო, დაადას-
ტურე! (დავითს მათრახით სახე მოაბრუ-
ნებინა. დავითი დუმს). ხომ ასეა-მეთქი,
არამზადავ! (მათრახს მოუქნევს, დავითი
შეკრული ხელებით მათრახს დაიჭერს,
წითელხალათიანს თავისკენ მოიზიდავს).

ხალხი. ჰა, ჰა, ჰა!

დავითს მათრახის წართმევა არცა
აქვს მიზნად. ვერც მოახერხებს, წითელ-
ხალათიანს ახლოს მოიზიდავს, რაღაცას
ჩასჩურჩულებს.

წითელხალათიანი. რაო? (დავითი კვლავ
ჩასჩურჩულებს. წითელხალათიანი დავითს
მათრახს გამოგლეჯს). ყაჩალი და მოძა-
ლადე ხარო.

დავითი (ხალხს მიუტრიალდება). ეგ-
რე არ მითქვამს! ყაჩაღები და მოძალადე-
ები ხართ-მეთქი. ყველანი მოძალადეები
ხართ.

ზალცმანი (შეხტება, რომ დავითს ხმა
მიანვდინოს). ხომ გითხარი... ებრაელები
ეგრე არ იქცევიან!

წითელხალათიანი. თქვენ უკვე იცით,
ვინ არის ეს კაცი, და ახლა...

ნადია (დავითს ირგვლივ უვლის. ყუ-
რადლებით ათვალეერებს). მოიცათ!..
მე ვიცი, ეს კაცი ვინ არის! ამ კაცმა მე

მომკლა, ამან მომკლა, მაგრამ მე მაინც ცოცხალი ვარ.

შეძახილები:

– თუ მოგკლა, ცოცხალი როგორ ხარ, ბრიყვო!

– ნადია უკვდავი!

– ეგ იმასაც გვეტყვის, ქალწული ვარო!

ნადია. რატომ არ მეკითხებით, რისთვის მომკლა? ჩემთან დანოლა უნდოდა. უარი ვუთხარი. აქ მომიყვანა და მომკლა.... პოლიციელმა გადამარჩინა. ხომ ასე იყო?

პოლიციელი (მხედრულად). ასეა, თქვენო აღმატებუ...

ტატიანა. მე დავინახე, მე დავინახე – ქვა ჩაარტყა თავში!

ნადია. აი, აი, ესეც იქ იყო! ტატიანაც უნდოდა.

კოლია. ტანიაშაც უარი უთხრა?

მეგარმონე. თქვენ უარი არავისთვის არ გითქვამთ და რაღა ამას არ მიეცით!

ტატიანა. იმიტომ, რომ ადამიანებს ქვით ხოცავს!

წითელხალათიანი. ჩვენი ხალხის დიდი მტერი ჩავიგდეთ ხელში. ვასია, აქ მოდი. სამართალს შენ ვერავინ გასწავლის, გაასამართლე!

ვასია (ამაყად, მძიმე ნაბიჯებით გაემართება წითელხალათიანისაკენ. ვილაცას ხალათს მოხდის და ისე მოისხამს, როგორც მოსამართლის მანტიას). ბატონებო და ქალბატონებო! (ნათქვამი არ მოეწონება, ჩაახველებს, ხმას ჩაინმინდავს, დაიბოხებს). ბატონებო და ქალბატონებო!

წითელხალათიანი. დროზე, დროზე! ხალხს ეჩქარება.

ვასია. პარდონ, ქალბატონებო და ბატონებო, როგორც თქვენთვის ცნობილია, მოქალაქე...(დავითს მიუბრუნდება) გვარი, სახელი, მამის სახელი, სოციალური მდგომარეობა, სარწმუნოება (დავითი ზიზლით შესცქერის. ვასია ხმას აუნევს). მოქალაქე, გვარი, სახე... არა, არა, რაღაც ავურიე, ეგრე არა!

წითელხალათიანი (ვასიას თავში ნაკ-

რავს. ხალათ-მანტიას მოხსნის და მოისვრის). მოუსვი აქედან!

ხუხმანი. მე... მე... ეგ ამბავი ვიცი.

კოლია (ხუხმანს). შენ ურიების ამბები მოგვიტანე, დანარჩენს ჩვენ მივხედავთ.

წითელხალათიანი (ხალხს დავითზე). არის თუ არა ეს კაცი ღორი?

ხალხი (ერთხმად). არის!

წითელხალათიანი. აი, ამ ღორმა ჩვენი მტერი დაიცვა. რა ეკუთვნის ამისათვის?

ხალხი (ერთხმად). სიკვდილი!

წითელხალათიანი. ეს კაცი ტყვიით დაგემუქრათ თქვენ, ადამიანებს, რომლებიც მამულს იცავენ. რა ეკუთვნის ამისათვის?

ხალხი (ერთხმად). სიკვდილი!

წითელხალათიანი. ყველა ერთი აზრისაა. ეგ კარგია, მაგრამ როგორ დავსაჯოთ ეს კაცი, როგორი სიკვდილით? მე უთქვენოდ არაფერს გადავწყვეტ. ხალხია მთავარი!

ხალხს დიდი ენთუზიაზმი დაეტყობა.

– ძელზე გავაკრათ!

– ჩამოვახრჩოთ!

– პორტთან ხეზე ჩამოვკიდოთ, ეგ მთელმა ოდესამ უნდა ნახოს!

– თოკი, თოკი ვიშოვოთ!

– ტყვია! თვითონ ხომ ტყვიით გვემუქრებოდა!

ტატიანა (ბრაზით). ოდესელები არა ხართ? ზღვა არასოდეს გინახავთ? აქ მტრის დასჯაც ჩვენებური, ოდესური უნდა იყოს!

შეძახილები:

– ეე!

– რა ამბავია!

– რაღაც ძალიან ჩაახვიე!

– ვერაფერი გავიგეთ!

წითელხალათიანი. აცალეთ, იქნებ, ტანიუშას იმის გარდა სხვა საქმეც შეუძლია!

ტატიანა (წითელხალათიანს მზერით ეალერსება). ყელზე თოკი ჩამოვკიდოთ. თოკზე – მოზრდილი ქვა, ზღვაში გავიყვანოთ და პალუნდრა!

შედახილები:

- აუჰ!
- რა ამბავია!
- არ მოგვწონს, დიდი ხანი უნდა!
- ისევ შენს საქმეს მიხედვე, ტანია, აქ ნუ მოძვრები!

ვასია (წითელხალათიანს საყვედურით). ეს კაცი მოლალატეა. მოლალატე კი უნდა დაიხვრიტოს.

კოლია. არ არის ეგ კაცი მოლალატე და ვერ დავხვრეტით!

ვასია. ეგ ვითომ რადაო? ეს არ არის მოლალატე?

კოლია. არ არის!

ვასია. გაგვაგებინე!

კოლია. რუსთა მოლალატე შეიძლება მხოლოდ რუსი იყოს. ეგ მტერია. უნდა დაისაჯოს, როგორც მტერი.

ტატიანა (არ მოეწონა). ოო!

ნადია. სწორია! მომწონს!

წითელხალათიანი. რა ვქნათ, ხალხნო? *შედახილები:*

- თვითონ გადაწყვიტე!
- ჩვენ რა შუაში ვართ!
- როგორც იტყვი, ისე იქნება!

მეგარმონე (გარმონს გაშლის. დააწყობინებს). არც ხეზე ჩამოვკიდდით, არც ტყვია ვესროლოთ, არც ზღვაში გადავაგდოთ. თავში ქვა ვდრუზოთ და მორჩა! თუ ერთი დარტყმა არ ეყოფა, მეორეც მივაყოლოთ. სანაპიროზე ქვის მეტი რა ყრია! რანაირიც გინდა, ისეთ ქვას იშოვნე. დიდი? პატარა? მუცლიანი? უმუცლო? განიერი? იქნებ, წვეტიანი? წვეტიანით ერთი დარტყმაც ეყოფა. წვეტიანი კარგია, ხალხნო, იცით, როგორ ვგრძნობ ქვის ძალას? აი, ხელში რომ მოვიქცევ, ყველა იარაღს ჯობს! ტყვიასაც, ხანჯალსაც.

ხალხს მოწონების შედახილები აღმოხდება:

- კარგია!
- ჩინებულაია!
- დავცხობთ და დავამთავროთ.
- მე დავკრავ, მე!

მეგარმონე. თუ ერთი დაკვრით არ ვათავებ, მე დამკარით!

ვასია. აბა, ეს რა არის, გარმონჩიკი, სირცხვილია... ეს ხომ ის არის, რას ედახიან, ადამიანის... (სიტყვას დაედებს, ვერ იგონებს). აი, ისა... ეს ხომ ის არის... კულტურა აკლია... (სიტყვა გაახსენდება და გაიბადრება). მარბაროსობა!

წითელხალათიანი. რა მარბაროსობას დაგვძახი, სად გგონია თავი!

ვასია. გავაშიშვლოთ და როზგი მანამ ვურტყათ, სანამ სული არ ამოხდება!

წითელხალათიანი. მაგით რას მოვიგებთ? როზგით კაცის მოკვლას ხომ დრო უნდა?

ვასია. სამაგიეროდ, ჩვენებურია!

წითელხალათიანი. დახვრეტა არ არის ჩვენებური?

ვასია. არა, დახვრეტა ჩვენებური არ არის! ზღვის გაღმადან შემოვიდა. ქვა მარბაროსულია, როზგი, ბიჭებო, როზგი! გავაშიშვლოთ და ყველამ ვურტყათ, რა გვეჩქარება! სად გვეჩქარება! საქმეს გემო ჩავატანოთ!

ტატიანა. ეგ ვინ მოგახსენა? საიდან სადაო? რატომ გგონია, რომ მხოლოდ როზგია ჩვენებური. თოკი, სახრჩობელა?

ვასია. სახრჩობელა ყველგან იციან, როზგი კი ჩვენია.

მეგარმონე. დაჰკარით და უცებ გაათავეთ!

ვასია. სად გეჩქარებათ, სამშობლოს ასე უნდა ემსახუროთ? ამათ ხომ იმისთვის ვურტყამთ, რომ რუსეთი ვიხსნათ. ეს ერთი. ტყვიას დავზოგავთ. ეს ორი. თოკს დავზოგავთ. ეს სამი. როზგი კი ჩვენში იმდენია, რამდენიც...

მეგარმონე (ანყვეტინებს). რას ამბობ, ვასია, ქვა არა გვაქვს? აგე, რამდენი ყრია!

ვასია (ერთხანს დამცინავად შესცქერის მეგარმონეს). გვაქვს, როგორ არა გვაქვს, მაგრამ ეგ არ არის მთავარი. აბა, ვინ მიხვდება, რა არის მთავარი? ა? ვინ მეტყვის? (ყურადღებით შესცქერის ხალხს. გაიღიმებს). ვერაფერ. ჩვენ ტანსაცმელი დავგვრჩება. ნახეთ, რა ჩოხა აცვია, შეხეთ, რა ძვირფასი ქსოვილია!

ხალხი ვასიას მიუხვდება და ალტაცე-ბული გაიძახის:

- კარგია!
- მაგარია!
- შენ ოდესაში რა გინდა, ვასია!
- ვასია პეტერბურგში უნდა იყოს!
- როზგი ნამდვილად ჩვენებურია, რუსული!

მეგარმონე გულდანყვეტილი დგას - ვასიას არგუმენტი საყურადღებოა.

დამარბევლები კი დავითს მიუტრიალდებიან, ყურადღებით აცქერდებიან.

- აქეთ მობრუნდი!
- ამას ჩექმაც კარგი აცვია!
- ნახეთ, რა ტყავია!
- ნასტია, მე ხომ ჩამეტევა?
- აბა, რა ვიცი, გრიშა!
- ნასტიამ მხოლოდ იმის ზომა იცის, შარვალში რომ გაქვს!

- ის, რაც შარვალში არ არის, ნასტიას არ აინტერესებს!

კოლია (გრიშას წაუთაქებს). ეგეთები არ იყოს, ჩოხა იმისია, ვისაც სჭირდება!

ვასია. შენ სად წაიკითხე, რომ მე ჩოხა არ მჭირდება?

მეგარმონე (ვასიას მიეჭრება). რად გვატყუებ? ამ ხალხს თავგზას რად უბნევ? (ხალხს). აი, როგორ გვატყუებდა! ჩოხა გავხადოთ და ქვა ისე ჩავარტყათ თავში, ჩვენი ნება არ არის? ერთი დარტყმა და მორჩა! ეგ როზგი კი რამდენ ხანს უნდა ურტყა?

ვასია (სიცილი მოერევა). აბა, ეგ რა არის, გარმონჩიკ, ეგრე აჩქარება იქნება? ერთი მითხარი, თუ ქვას ურტყამ, ჩოხას რისთვის ხდი?

მეგარმონე. იმისთვის, რომ არ გაჭუჭყიანდეს, მერე გამომადგეს - გარეცხილი ტანსაცმელი ახალი აღარ არი....

ვასია. ეს რა გამოდის, გარმონჩიკ, კაცს ჩოხისთვის კლავ?

მეგარმონე. შენ იმისთვის კლავ, რომ შავი თვალეები აქვს?

ვასია. არა, გარმონჩიკ, მე მტერს ვსჯი, მტერს ვროზგავ და ჩოხასაც იმიტომ ვხდი (მეგარმონე მზერაცარიელი

დგას. ვასიამ შუბლზე თითი დაჰკრა). ჩახვედი?

- ხალხი ისევე ახმაურდება:
- სწორია!
- ვასია პროფესორ!
- გაროზგეთ და დაამთავრეთ!
- ვასია პეტერბურგში!
- ტანსაცმელი მერე გავიყოს!

წითელხალათიანი. ჩვენ კეთილი ადამიანები ვართ, ხომ ეგრეა? ჩვენ ადამიანის სისხლს არ დავღვრივთ! ვინ იტყვის, რომ ადამიანი სასიკვდილოდ გაგვიმეტებია? ჩვენ ვერც ამ უცხოელს მოვკლავთ. განაჩენი ურიებმა აღასრულონ.

ხალხს ალტაცების შეძახილი აღმოხდება. ტაშიც კი დაუკრეს.

ვასია. ჩვენს განაჩენს არ აღასრულებენ.

წითელხალათიანი. ვინც უარს იტყვის, იმას გავროზგავ.

მეგარმონე. ყველამ დასცხოს ხუთხუთი როზგი!

კოლია. ცოტაა!

მეგარმონე. ათ-ათი!

ნადია. შენ ყველა ებრაელის დახოცვა განგიზრახავს - ებრაელი ბევრია საშიში, თორემ ცოტა საჭიროც კია.

- დაიწყეთ!
- დასცხეთ!
- დროა!

წითელხალათიანი (ებრაელებს). ხალხი თქვენ განდობთ თავისი განაჩენის ასრულებას. კიდევ იტყვივთ პატივს არ გვცემენო? სიფათი რატომ მოგქცევიათ? ჩოხა ხომ არ გინდათ? დღეს ამ უცხოელისა ჩოხაც ჩემია და იარაღიც.

კოლია (წითელხალათიანისაკენ ბრაზ-მორეული გაეშურება, ხუხმანი ფეხებში მოედება, მხარში სწვდება, მოისვრის). მომწყდი თავიდან! (წითელხალათიანს) - ჩოხა შენ ვინ მოგაკუთვნა?

წითელხალათიანი. მჭირდება!

კოლია (წელს ქვემოთ დაიდებს ხელს). აბა, დაფიქრდი, იქნებ, ეს გჭირდება?

წითელხალათიანი (ტატიანაზე მიუთითებს). მაგაზე ეგ გიჟდება.

კოლია. ახლავე დახურე სიმყრალის კიდობანი!

წითელხალათიანი (დავითის დამბაჩას ხელში შეათამაშებს). ჰა, მოგიშვირო?

ტატიანა (უკანალზე ხელს დაირტყამს). ერთი ამას დამიხედეთ, რა ამბავშია! არ მოგნონს, არ გინდა? ქუჩაში რომ გავივლი, თვალს რად მაყოლებ?

წითელხალათიანი. ამას როგორ უშვებოან-მეთქი, ვფიქრობ.

კოლია. მაგის ეგრე დასჯა მე მოვიგონე და ჩოხაც ჩემია.

ნადია. შენ სად იყავი, კოლიამ რომ გადმომიჩურჩულა უცხოელი როზგით დავსაჯოთ და ჩოხაც ჩვენ დავგვრჩებაო.

წითელხალათიანი. ფეხებზედაც მკიდია, ვინ რა თქვა და ვინ რას ფიქრობდა! ჩოხა ჩემია და მოკეტეთ! (კოლიას მიუახლოვდება, მისი ხალათის ღილს ორ თითს შუა მოიქცევს). გაიგე? ჰა, იქნებ, ვერ გაიგე?

კოლია (წითელხალათიანის ორ თითს დააცქერდება). დღეს რა დაგაკლდა?

ფრაკი აიღე?! აიღე! გროსმანის სახლიდან კარადა წაიღე? წაიღე! იქნებ, ის კარადა მე უფრო მჭირდებოდა!

ტატიანა. ვაისერმანის დანები და ჩანგლები ვინ წაიღო?! როგორ მინდოდა! ერთი ნაბიჯით მიმასწარი – რატომ, რისთვის?! კახა ნატაშასათვის? ნატაშა ისე არ მოგცემს? ეგ ყველას აძლევს, შენ რატომ დაგჩაგრავს?

წითელხალათიანი (ტატიანას). შეგჭამო? შეგახრამუნო? გინდა, ისე დაგაგდე გზაზე, უბრალოდ, მე კი არ შეგჭამ – მგლები, ყვავები შეგახრამუნებენ. გინდა?

ვასია (წითელხალათიანს შემოაბრუნებს). ვიდრე მაგას შეახრამუნებდე, მე გამეცი პასუხი, თორემ სულაც უკბილო დარჩები. ფიშერის სახლში ვინ შევიდა?

წითელხალათიანი (ცხვირზე წკიპურტს გაჰკრავს). შენა ხარ, ქვეშაფსია? შენ შესულიყავი ფიშერის სახლში. გგონია, ფიშერმა მოსაწვევი გამომიგზავნა?

ვასია. გგონია, ფიშერს შენი შეემინ-

და? ფიშერს ჩვენ გავუხეთქეთ გული, ყველამ ერთად. ამიტომ, რაც იქიდან წამოიღე, ყველას ეკუთვნის. აქ მოიტანე და ამ ხალხს დაურიგე. ესენიც დარბოდნენ, ესენიც ღვრიდნენ ოფლს.

– მართალია!

– ეგრე არ იქნება!

– ამდენ ურიას ტყუილად ვცემე?

– დილიდან დავრბივარ, რა მოვიგე?

– იმ სახლს ცეცხლი ტყუილად წავუკიდე?

– აქ რისთვის მოვსულვართ!

– ყველაფერი თქვენ მიგაქვთ, ჩვენ რისთვის ვიმტვრევთ ფეხებს!

წითელხალათიანი. რა ამბავში ხართ, თქვენ ცოტა წაიღეთ? რა დაგაკლდათ? ერთმანეთს არ აცლით, ყველაფერს იტაცებთ (კოლიას). ჩემსას რომ ითვლი, გროსმანის სახლიდან დიდი სარკე ვინ წაიღო? ის სარკე ამ ხალხს გაუნაწილე? სკამები ვინ გაარბენინა? მერედა, რა სკამები – მალალი, რბილი, ოქროსფერი! შენ და ეგ შენი ბოზი რომ მაგიდას მიათრევდით და ფეხიც მოტყებთ, იმ მაგიდას შენ უნდა მიუჯდე? ეგ ხომ შენნაირი ხალხისათვის არ გაუკეთებიათ! ბერმანის სახლი ვინ განმინდა? ოქროს ბეჭედი, ფრანგული ქალისა და კაცის საცვლები და ინგლისური ჩექმები, ტახტი ვინ წაიღო? ფისუნია? არა, ვასიამ, ჩვენმა ვასიამ, მაგრამ მაინც არ ჰყოფნის. კიდევე გითხრათ თუ გავჩერდე, ღორებო? ჩოხა ჩემია და ვინც ხმას ამოიღებს, ხუთ წუთში იმ წვერებცანცარა თვალთმაქცს დაელაპარაკება.

ვასია. მე კი გეუბნები, რომ ჩოხა ჩემია!

წითელხალათიანი (ვასიას აიტაცებს). გაათავებ თუ გაგათავო? მიწას დაგახეთქო?

ვასია (ხმადაბლა, მუქარით). დამსვი!

წითელხალათიანი. დამსვიო, მევედრება, ვაპატიო? დედიჩემისა მივირთვი და მაპატიეო, რა ვუყო? (ხელს გაუშვებს. ვასია მიწაზე მოადენს ზღართანს). აჰა, გაპატიე, მაგრამ, თუ კიდევე რამე გაგი-

ბედნია... (ვასია წამოხტება, თავჩალუნული გაეცლება). აბა, ურიანო, როზგი! ვინ დაინყებს? ბევრმა რომ მიიღოთ მონანილეობა, ხუთ-ხუთი დაჰკარით.

- ჯერ ეგ ჩოხა გახადეთ!
- როზგი ჩოხას დაგლეჯს.
- ყველაფერი გახადეთ, ყველაფერი გამოდგება.
- მე ხალათი მაინც მომეცით!
- გააშიშვლეთ, გააშიშვლეთ!

წითელხალათიანი. ჰო, კარგი, ეგრე იყოს, ნუ ყვირით! (დავითს მიუახლოვდება). აბა, უცხოელო, ხელები უნდა შეგხსნა, რომ გაგაშიშვლო.

დავითი (ხელებს შესახსნელად არ ანებებს. ჩურჩულით). თუ გინდა, მოგება ნახო, განაჩენი შეცვალე!

წითელხალათიანი. ჩვენ არ გიყვარვართ, ჩვენს მტერს იცავდი, უნდა მოკვდე.

დავითი. შენ რა გიჯობს – ჩემი დასჯა თუ სიმდიდრე?

წითელხალათიანი (ცდილობს, მკაცრად თქვას). რა სიმდიდრეზე მელაპარაკები. ხომ ხედავ, ხალხის ნებას ვასრულებ.

დავითი. შეცვალე განაჩენი. ინანიებს-თქო, ცრემლებით მევედრება-თქო.

ვასია (წითელხალათიანს გვერდით ამოუდგება). რაზე ჩურჩულებთ?

წითელხალათიანი (ვასიას ჩამოეფარება. დავითს – ხმადაბლა). მაინც რამდენი?

ვასია. რაზე ჩურჩულებთ-მეთქი?

წითელხალათიანი (ვასიას მუცელში ნიხლს ჩასცხებს). არ შემეშვები?! წადი, გამეცალე, ბრიყვო, ხეპრე! კაცი ინანიებს, შევცდიო, მაპატიეთო, რუსეთის ერთგული ვიყავი და ვიქნებო, შენ კი აქ – ჩოხა, ჩოხაო. მონანიებული კაცი მოვკლათ? (დავითს.) ხომ ხედავ, რა ძნელია ამათთან ერთად საქმეზე წასვლა. რამდენი-მეთქი!

დავითი. ჯერ განაჩენი შეცვალე.

ვასია (წელში მოხრილი, ტკივილი-საგან შეწუხებული უბიდან მოზრდილ, მრგვალ ქვას ამოიღებს, შეხტება და წითელხალათიანს თავში ჩასცხებს).

წითელხალათიანი მოცელილივით დაეცემა.

ზალცმანი. ანდრეი დმიტრევიჩი, აკი სამართალი ურმით დადისო!

ანდრეი. რატომ, რატომ გეზრდება ასეთი შვილები, ჩემო დიდებულო, ჩემო საბრალო რუსეთო!

ვასია (ხალხს). ხომ დაინახეთ, სწორედ მაშინ უნია ღვთის რისხვამ, როცა ჩვენს მტერთან საიდუმლო კავშირს აბამდა. ხალხის მოლაღატეს ღმერთი არ დაინდობს!

ანდრეი. ადამიანები, ადამიანები, ადამიანები! არც ახლა გჯერათ, რომ რუსი კაცის მტერი ისევ რუსია, სხვა არავინ?

ხალხმა ერთხმად იქუხა:

- ეგრეა!
- კიდეც დაჰკა!
- არ დაინდო!
- ჩააძალღე ეგ გაუმადლარი!

ვასია. ის მიეზლო, რაც ეკუთვნოდა. ეს კი ჩვენს ხელთაა (დავითს). ხალხის წინაშე აღიარე, რას გეჩურჩულებოდა, რა კავშირს აბამდი ჩვენს მტერთან (დავითი უხმოდ დგას). ხედავთ, ხალხნო, არ გვიტყდება. რა ეკუთვნის?!

- სიკვდილი!
- ჩააძალღე!
- როზგი, როზგი!
- ჩვენებური, ხალხური!

გაისმის ყიჟინა, სროლა. შემორბიან ჩოხოსნები – საბა, შიო, ნიკოლოზი, გიორგი და ამირანი.

- დაიჩოქეთ!
- დაიჩოქეთ!
- ჩქარა!
- სწრაფად, სწრაფად!
- ყველამ დაიჩოქეთ!

დარახი (სიხარულით). საბა! გადავრჩით! ისრაელებო, გადავრჩით!

ვასია იმ ქვას დასწვდება, რომლითაც წითელხალათიანი მოკლა. დავითი ვასიას განზრახვას მიუხვდება და ფეხს ჰკრავს, მერე შიოსკენ გარბის. ვასია დაედევნება.

საბა (დაინახავს, ვასია დავითს ქვით რომ დასდევს, გზას მოუჭრის, მათრახს გადაუჭერს). დაიჩოქეთ-მეთქი!

საბა. რატომ შეგკრეს?

დავითი. მოკვლას მიპირებდნენ, შენ, მგონი, ქართველი ხარ!

საბა. ქართველი ვარ!

დავითი. თქვენ არა, აი, ამან შემხსნას.

საბა (ვასიას). შენა? რა ყოჩალი ყოფილხარ, აბა, შესხენი!

ვასია. მე შეგვკარი?

საბა (ვასიას მათრახის ტარით მისწვდება). შენ უყვარხარ, სხვა არავინ. შესხენი!

ვასია (აუჩქარებლად, ზიზღით ხსნის თოკს). ყველგან მელოდე და ყოველდღე!

დავითი. ხანჯლით და ტყვიით დაგელოდები.

საბა (ებრავლათა შორის ვილაცას დაეძებს). დამარბეველნი – აქეთ! (ადგილიდან არავინ იძვრის). დამარბეველნი – მარცხნივ, სწრაფად!

ვასია. შენ ვინ ხარ, რომ ასე გვიბრძანებ?

საბა (ვასიას გადახედავს, პასუხს არ აძლევს. ახლა მისთვის მთავარია, ის იპოვოს, ვისაც დაეძებს. ვასიას ხელით ანიშნებს მარცხენა მხარეს გადადიო. ვასიას ეს კიდევ უფრო გააღიზიანებს). გადადი, გადადი!

ვასია. რა შენი საქმეა, ვინ გეკითხება ჩვენ აქ რას ვიზამთ?

საბა. აი, იქ დადექი!

მეგარმონე (ჯამბაზივით დაიჭყანება და გარმონს ააჭყიპინებს. ვასიას გვერდით ამოუდგება). ეგრეა, შენ ნუ გვიბრძანებ!

საბას ღიმილი მოერევა და მათრახს აწევს. ვასიაც და მეგარმონეც უმაღლეს მარბეველებს შეუერთდებიან. ჩოხოსნები დამარბეველებს გარს უვლიან და ერთ კუთხეში თავმოყრას აჩქარებენ.

– ჩქარა, ჩქარა!

– დაიჩოქეთ!

ორიოდე კაცი დაიჩოქებს.

ტატიანა. ვის უჩოქებთ, ძმებო!

შეძახილები:

– მეფისა და მამულის ერთგულ ხალხს სულს ხდით!

– ჩვენ ურიებს ვურტყამთ, თქვენ რა გინდათ?

– გაგვეცალეთ, თორემ ურიებზე უარეს დღეში ჩაგაგდებთ!

– წადით!

– ეს ჩვენი ქალაქია!

საბა (თვალეში რისხვა ჩაუდგება). მათრახი, მათრახი სალახანებს! (ვასიას თავად გადაუჭერს მათრახს).

ჩოხოსნები მათრახს სცემენ:

– დაიჩოქეთ!

– დაიჩოქეთ!

– მუხლებზე!

ზალცმანი (დავითს). შენნაირად აცვი-ათ. ვინ არიან ჩვენი მხსნელები. გამჩენმა ვინ ჩათვალა ღირსად ამ სიკეთისა.

დავითი (პირზე ღიმილი მოადგება). სადღაც მთებში ცხოვრობენ.

ზალცმანი (რალაცას ალლო აულო). აი, იქ, კავკასიის მთებში?

რახილი. ქართველები არიან და გვიცავენ, ბაბუ! აი, ის ჩვენი უნივერსიტეტის პრივატ-დოცენტია, საბა კლდიაშვილი.

ზალცმანი (რახილს აკვირდება). მერე შენ ეგრე რატომ განითლდი?..

ანდრეი (სასონარკვეთილი). ცული, უშველეთ!

რახილი. მკვლელები! (ერთი ნახტომით საბას ამოუდგება გვერდით).

საბა უცებ მოტრიალდება. წარბსაც არ შეიხრის.

ცულიანს მრისხანე მზერას შეავლებს. შეძახილები:

– დაჰკარი!

– რალას აყოვნებ!

– მაგას რუსები სძულს.

– ხომ ხედავ, რას გვიშვრება!

შიო (დამბაჩას შემართავს). დააგდე ცული!

საბა (შიოს). დამბაჩა შეინახე! (ცულიანს მიუბრუნდება, ხმადაბლა, მშვიდად). ერთი, ორი, გიჯობს შეჩერდე! (ცულიანი საბას მზერას ვერ გაუძლებს. ნაბიჯს

შეანელებს. ცულს დააგდებს. დამარბე-
ველთ გმინვა აღმოხდებათ). მომილო-
ცავს, სიცოცხლე გადაირჩინე! ახლა იქ
მიდი, იმათ შორის დაიჩოქე!

ცულიანი მორჩილად მიდის მოძმეებ-
თან, მუხლებზე დაეცემა, ვასია თავში ნა-
უთაქებს.

საბა. თქვენ გგონიათ, რომ ქრისტიან-
ები ხართ, მაგრამ, მანამ ვერ იქნებით
ქრისტიანები, სანამ სიძულვილს არ მო-
იშლით, ჩვენ სამტრო არაფერი გვაქვს.
ათი წელიწადია ამ ქალაქში ვცხოვრობ.
ძალიან მიყვარს რუსეთი, რუსეთი რომ
მიყვარს, ამიტომ მძულხართ თქვენ, ყვე-
ლანი ნაძირალები ხართ – არცხვენთ სამ-
შობლოს...

საბას აქეთ-იქიდან სეტყვასავით და-
აყარეს:

- თქვენ მაგათ არ იცნობთ!
- მატყუარები არიან!
- ჩვენს მეფეს ებრძვიან!
- უნდა გასრისო, უნდა მოსპო!

საბა (მათრახი ბრაზით აიქნია). ზღვის-
კენ წავასხათ ყველანი, ზღვამ დააცხროს
ამათი ბილნი ვნება!

შოო, ნიკოლოზი, გიორგი და ამირანი
დამარბეველებს ზღვისკენ ერეკებიან, და-
მარბეველნი კი აუჩქარებლად ირჯებიან,
ბუტბუტებენ, იგინებიან.

- ჩქარა, ჩქარა!
- აბა, წამოხტი, ბრიყვო!
- არ ავდგები!
- მათრახი!

დამარბეველნი წამოხტებიან, წინწა-
სულთ სირბილით წამოენევიან.

საბა (მეგარმონესა და ვასიას). თქვენ
რაღას ელოდებით?

ვასია. შენ! ორი სიტყვა უნდა გითხრა,
მხოლოდ ორი (საბა უხმოდ მისჩერებია).
უკვე მკვდარი, უკვე ტყვიით დაცხრილუ-
ლი, საფლავშიც რომ იწვე, იქაც გესვრი,
ხელმეორედ მოგკლავ.

მეგარმონე. ცოცხალს კი დედას გიტი-
რებ, უცხოელო!

საბა (ერთხანს ღიმილით შესცქერის
მეგარმონეს, უცებ წამოენთება). აქედან

დამეკარგეთ, მათხოვრებო! (მათრახს
უტლაშუნებს. მეგარმონე და ვასია გარ-
ბიან). შოო, სანამ სიცივიტ არ აკანკალ-
დებიან, წყალში გყავდეს ეგენი (გაჯგო-
მულ პოლიციელს დაინახავს). შენ, შენ აქ
რა გინდა?

პოლიციელი. მე პოლიციელი, თქვენო
აღმატე...

საბა. პოლიციელი რუსეთის ღირსე-
ბას უნდა იცავდეს უღირსი რუსებისგან,
წყალში, ჩქარა!

პოლიციელი. არის, თქვენო აღმატე-
ბულებავ! (მიდის).

ხუხმანი. მე...მე... (პოლიციელს აე-
დევნება, ფრთხილად, გაურკვეველად გა-
დადგამს რამდენიმე ნაბიჯს, წამოენევა).

პოლიციელი (ხუხმანს შეამჩნევს, მობ-
რუნდება. დოინჯშემოყრილი, ბრაზით
შესცქერის). შენ ჩვენთან რა გინდა, ური-
ავ? მარშით, მარშით!

ხუხმანი უმწეოდ დგას ებრაელთა და
ზღვის სანაპიროს შუა. იქით დამარბე-
ველნი მიდიან, აქეთ ებრაელნი დგანან.

რახილი. საბა...

საბა. სადა ხარ, დაგეძებ (მზერას ქა-
ლის უბე მოსტაცებს). ხომ არაფერი და-
გიშავდა?

რახილი (მკერდზე ხელს აიფარებს).
გადაგვარჩინე, მადლობელი ვარ!

საბა (პანია ხელი ქალის უბეს ვერ ფა-
რავს, თვალი ქალის უბისაკენ გაურბის).
კარგი გოგო ხარ, ძალიან კარგი!

რახილი. ასე ნუ მომჩერებიხარ!

საბა (მზერაში ყმანვილური სიანცე
გაუელვებს). თუ საამოა საცქერლად...

დავითი. მეც მადლობელი ვარ, ბატო-
ნო ჩემო.

საბა. თქვენ ვინ ბრძანდებით, ბატო-
ნო?

დავითი. ქართველი ებრაელი ვარ,
ღმერთმა სიკეთე და გამარჯვება ნუ მო-
გიშალოთ ამ უბედური ხალხის დაცვი-
სათვის. იმერეთიდან გადმომავდო ბედმა
აქეთ.

დავითი მქვია, რუსეთში პირველად
ჩამოვედი და...

საბა. აგაშენა ღმერთმა!

დავითი. ასე დაშლა არ ივარგებს. რახან ასე გადაგვარჩინა ღმერთმა, იქნება, გვეთქვა ერთმანეთისთვის ერთი-ორი ტკბილი სიტყვა. იმნაირი ცოლიკოური მაქვს ჩამოტანილი...

საბა (ღიმილი მოერევა). მართლა იმერელი ყოფილხარ! მობრძანდი ხვალ უნივერსიტეტში, პრივატ-დოცენტი საბა კლდიაშვილი იკითხე.

იოსები (ლოყაზე სისხლი შეხმობია). გვინდა, მადლობა გითხრათ, შვილო, სხვა ჩვენ არაფერი გაგვჩნია. თუ რამე გვქონდა, წაგვართვეს, აგვაოხრეს.

ზალცმანი (თავზე ციციტის გადაიფარებს). შენ თუ ჩვეულებრივი ადამიანი ხარ, ისეთივე უბრალო და მოკვდავი, როგორც ჩვენ და ვერ აიტანე ადამიანის დამცირება, ჩაგვრა, მადლობა უნდა გითხრათ, კურთხეულ იყოს ქალი და მიწა, რომელმაც გაგზარდა! და, თუ შენ ისა ხარ, ვისაც ღმერთი თავის ზრახვათა განხორციელებას ავალებს, ჩვენი ვალია, თავი მოვიდრიკოთ შენს წინაშე. თავს ვიდრეკთ და არა მუხლს – ღმერთი გვიკრძალავს ადამიანის წინაშე მუხლის მოდრეკას. (ებრაელებს). სიონის შვილნო!

საბა უმწეოდ დგას, რახილს სიამაყე დაუფლებია. ზალცმანი საბას წინაშე თავს იდრეკს. სხვებიც ამოუდგებიან გვერდით, ნელ-ნელა იკვრება თავმოდრეკილ ადამიანთა წრე. ტანჯული ქალების, ბავშვების, მოხუცების სახეებზე სასოება და სათნოება აღიბეჭდება. ეს ადამიანები ახლა ბედნიერნი არიან.

ანდრეი. მადლობელი ვარ, ქართველო, დღეს შენ ჩემი – რუსი კაცის – ღირსება დაიცავი.

ვილაც ებრაულ სიმღერას წამოიწყებს. ხალხის გულებიდან ძლიერი ხმები მოდის. მრავალი საუკუნის წინანდელი სიმღერა თითქოს გარს უვლის, ეალერსება საბასა და მის მეგობრებს. ადამიანებს შორის სილაღე დაისადგურებს.

ეს ტანსაცმელშემოფლეთილი, სახეებზე, ხელებზე, ფეხებზე სისხლშეუმ-

შრალი ადამიანები გალადდებიან, სიმღერას ფეხსაც ააყოლებენ – გატაცებით ცეკვავენ.

სწორედ ამ დროს გაისმის სროლის ხმა, შეძახილები:

– აქ არიან!

– აგერ არიან რუსეთის მტრები!

– დაჰკა მაგათ!

ანდრეი საბას აეკვრება და იმწამსვე შეატოკებს მოხვედრილი ტყვია.

იციკი. ანდრეი დმიტრევიჩ, ანდრეი!

ანდრეი. წადით, გაეცალეთ, არ დაგინდობენ.

ანდრეი საბას ჩამოეკიდება. საბა ცდილობს, ხელში აიტაცოს ანდრეი დმიტრევიჩი, რახელი ეშველება, უკნიდან მიპარული დამარბეველი საბას ორ ტყვიას ზურგში დაახლის. საბა წაბორძიკდება, რახილს ჩამოეკიდება.

საბა. ვახ, შენი... დამთავრდა?...

დავითი (ხმა გაებზარა). რას შობი, საბა, ბიჭო!

რახილი. ღმერთო, გვიშველე, არ მიგვატოვო, საბა!

საბა მიწაზე დაასვენეს.

ნიკოლოზი. არ შედრკე, საბა!

შიო. არ იქნება გლახა საქმე აქ! გეუბნები და დამიჯერე. არ ქნა ეს საქმე!

საბა (ლაპარაკი უჭირს). ამ მიწაში არ დამტოვოთ. რა მქვიაო, რა თქვი?

დავითი. დათიკო ვარ მე, დავითი, მეგრელიშვილი.

საბა. აქ არ დამტოვოთ, ბიჭებო, შემცივდება, სახლში წამიყვანეთ, ქუთაისში. დამარბეველნი ერთხმად აყვირდებიან:

– მორჩა!

– ჩაძაღლდა!

– ენტილიგენტი ხომ წინ გავუძლოლეთ!

– პალუნდრა!

– ხომ ხედავთ, ურიებო!

– აქეთ!

ისევე უცებ გაეცლებიან აქაურობას, როგორც მოევლინენ.

ვასია. ურიებო, ეს დღე არ დაგავინყდეთ!

დავითი (საბას ცხედართან დაჩოქილა). თქვენ რა იცით, ბრიყვებო, თქვენ რა იცით, ხე წაიქცა, თქვენ ხე წააქციეთ, ფესვები კი იქ დარჩა, ფესვები იქ არის...

ათი-თორმეტი წლის ბიჭი დავითის დამბაჩას მისჩერებია. ქარი ზალცმანის ციციტოს აფრიალებს. ებრაელნი სასონარკვეთილნი დასცქერიან საბას ცხედარს.

თმანვერაშლილი მოხუცი სიმღერას წამოიწყებს. ეს სიმღერა კი არა, მოთქმაა. სიტყვებიც არა აქვს ამ სიმღერას. ამ კაცის ყელიდან მელოდიად ქცეული ოხვრა და კენესა ამოდის. ზღვიდან მონაბერი მსუბუქი ქარი ხალხს ციციტებს უფრიალებს, ხმა შორს მიაქვს.

ათი-თორმეტი წლის ბიჭი დავითს მივარდება. კბილებით სწორედ იმ ხელს ჩააფრინდება, რომელშიც დამბაჩა უჭირავს. დავითს დამბაჩა დაუფარდება. ბიჭი დამბაჩას ხელს დაავლებს და გარბის. დავითი გაქცეულ ბიჭს მისჩერებია.

სიმღერა-გოდება გრძელდება.

ჩაბნელებულ სცენაზე სანთლების ალი აციმციმდება, თანდათან გამოიკვეთება შავოსანი ქალების გუნდი. სანთლები სწორედ მათ უჭირავთ.

პირგამეხებული, თითქოს შავი ქვისაგან ნათალი ებრაელი ქალები ერთხანს უხმოდ დგანან. მათ ერთი ძვალმსხვილი ქალი გამოეყოფა.

ქალი. შენს მიწაზე მობრუნებულხარ, საბა ბატონო. ღმერთმა ბედნიერი ქმნას შენი დაბრუნება. შენ გამჩენის მიერ გამოგზავნილი სული ხარ – გამჩენმა დაგვალა, გვამცნო, რომ არ მივუტოვები-

ვართ, რომ ყოველი გასაჭირისას მოგვივლენს მშველელს. დღეს შენ აგირჩია ჩვენს მშველელად. როცა მის წინაშე წარსდგები, შესთხოვე, გვაკმაროს გაფანტულობა, უცხოობაში ცხოვრება.

ქალთა გუნდი ორად გაიყოფა. აუჩქარებლად, მძიმედ მოდის ციციტომოსხმული ქუთაისელი ებრაელი.

ქუთაისელი ებრაელი. გარდაცვალების დღე ჯობს დაბადების დღეს – გვასწავლის იუდეის დიდი მეფე სოლომონი. რატომ ჯობს გარდაცვალების გულისმომკვლელი დღე დაბადების სიხარულს? როცა ადამიანი იბადება, ჩვენ არ ვიცით, რისთვის იცხოვრებს ქვეყნად, რის სამსახურში იქნება. დღეს საბა კლდიაშვილს მინას რომ ვაბარებთ, ვიცით, როგორ, რისთვის იცხოვრა – გამჩენის სამსახურში ჩადგა. ამიტომ მოგმართავთ თავმოდრეკილი თხოვნით: თუ თქვენს რჯულს ჩრდილს არ მივაყენებთ, თუ მიცვალებულის სულს გლახა სამსახურს არ გავუწევთ, ცოტა ხნით სალოცავში შევაბრძანოთ. გვინდა, ვაკურთხოთ და ვადიდოთ მისი სული. გამჩენს შევევედროთ, რომ გაუხსნას სამოთხის მძიმე კარი.

გრიგოლი. არა, მეგობარო, მადლობელი ვართ, მაგრამ ქრისტიანი კაცი ქრისტიანული წესით უნდა დასაფლავდეს.

ქუთაისელი ებრაელი (პაუზის შემდეგ). გამჩენის შვილი იყო, იმისი, ვინც მის სულს სამოთხეში დააბრძანებს!

ისმის გალობა „ელ მალე რახამიმ,“ რომლითაც გარდაცვლილ ებრაელებს სამარადუჟამო გზაზე მიაცილებენ.

შარლა

თამუნა ლაფაუხი

მასარობელი

გიორგობისთვის
მინურულში
ჩემი სახლის წინ,
მორცხვად
მხრებდახრილ
ნაძვის ტოტზე,
ყორანი უცებ
დიდი ხნის
ნანატრ
ოცნებას
მოჰკვეთს
და დაუდგება
ღირიჟორად
თავისი გვარის

უნიჭო
ორკესტრს.
ამ ფრაკიანმა
შავმა მოგვმა
სისხამზე
რაღაც
ავი მახარა:
ვერ მოგართვესო
ასრულება
სიხარულის, —
ამას დამჩხავის
გამეტებით
ყვავის
ბახალა.

•

ქარები ჰგავდნენ ოცნებას ნაშლილს,
უდაბნოს ზღვა რომ გადაიარეს.
გადაფითრებულ იასამნებში
წვიმის წვეთებიც ჰგავდნენ იარებს.
მზე განწირული ხმებით ეძახის,
ხეზე ჩამომხრჩვალ სხივებს, გვიანებს,
აქარბუქებულ ალვის ტოტებთან
სიყვარული რომ დააგვიანეს.
რაღა ფასი აქვს მუხლის მოდრეკას
ან აცრემლებულ თვალებს, ტიალებს,
მოვა სიცივის კორიანტელი
და ყველა იმედს გაატიანებს.
ისე, ვით ჩამქრალ ლამპიონებთან
ღამის პეპლებმა უგზოდ იარეს,

მიკვირს ამ სევდის ქარბორბალაში
 წლებმა უშენოდ როგორ იარეს.
 ლურჯად შეფერილ იასამნებში
 ჩამქრალი ნამი აღარ ბრჭყვიალებს,
 შემოსცვეთია სიცოცხლეს ფერი,
 თვალეებში ცეცხლი აღარ ბრიალებს.
 ქარი კი ჰგავდა ოცნებას წაშლილს,
 ქარებმა გულზე გადამიარეს,
 ახლა მარტო ვარ ამ მწუხრის ბაღში
 და ველარ ვშველი გახსნილ იარებს.

შენი იერი

გარშემო ყველაფერს:
 ამ ჭალებს, ამ ქედებს
 სულ შენი იერი ატყვია.
 ვცდილობ და ფარდაგად ვერ გიფენ
 გულს, სევდით დაღარულს, ნატყვიარს...

ნისლები ფარავენ ჩვენ შორის სავალ გზებს,
 ეს მზეც იგვიანებს, უტყვი და უპირო,
 აღარ დამანებეს ეგ შენი თვალები,
 რომკის ტბასავით ლურჯი და უძირო.

ბოლავს მთები და ბოლავს ხეობა,
 ჭაუხებს არ შვენით ცერები უნისლო,
 შეუჩვეველი სევდა შემეჩვია,
 ხილული ლამის ფიქრები უმიზნო.

და ირგვლივ ამ ჭალებს, ამ ქედებს
 სულ შენი იერი ატყვია,
 კვალდაკვალ მოგდევ და ვავადობ,
 გნატრობ, უშენობა მატყვია...

ცრემლის აკილო

ცამ დაიკრიფა გულხელი წამით...
 აი, წვიმამაც გადაილო!
 მზე ნაოცნებარ ხნულეებში დათრთის,
 ვწუხვარ!.. პაემანი გადაილო.

ვკეცავ გომბორის მოქნეულ შარას,
 ჰაერში ბუერები გაიშალა,
 სირცხვილით ლოყები ასწვია ასკილს,
 ვწუხვარ!.. პაემანი ჩაიშალა.

ვუხმობ მკათათვის ყველ ფერიებს,
 სურვილები რომ ლექსად ავკინძო,
 თავგზას როგორ მირევს შენი სიშორე და
 მზის უბებში ცრემლის აკიდო.

სად არის?!

სად არის ტრფობა
 მარადისი,
 გაუსაძლისი სიყვარულის
 დრო და საწყისი?!

სად არის შვება დაუძლეველი,
 ყველა ბომონის შემრისხავი
 და უძლეველი.
 ნეტავ სად არის სიმარტოვის
 დიდი ნუგეში,
 სად არის სატრფო, რომ ჩაგიკრას
 თბილად უბეში.
 მზე ამ გაუსხლავ ლერწმინაში
 აბა, სად არის?!

თვალი შეავლე სინანულის
 ის სულ აქ არის!!!

მე და შენ

ამალამ მგონი იქნება ქარი

პ. იაშვილი

ამალამ, ვიცი, იქნება წვიმა
 და ზეცა ჩამოცლის კოკებს.
 ხოდაბუნებში წრიალებს მწყერჩიტა:
 ვაი, შესცივათო სწორებს.

ამალამ, ვიცი, იქნება ქარი,
 ზეცა დაიბერტყავს კალთებს,
 უთანასწორო, განსაცვიფრებელი
 თრთოლვა შეუდგებათ ამ მთებს.

ამალამ, ვიცი, იქნება ელვაც,
ზეცა ჩამოთიბავს ცეცხლებს,
მყუდრო, საიმედო ბინის ძებნაში
ქანცი გაელევათ მერცხლებს.

როცა შუალამეს ჯანლი ჩამონვება,
ცა ხევში ჩაირეცხავს ნაბანს,
კოცნით გამთბარი და ნასათუთევი
გვერდებს შევუკეცავთ ნაბადს.

ოქტომბერში

ოქტომბერში ქარი აშლის ყვითელ ფოთლებს,
სასთუმალთან ჩამოჯდება თეთრი ბინდი.
დრო რომ მოვკლა სულ უაზროდ ვფურცლავ ფლობერს,
მერამდენე სალამოა, გიცდი...

იალქნები შრიალებენ გაშლილ ზღვაში,
სევედა მეფობს, როგორც ბედის ტრიალი,
კარის მიღმა ისმის ჩუმი ფაციფუცი,
ქარია თუ ძველი კიბის ჭრიალი?!

რა ვქნა, ისევ მენატრები, უსაშველოდ,
ოცნებასაც კვლავ დასცვივდა ლურჯი ფიფქი,
ფოთოლცვენას ჰორიზონტად გაჰყოლია
და ღამისფრად შეფერილა შენზე ფიქრი.

ქარი ტალღებს ვნების კალთას დააბერტყავს,
უნდობარი ხასიათს რა სწრაფად იცვლის,
მაღე საათს ჩამორჩება უძილობა,
უშენობის მძიმე წუთებს ძლივსლა ვითვლი.

ახლა ძალზე გვიანია, აღარ მოხვალ,
ჟინით ხეებს გაუნუნავთ თმები ქარში,
აქაფებულ ენას აღარ აჩერებენ,
ჭორიკნები ჭორაობენ ფოთლის შვავში.

როგორც ნექტარს, ენაფება ტალღა სილას,
ტროფობის ბანგი უსვამს დამათრობელი,
ავ მოლექსეს – ქარს გავუფენ ღამის ფიქრებს,
მომბეზრდება ფურცვლა გუსტავ ფლობერის...

კესანე

კლდის ნაპრალებში რაად იმაღვი,
რაად იჩრდილებ სახეს, კესანე?!
მო, ჩემს კალთაში დაიმყუდროვე,
მოდი, კესანე, შენი კვნესამე!

მზემ დაივანა ალპებში ღამით,
ვისი ბრაღია, ჩემო კესანე?!
მო, თხელ კაბაზე მოგესათუთო,
მოდი, კესანე, შენი კვნესამე!

შენტვის ამოვვლე მთის ბილიკები,
შენს შესახვედრად როგორ ვენამე,
მო, ლურჯ კაბაზე მოგესალბუნო,
მოდი, კესანე, შენი კვნესამე!

ნიხანი ვაშაყმაძე

რა თავსხმა იყო...

ჩამომტვრეული კენწერო ინვის,
 ღამით მუხაზე მეხი დაიმსხვრა,
 რა თავსხმა იყო, რა კვნესა სიმწრის!
 არ მასვენებდა ღამით ქარის ხმა.
 გათენდა...
 ახლა რტოც არ ირწევა,
 ჩამესმის ჩქამი მხოლოდ გულისთქმის:
 ბოროტი მუდამ სიძულვილს ინვევს
 და გვსჯის უსაზღვრო სიყვარულისთვის...

მოზრძანდი...

მიძუძგურებ და...
 მჭამ... მკორტნი
 მას მერე, რაც დავიბადე,
 შემოდი, გულში ჩაგიკრავ
 და სახე გადამიბადრე...
 მოზრძანდი, გული ღიაა,
 სახლში შემოსვლა იკადრე...
 ან მკერდში ჩამეც მახვილი,
 ან ყელი გამომილაძრე...

არსთა გამრიგეს...

...ცათა ზეციდან დაგვცქერი,
 როგორც უმწეო ბაცილებს,
 ჩვენი ნვალება-ლავლავი
 გახარხარებს და გაცინებს...
 რა ცდა-გამოცდებს გვიტარებ,
 ყოვლისა არსთა გამრიგევ,
 კი უწყი, რა შავ ღღეშიც ვართ,
 გულისტივილსაც გაგვიგებ...

ჩემი რიონის სადგური

ჩემი რიონის სადგური
და ავტობუსი გორასი,
ცა, რიბირაბო კამკამა,
როგორც თვალები მონაზვნის..
თავშებურული დედები
ყველის და პიტნის სურნელით,
„ხომ არ მიირთმევთ, ბატონო,
ზაკუსკის თუ ხართ მსურველი“.
ჩემი რიონის სადგური,
შორს – ხედი თეთრი მონასტრის,
წმინდა, კამკამა აისი,
როგორც თვალები მონაზვნის.
და მერე... ჩემი ორლობე...
ტყეში გალობა გუგულის,
დედის და მამის გულებში
ზღვა სიხარულის გუგუნი...

ჭუთაისი

გულიკო ლოლომაძეს

ვარდისფერ ნისლში ცურავს ბაგრატი,
ვით ღვთისმშობლის ლურჯი ზმანება,
ცირა-მნათობი, კალმით ნახატი,
ამაღლებაში მიემგზავრება.
ხეებში დილის ქარი ქანაობს,
ვარდების სურნელს ბალახვანს უკმევს,
ნითელი ჩანთა, თეთრი მარაო
სიმორცხვით ფარავს ქათქათა მუხლებს...
...მერე ჯვრებიან ბარათებს მწერდი,
ტკბილს, სანეტაროს, უმანკოს, მზიანს,
გულისნადები მწველი და წრფელი
ამზიანებდა წკვარამს და წყვიდადს.
მერე... წარსულში ჩაიმსხვრენენ ნლები...
გაუჩინარდა... სხივი-აქატი,
ვარდის ყვავილთა ნაზი ფურცლები,
ცირა-მნათობი, კალმით ნახატი...

...დღეს, ვით ღვთისმშობლის ლურჯი ზმანება,
ვარდისფერ ნისლში მოჩანს ბაგრატი...

ჯამისარეცხელა

ცხელა...
 მოთვლემს ჯამისარეცხელა,
 ძლივს მიათრევს ცხელ კენჭებზე ტანს,
 როგორ სურს და როგორ უნდა,
 ჩამოჰგავდეს რიონსა და მტკვარს...
 ცხელა, მოთვლემს ჯამისარეცხელა,
 რიონის და კორისწყალის რტოო!
 გადმიშალე შენი თბილი გული,
 რომ ბავშვობა შენს ლიცლიცში ვპოვო...
 ცხელა, მოთვლემს ნაკადულის დარი,
 ბებიები აქ რეცხავდნენ ჯამებს...
 ჩემი ტკბილი ჯამისარეცხელა
 შერევია იმერეთის ღამეს...

იქნებ, შენ მითხრა

იქნებ, აქ ყოფნას, ზეციერო... არყოფნა ჰქვია!
 და დაბადებას – არყოფნაში გარდაცვალება...
 იქნებ, შენ უწყი – გულს დახლილი მოყვასის ტყვია
 ოდენ შვებაა, ლხენაა... და არა წვალება...
 იქნებ, ეს ცრემლი მაცხოვარის ცხელი ცრემლია,
 მტკვრად და რიონად მთებიდან რომ მოედინება,
 იქნებ, მზე იყავ, მშვენიერო, მანათობელი,
 შენი აქ მოსვლა იავნანად ღმერთმა ინება.
 იქნებ, ესაა უხილავი ცეცხლის გენია,
 უსულგულოთა ჯოჯოხეთიც ყაყან-ქაქანით,
 ნუთისოფელიც დამზრალი და ნაცრისფერია,
 „თავი მომეჭრა“, – დედაჩემის კვნესაც აქ არი.
 ჟამმა დაადნო ყოველივე, რაც კი გამაჩნდა,
 წარსული ესე დიდ ღამედ და ერთ დღედ გაიყო,
 იქნებ, შენ უწყი, ზეციერო, იქნებ, შენ მითხრა;
 რა იყო მოსვლა, ასე უცებ წასვლა რა იყო!
 იქნებ, აქ ყოფნას, ზეციერო, არყოფნა ჰქვია
 და დაბადებას – არყოფნაში გარდაცვალება...
 იქნებ, შენ უწყი – გულს დახლილი მოყვასის ტყვია
 ოდენ შვებაა, ლხენაა და არა წამება...

ბიოგრაფია აიბაბაშვილი

ათონის წმიდა მთის ქართველთა ლავრა

„ნეტარნი მოღვაწენო და ყოვლად ქებულნი მამანო, იოანე და ეფთვიმი, სამკაულნი და სიქადულნი ნათესავისა ჩვენისანო, ევედრენით ქრისტესა ღმერთსა, რათა ცოდვათა შენდობა მოგვანიჭოს“.

ეზრა ათონელი

თავდაპირველად განვმარტავთ: ერთ-ერთმა პირველმა ცნობილმა ბიზანტიანისტიმა ალექსანდრე ალექსიძემ შენიშნა, რომ თვით სახელწოდებამ „ივირონი“ (ივერთა) დროთა ვითარებაში დაკარგა თავისი პირვანდელი სემანტიკა და ბერძენთა უმრავლესობისთვის იგი უღერს, როგორც ათონის ერთ-ერთი ბერძნული სავანის შინაარსსმოკლებული სახელწოდება, ხოლო სიტყვა „ივირონი“ (ივერიელი) აღნიშნავს მასში მცხოვრებ და მოღვაწე პიროვნებას. ამ რეალობის გათვალისწინებით, ქართველთა მონასტრის სახელწოდებად უნდა გამოვიყენოთ არა ივირონი, არამედ სრული სახელდება – ივერთა ან ქართველთა ლავრა, მით უმეტეს, რომ ჩვენი წინაპრებიც მას ასე მოიხსენიებდნენ (ამაზე ქვემოთ). რაც შეეხება მის ისტორიას:

ქართველი საზოგადოებისათვის ნაკლებცნობილი თანამედროვე ბერძნული ნარკვევები ივერთა სამზრუნველოს დაარსების შესახებ არაერთ საკითხში თანხვდება ქართულ წყაროებს, თუმცა რამდენადმე განსხვავდება. ჯერ წარმოვადგინოთ ბერძნულ მონაცემებს, რომლებითაც ათონზე მოსალოცად ჩასული სასულიერო თუ საერო პირები ქართველთა

მონასტრის ისტორიას ეცნობიან:

ივერთა სამზრუნველოს, X საუკუნის ბოლო მეოთხედში, დიდი ლავრისა და ვატოპედის მონასტრების დაარსების შემდეგ, მალევე ჩაეყარა საძირკველი იმ ადგილას (ან მის სიახლოვეს), სადაც უნიწმიდა კლიმენტოსის მონასტერი მდებარეობდა. მისი დაარსება იოანე მთაწმიდელისა და იოანე თორნიკეს სახელებს უკავშირდება, თუმცა, ჩანს, საუბარი ერთსა და იმავე პიროვნებაზეა; მაგრამ ქართული წყაროები ცალსახად ორ პირს მოიხსენიებენ. იოანე თორნიკემ, ივერიის (საქართველოს) მეფე დავითის კარისკაცმა და **ბიზანტიელმა დიდებულმა**, მიატოვა ყველაფერი და თავდაპირველად მაკედონიის ერთ-ერთ მონასტერში აღიკვეცა ბერად. შემდეგ ის ოლიმპოზე (ძველქართულად ულუმბოზე) წავიდა, დაბოლოს – ათონზე, ლავრის შემოგარენის უდაბურ ადგილას დამკვიდრდა, სადაც მას წმიდა ათანასეს გაცნობის საშუალება მიეცა; ამ უკანასკნელმა თორნიკეს თავის სიახლოვეს დარჩენა შესთავაზა.

ბიზანტიის იმპერატორმა ბასილი II-მ (976-1025 წწ.) დედაქალაქში მიიწვია უკვე მონაზვნად აღკვეცილი თორნიკე და სთხოვა დახმარება სხვადასხვა ხასიათის

დიპლომატიურ და სამხედრო საკითხში, განსაკუთრებით კი – სტრატეგოს ბარდა სკლიაროსის ამბოხების ჩასახშობად. თორნიკე დაემორჩილა იმპერატორის თხოვნას, გაიხადა ბერის სამოსი და მეფე დავით კუროპალატთან ერთად სკლიაროსის წინააღმდეგ გაილაშქრა. მან წარმატებით გაართვა თავი ამ მისიას. შემდგომ კი კვლავ ათონზე დაბრუნდა, სადაც ამჟამინდელი მონასტრის ან მშენებლობას, ან, შესაძლოა, უკვე არსებული წმიდა კლიმენტოსის ლავრის გაფართოებას შეუდგა. ეს ღვთისათნო საქმე იმპერატორის უხვი შემოწირულობებისა და ზემოხსენებული გამარჯვების შედეგად მოპოვებული აურაცხელი ალაფის წყალობით აღსრულდა.

ახალ მონასტერს იმთავითვე ივერთა ეწოდა მისი დამაარსებლების წარმომავლობისა და პირველი მონაზვნების ეროვნების გამო; ეს სახელდება დღემდეა შენარჩუნებული. თუმცა 1357 წელს, პატრიარქ კალისტეს შესაბამისი სიგელის მიხედვით, ქართული სამზრუნველო ბერძნებს გადაეცათ, რომლებიც მაშინ რაოდენობითაც და მონაზონთა სულიერი ცხოვრების როლითაც ვითომდა სჭარბობდნენ ქართველ ბერ-მონაზვნებს.

ძალიან ადრეული ხანიდან XIV საუკუნემდე ახლად შექმნილ ლავრას მრავალი მომცრო მონასტერი მიეკუთვნა, მათ შორის, ლეონტიოსისა – სალონიკში, იოანესი – კოლოფუსა და ერისოში, წმ. საბასი, ხილიადოსი, კასპაკოსისა და სხვ. ბუნებრივია, რომ ივერთა მონასტერმაც იწვინა ათონზე სხვადასხვა სახის დამანგრეველი შემოჭრა და მრავალი სიდუხჭირეც გადაიტანა. ასე, მაგალითად, დაცულია ცნობები მეკობრეთა, დასავლელ უნიატთა და მრისხანე კატალონიელთა თავდასხმებზე XIV საუკუნეში. თუმცა შემდეგ ბიზანტიელმა იმპერატორებმა, სერბმა ხელმწიფემ სტეფანე დუშანმა და უმთავრესად ქართველმა მეფეებმა მონასტრის აღსადგენად უხვი შემოწირულობანი გაიღეს.

ლავრის ახალი აღმავლობის პერიო-

დი XVI საუკუნის ბოლომდე გაგრძელდა, ვიდრე მნიშვნელოვანი ეკონომიკური სირთულეები წამოიჭრებოდა. ამ თითქოსდა გამოუვალი მდგომარეობის დაძლევის მიზნით ივერიელი მონაზვნები სამშობლოში ჩავიდნენ და მეფე ალექსანდრე VI-ს (?) ეწვივნენ, რომელსაც მონასტრის გასაღები გადასცეს და მატერიალური თანადგომა სთხოვეს. ამ ქმედებების, აგრეთვე, მონაზვნების სხვა ქვეყნებში საკალმასოდ მოგზაურობის შედეგადაც დიდძალი თანხა შეგროვდა, რამაც მონასტერს არა მხოლოდ ვალების გასტუმრების, არამედ ახალი შენობების აგების საშუალებაც მისცა, ხოლო მონაზონთა რიცხვი საგრძნობლად გაიზარდა.

XVII საუკუნის მიწურულს ივერიელთა ლავრის მონაზვნებმა მეფე ალექსეი მიხაილოვიჩის მიწვევით რუსეთს მიაშურეს, თან საჩუქრად ივერიის კარის ღვთისმშობლის ხატის ასლი წააბრძანეს, რომლის წყალობითაც ხელმწიფის ასული განიკურნა. დედაღვთისადმი და ივერიელი მონაზვნებისადმი მაღლიერების ნიშნად ალექსეი მიხაილოვიჩმა მათ მოსკოვის ცენტრში მეტოქად წმიდა ნიკოლოზის მონასტერი გადასცა.

ამავე დროს ქართველთა ლავრისადმი ინტერესი არაერთმა პატრიარქმაც გამოამჟღავნა, რომელთაც მას მრავალმხრივი დახმარება აღმოუჩინეს. გარკვეული დროის მანძილზე აქ ბერძენთა ეროვნული მოწამე პატრიარქი გრიგოლი V იმყოფებოდა. 1821 წელს ოსმალოთა იმპერიის წინააღმდეგ ბერძენთა ეროვნულ-გამათავისუფლებელი ბრძოლისას ივერთა მონასტერს კვლავ მძიმე დღეები დაუდგა ძირითადად იმ მნიშვნელოვანი შეწირულობების გამო, რომლებიც სახალხო აჯანყებისათვის გაიღო. ორჯერ, 1845 და 1865 წლებში, ლავრის ნაწილი საწინელი ხანძრისაგან დაზიანდა, მაგრამ შემდეგ საკუთარი სიმდიდრითა და მრავალი ქრისტიანის თანადგომით აღდგენილ იქნა.

ღვთისმშობლის მიძინებას მიძღვნილი

მთავარი ეკლესია XI საუკუნის პირველ ნახევარში ქართველმა მონაზონმა გიორგი ვარაზევიმ ააგო, რომელიც მრავალი წლის მანძილზე მონასტრის წინამძღვარი იყო. 1513 წელს საყდარი გადაკეთდა. ის დაახლოებით მონასტრის ეზოს შუაში მდებარეობს და ბიზანტიურ-ათონური სტილითაა ნაშენები. პირველი ეკლესიისაგან მარმარილოს ბრწყინვალე მოპირკეთებაა შემორჩენილი გეომეტრიული მოხატულობებითა და გარშემოწარმებით: „მე, გრიგოლმა, ივერიელმა მონაზონმა და ქტიტორმა, გავამაგრე მისი სვეტები, რათა არ შეირყეს უკუნითი უკუნისამდე“. საინტერესოა საკუთრივ ტაძრის სვეტების ორსართულიანი კაპიტელებიც (ბუნებრივია, მეორედ გამოყენებული), რომელთა აკანთებიც ფოთლებითა და გვერდიდან ხბორების თავებითაა შემკული.

ტაძრის ფრესკები სხვადასხვა დროს დაინერა, დაწყებული XVI საუკუნიდან XIX საუკუნის დასასრულით, როდესაც ისინი ახალი მოხატულობებით დაიფარა. განსაკუთრებულ ინტერესს იმსახურებს შემდგომბიზანტიური დროის ხეზე ნაკვეთი კანკელი მდიდრული მცენარეული დეკორით, გარეთა ნართექსიდან ლიტის ჭიშკრის ვერცხლისა და აბანოზის ნატიფად შესრულებული შესასვლელი კარი და ვერცხლის შვიდლამპარი სასანთლე, რომელსაც ლიმონის ხის ფორმა აქვს, ამშვენებს 30 მოოქრული ლიმონი და 7 შანდალი. ორენოვანი ლექსად გამოთქმული წარწერის (ბერძნულად და რუსულად) მიხედვით, ის 1818 წელს მონასტრისათვის არქიმანდრიტ კირილეს მოსკოვის მაცხოვრებლებმა აჩუქეს.

ტაძრის ორმაგ ნართექსს მოგვიანებით მესამე – შემინული ნართექსი მიამშენეს, რომელიც 1795 წელს მოიხატა ფრესკებით. ღვთისსახლის წინ ნაკურთხი წყლის ფიალა მდებარეობს; ის 1865 წლის ხანძრის შემდეგ აღადგინეს. ფასადის პირისპირ კი მონასტრის სატრაპეზოა; იგი 1848 წელს არქიმანდრიტმა ათანასე

აკარნანელმა თავიდან ააგო და გააფართოვა.

დიდი ჭიშკრის პირდაპირ, ლავრის შიგნით, დაახლოებით სამხრეთის მხარის შუაში, კოშკია აღმართული (1725 წ.), რომელიც დაზიანებულია, მეორე გოდოლი კი (1626 წ.), ლავრის ნავსადგურთან, კარგადაა შემონახული.

ტაძრის გარდა, მონასტრის ტერიტორიაზე კიდევ 16 ეგვტერია, ორი მათგანი – წმიდა ნიკოლოზისა (1846 წ.) და მთავარანგელოზის (1812 წ.) – შესაბამისად, ლიტის კარიბჭის მარჯვნივ და მარცხნივ მდებარეობს.

მეორეში დიდი მზრუნველობით ინახავენ დაახლოებით 150 წმიდანის რელიკვიებს, აგრეთვე, იმ ინსტრუმენტებს, რომლებიც ქრისტეს ჯვარცმისას გამოიყენეს, და მაცხოვრის ცხოველმყოფელი ძელის ჯვრის ნაწილებს.

სხვა ორი მნიშვნელოვანი სამლოცველო – კარის ღვთისმშობლისა და იოანე ნათლისმცემლისა ეზოში დგას. პირველში (1680 წ.), რომელიც მონასტრის ძველ შესასვლელთან მდებარეობს, ივერიის კარის ღვთისმშობლის სასწაულმოქმედი (პორტაიტის) ხატია დაბრძანებული მდიდრული მოოქრული მოჭედილობით; გადმოცემის თანახმად, ის კონსტანტინოპოლიდან ტალღებს გამოყოლილი ამჟამინდელი ლავრის მახლობლად ზღვასთან გამოვიდა. ამ ეგვტერის ფრესკები 1683 წელსაა შექმნილი, კანკელი კი – 1785-ში. გარდა ამისა, უნდა შევნიშნოთ, რომ ნართექსში, რომელიც 1774 წელს მოიხატა, წმინდანთა გამოსახულებებთან ერთად ბერძენი ფილოსოფოსები – სოლონი, სოფოკლე, თუკიდოდე, პლატონი, არისტოტელე და პლუტარქე არიან გამოხატულნი, აგრეთვე, მეფეები ალექსანდრე მაკედონელი და დარიოსი. ათონის მთაზე კიდევ ერთ მონასტერში, კერძოდ, წმიდა ათანასე დიდის ლავრის სატრაპეზოში ასევე არიან გამოსახულნი ანტიკური ეპოქის მოღვაწენი: ფილონი, სოლონი, პითაგორა, სოკრატე, არისტოტელე, თა-

ლესი, გალენი, პლატონი და პლუტარქე.

იოანე ნათლისმცემლის მეორე საყამნო პირველისგან აღმოსავლეთით დგას. საძირკვლიდან მოყოლებული წინამძღვარმა ალაპიმ ააშენა (1710 წ.), ხოლო რამდენიმე წლის შემდეგ მოიხატა (1714 წ.). ეგვიპტის კანკელი ხეზე კვეთის შესანიშნავი ნიმუშია. დანარჩენ 12 სამლოცველოში მხოლოდ სალიტანიო ხატებია დაბრძანებული.

მონასტრის ფარგლებს გარეთ მისი 12 კათიზმა (მცირე ზომის სამლოცველო), 13 სენაკი კარეასის მიმართულებით, 3 ფილოთეოსის მონასტრისაკენ და 10 კარეასის ტერიტორიაზე და მის მახლობლად მდებარეობს. ერთ-ერთი მათგანი – წმიდა დიმიტრის სენაკი ლავრის წარმომადგენლობაა.

ივერთა სამზრუნველოს ეკუთვნის, ასევე, იოანე ნათლისმცემლის, ანუ ივერიელთა სავანე (სკიტი) მონასტრის დასავლეთით, მთების მხარეს. ეს ბერძნული იდიორითმული (თვითცხოვრებულთა) სკიტი 1730 წელსაა აგებული, მაშინ როდესაც მისი ეკლესია (Kyriakon) 1779-ში აშენდა და ფრესკებით 1799 წელს მოიხატა. დღესდღეობით სავანე 8 კალივას (დაბის მსგავსი მონაზონთა დასახლება) ფლობს, სადაც რამდენიმე (5 ან 6) მონაზონი მოსაგრეობს.

ძალიან მდიდარია ქართველთა მონასტრის სიწმიდეთსაცავი, რომელიც, ამ მხრივ, ათონის ყველაზე მნიშვნელოვან განძთსაცავთა რიცხვს განეკუთვნება. ის ეზოში ბიბლიოთეკასთან ერთად უფრო გვიან აგებულ ერთსართულიან შენობაშია განთავსებული. აქ ინახება უნიკალური საგანძური – ოქროქსოვილით შეკერილი შესამოსლები, სიწმიდეთა სამსახურებლები, საეკლესიო ჭურჭელი, ჯვრები, ზიარების თასები, მედალიონები, სამღვდელთმთავრო თავსაბურავები (მიტრები), პატრიარქ დიონისე IV-ის სრული სამეუფო შესამოსელი, გრიგოლი V-ის პალეკარტი (მანტია), მოხელსაქმე კოკონა ოროლოგოსის მიერ მოქარგული ბჭის

შესანიშნავი კრეტსაბმელი და სხვა წმიდა საგნები თუ რელიკვიები. დაბოლოს, აქ დაცულია იმპერატორ იოანე I ციმისხიოსის (969-976 წწ.) ე. წ. სამღვდელთმთავრო ბისონი (სამოსი, საკოსი), რომელიც ბიბლიოთეკაშია. ის სხვადასხვა სახის მოხატულობის არაბესკებით, 10 ლომისა და 4 ორთავიანი არწივის გამოსახულებებითაა დამშვენებული.

მდიდრული და კარგად ორგანიზებულია მონასტრის ბიბლიოთეკა. აქ სხვადასხვა მასალაზე დაწერილი და განსხვავებული შინაარსის 2000-ზე მეტი ხელნაწერი და 15 ლიტურგიკული გრაგნილია დაცული. მათ შორის 123 ეტრატზეა შესრულებული, დანარჩენი (23) – ბომბაზინსა (აბრეშუმის ტილოზე) და ქალაღზე. ამათ უნდა დაემატოს, ასევე, დაახლოებით 100 ქართულენოვანი ხელნაწერი. ყურადღებას იმსახურებს ზოგიერთი ბერძნული მანუსკრიპტის ილუსტრაციებიც (განსაკუთრებით №№1, 5, 55, 56, 111, 463, 874 და სხვ.). ხელნაწერთა განყოფილების გარდა, ბიბლიოთეკაში 20 000-ზე მეტი ბეჭდური წიგნია დაცული, ზოგიერთი მათგანი არქეტიპი და ძველბეჭდური გამოცემაა.

აქვე ინახება დიდად ფასეული დოკუმენტები იმპერატორებისა და პატრიარქების, უპირველეს ყოვლისა, ოქრობეჭდები იმპერატორების – კონსტანტინე VII პროფიროგენეტის (946 და 958 წწ.), რომანოზ II-ის (960 წ.), ბასილი II-ის (980 წ.) და სხვ. ქართველთა ლავრას ათონის 20 მონასტრის იერარქიაში მესამე ადგილი უკავია. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ათონის საბჭოს საბუთებს ქართველთა სამზრუნველოს წინამძღვარი თუ წარმომადგენელი ხელს აწერდა პროტოსის (პირველის) ან ათანასე დიდის ლავრის ილუმენის, ხოლო 1366 წლიდან – ყოველთვის ვატოპედის წარმომადგენლის შემდეგ, რასაც წინათ ადგილი არ ჰქონია. ეს ქართველთა ლავრის გარკვეული დაღმავლობის ნიშანია, რაც განსაკუთრებით XV საუკუნეში გამოიკვეთა. ამჟამად ივერთა სამზრუნველო ზოგადცხოვრებითი, ანუ ერთად

მონესეობის ლავრა (1990 წლიდან). როგორც ითქვა, უნინ აქ ქართველი მონაზვნები ცხოვრობდნენ; მათი საუკუნოვანი მოღვაწეობის შედეგად მონასტერი ქართველთათვის მნიშვნელოვანი კულტურული ცენტრი იყო. უკანასკნელი ქართველი ბერი 1955 წელს გარდაიცვალა. ამჟამად იქ ასამდე მონესეა, რომლებიც ლავრასა და მის გარეთ – სკიტსა და სენაკებში იღვნიან. მათ შორის არც ერთი არ არის ჩვენი თანამემამულე.

ზემოთ შევნიშნეთ, რომ ქართული წერილობითი მონაცემები ქართველთა მონასტრის ზემომოყვანილ ისტორიას, ერთი მხრივ, ავსებენ და, მეორე მხრივ, ბევრ საკითხს ჰფენენ ნათელს და საყურადღებო დეტალებს გვანვდიან; კიდევ უფრო დავაზუსტებთ სათქმელს: ქართული წყაროების სახით ხელთ გვაქვს უტყუარი, დანვრილებითი ცნობები, რომლებიც უშუალოდ და ზედმიწევნით გადმოსცემს ლავრის დაარსების ისტორიას, რის ჭეშმარიტებაშიც ეჭვის შეტანის არანაირი საფუძველი არ არსებობს.

ქართველთა სამზრუნველოს საფუძვლის ჩაყრის უმთავრესი წყარო წმიდა გიორგი მთაწმიდელის „წმ. იოანესა და წმ. ექვთიმეს ცხოვრებაა“. ქართველთა უცხოელ მეცნიერთა გამოკვლევებში ივერთა მონასტრის დაარსების ისტორია მოკლედ ასეა წარმოდგენილი:

თავიდანვე შევნიშნავთ, რომ წმ. იოანესა და წმ. ექვთიმეს გამოჩენამდე ქართველები წმიდა მთაზე უკვე ჩამოსულნი ჩანან – მათ სამყოფს ათო ეწოდებოდა; ეს მოსაგრეები იყვნენ მოსე (971 წლამდე), დიდი ათანასე (971-981 წწ.), არსენი და სხვანი, რომლებიც ზემოხსენებულ ათოს სამზრუნველოში, აგრეთვე, წმ. კლიმენტოსის მონასტერსა და ათანასე დიდის ლავრაში მონესეობდნენ; თუმცა წმიდა მთაზე ქართული მონასტერი ამ დროისათვის არ არსებობდა.

ქართველთა ლავრის საძირკვლის გამჭრელმა წმ. იოანემ, რომელიც იყო „ნათესავით ქართველი, მშობელთა და პაპ-

თაგან დიდებული და წარჩინებული და საჩინოდ მთავართა შორის დავით კურაპალატისათა, მხნე და ახოვანი და განთქმული წყობათა შინა“, „დიდება ამის სოფლისა შეურაცხყო და ნაგევად შეჭრაცხა“; მან თავდაპირველად მოღვაწეობა ტაო-კლარჯეთის ოთხთა ეკლესიაში დაიწყო (წმ. იოანესა და მისი ვაჟის, წმ. ექვთიმეს შესახებ ივერიის მონასტრის XI საუკუნის მოღვაწე ეზრა ათონელი წერს: „იქადის ტაო, ქვეყანა იგი თქვენი, თანამკვიდრითურთ თქვენთვის, ყოვლად ქებულნი, რამეთუ მიერ აღმოსცენდით, წმიდანო, იოანე და ეფთვიმი სანატრელნი, და განანათლეთ ნათესავი ქართველთა“); მოგვიანებით წმ. იოანე ბითვინის ოლიმპოზე გადავიდა, სადაც ერთერთ მონასტერში „ჟამთა არა-მცირედთა ჯორთა მსახურებისა ღვანლი ახოვნად თავს იდვა და სხვანი უნდონი მსახურებანი და შეურაცხნი სიმდაბლითა აღასრულნა“. აქ იგი წმ. ათანასე ათონელთან (920-1000 წწ.) ერთად მოსაგრეობდა.

ოლიმპოზე ჩამოიყვანა წმ. იოანემ თავისი ვაჟიც, ექვთიმი, X საუკუნის 60-იანი წლების დამდეგს კი წმ. ათანასე დიდის კვალს გაჰყვა – ათონზე გადავიდა ექვთიმესთან და რამდენიმე მოწაფესთან ერთად; ათანასე დიდს ლავრა უკვე დაეარსებინა (963 წ.). იოანე მის ახლოს დასახლდა (965 წ.) და „ყოველთავე საქმეთა მორჩილებისათა სიმდაბლით და უდრტივწველად იქმოდა“. პორფირი უსპენსკის მოჰყავს დიდი ათანასე ათონელის სიტყვები „იოანეს, ეფთვიმესა და გიორგის ცხოვრების“ **ბერძნული ტექსტის მიხედვით**; ესაა წმ. ათანასეს ანდერძისა და მისივე „წყალობის წიგნების“ სხვადასხვა ნაწილში დაცული უწყებანი; მოვიყვანთ ამ ცნობებს სრული სახით:

„მე, ათანასე, სანყალობელი ბერი, ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის მონასტრის წინამძღვარი, ათონელი, უსაფრთხოებისათვის წინამდებარე „წყალობის სიგელს“ ხელის მოწერით ვადასტურებ, რათა ჩემი წყალობა იყოს ჭეშმარიტი და მყარი.

არა რაიმე საჭიროების, ან დაცინვის, ან ფარისევლურად, ან კანონიერების უცოდინარობის გამო ვაკეთებ ამას, არამედ გონების ჩარევითა და საკუთარი ნებით, როგორც ამბობენ, აზრითა და მოსაზრებით და რჩეულ მამებთან შეთანხმებით, რომლებიც თვითონვე აწერენ ხელს და ადასტურებენ წყალობის ამ სიგელს, მიძღვნილს მართლმორწმუნე ბერისა და წინამძღოლის, იოანე ქართველისადმი, ხოლო მისი საშუალებით – კლიმენტოსად წოდებული უბრწყინვალესი მონასტრისადმი.

როცა უღვთისნიერესი იოანე მოვიდა ჩვენ მთაზე, შემომიერთდა მე, საწყალობელსა და ცოდვილს, და დამემორჩილა გლახაკს, – ღვთის ნებითაც და მისი საკუთარი თავმდაბლობისა და ღვთისნიერობის გამოც; ასრულებდა ქველი ცხოვრების მრავალსა და ნაირგვარ წესს და მისი სული ბრწყინავდა და ანათებდა, როგორც მზე. მიაღწია რა სრულყოფას, ბევრი და დიდი სამსახური გაგვინია და თავისი შეხედულებებით გვწინამძღვრობდა.

მთელი იმ დროის განმავლობაში, რაც ის სრულ მორჩილებაში იყო, ემსახურებოდა არა მარტო ღმერთს, არამედ მეც, საწყალობელს და სხვა ძმათა მიმართაც ისეთი მზრუნველი იყო, როგორც მანამდე არავინ ყოფილა. იგი თანაბარი ყურადღებით ეპყრობოდა მათაც, ვინც მიატოვა შთამომავლობა და იმათაც, ვინც იმთავითვე განუდგა ამას.

სანატრელმა იოანემ მრავალჯერ დიდი გაჭირვებით გადაცურა ზღვა სამეფო ქალაქისაკენ, ბევრ მეფეს წარუდგა და ებაასა.

დანყებულნი მარადსახსენებელი უფალი ნიკიფორეს დროიდან ვიდრე დღევანდელობამდე, იოანე მიღებული იყო მეფეთა კარზე, მას პატივით ეპყრობოდნენ, რადგან ახსოვდათ ბრწყინვალე მეფეთაგან მისი დიდი სათნოების დაფასება, ამიტომ ასრულებდნენ მის სათხოვარს და წყალობდნენ ჩვენს მონასტერს.

იოანეს თხოვნით, უფალმა მეფე იოანემ გვიბოძა ქრისობული (ოქრობეჭედი), რომლის ძალითაც კუნძულ ლემნოსს ყოველ წელიწადს უნდა მოეცა ორას ორმოცდაოთხი ნომიზმა, რომელსაც დღევანდლამდე ვღებულობთ.

მეფე ბასილიმაც, რომანოზის ძემ, მეორე ქრისობული მისცა სამგზის სანატრელ იოანეს, რომლითაც კუნძული ნეონი, ახლა **ევსტრატოსი** რომ ეწოდება, მას დაემორჩილა. ამგვარად, ქრისობული და კუნძული ებოძა ჩვენს უძვირფასეს იოანეს, რომელმაც დაბრუნების შემდეგ ისინი ჩვენს მონასტერს გადმოსცა.

იოანე კეთილ საქმეს მარტო მაშინ კი არ გვიკეთებდა, როცა ჩვენს ლავრაში იმყოფებოდა, არამედ მაშინაც კი, როდესაც იგი წავიდა მონასტრიდან და ღვთის შეწევნით აღმართა და აღაშენა თავისი მონასტერი კლიმენტოსი. იგი არ წყვეტდა ჩვენს მწყალობლობას და, სახარების სიტყვებით რომ ვთქვათ, მსხვერპლად მოჰქონდა საკუთარი სული ჩვენთვის და ჩვენი მონასტრის აღდგენისათვის. მაშინაც და ახლაც იგი იღვწის, რათა შექმნას და გაამყაროს ჩვენი მონასტერი და როცა შეიტყობს ჩვენს გასაჭირს, ყოველთვის უხვად განგვიკითხავს ხოლმე“.

და ისევ წმიდა ათანასეს ანდერძში ვკითხულობთ: „ეპიტროპად ვტოვებ უფალ იოანეს, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში ირჯებოდა დიდი დათმინებით, მორჩილებითა და სიმშვიდით, გვწინამძღვრობდა მეც და მთელ ძმობასაც.“

მსურს, ჩემი სიკვდილის შემდეგ, თუ შესაძლებელია, მან ისევ ჩვენთან ერთად წინანდებურად იცხოვროს აქ, როგორც აქაური ძმობის მფარველმა და წინამძღოლმა, რადგან იგი ჩვენი მწყალობელია და განსაკუთრებით კი იმიტომ, რომ წმიდა სულია, ყველასაგან გამოირჩევა და თანაც საცნაური გახადა ჩემთვის თავისი თავმდაბლობა და ჩვენი ძმობისათვის – უბადლო სიყვარული და ჭეშმარიტი რწმენა (ეს ყველაფერი გამოცდილებით ვიცი, რადგან ერთად განვვლეთ ცხოვ-

რება, ერთად ვიღვანეთ და ვიცხოვრეთ ამ მთაზე; იგი ხშირად მოდიოდა ჩვენ მონასტერში).

ხოლო სიკვდილის წინ, მანაც ისევე, როგორც მე, ეპიტროპად დატოვოს სულიერი მემკვიდრე უფალი ეფთვიმე – თავისი შვილი სულითაც და ხორციითაც.

ეფთვიმემაც აღსასრულის წინ იზრუნოს, რათა ჩვენი მონასტრის წინამძღვრად დაინიშნოს ისეთი პირი ჩვენსავე მონასტრიდან ან მთაწმიდის სხვა ადგილიდან, რომელსაც ღირსად სცნობს ასეთი საქმისათვის და რომელიც მთელ ძმობას ატარებს ქველი ცხოვრების გზით“.

რამდენიმე წლის შემდეგ ათონელ ქართველებს დიდი თორნიკე ერისთავი შეუერთდა, რომელიც თავის ქვეყანაში აღკვეცილიყო მონაზვნად; იოანეს ის ჯერ ოლიმპოზე ეძებდა, ბოლოს ათონზე მიაგნო და „კურთხევაი მონაზონებისაი“ მისგან მიიღო. ათანასემაც დიდი პატივით შეიწყნარა თორნიკე, რადგან არა „უმეცარ იყო მის საქმესა და წარჩინებულობასა და ახოვნებასა“.

სწორედ ამ პერიოდში მიაშურა ათონს არაერთმა ქართველმა, რის გამოც, იოანემ ათანასეს მონასტერში დარჩენა შეუძლებლად მიიჩნია და დიდი ლავრის შორიანხლოს თანამოაზრეებთან ერთად წმიდა იოანე მახარებლის ეკლესია და სენაკები ააგო. ეს 969 წლის ახლო ხანებში განხორციელდა, რადგან ამ წლის დოკუმენტში იოანესა და თორნიკეს სენაკია მოხსენიებული. რამდენიმე ხნის შემდეგ ბიზანტიის მეფისწულების – ბასილისა და კონსტანტინეს წინააღმდეგ მცირეაზიელი ფეოდალი, ბარდა სკლიაროსი აჯანყდა. საიმპერატორო კარმა დახმარებისათვის მიმართა დავით კუროპალატს (961-1001 წწ.), რისთვისაც შუამავლობა ათონელ ქართველებს სთხოვა. ათანასემ და იოანემ ეს მისია იოანე თორნიკეოფილს მიახდეს. დავით კუროპალატი 12•000 მხედრით დაეხმარა ბიზანტიელებს, ჯარს სათავეში თორნიკე ჩაუყენა. როგორც ჩანს, ქართველებმა მნიშვნე-

ლოვანი როლი ითამაშეს ბარდა სკლიაროსის ლაშქრის დამარცხებაში (979 წ.) და დიდძალი ალაფიც იგდეს ხელთ. ამის შემდეგ უკვე მკვიდრი საფუძველი შეიქმნა იმისათვის, რათა ათონზე ქართველთა ლავრა დაარსებულიყო – საამისოდ როგორც მატერიალური სახსრები, ასევე მორალურ-პოლიტიკური მოტივაცია იყო შემზადებული; ბიზანტიის იმპერატორებმა ქართველებს, „რომელნიც ადგილნი და სოფელნი სთხოვეს, ყოველნი ოქრობეჭდითა დაუმტკიცენეს;“ ამიტომაც ქართველთა კეთილი განსასვენებელი ძველი დროიდანვე „ივერთა სამეფო მონასტრად“ იწოდება (ივერთა სამზრუნველოს პროილუმენი დიონისე, 1721 წელი).

ლავრის მშენებლობის დაწყებამდე ქართველებმა ათონის პროტოსს ორჯერ გადასცეს განძი: 980 წელს, როდესაც სამზრუნველოს აგებას შეუდგნენ და 983 წელს – მშენებლობის დასრულების შემდეგ. ასე აღიმართა „მონასტერნი და ეკლესიანი წმიდისა ღმრთისმშობელისა სახელისა ზედა და წმიდისა იოანე ნათლისმცემელისა ფრიადითა ოფლითა და ღვანლითა. და ადგილნი მრავალნი, მონასტერნი და სადაყუდებულონი გარემოის დიდისა მონასტრისა ვიდრე იმერად ზღვამდე თვისითა საფასითა იყიდეს“.

ამასთან ერთად, ბასილი II-მ (976-1025 წწ.) იოანე ბერსა და თორნიკე სვინგელოზს (პატრიარქს დამორჩილებულ ბერს) 980 წელს ოქრობეჭდით (ქრისობულით) გადასცა შემდეგი მონასტრები: ლეონტიასი თესალონიკში, კოლოვუსი ერისოში და კლიმენტიოსისა ათონის მთაზე. სწორედ ამ უკანასკნელის ადგილზე აღმოცენდა ივერთა მონასტერი, რომელსაც ივირონი ეწოდა, თუმცა ერთხანს ძველი სახელიც შემორჩა. წმ. იოანეს დიდი ძალისხმევით ქართველთა სავანემ 984 წელს ნაოსნობის უფლებაც მოიპოვა.

ჩვენი წინაპრები მონასტერს შემდეგნაირად მოიხსენიებენ: „დიდი ლავრაი“ (გიორგი მცირე), „დიდი ლავრაი ქართველთაი“ (ეზრა ათონელი), „ლავრაი

დიდებული“ (ზოსიმე მონაზონი), „ქართველთა დიდებული მონასტერი“ (პ. კონჭოშვილი), „მონასტერი ცათა მობაძავი ქართველთა“ (ფ. შაქარაშვილი) და ა.შ.

ერთ-ერთი ცნობით, ქართველთა სამზრუნველოს დამაარსებელი, იოანე და იოანე თორნიკოფილი, ძმები არიან: „მოგვიხსენით მე, იოვანე, და სულიერად და ხორციელად ძმა ჩემი იოვანე თორნიკოფილი და შვილი ჩემი ეფთვიმე“.

985 წლისათვის ქართველთა ლავრა ჩამოყალიბებული სამონასტრო კომპლექსია. მისი ქტიტორების აღიარებას კი, როგორც ზემოთ ითქვა, ათონელი ქართველი მამების ცხოვრების აღმწერი ბერძნულენოვანი ტექსტის შექმნაც ადასტურებს. ივერიელმა მონესებმა თავიდანვე მიზნად დაისახეს ბიზანტიური ლიტურგიის ქართულ ენაზე გადმოღება, რაშიც, წმ. იოანეს სურვილით, განსაკუთრებული წვლილი მისმა ძემ, წმ. ექვთიმემ შეიტანა. მან თარგმნა არაერთი სასულიერო ძეგლი, რომლებიც გამოკვეთენ ქართული ქრისტიანული კულტურის მნიშვნელობასა და მიზანდასახულობას – ყოფილიყო მსოფლიო მართლმადიდებლობის განუყოფელი ნაწილი.

წმ. იოანეს (წინამძღვრობდა 980-1005 წლებში) გარდაცვალების შემდეგ ლავრის მეორე წინამძღვარი წმ. ექვთიმე გახდა (1005-1019 წწ.), რასაც სხვადასხვა დოკუმენტი ადასტურებს, კერძოდ: კლიმენტის მონასტრის ოქმი (1008 წ.), პროტოსის სიგელი (1015 წ.), წინამძღვართა შეთანხმება (1016 წ.), პროტოს ნიკიფორესა და ათონელი წინამძღვრების დადგენილება (1017 წ.), ასეთივე ხასიათის მეორე საბუთი (1018 წ.) და სხვ.

როგორც შეინიშნა, ერთ-ერთი ცნობით, 1001 წელს ათონის დიდი ლავრის წინამძღვრის, წმ. ათანასეს თანახმად, ქართველთა სამზრუნველოს გაძლიერებამ ერთად, წმ. ექვთიმე ათონის დიდი ლავრის, იმავე ათანასე დიდის მონასტრის, „სულიერ ეპიტროპად“ ანუ

მზრუნველად დაინიშნა. წმ. იოანეს გარდაცვალების შემდეგ წმ. ექვთიმე ამ თანამდებობაზე სიკვდილამდე იყო (წმ. ათანასეს ანდერძით, წმ. ექვთიმემდე ეს თანამდებობა წმ. იოანეს ეპყრა). წმ. ექვთიმე არ ყოფილა ფორმალური „სულიერი ეპიტროპი“ ათონის დიდი ლავრისა; ჰაგიოგრაფის უწყებით, „არცა პროტი, არცა სხვანი მამასახლისნი თვინიერ მისისა ბრძანებისა არარას იქმოდეს და იშვიათი დღედ გარდახდის, რომელსა ათი ანუ თხუთმეტი მამასახლისი არა მოვიდა მათ წინაშე; და კვალად ზრუნვად დიდისა ლავრისაჲ, საქმე მძიმე და მრავალფერი, მის ზედვე იყო, რამეთუ დიდსა ათანასის მისდა მიენდო საურავი და დახედვად და განგებაჲ მისი“. მართლაც, ათონის მთის ჩვენამდე მოღწეულ დოკუმენტებს წმ. ექვთიმე ხელს ათანასე დიდის ლავრის იკონომოსის ტიტულითაც აწერს. ამ მონასტერზე იგი სიცოცხლის ბოლომდე ზრუნავდა.

წმ. ექვთიმეს მთარგმნელობითი მოღვაწეობიდან განსაკუთრებით ისიცაა ხაზგასასმელი, რომ იგი არა მხოლოდ ბერძნულიდან ქართულად, არამედ ქართულიდან ბერძნულ ენაზეც თარგმნიდა; ამის ნიმუშია ჰაგიოგრაფიული თხზულება „სიბრძნე ბალაჰვარისა“, რომელიც მან ქართულიდან ბერძნულ ენაზე გადმოიღო, რის შემდეგაც ლათინურად, ხოლო მოგვიანებით მრავალ ევროპულ ენაზეც ითარგმნა. წმ. ექვთიმეს დამსახურების აღიარებას ადასტურებს მისი ცხოვრების აღმწერი არა მხოლოდ ვრცელი ბერძნული ტექსტი, არამედ, სვინაქსარული რედაქციები, საგალობლები, რომელთაგან ზოგიერთი ბიზანტიურ სადღესასწაულო პრაქტიკაში შევიდა, სხვადასხვა ალაპი (№№ 13, 50, 71, 155.) და ა.შ.

წმ. ექვთიმეს თანამოღვაწენი იყვნენ შემდეგი მამები: იოანე გრძელის ძე, არსენი ნინოწმიდელი ეპისკოპოსი, ოქროპირი, ღირსი იოანე ხახულელი, ნეტარი ბერი გრიგოლი, საბა, ახალი აბრაჰამ სტუმართმოყვარე, ზაქარია მირდატის

ძე, არსენი, თეოფანე ხუცესი, მიქაელი, გიორგი, იოანე გარერჩელი, ბასილი ბაგრატიის ძე და „სხვანი მობაძავნი მათნი“.

წმ. ექვთიმეს მოღვაწეობის გამო, დავით კურაპალატს ასეთი სიტყვა წარმოუთქვამს; „მადლობა ღმერთსა, რომელმან ჩვენთა ამათა ჟამთა ახალი ოქრობირი გამოაჩინა“. სწორედ მეფის დავალებით ამრავლებდნენ კიდეც წმ. ექვთიმეს თარგმანთა ნუსხებს.

წმ. ექვთიმეს გადადგომის შემდეგ ქართველთა სამზრუნველოს წინამძღვარი გიორგი I (1019-1029 წწ.) გახდა, რომელმაც ძველი წესები შეცვალა, „ბერძენნი ფრიად რაიმე შეიყუარნა და განამრავლნა და სრულიად მათდა მიმართ მიდრკა“, ამასთანავე, თანამემამულენი შეავიწროვა, „ვითარცა ნასხურნი რაიმე და უნდონი, უგულვებელს-ყვნა და შეამცირნა“; ქართველებსაც და თავისთავად წმ. ექვთიმესაც „უძნდა საქმე ესე“, თუმცა ისიც საინტერესოა, რომ გიორგის ბიზანტიის საიმპერატორო კარის გულისწყრომაც დაუმსახურებია – რომანოზ III-ის (1028-1034 წწ.) დროს მას „განდგომილებაი და ორგულეზაი“ დასწამეს და კუნძულ მონოვატზე გადაასახლეს (როგორც ჩანს, ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობის გამო, სადაც გარდაიცვალა კიდეც), თუმცა „წმიდა გიორგი მთაწმიდელის ცხოვრების“ ავტორი გიორგი მცირე წმ. ექვთიმეს მომდევნო წინამძღვარს „გიორგი დიდად“ და „მაშენებლად“ მოიხსენიებს; ბერძნული წყაროების მიხედვითაც, ღვთისმშობლის მიძინების მთავარი ტაძარი სწორედ მისი აგებულია; ამას საყდრის წარწერაც ადასტურებს, რომელშიც აღმშენებელი ქართველი მონაზონი გიორგი იხსენიება.

1029 წელს მონასტრის ბერძნებმა და მათ მხარეზე გადასულ ქართველ მონაზონთა ერთმა ნაწილმა სათავეში ჩაიყენეს ქართველი წინამძღვარი გიორგი II (1029-1035 წწ.). ბერძნებისადმი მტრულად განწყობილმა ქართველებმა, რომლებიც შედარებით მრავალრიცხოვანნი

უნდა ყოფილიყვნენ, მას „გიორგი უკეთური“ შეარქვეს. უცნობია, როდის გადააყენეს იგი, თუმცა, სავარაუდოა, რომ ეს 1035 წლის მახლობლად უნდა მომხდარიყო. გიორგი II-ის წინამძღვრობის დროს ქართველმა ბერებმა სულიერ მამად ბერი გრიგოლ შავი (წინამძღვრობდა 1035-1041 წლებში) მიიჩნიეს. გრიგოლმა იმპერატორ მიხეილ IV პაფლაგონიელის (1034-1041 წწ.) დახმარებით შეძლო ძალადობის შეჩერება და ივერიელთა სამზრუნველოს ჩამორთმეული მამულები დაუბრუნა (ლეონდარი, ერისო, მელინძიანი და სხვ.). ამ და სხვა საქმეებში მას გვერდით ბერი არსენი ედგა, რომელმაც შეცვალა კიდეც იგი. არსენის დროს ბერძნები მთელი მონასტრის ხელში ჩაგდებას შეეცადნენ (1040 წ.), როდესაც მიხეილ IV თესალონიკში ჩავიდა, მაგრამ იმპერატორმა „ფრიადითა გამოძიებითა განბჭო და ეკლესიად და მონასტერი ყოვლითურთ მონაგებით და სიმდიდრით“ ქართველებს დაუმტკიცა.

მომდევნო წინამძღვრის, სიმეონის (დაახლ. 1041-1042 წწ.) დროს იქნა მოციებული სხვადასხვა დოკუმენტი – სწორედ მათ საფუძველზე შეიქმნა ათონზე ქართველ-ბერძენთა ურთიერთობების „მოსახსენიებელი“; მასში მონასტრის ქართველებისადმი კუთვნილება, ლავრის დაარსების ისტორია, წმ. იოანეს, თორნიკესა და წმ. ექვთიმეს ღვანლი იყო ხაზგასმული, აგრეთვე, მომდევნო წინამძღვრების – გიორგის, გრიგოლისა და არსენის საქმიანობა გახლდათ დახასიათებული და ა. შ.

სიმეონის შემდეგ იღუმენი სტეფანოზ ხარტულარი გახდა (1042-1044წწ.). სწორედ მის დროს ჩამოვიდა შავი მთიდან წმ. გიორგი III ათონელი და ქართველთა სამზრუნველოში დამკვიდრდა. აქ განაგრძო მან თავისი მთარგმნელობითი მოღვაწეობა. 1042 წელს იგი დეკანოზი, ხოლო 1044-1056 წლებში უკვე ქართველთა მონასტრის წინამძღვარი გახდა. წმ. გიორგის ენერგიული საქმიანობის შედეგი

იყო, რომ ლავრას ბიზანტიის იმპერატორი კონსტანტინე მონომახი (1042-1054 წწ.), ბაგრატ IV და მისი დედა მარიაში, ფარსმან თმოგველი, სანანო ქველისძე და სხვანი დიდად დაეხმარნენ. წმ. გიორგიმ თავისი გამორჩეული წინამორბედების – წმ. იოანე ათონელის, წმ. ექვთიმეს, იოანე გრძელისძისა და არსენ ნინოწმიდელის ნეშტები ღვთისმშობლის ეკლესიაში გადმოასვენა.

წმ. გიორგის შემდგომი წინამძღვრები იყვნენ არსენ ფარსმანყოფილი (1056-1059 წწ.), თეოდორე (1059-1066 წწ.) და გიორგი ოლთისარი (1066-1077/78 წწ.). თეოდორეს დროს არაერთი ქართველი დაეხმარა ლავრას, მათ შორის, ბაგრატ IV-ის ურჩი ვასალი, კლდეკარის ერისთავი ლიპარიტი, რომელიც „მოვიდა წმიდასა ამას მონასტერსა და მისცა ეკლესიასა წმიდისა ღვთისმშობლისასა ასი დრაჰკანი“.

გიორგი ოლთისარმა წმ. გიორგი ათონელის ცხედარი დაასვენა „ლუსკუმასა შინა მარმარილოდსასა გიორგისთანა მამულებლისა, ვითარცა მეორე მამულებელი და შემამკობელი ეკლესიათაი“. ამავ დროს, გიორგი ოლთისარმა „ზღუდენი მოავლინა მონასტერსა, და ოქრობეჭედი აიღო, მრავალთა ზრუნვათა და ჭირთა გარენარმხდელი“. ეს მან ბაგრატ IV-ის ასულის, დედოფალ მარიამ მართაყოფილის თანადგომით შეძლო, რომელიც ბიზანტიის ორი იმპერატორის – მიხეილ VII-ისა (1071-1078 წწ.) და ნიკიფორე III ბოტანიატის (1078-1081 წწ.) მეუღლე იყო.

ლავრის საკეთილდღეოდ თავდადებით იღვწოდნენ გიორგი ოლთისარის მომდევნო წინამძღვრებიც – იოანე ბუქაისძე (1085-1104 წწ.), ევგენი (XII საუკუნის პირველი მეოთხედი), ბასილი (XII საუკუნის მესამე მეოთხედი) და სხვანი. ევგენის წინამძღვრობისას განსაკუთრებით გააქტიურდა პეტრინონის მონასტერთან ურთიერთობა, რაც ბულგარეთის ქართველთა სამზრუნველოს მხრიდან, უპირველეს ყოვლისა, მატერიალური მხარდაჭერით გამოიხატა.

ივერთა ლავრას უდიდესი საგანძური და დომენები (მამულები) შესწირა „მონაზონმა მარიამმა, კუროპალატ ბასილაკის ასულმა, კუროპალატ სუმბათ ბაკურიანის მეუღლემ“, კალიმ. ეს უკანასკნელი ბულგარეთის ერთი დიდი რეგიონის გამგებლის (კუროპალატის), ზემოხსენებული სუმბათ-საბა ბაკურიანის ცოლი იყო და ქმრის გარდაცვალების შემდეგ ქართველთა მონასტრისთვის აურაცხელი საუნჯე გაიღო, რასაც, თორნიკეს ნაბოძვართა შემდეგ, ყველაზე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ლავრის გასაძლიერებლად (სუმბათი და კალი-მარიამი ლავრის სულთა მატიანეში, ანუ ალაპთა წიგნში მოიხსენიებიან).

ივერთა სამზრუნველოზე წმიდა მეფე დავით აღმაშენებელმაც დიდად იღვანა, რომელმაც „ლავრანი და საკრებულონი და მონასტერნი არა თავისთა ოდენ სამეფოთა, არამედ საბერძნეთისნიცა, მთაწმიდისა და ბორღალეთისანი... ალავსნა კეთილითა“.

1170 წელს ლავრის ილუმენი პავლე გახდა (1170-1183/84 წწ.), რომელმაც მონასტერი დავალიანებული ჩაიბარა. ის კონსტანტინოპოლში ჩავიდა, დიდი ძალისხმევით შეძლო სამზრუნველოს ხარკისგან გათავისუფლება და ათონზე დაბრუნებულმა მრავალმხრივი აღმშენებლობითი საქმიანობა წამოიწყო: ააგო ნავმისადგომის კარი, ყოვლადწმიდის ეკლესია, აამალა მონასტრის ზღუდენი. კარეასში ააშენა სენაკები და ა.შ. ამ პერიოდში უხვი შემონირულობები გამოაგზავნეს წმ. თამარ მეფემ, აბულასან და პავლე ქუთათელებმა, ანასუღლიმ, გრიგოლ და იოანე ქობულისძეებმა და სხვ. მრავალი საფასით ეწვია ათონს კათოლიკოსი ნიკოლოზ გულაბერისძე, რომელმაც „ეკლესიაი მთავარანგელოზთაი ალაშენა ყოვლითურთ“.

1184 წელს წინამძღვარი პავლე გიორგი V-მ შეცვალა, ეს უკანასკნელი კი – მაკარიმ (წინამძღვრობდა XII საუკუნის მიწურულს), თუმცა მონასტრის მომ-

დევნო პერიოდის ისტორია ნაკლებადაა ცნობილი. მხოლოდ რამდენიმე უწყების გამოყოფა შეიძლება: 1229 წელს ლავრას ეწვია საბა სერბი და ივერიის პორტაიტის ღვთისმშობლის ხატს ეთაყვანა; 1259-ში მონასტრები, მათ შორის, ქართველთა სამზრუნველოც ჯვაროსნებმა დაარბიეს; საბედნიეროდ, ლავრას ბიზანტიის სამეფო კარი დაეხმარა – იმპერატორმა მიხეილ VIII პალეოლოგმა (1261-1282 წწ.) გადასახადებისაგან გაათავისუფლა და დაუმტკიცა ძველი სამფლობელოები (რადოლინი, დოვრენიკია, ერისო, მელინძიანი და სხვ.).

XIII საუკუნის 80-იან წლებში ათონი კიდევ არაერთხელ იავარქმნეს ლათინებმა, რომელთაც ბერებს კათოლიკობის მიღება მოსთხოვეს. უარის მიღების შემდეგ ქართველი მონაზვნების ნაწილი იტალიაში წაიყვანეს, ნაწილი კი ზღვაში დაახრჩვეს. ეს ძალადობა მიხეილ VIII პალეოლოგისა და ლათინადმბრძნობი პატრიარქის, იოანე ვეკას დროს მოხდა, თუმცა მალე ანდრონიკე II-მ (1282-1328 წწ.), ტახტზე ასვლის შემდეგ, ივერთა ლავრას საგანგებო სიგელით (1283 წ.) აღრინდელი უფლებები დაუდასტურა და ძველი მიწები დაუმტკიცა; მაგრამ ამით პრობლემები მხოლოდ დროებით მოგვარდა, რადგან 1304 წელს მონასტერი ჯერ თურქებმა, 1306-ში კატალონიელებმა, ხოლო 1308 წელს არაბებმა დაარბიეს. ამ უკანასკნელებმა მთავარი ღვთისსახლის (Kryriakon) დანგრევაც განიზრახეს, მაგრამ მარმარილოს სვეტების დაძვრა და გუმბათის ჩამოქცევა ვერ შეძლეს (პორფირი უსპენსკი).

1310 წელს საგანგებო სიგელით ქართველთა ლავრა სხვადასხვა გადასახადისგან გაათავისუფლდა და კიდევ ერთხელ დაუმტკიცდა მიწები (მელინძიანი, ერისო და სხვ.).

1320-1324 წლებში თურქმა მეკობრეებმა არაერთხელ დაარბიეს ათონი. 1345 წლიდან წმიდა მთა გარკვეული პერიოდის მანძილზე სერბთა მეფე სტეფანე

დუშანის (1331-1358 წწ.) გამგებლობაში შევიდა – მან თავისი მამულები ბიზანტიის მრავალი სამფლობელოსა და, მათ შორის, ათონის მთის შემოერთებითაც განავრცო. 1346 წლის საბუთით სტეფანე დუშანმა ივერთა მონასტერი გადასახადებისაგან გაათავისუფლა. ამ პერიოდში ლავრის წინამძღვარი ქართველი იოანე იყო, რაც წმ. პანტელეიმონის მონასტრის 1348 წლის ერთ-ერთი დოკუმენტით დასტურდება, რომელსაც ხელს „ცოდვილი იოანე მღვდელ-მონაზონი, წინამძღვარი ქართველთა მონასტრისა“ აწერს. იოანე ქართველი 1363 წელს კვლავაც წინამძღვარი იყო, ქართველთა სამზრუნველო ჯერ კიდევ მდიდარი ლავრა გახლდათ მრავალი სენაკით, მომცრო ტაძრით, მეტოქით, კუთვნილი გლეხებითა და სხვ., რაც იოანე კანტაკუზენის (1347-1355 წწ.) ქრისობულებით დასტურდება.

როგორც ჩანს, საქართველოს პოლიტიკურ-ეკონომიკურმა დასუსტებამ ბერძნების მოძალევა გამოიწვია, მით უფრო, რომ ქართველი მოწესების რაოდენობამ საგრძნობლად იკლო. ბერძნებმა მიიმხრეს პროტოსები, აგრეთვე, კონსტანტინოპოლის პატრიარქი კალისტე I (1350-1363 წწ.) და ღვთისმშობლის მიძინების ტაძარი მიიტაცეს. კალისტე I-ის გადაწყვეტილებით, ქართველებს ჩამოერთვათ მთავარი ტაძარი, აეკრძალათ მნიშვნელოვანი ხარისხების დაკავება და სამოღვაწეოდ მცირე საყდარი მიეჩინათ. თუმცა კალისტეს ბრძანებულება მაშინ ბოლომდე არ განხორციელდა, რადგან ლავრა ქართველებისთვის პატრიარქს არ უბოძებია და, აქედან გამომდინარე, არც ჩამორთმევის უფლება ჰქონდა. როგორც ზემოთ დავინახეთ, ქართველთა მონასტრის დაფუძნება სხვადასხვა ეპოქის ბიზანტიის იმპერატორთა საგანგებო ქრისობულებით დამტკიცდა, ამიტომ 1363 წლის ერთ-ერთ საბუთს „მამა ქართველთა მონასტრისა დიმიტრი“ ხელს ქართულად აწერს. ქართულადვეა ხელრთვა სხვა წინამძღვრებისა 1399 და 1513

ნლების დოკუმენტებზე; ეს უკანასკნელი ზოგრაფისა და კასტამონიტის მონასტრების ურთიერთობას ეხება.

ყოველივე ზემოთქმულს ამყარებს ის მონაცემებიც, რომელთა მიხედვით, ქართველი მოსაგრეების თხოვნით თანამემამულეებს მეფე-დიდებულები — ყვარყვარე და მზეჭაბუკ ათაბაგები, ლევან კახთა მეფე, აშოთან მუხრანბატონი, ერეკლე II და სხვანი დიდად დაეხმარნენ. ტიმოთე გაბაშვილის ცნობით, მონასტრის „სასნეულო და მისა კერძო გოდოლნი და სენაკნი განუახლებია მეფესა ალექსანდრესა ქართველსა, რუისის საყდრისა კარზედ რომ მეფე ალექსანდრე წერია, იმას“, ანუ საქართველოს მეფე ალექსანდრე I-ს (1412-1443 წწ.).

1453 წელს კონსტანტინოპოლის დაცემის შემდეგ მთანმიდა სულთან მუჰამედ დამპყრობლის დედის, მარას საკუთრებად გამოცხადდა. ოსმალოთა ბატონობის ჟამს როგორც სხვადასხვა ეროვნების, ასევე ქართველების მდგომარეობაც მეტად დამძიმდა; ამის გამო 1492 წელს ათონელი ბერები საქართველოში ჩამოვიდნენ და დახმარების სათხოვნელად სამცხის ათაბაგს, ყვარყვარე II-ს (1451-1498 წწ.) ესტუმრნენ. ყვარყვარე, და მოგვიანებით მისი ვაჟებიც — ქაიხოსრო (1447-1500 წწ.) და მზეჭაბუკი (სამცხეს 1500-1515 წლებში განაგებდა) დიდად დაეხმარნენ ლავრას. მზეჭაბუკის დავალებით მთანმიდაზე მხატვარი და კალიგრაფი ამბროსი გაგზავნეს, რომელმაც იქ მრავალი საფასე ჩაიტანა (ალაპი № 162-ე). ამბროსიმ ივერიის „პორტიტის ღვთისმშობლის ხატი“ მოჭედა მძიმედ. ამ ყოველივემ საუკუნის დამდეგისთვის რამდენადმე გამოასწორა მონასტრის მდგომარეობა და ქართველ მონესეთარიცხვმა იმატა, რასაც ის გარემოებაც აპირობებდა, რომ წინამძღვარი ეროვნებით ქართველი იყო. 1511 წელს აქ თეოდოსიოს მღვდელმონაზონი ჩავიდა, რომელმაც ბერძნულ ენაზე 1259-1514 წლების ქართული ლავრის ისტორია აღწერა;

გაგრძელება კი 1592-1626 და 1659-1674 წლებისა სხვა ბერძენმა მოღვაწეებმა აღწუსეს. ეს ტექსტი XVII-XVIII საუკუნეებში ქართულად ითარგმნა სათაურით — „მოთხრობაჲ უმშვენიერესი მონასტრისათვის ივერთაჲსა, რომლისა თანამდებ არიან ცნობად ყოველნი მონაზონნი“.

მომდევნო ხანაში ფილოთეოსის მონასტერზე დიდად იზრუნეს ლევან კახთა მეფემ (1520-1574 წწ.) და მისმა ძემ ალექსანდრემ (1527-1605 წწ.). ფილოთეოსის განახლებული ტაძრის კედელზე ლევანის „ხატია ტანითა მომალლო, მოხუცებული, მწითური, ცხვირკავი, თმითა და წვერითა სპეტაკი, მოსილი გვირგვინითა და პოდირითა; ხოლო ალექსანდრე მეფე — ჰასაკითა მცირე, მშვენიერი სახილავი, თმითა მოშავო, მოსილი იგიცა გვირგვინითა“ (ტიმოთე გაბაშვილი). რა თქმა უნდა, ლევანი ივერთა მონასტერსაც ეხმარებოდა.

XVI საუკუნის 40-50-იანი წლების შესახებ ცნობები არაა შემონახული; თუმცა, ერთ-ერთი უწყებით, 1562 წელს ბასილი ქუთათელს ლავრისთვის გლეხები შეუწირავს. 1567 წელს კი ათონის მთას პილიგრიმი ფილიპე შაქარაშვილი ეწვია და შეძლებისდაგვარად დაეხმარა ივერთა სამზრუნველოს. მის ჩანაწერებში შემდეგი ცნობაა დაცული: პალესტინიდან „მთასა ათონისასა მშვიდობით მივიწიე მონასტერსა ამას ცათა მობაძავსა ქართველთასა; ვიხილე ეკლესია სასოისა ჩვენისა პორტიტისა ღვთისმშობლისა ფრიად ძველი და მოშლილი, დაქცეული, ცვარისა და წვიმისა არა დამჭირველი. ასის დრაჰკანის ოქრომ მქონდა, შევეხვეწე მამასა და ყოველთა ძმათა, თუ: „აღმაშენებით თამაზის სულისათვის-მეთქი.“ გაცვალეს ოქრომ და ეს ყოვლად წმიდისა ეკლესიამ ახლად აღვაშენებინე და ტყვიითა გადავაბურვინე“.

XVI საუკუნიდან ათონის მთით განსაკუთრებით რუსეთის საიმპერატორო კარი და სასულიერო წოდება დაინტერესდნენ — ეს რუსეთის იმპერიის ბიზანტიის მემკვიდრედ წარმოდგენამ განაპირობა.

1584-1586 წლებში რუსი მეფეები ქართველთა ლავრას დაეხმარნენ, თუმცა მას შემდეგ, რაც სულთანმა სელიმმა ათონის ყველა მონასტერს მამულები ჩამოართვა (1586 წ.), ბუნებრივია, ქართველების მდგომარეობაც დიდად გაუარესდა – მას უმძიმესი ვალეები დაედო. მამებმა „კლიტენი მონასტრისანი“ ზემოხსენებულ კახთა მეფე ალექსანდრეს გამოუგზავნეს დახმარების სათხოვნელად; ალექსანდრემ დავალიანებულ სამზრუნველოს 12•000 ოქრო გადასცა. ბერ-მონაზვნებმა აღმოსავლეთსა თუ დასავლეთში შეკრებილი შემონირულობებით ლავრა უმძიმესი ვალეებისგან გაათავისუფლეს. მონასტერს დაახლოებით 1592-1610 წლებში უნგრო-ვლახეთის მთავარი მიხაილ II-ც დაეხმარა – მისი სახსრებით ტაძარი საქართველოდან მიწვეულმა მარკოზ მღვდელმონაზონმა მოხატა.

XVII საუკუნის სხვადასხვა მონაცემით, ქართველთა სამზრუნველოში აღდგენით- აღმშენებლობითი საქმიანობა გრძელდებოდა: აიგო სენაკები (1604 წ.) და „ახალი სასნეულო ზემო ნავთსაყუდელსა სახლსა“ (1610 წ.); შეიქმნა „მხატვრობა და წმიდაი ტრაპეზი, სააიაზე და კარისაბჭე კამარებით“ (1614 წ.) და წყალგაყვანილობა, აგრეთვე, „ორი წყაროიცა გარე“ (1617-1619 წწ.); აშენდა კამარები საწნახელებისთვის (1620 წ.) და „ნავთსაყუდელთა სახლი გოდლითურთ“ (1622 წ.); აიგო „ქვემოთ ძველისა სასნეულოისა სახლისა კამარები“ (1670 წ.), აგრეთვე, კამარები სატრაპეზოში (1672 წ.); მოიხატა ორი ეგვიტერი (1674 წ.) და ა. შ. მართალია, ყველა ეს სამუშაო ბერძენთა წინამძღვრობისას (გაბრიელ ათონელის, პარტენიოს ხუცესის, დანიელ გორომელის, იერემია კონსტანტინოპოლელისა და სხვათა) განხორციელდა, მაგრამ ზოგიერთი მათგანი ქართველობასთან დაახლოებული პირი იყო; მაგ., გაბრიელ ათონელის შესახებ ერთ-ერთ წყაროში შენიშნულია, რომ ის „მოვიდა ივერიით“. (ლ. მენაბდე).

ქართველთათვის ამ მძიმე პერიოდში ჩვენი ქვეყნიდან ლავრის მნიშვნელოვანი დახმარება არ შეწყვეტილა, კერძოდ: გაბრიელ ათონელის წინამძღვრობისას სენაკების ასაგებად საქართველოდან მიღებული „წარსაგებელი“ გამოიყენეს (1604 წ.), იმავე გაბრიელის დროს გაკეთებული წყალსაცავის (1619 წ.) ბერძნული წარწერის უწყებით, წყალი სერმაზან (შერმაზან) ქართველისა და ნიკოლოზ ვალახიელის საფასით გაუყვანიათ; თეიმურაზ I-ს „წმიდის ღვთისმშობლის ეკლესიისათვის მთაწმიდას“ „მრავალნი თვალნი, მარგალიტნი, ოქრო და ვერცხლი და სოფლები“ შეუწირავს; 1642 წელს როსტომ მეფის (1638-1652 წწ.) მეუღლემ, მარიამ დედოფალმა მონასტერს გლეხები და მამულები უწყალობა; ძველი ათონური წყაროს ცნობით, სატრაპეზო მოიხატა და მისი კამარები გაკეთდა „საქართველოდგან უგანათლებულესისა ბატონისა აშოთანისადას“ „წარსაგებლით“; ამავე აშოთან მუხრანბატონმა 1680 წელს ლავრის კარიბჭესთან ეკლესია ააგო, სადაც ღვთისმშობლის ხატი დაასვენა; 1683 წელს ტაძარი ფრესკებით მთლიანად მოახატვინა უნგრო-ვლახელმა მთავარმა იოანე სერბან კანტაკუზენმა. სამწუხაროდ, აშოთანისეული „გუმბათიანი ტაძარი პორტაიტისა“ 1849 წელს დაინგრა; ათონის კარაკალას მონასტრის ტაძრის დაქცეული გუმბათი და პალატი კი არჩილმა, იმერეთის მეფემ, მისმა ძმამ გიორგიმ, ქართველთა ბატონმა ვახტანგმა და აშოთანმა განაახლეს და ტყვიით „გარდაჭედეს“. ათონის დახმარება გიორგი XI-ის მიერ 1678 წლის საბუთით დასტურდება და ა.შ. ამ პერიოდში მთაწმიდას მოსალოცად ტიმოთე იკორთელი (1622 წ.), პავლე დორიაული (1630 წ.), ელისე საგინაშვილი (1640 წ.) და სხვანი ეწვივნენ.

XVII საუკუნიდან კიდევ უფრო გაიზარდა რუსეთის დაინტერესება ათონით; გახშირდა როგორც მთაწმიდელი ბერების რუსეთში საკალმასოდ მოგზაურობა, ასევე, რუს მმართველთა დახმარება

ათონისადმი. 1628 წელს მეფე მიხაილ ფიოდოროვიჩს (1613-1645 წწ.) მოსკოვში ივერთა მონასტრის არქიმანდრიტი აკაკი ეწვია და წმიდა ეგნატეს ნაწილები ჩაიტანა; 1648 წელს რუსეთში ივერიის პორტაიტის ღვთისმშობლის ხატის ასლი ჩააბრძანეს და მოსკოვში – წმ. ნიკოლოზის მონასტერში დაასვენეს. 1653 წლიდან ეს უკანასკნელი ქართველთა მონასტრის მეტოქად დამტკიცდა. 1660-1663 წლებში ათონის მთის ლავრებს ესტუმრა და აღწერა არქიმანდრიტმა თეოფანემ. 1665 წელს ათონის ბიბლიოთეკები გაიცნო რუსმა მოღვაწემ ა. სუხანოვმა, საიდანაც 498 ხელნაწერი წამოიღო, მათ შორის, 156 ივერთა ლავრიდან. საყურადღებოა, რომ ჩამოტანილი ტექსტებიდან ანტიკური პერიოდის ავტორების – ჰომეროსის, ჰესიოდეს, ეზოპესა და სხვათა თხზულებებიცაა, რაც ქართველთა მონასტრის ბიბლიოთეკის სიმდიდრესა და მრავალფეროვნებას მოწმობს.

დაახლოებით ამავე პერიოდში, კერძოდ, 1713 წელს ვენეციაში გამოქვეყნდა ნარკვევი – „მთანმიდაზე აღმართული ივერთა ლავრის დაარსება და საკვირველი გამოჩენა ნეტარი ქალწულის ხატისა, რომელსაც პორტაიტისას უწოდებენ“; მასში მოცემულია ცნობები ქართველთა სამზრუნველოს დაარსების, თორნიკე ერისთავის გმირობის, წმიდა ექვთიმეს მწიგნობრულ-შემოქმედებითი საქმიანობის, ღვთისმშობლის ხატისა და სხვათა შესახებ. სწორედ ამ ნაშრომით გაიცნო დასავლეთ ევროპამ ივერთა მონასტრის დედაღვთისას ხატის ისტორია.

1725 და შემდეგ 1744 წლებში ათონზე იმოგზაურა რუსმა ვ. გრიგოროვიჩ-ბარსკიმ (1701-1747 წწ.), რომელმაც მონასტრები, მათ შორის, განსაკუთრებით ქართველებისა აღწერა. სხვადასხვა ხასიათის წყაროს გამოყენებით მან სავანის ისტორია, ქართველთა აღმშენებლობითი საქმიანობა, მთავარი ტაძარი (Kyriakon), უმდიდრესი ბიბლიოთეკის ხელნაწერები მიმოიხილა, ფილოთეოსში კი ქართველ-

თა ნაკვალევზეც მიუთითა.

1734-1736 წლებში წმიდა მთაზე დომენტი ბაგრატიონი იმყოფებოდა – მან გაიცნო ქართული ხელნაწერები, გადმოიღო რამდენიმე საგალობელი და სახარება შესწირა ლავრას „საოხად სულისა და გამოხსნისათვის მართლმადიდებელისა ქართველთა ეკლესიისა უცხოთა ნათესავთა მონებისაგან“.

XVIII საუკუნეში ათონზე ტიმოთე გაბაშვილმა სამჯერ იმოგზაურა–პირველად 1755 წლის მიწურულიდან 1756 წლის მაისამდე, მეორე – 1756-ის ივლისიდან შემოდგომამდე, მესამედ კი 1758 წლის გაზაფხულზე. ტ. გაბაშვილმა ათონის შესახებ საკმაოდ სრული ცნობები თავის თხზულებაში „მიმოსლვა“ გადმოსცა, აღწერა ათანასე დიდის ლავრა, ვატოპედი, ხილანდარი და ა.შ. შეეხო ქართველთა ნაკვალევსაც ფილოთეოსის მონასტერში – კახთა მეფეების, ლევანისა და ალექსანდრეს აღმშენებლობით საქმიანობასა და მთავარ ტაძარში მათ ფრესკებს; კარაკალაში ქართველ მეფე – დიდებულთა მიერ აღდგენითი სამუშაოების ჩატარებასა და, ამის გამო, მათი მოსახსენიებლის დაწესებასა და ა.შ. ტ. გაბაშვილმა არაერთ ლავრაში მოინახულა თანამემამულეები, მაგალითად, „მღვიძარეთა დაყუდებულთა ადგილში, რომელსა უწოდებენ კაფსოკალივა“, ნახა ანთიმოს ჯავახი, გერასიმე ატოცელი, გერასიმე ფცელი, ხრისტოდულო საქარელი, გრიგოლი კახი; დიონისეს მონასტერში – თეოდორე, „სოფლისაგან უსისტყისა, ყმა საყდრისა სამთავისისა“, გაბრიელ ღვანკითელი და სხვ.

ივერთა ლავრაში ტ. გაბაშვილმა ჩაიწერა სხვადასხვა გადმოცემა, აგრეთვე, ქართველთა მოღვაწეობის დამადასტურებელი წყაროები (გიორგი წინამძღვრისა, ღვთისმშობლის ხატის), მიუთითა ფრესკებზე (აშოთან მუხრან-ბატონის, ნიკოლოზ კათოლიკოსის), აღწუსხა ქართველ მეფე-დიდებულთა შეწირულობანი (ლევან კახთა მეფისა, აშოთან მუხრანბა-

ტონისა, სიმონ მეფისა, მარიამ დედოფლისა, ბაქარ მეფისა), გაიცნო „მონაზონნი ფილოსოფოსნი: მელეტი, იოაკიმ და ფილოთეოს“, დაათვალიერა ნიგნთსაცავი და აღწერა რამდენიმე ხელნაწერი. საყურადღებოა, რომ ტ. გაბაშვილმა „მიმოსლვა“ ათონზე ყოფნისას დაწერა – ნაშრომი თეიმურაზ II-ისა და ერეკლე II-ისთვის ყოფილა განკუთვნილი და მასში ლავრის ტუშით შესრულებული ილუსტრაციაა ჩართული; ტ. გაბაშვილმა ქართველთა მონასტრის მრავალ ნაგებობას წარწერები გაუკეთა, რომლებშიც მითითებულია, ვინ რა ააგო.

XVIII საუკუნის 80-იან წლებში ათონზე იმოგზაურა მწერალმა ი. გედევანიშვილმა – მან მრავალი საინტერესო ცნობა აღწუსა, მათ შორის, მიუთითა, რომ მონასტერი „შემოზღუდვილია დიდის გალავანითა, დიდად მაღალი, არა რომელიმე კიბე ვერ შეჰსწუდების და ციხე ესე მონასტრისა არს ზარბაზანებწყობილი“. იმ დროს იქ 400 მონაზონი მონესეობდა.

XVIII საუკუნეში ქართველთა მხრიდან ლავრისადმი დახმარებამ შესამჩნევლად იკლო, თუმცა არ შეწყვეტილა, კერძოდ, თეიმურაზ II-მ 1746 წელს, სოლომონ I-მა 1757-ში, ერეკლე II-მ 1769 და შემდეგ 1791 წლებში მნიშვნელოვანი შემონიშნულობანი გამოაგზავნეს.

რუსეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის შემდეგ, რასაც ბაგრატიონთა სამეფო დინასტიისა და ქართული ეკლესიის ავტოკეფალიის გაუქმება მოჰყვა, მდგომარეობა კიდევ უფრო დამძიმდა – ბერძნებმა ქართველები შეავიწროვეს და საბოლოოდ გამოდევნეს. დახმარება თითქოს რუსეთის მხრიდან იყო მოსალოდნელი – მონასტერი ისტორიულად ქართველებს ეკუთვნოდათ და ახლა კი რუსეთს უნდა გადასცემოდა, რადგან საქართველო რუსეთის იმპერიის ნაწილი იყო, მაგრამ მძიმე პოლიტიკურმა ვითარებამ ევროპაში, ნაპოლეონის რუსეთში შეჭრამ და ა.შ. პრობლემის მოგვარება გადადო. სწორედ ამ პერიოდში ჩამოვი-

და ათონზე მღვდელმონაზონი ლავრენტი გოგელაძე (1812 წ.), რომელმაც ასეთი სიტყვებით შეაფასა შექმნილი სიტუაცია: „ახლა ვინც ღირს იქმნეთ აქ მოსვლად და ამისა ხილვად, ვტიროდეთ სიმრავლისათვის ცოდვათა ჩვენთასა და დაკარგვისათვის მონასტრისა ამის ნათესავისა ჩვენისა“.

საბერძნეთის ეროვნულ-გამათავისუფლებელი ბრძოლისას ოსმალო დამპყრობთა წინააღმდეგ ბერძენმა მონაზვნებმა დატოვეს მონასტერი – ზოგი მტრის სისასტიკეს გაერიდა, სხვები აჯანყებაში იღებდნენ მონაწილეობას; ქართველებს შორის აღმოჩნდნენ ისეთი მოსაგრეები, რომლებმაც არ მიატოვეს ლავრა – მათ საერთო ენა გამონახეს ოსმალოთა ჯარის უფროს, წარმოშობით ქართველ ლაბუტ-ფაშასთან, იხსნეს ივერთა და ზოგიერთი სხვა მონასტერიც. ამ მოწესეთა შორის ბესარიონ (ვენედიქტი) ქიტიშვილი და ილარიონ ყანიშვილი გამოირჩეოდნენ. ეს ყველაფერი 1821-1830 წლებში მოხდა, რის შემდეგაც ათონზე დაბრუნებულმა ბერძნებმა კვლავ შეავიწროვეს ქართველთა მცირერიცხოვანი საძმო. ჯერ მთავარი ტაძარი იგდეს ხელთ, შემდეგ სულ გამოაძევეს ისინი მონასტრიდან და სამოღვაწეოდ ილია წინასწარმეტყველის სავანე (სკიტი) მიუჩინეს. მამა ბესარიონი მოწაფეებთან ერთად აქ გადასახლდა, ხოლო მამა ილარიონი განმარტოებით დამკვიდრდა სამხლოლოში.

1845 და მომდევნო წლებშიც ქართველთა მონასტერს პორფირი უსპენსკი ეწვია, რომელმაც ვრცლად აღწერა აქაურობა – ადგილმდებარეობა, დიდი და მცირე ღვთისსახლები, სამწირველოები, კოშკები, ხატები, სინმიდეთსაცავები, სხვადასხვა გამოჩენილი მოღვაწის ცხოვრება და სხვ. 1849 წელს აქ პლატონ იოსელიანი იყო; მან გადმოწერა უცნობი ტექსტი „ცხრა ძმა კოლაელის მარტვილობისა“, მონასტერს შესწირა ვახუშტი ბატონიშვილის „ისტორია გეორგიისა ანუ

ყოველსა საქართველოსა“ და გასამრავლებლად წამოიღო ათონის ბიბლია.

მამა ბენედიქტეს გარდაცვალების შემდეგ (1861 წ.) ქართველთა მდგომარეობა განსაკუთრებით გაუარესდა; ბერძნებმა საძმოში მონაზონთა და ქართველი მომლოცველების მიღება საგანგებო გადაწყვეტილებით აკრძალეს. მხოლოდ მამა ბენედიქტეს ოთხ თანამოსაგრეს დართეს ნება, ლავრიდან სიცოცხლის ბოლომდე საკვები მიეღოთ, ქართველთა უფლებები კი საბოლოოდ უარყვეს.

ამ პერიოდის ქართველთა ლავრის ისტორია საგანგებოდ გამოიკვლია აკაკი ბაქრაძემ. მოვლენები ასე განვითარდა:

მამა ბენედიქტეს გარდაცვალებამდე (1861 წ.) 1858 წელს ათონზე ვახტანგ ბარკალაია (1834-1911 წწ.) იყო ჩასული. მას აქ სურდა მონაზვნად აღკვეცა, მაგრამ ბერძნებმა უარით გამოისტუმრეს. დაბრუნდა თუ არა საქართველოში, ვ. ბარკალაია ქუთაისში გაბრიელ ეპისკოპოსს წარუდგა და ქართველთა ლავრაში შექმნილი ვითარების შესახებ უამბო, რამაც გაბრიელ ეპისკოპოსი დიდად დაამწუხრა. მცირე ხანში ვ. ბარკალაია ბენედიქტეს სახელით მონაზვნად აღიკვეცა და შემდეგი შინაარსის სიგელიც მიიღო: გადავწყვიტეთ, განვაახლოთ წმ. იოანე ღვთისმეტყველის კინობია, ანუ უდაბნო, ახლოს იბერთა ლავრისა. ჩვენი მიზანია, მოწესეობის მსურველმა ყველა ქართველმა პოვოს თავშესაფარი, სტუმართმოყვარეობა, დახმარება. ამ გადაწყვეტილების ასრულება დავავალეთ ბერ ბენედიქტეს. დამხმარედ მივეციტ მორჩილი ივანე ხოშტარია. ჩვენი ეპარქიების ქალაქად და სოფლად ამათ ნებაყოფლობით შეაგროვონ შეწირულობანი, ალაღვინონ და განავრცონ წმ. იოანე ღვთისმეტყველის სენაკი, შეიძინონ მამულები უდაბნოსათვის, მიიღონ და დაამშვიდონ ყველა ჩვენი თანამემამულე ათონზე. სიგელს ხელს აწერდნენ გაბრიელი, ეპისკოპოსი იმერეთისა, ტარასი, ეპისკოპოსი სამეგრელოსი და გაბრიელი, ეპისკოპოსი

გურიისა.

როგორც კი ბენედიქტემ კალმასობის – შეწირულობათა შეგროვების უფლება მიიღო, მაშინვე შეუდგა საქმეს, 35 ათას მანეთს მოუყარა თავი და 12 ქართველი მონაზვნის თანხლებით 1868 წელს ათონს მიაშურა. იმ დროს აქა-იქ დარჩენილი თითო-ოროლა ქართველი მოწესე სამონაზვნოდ აფარებდა თავს სხვადასხვა ბერძნულ თუ არაბერძნულ სამზრუნველოს. მამა ბენედიქტემ ქართველთა ლავრას მიაშურა და მიღება ითხოვა. ბერძნებმა ჯერ მტკიცე უარი უთხრეს, მაგრამ როდესაც მათმა ილუმენმა ილარიონმა 100 ოსმალური ლირა მიიღო, გული მოუღბათ და დასთანხმდნენ, რომ წმ. იოანე ღვთისმეტყველის სენაკი გაეყიდათ 3000 მანეთად. ამ ფაქტთან დაკავშირებით გაცემულ ომოლოგონში (1868 წ.) აღნიშნულია:

1. მიუხედავად გაყიდვისა, როგორც იბერთა მონასტრის საკუთრების განუყოფელი ნაწილი, წმ. იოანე ღვთისმეტყველის სენაკი ლავრის მფლობელობაში რჩება;

2. სხვა სენაკთა მოსაგრეების მსგავსად, მამა ბენედიქტემ და მისმა თანამონესეებმა მონასტრის სასარგებლოდ ყოველწლიურად გადასახადი უნდა გაიღონ;

3. ისინი ბეჯითად უნდა ემსახურონ ლავრას და იღვანონ წყნარად, მოსაგრის ცხოვრების წესის შესაბამისად.

წმ. იოანე ღვთისმეტყველის სენაკი სრულიად იავარქმნილი იყო. ათონის წეს-განგების თანახმად, მამა ბენედიქტემ ბერძენთაგან თანხმობა მიიღო და ქართველთა მონასტრისგან ყველა საჭირო სამშენებლო მასალა იყიდა. ბერძნებმა სენაკის აგების გეგმაც განიხილეს და დალოცეს კიდეც. ქართველებმა მცირე სენაკის ნაცვლად 50 მონაზვნისათვის განკუთვნილი ნაგებობა აღმართეს, რამაც ბერძნები ალაშფოთა და მასალების მიწოდება შეწყვიტეს. დამხმარედ ქართველებს წმ. პანტელეიმონის რუსული მონასტრის წინამძღვარი იერონიმე მო-

ეკლინათ, რამაც ბერძნები კიდევ უფრო გააღიზიანა – მათ მოშალეს სენაკისკენ მიმავალი ყველა გზა, აშენებული ნაგებობის გუმბათი ჩამოანგრეს, რუსეთიდან ჩამოტანილი ზარი წაიღეს, შემდეგ კი წლიურად 60 მანეთი ხარკი დააკისრეს ქართველებს. 1875 წელს სენაკის მშენებლობა მაინც დასრულდა, თან მცირე სამზრუნველოს სახე მიიღო და იბერიელთა ახალ მონასტრად იწოდდა (Neo-Iberike Mone); კონფლიქტი ბერძნებსა და ქართველებს შორის კიდევ უფრო მწვავედ ბოდა. ამ დროს ახალ სამზრუნველოში 40-მდე ქართველი მონაზონი მოსაგრეობდა.

ზემოხსენებულ დაპირისპირებას დანვრილებით აღწერს დეკანოზი პეტრე კონჭოშვილი, რომელიც აქ 1899 წლის 27 ივნისიდან 17 ივლისამდე იმყოფებოდა და ბერძენთაგან საკუთარ თავზე იწვინა უსამართლო, მტრული და უხეში დამოკიდებულება.

რამდენიმე წლით ადრე, 1882-ში, ათონზე გერასიმე ნადარეიშვილი ყოფილა, რომელმაც აქ მეორე, 1887 წლის მოგზაურობისას სხვადასხვა პირის ფრესკათა ქართული წარწერების – „საქართველოს მეფენი, აღმაშენებელნი და განმაახლებელნი ივერიის მონასტრისა“ და „დედოფალი ნესტან-დარეჯანის“ ნაცვლად ბერძნული ნახა: „ბიზანტიელი მეფენი, აღმაშენებელნი ივერიის მონასტრისანი“ და „ირინე დედოფალი“. გ. ნადარეიშვილი ათონზე სულ 40-მდე ქართველ მონესეს შეხვედრია. პეტრე კონჭოშვილისთვის კი მავან კეთილგანწყობილ ბერს უთქვამს, ივერიის მონასტრის ერთ-ერთ სართულში უძვირფასესი განძია შენახული: გვირგვინები და სკიპტრები ქართველთა მეფეების, სამი სახარება და ამ მონასტრის ამშენებლის, თორნიკე ერისთავის საჭურველი – ხმალი, ჩაფხუტი, ფარი, ჩაჩქანი და მშვილდი, მაგრამ ამ განძს არავის ქართველთაგანს არ აჩვენებენო.

ქართველებმა დახმარება რუსეთის საელჩოს სთხოვეს, მაგრამ, საბოლო-

ოდ, აქედან არაფერი გამოვიდა, რადგან ბერძნები გააფთრებით იბრძოდნენ იმისთვის, რათა რუსული, ანუ წმ. პანტელეიმონის მონასტერივით ქართველთა ლავრაც რუსების ხელში არ აღმოჩენილიყო. ამის რეალური საფრთხე კი არსებობდა. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ათონზე იმ დროისათვის მოწესე 42 ქართველი მონაზვნის გამოძევებაც კი განიზრახა პროტატმა; თუმცა შემდგომ ეს გადაწყვეტილება შეცვალა.

რუსეთის საელჩო გარკვეულ მხარდაჭერას მოგვიანებითაც გამოხატავდა, მაგალითად, მან ბერძნებს ქართველთა მიმართ გამოჩენილი უსამართლო დამოკიდებულების გამო 1902 წელს მთლიანი შემოსავალი დაუკავა. რუსეთის საელჩოს კი წმ. პანტელეიმონის მონასტრის მამებმა ასეთი ორი რჩევა მისცეს:

1. აუკრძალეთ ქართველთა ლავრის წარმომადგენელს რუსეთში გამგზავრება;
2. დააკავეთ მონასტრის შემოსავალი რუსეთიდან და კავკასიიდან.

1909 წელს ქართველ მოსაგრეთა პრობლემამ კიდევ წამოიწია წინ, მას შემდეგ რაც ქართული სავანის (სკიტის) შექმნის საკითხი წამოიჭრა. 1911 წლის 28 თებერვალს ივერთა მონასტრის კრება იძულებული გახდა, ნაწილობრივ დაეკმაყოფილებინა ქართველთა მოთხოვნა, თუმცა საკითხი მაინც ვერ გადაწყდა. ამას ქართველ მონაზვნებს შორის განხეთქილებაც დაემატა, რაც ბოლოს, კერძოდ, 1919 წელს ბერძნების მიერ ქართველების გაძევებით დასრულდა. დატოვეს მხოლოდ 3 მონაზონი, რომლებიც დროთა მანძილზე მიიცვალნენ. ასე დასრულდა 50-წლიანი ბრძოლა ლავრის დასაბრუნებლად.

ისმის კითხვა: მაინც რა იყო ბერძენთა ასეთი გააფთრების მიზეზი, რატომ უწევდნენ ისინი ამგვარ გაშმაგებულ წინააღმდეგობას ქართველების ისტორიულად კანონიერ მოთხოვნას?

ამ კითხვის პასუხად აკაკი ბაქრაძეს გაზეთ „სანკტ-პეტერბურგსკიე ვედო-

მოსტში“ 1911 წლის 11 ივნისს ნ. დურ-ნოვის სტატიის ერთი ამონარიდის პერიფრაზი მოჰყავს: ქართველებსა და ბერძნებს ისტორიული მეგობრობა აკავშირებდათ. ისინი საერთო ენას კარგად გამოძებნიდნენ და მესამე პირის საქმეში ჩარევა, თუნდაც ეს მესამე პირი რუსეთი იყოს, საჭირო არ გახლდათ. ეს ჩარევა ბერძნებს არწმუნებს, რომ რუსებს ქართველები კი არ აინტერესებთ, არამედ საკუთარი მიზნისთვის იბრძვიანო.

მართლაც, ბერძნებს ჰქონდათ უფლება, ასე ეფიქრათ; გაუქმებული იყო ქართული სახელმწიფო, მომსპარი გახლდათ ქართული ეკლესიის ავტოკეფალია. საქართველო რუსეთის იმპერიის ნაწილი იყო და, ბუნებრივია, როცა რუსები საქართველოს ან ქართველთა უფლებებზე საუბრობდნენ, გულისხმობდნენ რუსეთს. ასე რომ, ქართული ლავრა თავის ოდინდელ პატრონს კი არ უნდა დაბრუნებოდა, არამედ რუსებს. ამ უკანასკნელთა ეს სწრაფვა, ფაქტობრივად, მთელი ათონის ხელში ჩაგდებას ისახავდა მიზნად. მონასტრის ქართველებისთვის დაბრუნება რუსეთს ნმიდა მთაზე კიდევ ერთ მტკიცე დასაყრდენს აძლევდა. ამას ბერძნები კარგად ხედავდნენ და ყოველგვარად ეწინააღმდეგებოდნენ ქართველების სახით რუსების აქ გაბატონებას. ლავრას კი ქართველებს არავინ დაუთმობდა, უბრალოდ, იგი რუსებით აივსებოდა და გარუსდებოდა ისევე, როგორც საკუთრივ საქართველოში იყო გარუსებული ქართული ეკლესია-მონასტრები.

XIX და XX საუკუნეების მიწურულსა და დასაწყისში ქართველთა სამზრუნველოს წვეულმა უცხოელმა თუ ქართველმა მეცნიერებმა ს. ლამბროსიმ, ა. ცაგარელმა, დ. ბაქრაძემ, ნ. მარმა, ა. ბაქრაძემ, ა. ხახანაშვილმა, გ. სმირნაკმა, ი. ფანცულაიამ, მოგვიანებით კი რ. ბლეიკმა (1931 წ.) და ე. სონდერზმა (1952-1953 წწ.), მრავალი დაბრკოლების მიუხედავად, შეძლებისდაგვარად აღწერეს ლავრის სინმიდეები, შენობა-ნაგე-

ბობები და ხელნაწერები; თუ რამდენად მდიდარი იყო ქართველთა მონასტერი საეკლესიო საუნჯით, ამას მონაშობს ს. ლამბროსის ცნობა აქ დაცული თუნდაც მხოლოდ ხელნაწერების შესახებ: ათონის ოც მონასტერში 5766 ხელნაწერი ინახებოდა, მათგან ქართველთა ლავრაში – 1386 (1880 წლის მონაცემით). ყოველივე ზემოთქმულის მიუხედავად, ქართველი მონაშობების მიმართ პატივისცემა იმ პერიოდშიც და ახლაც განსაკუთრებულია. ამას ადასტურებს ორი ძველი დროის მოღვაწის, ტიმოთე გაბაშვილისა და პახუმ ჯაფარიძის (შემდგომში ნილკნელი ეპისკოპოსი პავლეს) ჩანაწერები. ქართველთა ლავრაში ჩასული ტიმოთე გაბაშვილის გადმოცემით, როდესაც თანმხლებ პირებთან ერთად ის მონასტერს მიუახლოვდა, მონაშვნებმა „შექნეს რეკა ზართა და მოგვეგებნენ სკეოფილაკი (განძის მცველი) თეოკლიტე და წინამძღვარი ნათანაელი და უმრავლესნი ღირსნი ძმანი და მამანი, ვგონებ, სამასნი ოდენ, და მოგვართვეს მდინარი და კვერთხი; და შევედით ეკლესიად და თაყვანის ვეცით ჯერისაებრ. და იტყოდენ „შეგვიწყალენსა“ მეფეთათვის ქართველთასა და ვიამბორეთ ურთიერთას“. პახუმ ჯაფარიძე კი ათონის მთიდან 1907 წელს სამშობლოში ასეთი შინაარსის წერილს აგზავნის: „აქაური ბერები ანგელოზებრივ ცხოვრებას ატარებენ; მყუდროება, სიმდაბლე, ერთმანეთის უწყინარობა, ბევრი ლაპარაკი აკრძალულია, მხოლოდ სულიერ საუბრებს ჩამოუგდებენ ერთმანეთს. ქართველებს რუსები და ბერძნები ათონის გვირგვინს უწოდებენ“.

აქვე მოვიყვანთ თანამედროვე ათონელ მამათა მიერ გამოთქმულ რამდენიმე შეფასებას საქართველოს დიდი სულიერი მოძღვრის, კათოლიკოს-პატრიარქის, ილია II-ის შესახებ:

მამა ბესარიონი, ზოგრაფის მონასტრის ყოფილი წინამძღვარი: „უნმინდესმა ჩემზე საოცარი შთაბეჭდილება მოახდინა, ათონზე სტუმრობისას მე იგი არ

მინახავს, მსმენოდა, რომ ქართველებს განსაკუთრებული პატრიარქი ჰყავთ, მაგრამ ნანახმა ყოველგვარ მოლოდინს გადააჭარბა; **ეს საოცარი სულიერების მქონე ბერია, სწორედ ისეთი, როგორებიც ძველ ათონზე მოღვაწეობდნენ**; მის შესახებ ბევრი ნავიკითხე წიგნში, რომელიც **სქემარქიმანდრიტ** ვიტალის ცხოვრებაზე მოგვითხრობს... ნავიკითხეთ, აგრეთვე, 2004 წლის სააღდგომო ეპისტოლე და დავინახეთ, რომ ეს მართლაც წმინდა ადამიანია; ასეთ ადამიანებს პატივი უნდა მივავოთ და თაყვანი ვცეთ, რადგან მათზე ძალიან ბევრია დამოკიდებული, ისინი გვიჩვენებენ სწორ მართლმადიდებლურ გზას“.

მამა კალინიკე, ქართველთა მონასტრის ყოფილი წინამძღვარი, მღვდელმონაზონი: „საქართველოს ეკლესიას გამორჩეული მწყემსმთავარი ჰყავს და თავმდაბალი და მოღვაწე მღვდელთმთავრები. მე საქართველოს პატრიარქი გავიცანი ჯერ კიდევ მაშინ, როცა იგი ეპისკოპოსი იყო, კუნძულ როდოსზე, მართლმადიდებელთა **სინოდზე**. იგი გამორჩეულად თავმდაბალი ადამიანია, ჭეშმარიტი ქრისტიანული სიყვარულით აღსავსე. მთელი გულით უყვარს თავისი სამწყსო და ეწირება მას“.

მამა ამბროსი, ზოგრაფის მონასტრის წინამძღვარი: „ვფიქრობ, რომ უწმინდესისა და უნეტარესის, სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის, ილია II-ის სახით ყველა დროის ერთ-ერთ უდიდეს მამასთან გვაქვს საქმე; ეს მხოლოდ ჩემი აზრი არ გახლავთ; **როდესაც იგი ათონის მთაზე ჩამობრძანდა, თვით უდიდესი მამებიც კი გაოცებულნი იყვნენ მისი სიბრძნითა და სულიერებით. ბედნიერია ქვეყანა, რომელსაც ასეთი მწყემსმთავარი ჰყავს. მე მჯერა, რომ ივერია გაბრწყინდება“.**

აქვე გავიხსენებთ დიდი ქართველი მოაზროვნისა და თეოლოგის, პეტრე იბერის (V ს.) შეგონებას, ანდერძად რომ უღერს ნებისმიერი ეროვნების ჭეშმარიტი ღვთისმოსავისთვის: „შვილნო და ძმანო და საყვარელნო ქრისტეს ღმრთისანო! ყოვლისა პირველად დაიცევით წმიდაი და მართალნი სარწმუნოებაი წმიდისა სამებისაი, და მოიგეთ სასოებაი, სიყვარული, სიმდაბლეა, სულგრძელობა, მოთმინებაი და სახიერებაი; შეიტკბეთ გლახაკთ-მოწყალეებაი, სტუმართ-მოყვარეობაი და უცხოთა შეინყნარებდით და განუსვენებდით, ყოველნივე შვრებოდეთ შრომასა სულიერსა და საღმრთოსა. ყოველნივე ჰბაძავდით საღმრთოთა და წმიდათა კაცთა, ყოველთა კეთილნი საქმენი და სათნოებანი წმიდანი მოიგენით. წინამძღვართა დაემორჩილენით, ვითარცა ღმრთისა ანგელოზთა და სიტყვათა მათთა დაიმარხევდით, ვითარცა პირისაგან ღმრთისა გამოსრულთა“.

ქართველთა მონასტრის ისტორიისა და სინმინდეების შესწავლის კუთხით საკვლევი კიდევ ბევრია. ცნობილია, რომ წმიდა მთაზე ხელოვნების უამრავ შედეგს ჯერ მზის სინათლე არ უნახავს, რადგან მონასტრების სინმიდეთსაცავებსა და განძთსაცავებშია დაბრძანებული – მათი არა მხოლოდ შესწავლა ვერ შეძლეს მეცნიერებმა, არამედ ხილვაც კი. ამიტომ მხოლოდ არქივთა და ყველა სხვა ცნობილი თუ უცნობი საუნჯის სრული გამოკვლევის შემდეგ გაჩნდება სიღრმისეული მსჯელობის შესაძლებლობა ქართველთა ლავრის 1000 წელზე მეტი ხნის ისტორიის, ხელოვნებისა და ბერმონაზვნური ცხოვრების შესახებ.

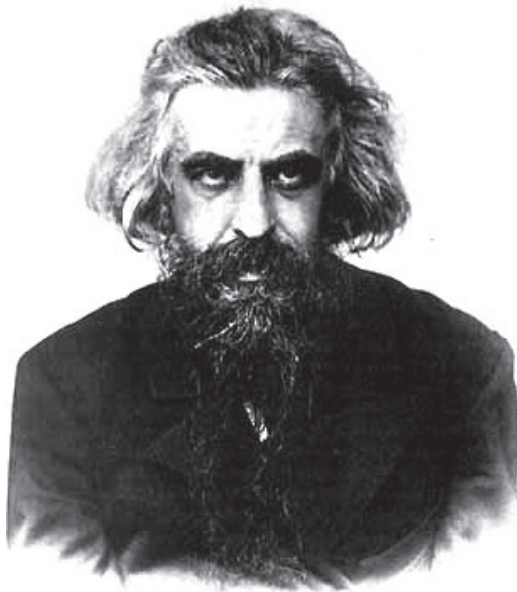
ნებჴაი ზანანაშვიდი

სოფიალოგია დარჴავის სამსახურში:
ვლადიმირ სოლოვიოვი

წიგნიდან „რუსოფოგია ანუ ჰოატური იგარიალიზმი
ლომონოსოვიდან ავტოჴანაომდე“

ვლადიმირ სოლოვიოვი (Владимир Со-
ловьев, 1853-1900) – რუსეთის მეცნიერე-

ბათა საიმპერატორი აკადემიის საპატიო
აკადემიკოსი, რელიგიურ-მისტიკური ყა-
იდის ფილოსოფოსი, პოეტი, პუბლიცის-
ტი, ესეისტი, ესთეტიკური მრწამსით კი
„პოსტრომანტიკოსი“ თუ პრესიმბოლის-
ტი – რუსული სიმბოლიზმის ერთ-ერთ
მამამთავრად გვევლინება. მისმა ტრან-
სცენდენტურ-აპოკალიფსურმა შეხედუ-

ლებებმა (რაც მის პოეზიაშიც მკაფიოდ
აისახა) დიდი გავლენა იქონია არა მხო-
ლოდ მომდევნო თაობის რუს რელიგიურ
ფილოსოფოსებზე, არამედ ისეთ გამო-
ჩენილ პოეტებზეც, როგორებიც არი-
ან ალექსანდრ ბლოკი და ანდრეი ბელი
(მათ ცნობილი ფილოლოგი და ლიტერა-
ტურათმცოდნე მიხაილ გასპაროვი ერთ-
ერთ თავის წერილში „სოლოვიოველებ-
საც“ უწოდებს).

აი, სოლოვიოვის ცნობილი „სასაფუძ-
ვლო სიმბოლისტური“ სტრიქონები:

Милый друг, иль ты не видишь,
Что все видимое нами –
Только отблеск, только тени
От незримого очами?

საყვარელო მეგობარო, ნუთუ ვერ
ხედავ,
რომ ყველაფერი, რასაც ვხედავთ –
მხოლოდ ანარეკლია, მხოლოდ
ჩრდილებია
იმის, რისი დანახვაც თვალს არ
ძალუძს?

ვლადიმირ სოლოვიოვის ფილოსოფი-
ის ღერძს, „ყოვლისერთობის“ («Всееди-
нство») იდეასთან ერთად წარმოადგენდა
იდეა „სოფიის“ შესახებ: გამარტივებუ-

ლად თუ ვიტყვით (თუკი საერთოდ შესაძლებელია სოლოვიოვის ნააზრევის გამარტივებულად გადმოცემა), „სოფია“ სოლოვიოვისათვის ეს მსოფლიო სულია, ერთგვარი მისტიკური კოსმიური არსებაა, რომელიც ღმერთს მინიერ სამყაროსთან აერთიანებს; ამასთან, „სოფია“ ქალურია, მარადიული ქალურობის ღმერთში გაცხადებაა და იმავდროულად სამყაროს შესახებ ღვთის ჩანაფიქრია. როგორც მკვლევრები აღნიშნავენ, სოფიის ასეთი გაგება იწვევს ასოციაციებს ნეოპლატონიზმთან (გარდამოსვლა იდეალურიდან, ღვთიურიდან ფენომენოლოგიურისკენ, რეალურისკენ, სადაც „შუამავლის“ როლს სწორედ მარადიული სოფია = სიბრძნე ასრულებს), გოეთესთან (მარადიული ქალურობა), შელინგთანაც (მსოფლიო სული) და სხვ.

ეს ბუნდოვანი „არსი“ თუ „კოსმიური ხატი“ სოლოვიოვს მისტიკურ გამოცხადებად მოევიწყა, რაც მან კიდევ ასახა მოკლე პოემაში „სამი პაემანი“ («Три свидания») და ჩემი მხრით დავძენ, რომ მისი არც მარტივად და არც რთულად გადმოცემა დიდ ნათელს არ ჰფენს მას. ამასთან კავშირში, ალბათ, ნიშანდობლივია ის ფაქტიც, რომ ვ. სოლოვიოვითა და მისი „სოფიით“ ქართველ მწერალთა შორის უპირველესად მითოლოგიზებისადმი სხვებზე მეტად „მიდრეკილი“ გრიგოლ რობაქიძე დაინტერესდა¹. აქვე, ალბათ, ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ სოლოვიოვის ეპისტემოლოგიისა და მეტაფიზიკის შესახებ პირველი დისერტაცია 1909 წელს გერმანულ ენაზე ჰალეს უნივერსიტეტში გამოჩენილმა ქართველმა მეცნიერმა, შემდგომში ქართული ფსიქოლოგიის სკოლის დამაარსებელმა დიმიტრი უზნაძემ დაიცვა; ამასთან, უზნაძე ბევრ სასაფუძვლო საკითხში (მაგალითად, „ომის ფილოსოფიაში“ და სხვ.) არ ეთანხმებოდა სოლოვიოვს.

ექსკურსი: აი, მაგალითად, რას წერს რობაქიძე: „არსებობენ შემოქმედნი...”

¹ ვ. სოლოვიოვის „სოფიალოგია“, რომელიც საფუძვლად დაედო რუსულ რელიგიურ სიმბოლიზმს (ე. წ. თეორიულ სიმბოლიზმს), გარდა გრ. რობაქიძისა, მკაფიოდ აირეკლება ვასილ ბარნოვის შემოქმედებაში. ეს საკითხი დაინტერესებულმა მკითხველმა, შეიძლება, იხილოს წიგნში: ა. გომარტელი, ქართული სიმბოლისტური პროზა, 1977. – რედ.

შეყვარებულნი მინის სხეულში... მაგრამ... ისინი სხვა რამესაც განჭვრეტენ: ... ისინი საგნებს ხედავენ, მაგრამ საგნების იქით სხვა საგნებს ჭვრეტენ: „ახალ ცას და ახალ მინას“ (ბრჭყალებში ჩასმული ხატოვანი თქმა ცნობილი ფილოსოფოსის ნიკოლაი ბერდიაევის ერთ-ერთი წერილიდანაა აღებული – ნ. ზ.)... მათთვის მინა სამყაროს სულია, სოფია, მარადიული ქალურობა; და ის ელის განაყოფიერებას მზისაგან და დაბადების მარადისობისაგან... აპოკალიფსური რიტმის სულის პოეტები განსაკუთრებით მრავლადაა რუსეთში, არსებითად, კატასტროფულ ქვეყანაში. ამ რიგის პოეტებს მიეკუთვნებიან: ვლადიმირ სოლოვიოვი, დოსტოევსკი, მერეჟკოვსკი, ბლოკი. ეგვიპტის გადამწვარ უდაბნოებში ხედავდა სოლოვიოვი „მას“, უსახელოს (სამყაროს სულს: დედამინას). ეს ხილვა პოეტმა მთვარისებური ჭვრეტის რბილ ხაზებში დააფიქსირა, – „სამ საუბარში“ კი ის ჭეშმარიტად წმინდა იოანეს მგზნებარე... ენით ალაპარაკდა“ (გრიგოლ რობაქიძე. პორტრეტები. რუსულიდან თარგმნა მანანა კვატაიაძე. თბ.: „არტანუჯი“, 2012).

● სოლოვიოვის „სოფიის“, ალბათ, ყველაზე „საინტერესო“, მართლაცდა ორიგინალურ, ანალიზს მიაკვლევთ თანამედროვე რუსი ფილოსოფოსის და სოციოლოგის, იმავდროულად, პირნავარდნილი დერჟავნიკის, ნეოიმპერიალისტის – **საერთაშორისო ევრაზიული მოძრაობის** ლიდერის – ჩვენთვის კარგად ცნობილი **ალექსანდრ დუგინის** (Александр Дугин, დაიბ. 1962) წიგნის – „მარტინ ჰაიდეგერი: რუსული ფილოსოფიის შესაძლებლობა“ («Мартин Хайдеггер: возможность русской философии») მე-14 თავში. დუგინი აქ ამბობს, რომ რუსი რელიგიური ფილოსოფოსებისა და რუსი პოეტების სოლოვიოვისეული „სოფია“ სულ სხვა, რუსული

სოფიაა და, აი, რა ყოფილა ის (ქვემოთ ყველა ხაზგასმა დუგინისაა): „ქალი ქალური თვისებებით... ქალი ქალურობის აპოგეაში, მისი სულისშემხეთველი სილამაზით, მოუხელთებელი ორაზროვნებით, მუდმივი თამაშით, მოქნილი განუსაზღვრელობით, მიბნედილი სინაზით, დედობრივი ზრუნვით, ბნელი ტანჯვით, არაპროვოცირებული ალტყინებით, სიღრმით, მამაკაცებისთვის უცნობი კაემნით. მისი სრულყოფილება არასრულყოფილებაშია... მისი ზღვარი უძირო უფსრულშია; მისი შუქი ბნელია; მისი აზრი მიწისკენ ისწრაფვის და ცდილობს, პირველ შემხვედრ სოროში შეძვრეს; მისი სული (дух) პატიობს; ის მუდამ შობს ლამაზსაც და მახინჯსაც, კარგად გაკეთებულსაც და წუნსაც და ყველაფერი ეს მას უყვარს და ყველაფერ ამაზე ის ზრუნავს. რუსული სოფია მკვებავი ძიძაა, ის ნათლია (Восприемница), ის დედაა. ის სიზმრების მატერიაა... ის საერთოდ არის სხვა, განსხვავებულია ყველაფერ იმისაგან, რისი წარმოდგენაც შესაძლებელია – ფენომენურშიც და იდეალურშიც, მაგრამ ის არის ისეთი სხვა, რაც ყველაფერს ხდის ამაღ (Этим), თავისი თავის ჩათვლით“.

მე, პირიდად, მიჭირს ამ ბნელმეტყველების კომენტირება: შეფასება მკითხველისთვის მიმინდვია. სამართლიანობა მოითხოვს, აღინიშნოს, რომ დუგინი მაინც „აზუსტებს“ სოფიის არსს: „რუსული ფილოსოფია – ეს არის ფილოსოფია მინიერი სოფიისა. ალბათ, ყველაზე უკეთეს იგრძნეს რუსმა პოეტებმა: ტიუტჩევი და ბლოკმა“ – განაგრძობს დუგინი; შემდეგ მას მოჰყავს ტიუტჩევის ერთ-ერთი ლექსი ლამეული ქარის და ქაოსის შესახებ, სადაც ასეთი სტრიქონიცაა – „*Про древний хаос, про родимый!*“ [„უძველესი ქაოსის, მშობლიური ქაოსის შესახებ“]; და ასეთი დასკვნა გამოაქვს: „მშობლიური ქაოსი – აი, რუსული სოფიის ჭეშმარიტი სახელი“.

და კიდევ – აი, რა კომენტარს ურთავს დუგინი ბლოკის ერთ-ერთ გამონათქვამს: „ნესრიგი არის მღელვარების, შფოთვის (тревога) საპირწონე, რაც იწვევს გულდაჯერებულობის, სტაბილურობის განცდას. რა თქმა უნდა, ყოველთვის არსებობს რაღაც, რაც აშფოთებს ნესრიგს,

ცდილობს შეარყიოს ის. მაგრამ ეს მოიაზრება, როგორც ნესრიგის მიმართ გარედან მომდინარე... ასეა დასავლეთში. ხოლო რუსეთში თვით ნესრიგია შემაშფოთებელი (тревожен). ქაოსი მის გარეთ კი არ არის, არამედ მასშია, როგორც მისი ყველაზე „საიდუმლო ნაკვითი“. თვით ნესრიგი დაფარული ქაოსია; გონიერება – შეშლილობის კერძო შემთხვევაა; ჩვენი დამაბრმავებელი შუქი – სიბნელეა.“ და ბოლო ციტატა დუგინიდან: „ქაოსისა და მისი მუშაობის საზრისი ჩვენთვის გაუგებარია, იგი ჩვენს გამჭოლად მოქმედებს და იგი თვითონაა ის ინსტანცია, რომელსაც მივბარა გაგება. ჩვენ ვერასოდეს შევხვედებით ქაოსს პირისპირ, რადგან ის არასოდესაა მხოლოდ ერთ მხარეს. მას აქვს სახე – ეს ჩვენი, რუსული სახეა, მაგრამ სარკვეში ის არ ირეკლება. ეს ჩვენი სულის სახეა. ეს არის სოფიის სახე“ (აქ ხაზგასმა ჩვენი – ნ. ზ.).

მაპატიოს მკითხველმა ასეთი ვრცელი ციტირებისთვის, მაგრამ ვფიქრობ, ეს საჭირო იყო ტიუტჩევის მეტამითისა („ცისკარი 1852“, 2015, №3) და მისი განშტოების სოლოვიოვის სოფიალოგიის დღევანდელი „ქმედითი ძალის“ წარმოსაჩენად.

და ეს სრულიადაც არ არის სახუმარო რამ – ასეთ „მისტიკურ შეხედულებებზე“ ძვეს დღევანდელი რუსეთის ევრაზიულობის ბნელით მოცული, აგრესიული, ნეოიმპერიალისტური იდეოლოგია, რომელიც „სამეცნიერო ენაზე“ პირველად გასული საუკუნის 20-იან წლებში „ჩამოაყალიბეს“ რუსმა ემიგრანტმა მოაზროვნებმა, უპირველესად კი ლინგვისტმა და ფილოსოფოსმა, ასევე პირწავარდნილმა იმპერიალისტმა, ნიკოლაი ტრუბეცკოიმ (მის შესახებ იხ. ქვემოთ – ექსკურსი).

●
ექსკურსი: საერთოდ, რუსული ევრაზიულობა, როგორც ისტორიოსოფიური სწავლება და შემდგომ პოლიტიკური მოძრაობა, საბოლოოდ მე-20 საუკუნის ოციან წლებში გაფორმდა ევროპაში, რაშიც დიდი როლი შეასრულა ცნობილი რუსი რელიგიური ფილოსოფოსის და საზოგადო მოღვაწის სერგეი ტრუბეცკოის (Сергей Трубецкой, 1862-1905)

შვილმა, რუსმა ემიგრანტმა, ლინგვისტმა და ფილოსოფოსმა ნიკოლაი ტრუბეცკოიმ (Николай Трубецкой, 1890-1938) და ზოგიერთმა სხვა რუსმა ემიგრანტმა მოაზროვნემ. ნ. ტრუბეცკოი მიიჩნევდა, რომ რუსეთი კიევის რუსეთის მემკვიდრე კი არ არის, არამედ – მონღოლთა მონარქიის და ამის აღიარების შემდგომ ნ. ტრუბეცკოიც, არსებითად, მითისქმნით დაკავდა, კერძოდ იმის შესახებ, რომ რუსებს და მომთაბარეებს ერთმანეთთან აკავშირებს განსაკუთრებული თანდაყოლილი განწყობილება თუ „ყოფითი აღმსარებლობა“, რომელიც დაფუძნებულია პირადი ერთგულების, გმირობის, სასულიერო იერარქიის და სამყაროს უმაღლესი საწყისის იდეებზე და ეს ფასეულობები შეუთავსებელია ევროპულ მერკანტილიზმსა და მეშჩანობასთან. იგი სრულიად უარყოფითად აფასებდა პეტრე I-ის და ეკატერინე II-ის რეფორმებს და მიიჩნევდა, რომ მათ განვითარების სწორი, ბუნებრივი გზიდან გადაიყვანეს რუსეთი სწორედ, უცხო და არაპროდუქტიულ ევროპულ გზაზე. ტრუბეცკოის აზრით, ევრაზიულობა სწორედ მედასავლეთეობის განახლებული ანტითეზაა. საბჭოეთის მიმართ მას ორჭოფული დამოკიდებულება ჰქონდა: ერთი მხრივ, ის პოზიტიურად აფასებდა იმას, რომ საბჭოთა რუსეთი (= ბოლშევიკური იმპერია – ნ. ზ.), აზიური ხალხების მონანილეობით, ფაქტობრივად, უპირისპირდებოდა ევროპას, ანუ ევრაზიულობის პროექტის კონტექსტში მოქმედებდა; თუმცა, მეორე მხრივ, ის მკაცრად აკრიტიკებდა ბოლშევიკებს ინტერნაციონალიზმის ხისტი იდეოლოგიის გამო.

ნიკოლაი ტრუბეცკოის, ალბათ, ყველაზე ცნობილი ნიგნია „ჩინგიზ ყაენის მემკვიდრეობა“ („Наследие Чингисхана“), სადაც, სხვა ნეოიმპერიალისტურ ოპუსებთან ერთად შეტანილია 1925 წელს შექმნილი ოპუსი „კავკასიის ხალხების შესახებ“ («О Народах Кавказа»)², სადაც

ვკითხულობთ (ქვემოთ ხაზგასმა ყველგან ჩვენია):

„ქართველებმა თებერვლის რევოლუციის დროიდან მიაღწიეს მათი უფლებების აღიარებას ავტონომიაზე მაინც... მაგრამ იმის გამო, რომ ეს გარემოება ქართული სეპარატიზმის წარმოშობის საბაზს იძლევა, ყოველი რუსული მთავრობა ვალდებულია, ებრძოდეს ამას. თუკი რუსეთს სურს ბაქოს ნავთობის შენარჩუნება (რის გარეშეც სათუთა არა მხოლოდ ამიერკავკასიის, არამედ ჩრდილოეთ კავკასიის შეკავებაც), მან არ უნდა დაუშვას დამოუკიდებელი საქართველოს არსებობა. ქართული პრობლემის სირთულე იმითაა გაპირობებული, რომ საქართველოს გარკვეული წილი დამოუკიდებლობის არაღიარება დღეს უკვე პრაქტიკულად შეუძლებელია, ხოლო მისი სრული პოლიტიკური დამოუკიდებლობის აღიარება დაუშვებელია. აქ უნდა შერჩეულ იქნას შუა ხაზი და თან ისეთი, რაც ქართულ გარემოში რუსოფობიური განწყობილებების განვითარებისათვის საბაზად არ გადაიქცევა.“

აი, ნ. ტრუბეცკოის კიდევ რამდენიმე „მოსაზრება“:

„უნდა გავიცნობიეროთ ისიც, რომ ქართული ნაციონალიზმი მხოლოდ იმდენად იძენს მავნე ფორმებს, რამდენადაც იმსჯვალეა ევროპეიზმის ცნობილი ელემენტებით. ამგვარად, ქართული საკითხის სწორი გადაწყვეტა შეიძლება, მიღწეულ იქნას მხოლოდ ჭეშმარიტი ქართული ნაციონალიზმის, ანუ ევრაზიული იდეოლოგიის განსაკუთრებული ქართული ფორმის, წარმოშობის პირობებში.“ (...)

„არა მხოლოდ ძველი დაყოფა გუბერნიებად... არამედ სამ ძირითად ოლქად დაყოფაც (საქართველო, სომხეთი, აზერბაიჯანი) უნდა გაუქმდეს. ამიერკავკასიის ულუსი (გავიხსენოთ ნიგნის სათაური, საიდანაც ვცითირებთ – ნ. ზ.) უთუოდ უნდა დაიყოს, ძველი მაზრების მეტ-ნაკლებად

¹ ტრუბეცკოის ევრაზიული თეორიის შესახებ იხილეთ „ცისკარი 1852“, 2015, №1 – თინათინ ბოლქვაძის შესავალი წერილი და მისივე თარგმანი ტრუბეცკოის სტატიისა: „საერთოევრაზიული ნაციონალიზმი“ (რედ.).

² ტრუბეცკოის სტატიის სრული ქართული ვერსია დაინტერესებულ მკითხველს შეუძლია იხილოს თსუ ფილოლოგიის ფაკულტეტის ალმანახში – „ლიტერატურა და სხვა“. 2001, №1 (გიორგი ნინიძის თარგმანი) – რედ.

შესაბამის, წვრილ ოლქებად ...“ (...)

„მაგრამ ზემოთქმული ჯერ კიდევ არ გულისხმობს იმას, რომ შეიძლება უფრო დიდი ერების მიერ უფრო მცირეთა შთანთქმის სწრაფვის ნახალისება. ასეთი სწრაფვა არსებობს ზოგიერთ სასაზღვრო ოლქში ამიერკავკასიასა და ჩრდილოეთ კავკასიას შორის: შეიმჩნევა სწრაფვა აფხაზეთის და სამხრეთ ოსეთის გაქართულებისა, დაღესტნის სამხრეთი ოლქების და ზაქათალის ოლქის გათათრებისა. რახან ამ შემთხვევებში საუბარია განსაზღვრული ნაციონალური იერის დეფორმაციაზე, ამიტომ საჭიროა ამ მოვლენასთან ბრძოლა – შესაბამისი ხალხების ნაციონალური წინააღმდეგობის მხარდაჭერის გზით.“ (...)

და, აი, უკანასკნელი წინადადება ამ წერილისა, ბოლო „ბრილიანტი“:

„აფხაზეთში ოფიციალურ ენად უნდა მიჩნეულ იქნას აფხაზური, უნდა ნახალისდეს აფხაზური ინტელიგენციის განვითარება და მას უნდა ჩავაგონოთ გაქართულებასთან (с рyzунизацიeй) ბრძოლის აუცილებლობა.“

იხ. <http://coollib.com/b/197682/read> დუგინის წინასიტყვაობითურთ!

დავუბრუნდეთ სოლოვიოვს. რაგვარადაც გინდა გავიაზროთ მისი „ყოვლისერთობა“ და „სოფია“, უთუოა, რომ სოლოვიოვის მისტიკური ნააზრევიც „მყარად იდგა“ დერჟავნიკულ-იმპერიალისტურ საფუძველზე, თუმცა, ობიექტურობა მოითხოვს, ისიც ვთქვათ, რომ მისი დერჟავნიკობა აგრესიულ შოვინიზმში არასოდეს გადაზრდილა (ამის მაგალითად ანტისემიტურ იმპერიაში რუსი ებრაელობის მიმართ მისი ლოიალური, მეტიც, მფარველური დამოკიდებულების აღნიშვნაც იკმარებდა); ესეც სათქმელია: სოლოვიოვი უთუოდ პროგრესულად აზროვნებდა, როდესაც აკრიტიკებდა სლავიანოფილურ-ნაციონალისტურ შეხედულებებს და რუსეთს დასავლური, საერთო ქრისტიანული კულტურის ორგანულ ნაწილად მოიაზრებდა:

О, Русь! в предвиденье высококом
Ты мыслью гордой занята;
Каким же хочешь быть Востоком:
Востоком Ксеркса или Христа?

ო, რუსეთო! მაღალი განჭვრეტისას
შენ ამაყი აზრით ხარ შეპყრობილი;
მაშ, როგორი აღმოსავლეთი გინდა,
იყო:
ქსერქსეს თუ ქრისტეს აღმოსავლეთი?

ამ თვლასაზრისით, სოლოვიოვი „მედასავლეთე“ იყო და „მედასავლეთობას“ ასე განსაზღვრავდა: „ეს არის ჩვენი საზოგადოებრივი აზრისა და ლიტერატურის მიმართულება, რომელიც აღიარებს სულიერ სოლიდარობას რუსეთსა და დასავლეთ ევროპას შორის; ისინი განუყოფელი ნაწილებია ერთი კულტურულ-ისტორიული მთლიანობისა; მთლიანობისა, რამაც, ამასთანავე, მთელი კაცობრიობა შეიძლება, მოიცვას. ...რწმენისა და გონების, ავტორიტეტისა და თავისუფლების დამოკიდებულება, რელიგიისა და ფილოსოფიის ურთიერთკავშირი და ორივე მათგანის კავშირი პოზიტიურ მეცნიერებასთან, პირადი და კრებსითი საწყისების საზღვრები; ასევე, განსხვავებული კრებსითი ერთიანობების ურთიერთდამოკიდებულება, ხალხის მიმართება კაცობრიობასთან, ეკლესიისა – სახელმწიფოსთან, სახელმწიფოსი – ეკონომიკურ საზოგადოებასთან. ყველა ეს და სხვა მსგავსი საკითხი ერთნაირად მნიშვნელოვანია როგორც დასავლეთის, ასევე აღმოსავლეთისთვის“.

მაგრამ მაინც... ამ ციტატაშიც კი მოიძებნება „იმპერიალისტური ალუზია“ (იქ, სადაც სოლოვიოვი, თითქოს გაკვრით, ეხება საკაცობრიო კონტექსტს). აი, მისი ცნობილი ნაშრომის „რუსეთი და მსოფლიო ეკლესია“ ერთი მოკლე ნაწყვეტი: „აღმოსავლეთის ეკლესიის სხეული ერთიანი არ არის. იმ ერებს შორის, რომლებიც მასში შედიან, ორმა უმთავრესმა მისცა ამ ეკლესიას სახელი, რომელსაც ოფიციალურად ბერძნულ-რუსული ეკლესია ეწოდება“.

მე არ დავკარგავ დროს იმის საძიებლად, თუ როდის, რა პერიოდში ერქვა ასეთი სახელი აღმოსავლურ ქრისტიანობას ოფიციალურად (და ერქვა თუ არა საერთოდ; გამორიცხული არაფერია – კონსტანტინოპოლის საპატრიარქო დროდადრო რუსეთის ცარების ხაზინიდან მნიშვნელოვან ფინანსურ დახმარებას იღებდა); ამ შემთხვევაში სხვას გაგუხვამ ხაზს: ამ ორი წინადადებიდანაც ჩანს, რომ რუსეთის „უზენაეს მისიაში“ არც ვლადიმირ სოლოვიოვს ეპარებოდა ეჭვი.

აი, კიდევ რას წერს ის წერილში – „ხალხისადმი სიყვარული და რუსული ხალხური იდეალი“ («Любовь к народу и русский народный идеал. Открытое письмо к И.С. Аксакову»): „ჩვეულებრივ, როდესაც ხალხს უნდა თავისი ერი შეაქოს, თვით ამ შექებაში გამოხატავს ეროვნულ იდეალს – მას, რაც მისთვის საუკეთესოა, ყველაზე მეტად სასურველია. ასე, მაგალითად: ფრანგი *მშვენიერ* საფრანგეთსა და ფრანგულ დიდებაზე საუბრობს (*la belle France, la gloire du nom français*); ინგლისელი სიყვარულით ამბობს: „*ძველი ინგლისი*“; გერმანელი თავის ეროვნულ იდეალს ეთიკურ დონემდე ამალღებს და სიამაყით ამბობს: „*die deutsche Treue*“ (გერმანული ერთგულება). რას ამბობს ასეთ შემთხვევაში რუსი ხალხი, რით აქებს რუსეთს?.. ის ლაპარაკობს მხოლოდ „წმიდა რუსეთზე“... აი, იდეალი: არც ლიბერალური, არც პოლიტიკური, არც ესთეტიკური, არამედ ზნეობრივ-რელიგიური.“

სოლოვიოვმა რუსული პოეტური მითოლოგია კიდევ ერთი „ცნობით“ გაამდიდრა. წავიკითხოთ მისი ცნობილი ლექსი „პანმონღოლიზმი“ (ეს „ისტორიოსოფიური სიტყვა“ თუ ტერმინი სოლოვიოვის გამოგონილია – აზიის წარმოსახვითი ურდოსა, თუ, ზოგადად, – არაქრისტიანული სამყაროდან, მომდინარე გამანადგურებელი ჰიპოთეტურ-აბსტრაქტული საფრთხის აღსანიშნად):

Панмонголизм! Хотя слово дико,
Но мне ласкает слух оно,
Как бы предвестием великой
Судьбины божией полно.
(...)
Судьбою павшей Византии
Мы научиться не хотим,
И всё твердят льстецы России:
Ты - третий Рим, ты - третий Рим.

Пусть так! Орудий божьей кары
Запас еще не истощен.
Готовит новые удары
Рой пробудившихся племен.

От вод малайских до Алтая
Вожди с восточных островов
У стен поникшего Китая
Собрали тьмы своих полков.

Как саранча, неисчислимы
И ненасытны, как она,
Нездешней силою хранимы,
Идут на север племена.

О Русь! забудь былую славу:
Орел двухглавый сокрушен,
И желтым детям на забаву
Даны клочки твоих знамен.

პანმონღოლიზმი? თუმცა ეს სიტყვა საზარელია, / მაგრამ ის ჩემს სმენას ელამუნება, / ის თითქოს სავსეა დიადი ბედისწერის / ღვთიური მომასწავებლით. // დაცემული ბიზანტიის მაგალითზე / ჩვენ სწავლა არ გვინდა, / და რუსეთის მოპირფერენი სულ ერთს იმეორებენ: / „შენ“ ხარ მესამე რომი, შენ ხარ მესამე რომი. // ეგრე იყოს! ღვთის რისხვის იარაღის / მარაგი ჯერ არ ამონურულა. / ამზადებს ახალ თავდასხმებს / გაღვიძებულ ტომთა ფუტკრის ნაყარი. // მალაის წყლებიდან ალტაიმდე / ბელადებმა აღმოსავლეთის კუნძულებიდან / თავჩაქინდრული ჩინეთის კედლებთან / თავი მოუყარეს თავის უამრავ პოლკს. // კალიასავით უთვალავნი / და გაუმადლარნი კალიასავით, / არაქაური (= ეშმაკეული – ნ. ზ.) ძალის მფარველობით

/ მოინვენ ჩრდილოეთისკენ ტომები. // ო, რუსეთო! დაივინყე გარდასული დიდება: / ორთავიანი არნივი (= რუსეთის იმპერიის გერბი – ნ. ზ.) განადგურებულია / და ყვითელ ბავშვებს (= აღმოსავლეთაზიელებს – ნ. ზ.) გასართობად / აქვთ მიცემული შენი დროშების ნაკუნები // დაემორჩილება თრთოლით და შიშით / ის, ვინც შეძლო სიყვარულის აღთქმის დაივინყება... / და მესამე რომი აოხრებულია, / ხოლო მეოთხე აღარ იქნება.

აი, რა კომენტარს ურთავს ამ ლექსს რუსი ემიგრანტი ლიტერატურათმცოდნე და ფილოსოფოსი **კონსტანტინ მოჩულსკი** (Константин Мочульский. 1892–1948): „სოლოვიოვი, რომელიც რუსული იმპერიის სულის (дух) განსახიერებაა, რომელმაც შექმნა დიდებული ხატი რუსული თეოკრატიული იმპერატორისა, მესიისათვის ამქვეყნიური სამეფოს მშენებლისა, – ხატი, რომელმაც მაქსიმალური სისავსით გამოხატა იმპერიული უნივერსალიზმი, რუსული დერჟავის მსოფლიო განფენილობა, – სწორედ სოლოვიოვმა პირველმა იგრძნო ამ იმპერიის განწირულობა... «И третий Рим лежит во прахе» [„და მესამე რომი აოხრებულია“]. მისმა მომდევნო თაობამ განიცადა ამ საშინელი წინასწარმეტყველების აღსრულება...“ (სამწუხაროდ, ფერფლად ქცევა დიდხანს არ გაგრძელდა, ფენიქსი – წითელი იმპერიის სახით – მალევე აღსდგა – ნ. ზ.).

მართლაც, სოლოვიოვს რუსეთის „მესამე რომობა“ უპერსპექტივოდ მიაჩნია, ის – თავისი „სოფიალოგიის“ კონტექსტში – ავითარებს ტიუტჩევის გამოგონილ და მის მიერვე შემდგომ – რუსული მართლმადიდებლური ეკლესიის „სასარგებლოდ“ – უარყოფილ იდეას ეკლესიის ერთიანობის შესახებ, რომლის რელიგიური ცენტრი რომია (რომის პაპია), ხოლო საერო ცენტრი – მოსკოვი (რუსეთის ცარი), რაც, ჩემი აზრით, სხვა არა არის რა, თუ არა რუსეთის ჰეგემონიის უტოპიური ჰიპერბოლირება. კარგია, რომ ეს უტოპია უტოპიად დარჩა, თორემ, ვინ იცის, რა ბედი ენეოდა ვატიკანსა და მთლიანად

ევროპას!..

აქ ერთს დავამატებ: როგორც ტიუტჩევისადმი მიძღვნილ მონაკვეთში უკვე აღვნიშნეთ, ტიუტჩევი უპირობო აღტაცება ერთგვარი ლაკმუსის ქალაღივითაა, რომელიც უტყუარად ამჟღავნებს ამა თუ იმ პიროვნების აზროვნების „იმპერიალისტურობის ხარისხს“. ტიუტჩევი რუსი სიმბოლისტების კერპი იყო. სოლოვიოვი წერილში „ფ.ი. ტიუტჩევის პოეზია“ («Поэзия Ф.И. Тютчева») ვარშავის აღებისადმი მიძღვნილი ტიუტჩევის ლექსითაც კი აღტაცებულია, თუმცაღა, იმავდროულად, თავისი კომენტარებით მის ერთგვარ „შერბილებას“ ცდილობს; აი, რას წერს ის: „ტიუტჩევის რუსეთისადმი რწმენა უშუალო, ორგანულ გრძნობაზე არ იყო დაფუძნებული, არამედ ეს იყო შეგნებულად გამომუშავებული მრწამსი. ამ რწმენის პირველი, ...მაღალპოეტური გამოსახულება მან ჯერ კიდევ ახალგაზრდობაში მოგვცა შესანიშნავ ლექსში „ვარშავის აღების გამო“. მოძმე ხალხთან ბრძოლაში რუსეთი მხეცური ინსტიტუტებით კი არ ხელმძღვანელობდა, არამედ მხოლოდ აუცილებლობით, რათა „державы целость соблюсти“ [„დერჟავის მთლიანობის უზრუნველსაყოფად“] (...)

რწმენა იმისა, რომ რუსეთს მაღალი დანიშნულება გააჩნია, თავად პოეტსაც ნაციონალური მეტოქეობითა და გამარჯვების უხეში ზარ-ზეიმით გამოწვეულ წვრილმან და ბოროტ გრძნობებზე მალა აყენებს, – განაგრძობს სოლოვიოვი. ბოლო სტრიქონებში პოლონეთისადმი მიმართვა პატრიოტი მგოსნებისათვის უჩვეულო ჰუმანურობით სუნთქავს:

Ты ж, братскою стрелой пронзенный,
Судеб свершая приговор,
Ты пал, орел одноплеменный,
На очистительный костер.

Верь слову русского народа:
Твой пепл мы свято сбережем,
И наша общая свобода
Как феникс возродится в нем.“

შენ კი, ძმური ისრით განგმირულო, /
 ასრულებდი რა ბედისწერის განაჩენს, /
 შენ დაეცი, არწივი იმავე თემისა, / გან-
 სანმენდელ კოცონზე. / დაუჯერე რუსი
 ხალხის სიტყვას: / ჩვენ წმიდად შევინა-
 ხავთ შენს ფერფლს / და ჩვენი საერთო
 თავისუფლება / ფენიქსივით აღდგება
 მასში.

ამ პასაჟის შეფასება მკითხველისათ-
 ვის მიმინდვია. მე კი ამ მონაკვეთს ასე
 დავასრულებდი: ვლადიმირ სოლოვიოვის
 მისტიკურად გართულებული თუ გაბუნ-
 დოვანებული იდეები, ასევე, მისი „მედა-
 სავლეთეობა“ მაინც მთლიანად თავსდე-
 ბა ტიუტჩევის მეტამითის ჩარჩოში, რა-
 საც ადასტურებს კიდევ ერთი ცნობილი
 რუსი რელიგიური ფილოსოფოსი **ნიკო-**
ლაი ბერდიაევი (Николай Бердяев, 1874-

1948): „ვლ. სოლოვიოვი ცნობს სლავი-
 ანებისა და რუსეთის დიად მისიას, ის
 რუსული მესიანიზმის ფილოსოფოსია.
 ყველაფერი, რაც კი შემოქმედებითი და
 მნიშვნელოვანი იყო XIX საუკუნის რუ-
 სული აზროვნების ისტორიაში, რუსეთის
 მისიის აღიარებას უკავშირდებოდა. მაგ-
 რამ რუსეთის მსოფლიო მისიის რწმენა,
 იმავდროულად, რუსული სულის (ДУХ)
 სიღრმეებში დაუნჯებული, სიმართლის
 რწმენაა, რომლის მსოფლიოსთვის გა-
 საცხადებლად არის რუსეთი მონოდე-
 ბული. და ეს სიმართლე შეიძლება იყოს
 მხოლოდ სიმართლე რელიგიური, სიმარ-
 თლე ქრისტიანული, მართლმადიდებლუ-
 რი **აღმოსავლეთის** მისტიკური გამოცდი-
 ლების სიმართლე“.

აი, ასე...

ახა განცანძიქა

ოქროს თევზი

წყაროს წყალში ეძებდა
მზის სხივების ლიცლიცს.
ამიტომაც გამხდარა
ოქროსფერი ისიც.

ჩქერალში რომ ეღვარებს,
ოქროს ათინათია.
დასრიალებს წყაროში
ოქროს თევზი პანია.

ირემი

ალბათ, ადრე მიატოვა დედამ
და მზერაში ჩაებუდა სევდა...

წყაროსაკენ გზას ბილიკით იგნებს,
საოცარი თვალები აქვთ ირმებს.

რა კეთილი ხარო

არასოდეს მინახავს
საოცრება მსგავსი:
ქარმა ოქროს ფოთლებთან
დღეს იცეკვა ვალსი.

ფარფატ-ფარფატ შეფრინდა
ფულუროში ერთი.
გაიხარა ციყვუნამ –
ქარს მადლობას ვეტყვი!

საჩუქრისთვის მადლობა,
შემოდგომის ქარო.
თუმცა აშარს გეძახიან,
რა კეთილი ხარო!

თაგუნის სახლი

რაც თაგუნას გადახდა,
ამბავია ძველი:
სახლის ასაშენებლად
მოიპარა ყველი.

გამოხრა და ოთახში
სკამი დადგა ლორის.
თხილისაგან ნათურა
ჩამოკიდა ორი.

მერე ტკბილად მიირთვა
ყველიცა და ლორიც
და ის თხილის ნათურაც
მიაყოლა ორი.

ასე შემოეჭამა
თაგუნის სახლი.
იმის მერე აშენება
არც უცდია ახლის.

გიორგობა

ტყეები რომ გააშიშვლა,
არ აღელვებს დიდად.
შარიშურა ფოთლები
მიმოფანტა მინდვრად.

გიორგობა – მადლიანი –
განა ისე ნავა,
ფეხქვეშ არ გაგვიფინოს
მარჯანი და ქარვა!

სახალისო ნოტები

დო – ყვავილებს უმღერის,
რე – გაცივდა ნუხელის,
მი – სიჩუმეს ვერ იტანს,
ფა – აჟღერებს ფლეიტას.

სოლ – იმღერებს არიებს,
ლა – რომანსებს არიგებს.
სი – ყველაზე ბოლოა,
გვატყუებს, რომ სოლოა.

პიანისტი

საკონცერტო დარბაზს ავსებს
საოცარი ბგერები.
პიანისტზე დედამ მითხრა,
აქვსო ოქროს ხელები.

როცა ხელებს დავაკვირდი,
ოქრო არც მინახია.
უფროსებს კი რას გაუგებ –
უცნაური ხალხია.

დაავიწყდა, ეტყობა

არ გიშვებდი ბაცაცას,
ჩაგირაზე კარები.
იმის მერეც ბოსტანში
რატომ დაიარები?

გაიფიქრა ყურცქვიტამ:
დაგვიბერდა პაპილო.
დაავიწყდა, ეტყობა,
რომ დათესა სტაფილო.

აბა, რას იფიქრებდა

არემარეს ანათებს
მთვარის შუქი მკრთალი.
ფისუნიათ ღამურებს
გააყოლა თვალი.

გაიფიქრა: თავგები
დაფრინავენ გუნდად;
აშკარაა, ვარსკვლავებთან
მეგობრობა უნდათ.

ფისო, ამის მნახველი,
ველარ მალავს წყენას.
აბა, რას იფიქრებდა
თავუნების ფრენას.

მითხარ, რატომ ყივი

– თუ არავის უხილავს
მზის პირველი სხივი,
ალიონზე, მამალო,
მითხარ, რატომ ყივი?

– ალიონზე, ბავშვებო,
მუდამ ხდება ასე:
ვიყივლებ და მზის სხივიც
გაბრწყინდება ცაზე!

– ამის მერე, მამალო,
რას აკეთებ, ნეტავ?
– ვიქექები ეზოში,
ფეტვის მარცვალს ვკენკავ.

ფულურო

ნაძვის ხეზე ფულუროა –
ვისი არის, ნეტავ?
ჩამიჩუმი არ ისმის,
ვერც ვერავის ვხედავ.

აბა, ვინ არ ინატრებს
ამისთანა ბინას?..
შევიხედე ფულუროში –
ციყვუნიას სძინავს!

მინდორშია ფარა

თეთრი ღრუბლის დარად,
მინდორშია ფარა.
პანანინა მწყემსიც
სალამურით ხელში.

შორს გაისმის ტკბილი
სალამური სტვენა.
ალბათ, ესმით ვარდებს
სალამურის ენა...

ჰანრიკ ბენდსენი

სოფელი, რომელსაც ქალაქობა უნდოდა ციკლიდან „სოფლისა და ქალაქის ზღაპრები“

სოფელი პატარა სულაც არ იყო. სოფლის კვალობაზე დიდიც კი ეთქმოდა. ორი წისქვილი იდგა, ორივე ერთ მდინარეზე – ერთი სოფლის თავში, მეორე – ბოლოში; სამი ნახირი დადიოდა; სოფლის თავში, აი, სწორედ წისქვილთან ახლოს, რკინიგზის ბაქანიც კი იყო, რომელსაც დღეში ორჯერ – დილით და საღამოს კვილით მიუახლოვდებოდა ხოლმე მატარებელი. დილით – დიდი ქალაქიდან მომავალი, საღამოს – დიდ ქალაქში მიმავალი.

სოფელს უთენია ასობით მამლის ყვილი აღვიძებდა. ეს მამლები ყველა ოჯახის საქათმეში თითო მანც იყო. დაინყებდნენ ჯერ აღმოსავლეთის მხარეს მცხოვრები მამლები, აჰყვებოდნენ სამხრეთით მობინადრე მამლები, მერე კი ჩრდილოეთის და დასავლეთის მამლებიც შეუერთდებოდნენ და მათ ძახილში მზეს, ძალიანაც რომ სდომოდა, რაღა დააძინებდა? შეიშმუშნებოდა, გაახელდა თვალს და – ჰოო, მოვდივარ, მოვდივარო, – ერთს კი ჩაიბუზღუნებდა და თმაგაშლილი ამოგორდებოდა ხოლმე ცაზე.

ამ დროს ყოჩაღი და გამრჯე სოფლები უკვე მინდორში იყვნენ და ან ხნავდნენ, ან თესავდნენ, ან მოსავალს იღებდნენ – გააჩნია, წელიწადის რა დრო იყო. მხოლოდ ზამთრის დღეები თენდებოდა გვიან-გვიან, შეცივრულ ცაზე მზესაც

რომ ეზარებოდა გამოსვლა და უცდიდა, მამლების ყვილთან ერთად როდის ამოინვერებოდა ბუხრებიდან კვამლის სვეტები, რომ ამით მანც გამთბარიყო.

ზაფხულობით სოფლის მდინარეზე ერთი ყვილი-ხვილი ისმოდა – მთელი სოფლის ბავშვები აქ მიდიოდნენ საბანაოდ და გასართობად. რამდენიმე ადგილას ჰქონდათ მონყობილი საბანაო და უბნების მიხედვით ნაწილდებოდნენ. შუადღისას მდინარეს სოფლის ნახირი მიაკითხავდა ხოლმე – მათაც ხომ უნდოდათ გაგრილება და დარწყულება. ბავშვები, ამ დროს უკვე დალლილები, ან ქვიშაში ისხდნენ, ან იქვე, მდინარის ნაპირას, ხეების ჩრდილში გრილდებოდნენ და ათას რამეს თამაშობდნენ.

ერთი სიტყვით, სოფელს ყველაფერი ჰქონდა, რაც უნდა ყოფილიყო სოფელში, მაგრამ მანც უკმაყოფილო იყო და ქალაქობა უნდოდა.

იკითხავთ – სოფელს ხომ ქალაქი არასოდეს ენახა და რატომ უნდოდა ქალაქობა ან რა იცოდა ქალაქის შესახებ?

დაგავიწყდათ? სოფელში ხომ მატარებელი გაივლიდა ხოლმე, თანაც, დღეში ორჯერ.

სწორედ მატარებელი უყვებოდა სოფელს ქალაქის ამბებს.

მიუახლოვდებოდა თუ არა სოფელს,

დაინყებდა ქაქანს და ქოთქოთს, ბაქან-ზეც არ ჩუმდებოდა და ვიდრე სოფელს არ გასცდებოდა, უამრავ ჭორს თუ თავისი თვალთ ნანახს უყვებოდა. ჭორებს მგზავრებისგან ისმენდა და არც კითხულობდა, მართალი იყო თუ ტყუილი; თავად რაც ენახა, იმას ხომ წყალი არ გაუვიდოდა.

სწორედ მატარებლისგან იცოდა სოფელმა, რომ ქალაქში დიდი, ძალიან დიდი სახლები იდგა; ქალაქში დიდი, ბევრად უფრო დიდი მდინარე მიედინებოდა, ვიდრე სოფელში. ამ მდინარეზე კი უფრო მეტი, უფრო დიდი და უფრო ლამაზი ხიდი იყო; ქალაქში ბევრი ადამიანი ცხოვრობდა, რომლებიც სულაც არ დადიოდნენ მინდორში სამუშაოდ; ქალაქში ბევრი გასართობი იყო და განსაკუთრებით სალამოობით უამრავ ადგილას გაისმოდა სიმღერის და ცეკვის ხმები; ქალაქში ბევრი სხვადასხვა შენობა იდგა – სოფლის ორი წისქვილივით კი არ იყო, უამრავი ქარხანა გუგუნებდა, უამრავი სხვადასხვა ნაგებობით იწონებდა თავს; ქალაქში ფართო და მოასფალტებული გზები იყო, სადაც უამრავი მანქანა დაქროდა, სოფელს კი არ ჰგავდა, ერთი მთავარი გზა რომ ძლივს მოეასფალტებინათ და იქაც თითო-ოროლა მანქანა თუ გაივლიდა, დანარჩენ მტვრიან თუ ტალახიან გზებზე კი ტრაქტორები და ველოსიპედები დადიოდნენ... ერთი სიტყვით, სოფელს აღარ მოსწონდა საკუთარი თავი და უნდოდა, ქალაქით დიდი და ლამაზი ყოფილიყო – ქალაქობა უნდოდა.

ერთ დღესაც, როდესაც მატარებელი სოფელს, ჩვეულებისამებრ, ძახილით და ჩუქჩუქით მიუახლოვდა, სოფელმა თავისი სურვილი გაანდო – ქალაქობა მინდაო. მატარებელმა გაოცებისაგან ისე დაიქმინა, სულ ღრუბლებივით გაუშვა ბოლი და ბაქანთან არც იყო მიახლოებული, რომ მძღავრად დაამუხრუჭა.

– რად გინდა ქალაქობა?

– როგორ თუ რად? თავად არ მიაბოზ ხოლმე, რა კარგია ქალაქში? რამდენი

გასართობია, რამდენი ხალხი... უამრავი შენობა და უამრავი მანქანაა...

– მერედა, რა არის მაგაში კარგი? შენთან რომ მოვდივარ, მთელი ძალით ვსუნთქავ, რომ ფილტვები სუფთა ჰაერით ამევესოს. ქალაქში კი ისეთი გამონაბოლქვია, სუნთქვა ჭირს.

– მე ქალაქობა მინდა, – გაჯიუტდა სოფელი. – მოდი, ქალაქობანა მაინც მეთამაშე!

– სათამაშოდ სად მცალია, გზას უნდა გავუდგე და სალამოზე ისევ ქალაქში დავბრუნდე!

– აი, ხომ ხედავ... – მოიწყინა სოფელმა. – შენ ქალაქში უნდა დაბრუნდე, მე კი...

– რომ შემეძლოს, სულაც არ დაბრუნდებოდი, – ამოიქმინა მატარებელმა და ნელ-ნელა გზას გაუდგა. – არ მოიწყინო, შენ ძალიან კარგი სოფელი ხარ.

სოფელმა მაინც მოიწყინა. იფიქრა, იფიქრა და მდინარეს სთხოვა – მოდი, ქალაქობანა მეთამაშეო.

– ერთ ადგილას რომ გავჩერდე, დავჭაობდები, მე უნდა გზა განვაგრძო, – უთხრა მდინარემ. – აბა, როგორ გეთამაშო?

– მოდი, ქალაქობანა მეთამაშე, – ახლა გზაზე მიმავალ ერთადერთ ავტომობილს სთხოვა სოფელმა.

– არ მცალია, ჩემი პატრონი მიმყავს, – მხიარულად დაუსიგნალა მანქანამ და გზა გააგრძელა.

კიდევ უფრო მოიწყინა სოფელმა. თავჩაქინდრული იდგა და ფიქრობდა. უცებ რაღაც აზრმა გაუელვა: რადგან ყველა სადღაც იჩქარის, მეც ქალაქისკენ წავალ და როცა იქნება, ხომ მივალ. ვნახავ მაინც, როგორიაო.

იმ დღიდან სოფელმა მართლაც ქალაქისკენ აიღო გეზი. ჯერ ერთი სახლი გაჩნდა სოფლის განაპირას, მერე – მეორე. გადიოდა დრო, ემატებოდა სახლებს სახლები და სოფელიც ქალაქის მხარეს მიიწევდა.

ერთ დღესაც აღმოჩნდა, რომ სოფელი

ისე გაზრდილიყო, სოფელი აღარ ეთქმოდა. დაიწყეს სოფელში დიდმა მანქანებმა სიარული, მოვიდნენ ამწეები და ბულდოზერები. მოზიდეს სამშენებლო მასალა და გაჩაღდა ახალი მშენებლობები. დააგეს ახალი გზები, დაანგრეს ძველი სახლები და მათ ადგილას რამდენიმე-სართულიანი საცხოვრებელი კორპუსები წამოჭიმეს.

სოფელი სიხარულით აღარ იყო – ნატვრა უსრულდებოდა, დიდი სოფელი მალე პატარა ქალაქად გადაიქცა. მაგრამ, რალაც მაინც ვერ იყო რიგზე. დილაობით თანდათან იკლო მამლების ყვირილი, ძროხების ზმუილი და ძაღლების ყეფამ. მდინარის კალაპოტი ქვის დიდრონ კედლებში მოაქციეს და სანაპიროები თანდათან მოასფალტებულმა გზებმა შეცვალა. აღარ ისმოდა ბავშვების ყრიაშული და ყიჟინა. ჯერ ერთი წისქვილი დაშალეს, მერე – მეორე და მათ ადგილას ქარხნები ააშენეს. მდინარეზე ახალი ხიდები გააგეს და ახლა უამრავი მანქანა დადიოდა გზებზე. მისი ნაცნობი ერთი მატარებლის ნაცვლად კი ახლა დღეში რამდენიმე მატარებელი ჩაუქროლებდა ხოლმე.

სოფელს ახლა ქალაქობანას თამაში აღარ სჭირდებოდა, რადგან უკვე ქალაქი იყო. მაგრამ გრძნობდა, რომ რალაც აკლდა. და აი, ერთ დღეს ქალაქს, რომელიც ოდესღაც სოფელი იყო, თავისი ნაცნობი მატარებელი მიუახლოვდა მხიარული ქოთქოთით. ძალიან გაუხარდა ნაცნობი მატარებლის დანახვა და როგორც კი ვაგზალზე გაჩერდა (ბაქანი უკვე პატარა იყო ქალაქისთვის და, რა

ხანია, მის ადგილას მოზრდილი ვაგზალი აეშენებინათ), სოფელი, უფრო სწორად, ქალაქი, რომელიც ადრე სოფელი იყო, გამოეღაპარაკა:

– რამდენი ხანია, აქეთ აღარ ყოფილხარ. რატომ არ ჩანდი?

– მე სხვა სოფლებისკენ გამგზავნეს. შენ ახლა უკვე ქალაქი ხარ და აქეთ ახალი მატარებლები გამოუშვეს. დღეს, უბრალოდ, ერთი მატარებელი ავად გახდა და ვიდრე მოარჩინენ, მე გამომიშვეს. როგორ ხარ, მოგწონს ქალაქობა?

სოფელი, რომელიც ახლა ქალაქი იყო, გაჩუმდა.

– რას გაჩუმებულხარ? ხომ გინდოდა ქალაქობანას თამაში? ახლა კი თამაში აღარ დაგჭირდება, რადგან ისედაც ქალაქი ხარ, – გაუღიმა მატარებელმა.

– ჰო, მაგრამ... მგონი, სოფლად ყოფნა ჯობდა, – ჩუმად ჩაიბუტბუტა ქალაქმა, რომელიც ადრე სოფელი იყო.

– სადაც არა ვართ, იქ კარგი გვგონია... და არ ვუფრთხილდებით იმას, რაც გვაქვს – სევდიანად გაიღიმა მატარებელმა და დაიძრა. – მაგრამ მაინც ერთ ადგილზე დგომას წინ სიარული და სიახლეები ჯობს. არ მოიწყინო, დრო გავა და შენ უკვე დიდი ქალაქი გახდები, – მხიარულად დაიკვილა და სიჩქარეს მოუმატა. – აბა, მომავალ შეხვედრამდე!

ქალაქმა, რომელიც ერთ დროს სოფელი იყო, სევდიანად გააყოლა თვალი მიმავალ მატარებელს, იხტიბარი არ გაიტეხა და ჩუმად გაიმეორა – ერთ ადგილზე დგომას წინ სიარული და სიახლეები ჯობს. მე დიდი ქალაქი უნდა გავხდე!

პატარა ღრუბლის სიმღერა

თეთრი ღრუბლის ქულობა
არ გეგონოთ ხუმრობა!

ჯერ პატარა ფთილა ვარ,
ჯერ თამაში მაცალეთ –
ხან ბაჭიად ვიქცევი,
ბალახზე რომ ბანცალეხს.

ხან ბელი ვარ პატარა,
ბურდღუნა და დანდალა.

ხან კვიცი ვარ, მივექრივარ
ცაზე ფაფარაშლილი,
მთის ნვერს გადავევლები,
არაფერი მაშინებს.

ხან ბურთივით მრგვალი ვარ,
ხან აფრა ვარ გაშლილი.
ქარი რომ დამიბერავს,
გავქროლდები მაშინვე.

ჯერ თამაში მაცალეთ,
ჯერ მაცალეთ გართობა...
გავიზრდები დიდი და
წვიმად მერე წამოვალ.

ტურაბენტი

სააგენტო გახსნა მელამ
– ტურიზმს უნდა მივხედო!
ვარიკებმა უღრან ტყისკენ
იქნებ, გამოიხედონ!

საქათმიდან გამოვიდნენ,
მოიარონ ქვეყანა.
იქნებ, ზოგი უღრან ტყეში
ბედსაც გადაეყაროს.

მე რა? განა ჩემზე ვფიქრობ –
მელა მაგის კაცია?
მინდა, ტყესაც გავუწიო
პოპულარიზაცია!

ტურისტები გვეწვევიან,
ტურაგენტი ვიქნები...
ამ დროს ტურამ გაიგონა
ხმამალალი ფიქრები,

შეჩერდა და დაუკვივლა
– აბა, აბა, რა ხდება?
ტურა მე ვარ, ტურაგენტი
მელა როგორ გახდება?

ჩემს საქმეში ნუ ეჩრები,
თათი ყველგან ნუ გიდევის!
ტურამ უნდა მოუაროს
ვარიკელა ტურისტებს!

იუბილარი

ხმაურია უღრან ტყეში,
ისმის ჟივილ-ხივილი.
მელაკუდა სტუმრებს იღებს,
ყველას ხვდება ღიმილით.
მოუტანა მგელმა მელას
ქათმის ფორმის ტორტი და
ციყვმა თხილის ტკბილი ნუგა
ჩამოყარა ტოტიდან;
დათვმა – რბილი სათამაშო,
ქულა-ქულა წინილა.
მელამ გულში ჩაიხუტა
და აღარ მოიცილა.
კურდღელმა თქვა – რომ მივიდე,
დამიტოვებს, ალბათ, და
ჯობს, ფოსტაში გავიარო,
გავუგზავნი ამანათს.
ტურამ მელას ყვავილების
თაიგული მიაართვა,
(მინდვრად თავად დაუკრეფავს –
გამოვალო იაფად).
გაშლილია დიდი სუფრა,
მართლაც სანაქებოა...
სურნელია საუცხოო,
უფრო კარგი – გემოა.
ჩამოასხა მელამ დოქში
ყურძნის ტკბილი ნაქაჩი...
ხეზე დახტის აქეთ-იქით,
ვერ ისვენებს კაჭკაჭი.
– რა ხმებია, მელას სოროს
კარი რად აქვს ღიაო?
ჩხიკვმა უთხრა – მელაკუდა
იუბილარიაო!

წვიმა

შორიდან ქუხილით გვატყობინებს
– ე-ჰე-ჰე! მოვდივარ, მოვდივარ...
მტვრიანი ქუჩები უნდა მოვრწყო,
სხვებივით ზარმაცი როდი ვარო!

შხაპუნით ფანჯრებზე აკაკუნებს
(გალუმპა ხეებზე ბელურებიც),
– გამოდით ეზოში, ვითამაშოთ!
გამოდით, ბავშვებო, გეყურებათ?

ბავშვებს კი დედები არ უშვებენ,
თამაშზე არავინ არ ყაბულობს.
მარტოა წვიმა და გუბებში
პატარა ბავშვივით დატყაპუნობს.

ძილისპირული

ძილისპირულს უმღერის
დედა თაგვი წრუნუნებს.
უფროსები თვლემენ და
ნაბოლარა წუნუნებს:

– მე არ მინდა სიმღერა,
მომიყვებით ზღაპარი!..
თან მამიკო თაგვისკენ
ჩუმად თვალებს აპარებს.

– შენ უმღერე ამათ და
თუ არ გამებუტები,
ზღაპარს მამა მიამბობს,
მამას ჩავეხუტები!

ბაბა ნახუსხიშვილი

პატარა ზებრა

ზღაპარი

შობის ღამე ახლოვდებოდა. ცაც უჩვეულად თეთრი იყო და თოვას აპირებდა. რატომღაც დღის განმავლობაში ძალიან დავილაღე, თუმცა დიდი არაფერი საქმე გამიკეთებია. პაპაჩემის დანატოვარ ტახტზე წამოვწექი და ტკბილად ჩამეძინა. ისე, როგორც ბავშვობისას. პაპას ფერადი ფანქრებით დახატული ზებრა მესიზმრა. უცნაური, სხვანაირი, პატარა ზებრა.

– ეი, გამარჯობა, – მიესალმა პატარა ზებრა წითელგულა ჩიტს, რომელიც ხის ტოტზე იჯდა და მხიარულად უსტვენდა.

– როგორ ხარ... გილოცავ, – შეცრად შეწყვიტა სტვენა.

– რას მილოცავ?

– დამდეგ შობას, რა თქმა უნდა, – გაიკვირვა ჩიტმა.

– ეეჰ, აღარ მახსოვდა, რომ შობა მოდის.

– რატომ? ისეთი რა დაგემართა? – შეწუხდა ჩიტი.

– აბა, როგორ? აღმოვაჩინე, რომ ყველა ზებრა თეთრია შავი ზოლებით.

– მერე?

– რა მერე... მე კი შავი ვარ და თეთრი ზოლები მაქვს.

ჩიტმა ზებრა ყურადღებით აათვალი-ჩაათვალიერა.

– უი, მართლა, – თქვა გაკვირვებულმა, – მაგრამ, რატომ ღელავ, ისეთი რა არის...

– შენთვის ადვილია, – იწყინა ზებრამ.

– რა გწყინს, ისეთი რა გითხარი? ხო იცი, რომ ყველას მაინც... ყველას ძალიან გვიყვარხარ.

– მადლობა, – წაიბურღლუნა პატარა ზებრამ და თავი ჩაქინდრა.

– იცი, რას გეტყვი? ღამით მესტუმრე და ჩემს დამზადებულ საშობაო საკენკზე დაგპატიუებ. მგონი, ძალიან გემრიელი გამომივიდა. გელოდები, – ჩიტმა მხიარულად ჩაუსტვინა და სახლისკენ გაფრინდა.

– ეეჰ, რატომ გავჩნდი ასეთი. არავის არ ესმის ჩემი, – თავისთვის დაიჩვილა ზებრამ.

•

ტყეში ერთი, ყველასგან გამორჩეული, დათვი ცხოვრობდა. ჩვეულებრივ, დათვები ზამთარში იძინებენ ხოლმე. ზამთრის პირს ისიც იძინებდა. მხოლოდ საშობაოდ ფხიზლობდა. შობას ეგებებოდა, თაფლს გემრიელად მიირთმევდა და გაზაფხულამდე ისევ ძილს აგრძელებდა. ძალიან საინტერესო აზრები მოსდიოდა თავში. განსაკუთრებით, როცა საყვარელ თაფლს შეექცეოდა. ამიტომაც ბრძენი, ფილოსოფოსი დათვი შეარქვეს. პატარა ზებრამაც მოიფიქრა და მასთან მივიდა. რა თქმა უნდა, თავის ზოლებზე ჰკითხა.

– ჰმ, – ჩაფიქრდა დათვი, – ეს საკმაოდ რთული კონცეფციაა.

– ეგ რაღაა? – გაიკვირვა პატარა ზებრამ.

– ხოო, – ჩაფიქრდა ისევ დათვი. დინჯ, მურა სახეზე მოისვა დიდრონი, ღონიერი თათი. – მაშასადამე, ეს არის, როცა რაიმეს აყალიბებ...

– რას აყალიბებ?

– ჭკვიანურ აზრებს, ცხადია... ხოო, სულ აღარ კითხულობენ წიგნებს ჩვენი ბავშვები, მაგრამ ხომ იცი, როგორ მიყვარხარ.

– ჩემი ზოლების ვერაფერი გავიგე და აბა, რა უნდა ჩამოვაყალიბო? – იწყინა ზებრამ.

– ხოო, მაშასადამე, – ჩაფიქრდა ჩვეულებისამებრ დათვი, – ჰმ, მოდი ამაღამ ჩემთან და ისეთი საშობაო თაფლით გაგიმასპინძლდები, რომ ეს შენი ბრიყვეული ზოლები სულ დაგავინყდეს...

●
იმედგაცრუებული ზებრა სახლში ბრუნდებოდა – თავჩაქინდრული და დარდიანი. გზაზე ხნიერი კუ შემოხვდა. რა არ უნახავს ამ კუს ქვეყანაზე: ომი, მშვიდობა, შიმშილი ფუფუნება, ლალატი, სიყვარული. ამბობდა, რომ პრეისტორიული ხანაც კი ახსოვდა, მაგრამ ამ შემთხვევაში, მგონი, ცოტა მეხსიერება ღალატობდა, თანაც ამ ბოლო დროს ერთი უცნაური რამეც დასჩემდა: ცხოველები ადამიანებს დაემსგავსნენ და ხმას არავის გავცემ, სანამ ისევ არ გაცხოველდებიანო, – დაიფიცა და უყოყმანოდ შეასრულა. სულ დუმდა. არავის ელაპარაკებოდა, მაგრამ პატარა, დარდიანი ზებრა უსაზღვროდ შეებრალა და თავისი ფიციც უმაღლ დაარღვია.

– ნუ ხარ ასე სევდიანი. დღეს დარდი არ შეიძლება, შვილო.

– რატომ? – ჰკითხა გულუბრყვილოდ პატარა ზებრამ.

– შობა ღამე დგება...

რა თქმა უნდა, ზებრამ თავის ზოლებზე ჰკითხა.

– ეს არ არის მთავარი, შვილო, – მიუგო კუმი.

– აბა, როგორ?

– მთავარია, რომ კეთილი ხარ.

– მართლა, რატომ ვარ კეთილი? – გაუკვირდა პატარა ზებრას, – მხიარულმა ჩიტმა და ფილოსოფოსმა დათვამაც მითხრეს, რომ ვუყვარვარ.

– აბა, როგორ? – გამოაჯავრა თბილად, – ხომ გახსოვს, რატომ ხარ კეთილი.

– რატომ?

– არ გახსოვს? მხიარულმა ჩიტმა საშობაო საკენკი დაკარგა, შენ კი ნამცხვარი აჩუქე.

– იფ, რა გემრიელი იყო. – ნერწყვი მოადგა პატარა ზებრას.

– ფილოსოფოსი დათვიც შობა ღამეს ვერ იღვიძებდა და შენ გააღვიძე.

– ჰო, გაუხარდა და იმდენი თაფლი მაჭამა... როგორ არ მახსოვდა, – დაიმორცხვა პატარა ზებრამ, სირცხვილისაგან ისე განითლდა, რომ ზოლებიც აღარ უჩანდა.

– თქვენ რა სიკეთე გაგიკეთეთ?

– მე არ მჭირდება შენი სიკეთე... აუცილებელი არ არის, ვინმემ სიკეთე გაგიკეთოს, რომ გიყვარდეს. ხომ ხედავ, არავის ველაპარაკებოდი და ხმა მარტო შენ გაგიცი, რადგან ყველაზე კეთილი ხარ.

– მართლა? ყველაზე კეთილი? – დაიბნა პატარა ზებრა.

– ჰო, შვილო. ნურაფერზე დარდობ. აიხედე მალლა, როგორი თეთრი, ნათელი ცაა. მალე შობა გვესტუმრება და თოვლიც წამოვა, სხვანაირად თეთრი თოვლი.

– ეი, მართლა რა კარგია რომ სხვანაირი ვარ... – გაიხარა პატარა ზებრამ.

ამ დროს გამეღვიძა. მომეჩვენა, რომ ასეთ ბედნიერს არასოდეს გამღვიძებია. თითქოს უფალი მესტუმრა სიზმრად; ამ სხვანაირი კეთილი ზებრის სახით. ფანჯარაში გავიხედე – უკვე თენდებოდა. გარეთ სხვანაირი სითეთრით თოვდა.

თეთრი მარტორქა

– იცი, პაპა, როგორი ცუდი სიზმარი ვნახე.

– რა დაგესიზმრა – დევი?

– არა.

– გველეშაპი?

– არა, აბა, თუ გამოიცნობ?!

– ოოო, უეჭველად გუდიან კაცს ნახავდი.

– ვერ გამოიცანი.

– აბა?

– მარტორქა.

– მერე რა მოხდა?!

– როგორ რა მოხდა?! ვა, ძალიან ბოროტი მარტორქა იყო.

– ცხოველები სულაც არ არიან ბოროტები.

– ეს რო ძალიან ბოროტი იყო.

– ოოო, მაინც როგორი?!

– როგორი და შავი.

– მერე, მერე?!

– თანაც ერთი რქა ჰქონდა.

– მარტორქაა და რამდენი ექნებოდა.

– ვაა, ერთი, მაგრამ ძალიან დიდი, საშიში და წვეტიანი. ძროხას ორი აქვს და სულ არ მეშინია.

– მერე ერთი რქის შეგეშინდა?!

– მარტო რქის არა, იმ რქით მომდევა და და თან ფერებს იცვლიდა.

– ოოო, რა ფერის რქა ჰქონდა?!

– ვაა, რქა კი არა, ფერებს მარტო თვითონ იცვლიდა.

– აბა, შავი იყო...

– თავიდან შავი იყო, მერე გაყავისფრდა, მერე სისხლივით განითლდა და ისევ გაშავდა. თანაც, როგორც კი ისევ შავი გახდა... უკვე მენეოდა.

– მერე, მერე?!

– უჰ, კიდევ კარგი, გამელვიდა.

– ოოო, – პაპას გულიანად გაეცინა.

მოდ, კეთილი მარტორქა უნდა დაგიხატო, თეთრი მარტორქა.

●

პაპამ ფანქარი აიღო და მარტორქა დამიხატა, რომელიც ფურცელზე თეთრი იყო.

რქაც თეთრი ჰქონდა, საშიში და წვეტიანი კი არა. თვალები კეთილი, ძალიან კეთილი. იმ შავი მარტორქის თვალები სულ არ მახსოვს, ისე შემაშინა.

ძილის წინ ფურცელი ბალიშის ქვეშ დავიდე და ტკბილად ჩამეძინა.

●

ზოოპარკში აღმოვჩნდი. მარტო ვიყავი, თან უკუნი ღამე იყო, საშინლად ბნელოდა. ცხოველებს ეძინათ. ზოგი თვლემდა, ზოგი ფშვინავდა, ზოგიც ხვრინავდა. მგონი, ადამიანებსაც ეძინათ. ცოტა შემეშინდა. ერთი-ორჯერ დავიძახე, არ ვიცოდი, ვის ვეძახდი, მაგრამ მაინც. არავის გაუღვიძია, არც ხმა გაუცია. უეცრად ტირილი მომინდა – კი არ შემეშინდა, მოვიწყინე, დავლონდი.

– აქა ვარ, ბიჭუნა! – მომესმა ძახილი. ხმა თითქოს მეცნობოდა, მაგრამ საიდან? ვერაფრით ვხვდებოდი.

იქნებ, მომეჩვენა. დაბნეული აქეთ-იქით ვიყურებოდი. უცებ შევამჩნიე, რომ სიბნელეში რაღაც ანათებდა. თეთრად და შორიდან. შორი, თეთრი სინათლისა-კენ ფრთხილი ნაბიჯით დავიძარი.

– მოდი, კეთილო ბიჭუნავ, თამამად, ნუ გეშინია!

●

გალიაში თეთრი მარტორქა დამხვდა.

– ვა, შენ ის მარტორქა არ ხარ?!

– მაინც რომელი?!

– როგორ რომელი?! პაპამ რო დამიხატა.

– ოოო, აბა, ვინ გეგონე?!

– მერე, რატომ არ მელაპარაკებოდი?!

– ფურცლიდან როგორ დაგლაპარაკებოდი?!

- გალიიდან რო მელაპარაკები?!
- აქ შენთან შესახვედრად მოვედი.
- ვა, გალიაში რატომ?!
- ოოო, ვიცოდი, გიყვარს ზოოპარკი.
- ვა, საიდან იცი?! ძალიან მიყვარს.
- შეგიძლია, კარი გამიღო?!
- მოიცა, მოიცა...

•
 თენდებოდა, მზე ნელა, ზანტი სიმსუბუქით ამოდოდა. ჩვენც არსად ვჩქარობდით და გარიჟრაჟის სხივებისკენ მივსერილობდით.

ალბათ, უკვე იღვიძებდნენ ცხოველებიც და ადამიანებიც...

- და სხვა ცხოველები?!
- რომელი ცხოველები?!
- ვა, ზოოპარკში რომ დავტოვეთ.
- ოოო, - გაიცინა თეთრმა მარტორქამ.
- ნეტავ, ისინიც წამოგვეყვანა?!
- მერე, ზოოპარკში სიარული აღარ გინდა?!
- როგორ არ მინდა?!
- სიარულიც გინდა და წამოყვანაც?!

- ვაა, რატომ, რა უჭირს?!
- რომ არ ლაპარაკობენ?!
- ვასწავლი.
- ოოო, კარგია. იქნებ, გაათეთრებაც შეგიძლია.
- ისე ვერ წამოვლენ?
- ოოო, ისე ვერა.
- პაპას რომ ვთხოვო?!
- რა უნდა სთხოვო?! - მკითხა თეთრმა მარტორქამ.
- რა და, შენსავით, ყველა ზოოპარკის ცხოველი თეთრად დამიხატოს.
- მაშინ შეიძლება.
- ზოოპარკში ვინლა დარჩება?!
- აბა, გამოიცანი?!
- თეთრი დათვი?!
- ეგ ხო ისედაც თეთრია.
- ვა, ჰოდა, პაპა როგორღა გაათეთრებს?!
- გაათეთრებს, გაათეთრებს, უფრო თეთრს დახატავს.
- და ყველას წამოვიყვანთ?!
- აუცილებლად, კეთილო ბიჭუნა. დრო მოვა და ყველას.

ანდრო ბუაჩიძე

ცნობილი ანარქალური ნიგნები

ნამდვილი ღირებულების მქონე მხატვრულ ნაწარმოებს ყოველთვის უკიდურესად თავისუფალი აზროვნება წარმოშობს. ეს თავისუფლება მეტწილად ვერ თავსდება ხოლმე სახელმწიფოებრივ ჩარჩოებში. ასე იყო ოდიტგან და ასეა დღესაც. ამიტომაც არსებობდა და არსებობს ცენზურა. თუკი ლიტერატურის ისტორიას ცენზურული შეზღუდვების კუთხით გადავავლებთ თვალს, საინტერესო სურათი გადაგვეშლება.

იოჰან ვოლფგანგ ფონ გოეთეს ეპისტოლარული რომანი „ახალგაზრდა ვერტერის ვნებანი“ არნახულად პოპულარული გახდა. ოცდახუთი წლის ავტორმა სახელი მოიხვეჭა, ნაწარმოები კი XVIII საუკუნის მთავარ ლიტერატურულ სენსაციად იქცა. ამ რომანმა მთელი ევროპის ახალგაზრდობა შეძრა და ააფორიაქა.

ვერტერისა და ლოტეს ურთიერთობა გოეთეს ბიოგრაფიულ ფაქტებს უკავშირდება. თომას მანს ეკუთვნის რომანი „ლოტე ვაიმარში“, სადაც დიდი გერმანელი მწერლის ბიოგრაფია მხატვრულად გაშლილი და განზოგადებულია. აქ არის მოყვანილი გოეთეს ცხოვრების ის მონაკვეთიც, რომელიც ლოტეს ეძღვნება. თომას მანი წერს: „ვერტერში“ აღიბეჭდა გოეთეს დიდი ნიჭიერება, ამ ნიგნის უკიდურესმა ემოციურმა მგრძნობელობამ

აღფრთოვანების ქარიშხალი გამოიწვია, ყველა საზღვარი გადალახა და მთელი ქვეყნიერება გააბრუა“.

გოეთემ მთელი თაობის მრწამსი გამოხატა. მან უფროსი თაობის რაციონალიზმის და მორალური დიდაქტიკის წინააღმდეგ გაილაშქრა. ეს ნაწარმოები იმ ლიტერატურის ერთ-ერთი პირველი ცდა იყო, რომელსაც მოგვიანებით აღსარებითი უწოდეს.

ვერტერის თვითმკვლელობას გერმანელ და ფრანგ ჭაბუკებსა და ქალიშვილებს შორის მიმბაძველები გამოუჩნდნენ. კრიტიკოსები თავს დაესხნენ მწერალს, ისინი გამობდნენ ავადმყოფური მგრძნობელობის გაღვივებას და დამანგრეველ ზეგავლენას. ლაიფციგის თეოლოგიის ფაკულტეტმა გაავრცელა თავისი მონოდება, სადაც მოითხოვდა ნაწარმოების აკრძალვას იმ მოტივით, რომ თვითმკვლელობის პროპაგანდას ყოველი დრო და ეპოქა ეწინააღმდეგებოდა. დანიაში აიკრძალა ამ ნიგნის თარგმანი, რადგან სახელმწიფო რელიგია, ლუთერანული დოქტრინა უპირისპირდებოდა თვითმკვლელობას.

თავის მემუარებში კი გოეთე წერდა: „მე სინამდვილე პოეზიად ვაქციე, რამაც თავისუფლება და შვება მომანიჭა, ჩემი მეგობრები კი მიიჩნევდნენ და ალბათ

არასწორად ფიქრობდნენ, რომ პოეზია უნდა ვაქციოთ სინამდვილედ, ცხოვრებაში უნდა გავითამაშოთ ეს რომანი და ბოლოს თავი მოვიკლათ.“ უკანასკნელად, 1939 წელს „ვერტერი“ აკრძალა ესპანელმა დიქტატორმა ფრანსისკო ფრანკომ.

ყველას გვახსოვს სტენდალის შესანიშნავი რომანი „ნითელი და შავი“, რომელიც ქართულად გერონტი ქიქოძემ თარგმნა. არაერთხელ აღნიშნულია, რომ ეს თარგმანი ესთეტიკური ღირებულების მქონეა და ზედმინევიტ კარგად გადმოსცემს დედნის ჟღერადობას.

მდაბიო წარმოშობის ნიჭიერი ჭაბუკი ჟულიენ სორელი თავდავიწყებით ცდილობს სოციალური სტატუსის მოპოვებას. ნაპოლეონის დროს სამხედრო სამსახურის გზით შეიძლებოდა წარმატების მიღწევა. ბურბონების ეპოქაში კი კათოლიკური ეკლესია იქცა ახალ ასპარეზად. ჟულიენიც სწორედ ამ გზას დაადგა, თუმცა ეს გზა იოლი არ გახლდათ, ვინაიდან სემინარიაში მოსაწყობად ლათინურის და თეოლოგიის შესწავლა იყო საჭირო. ჟულიენსაც ცდა არ დაუკლია და ქალაქ ვარიერის მდიდარი მერის ბატონ დე რენალის ოჯახში მოეწყო გუვერნიორად.

ჟულიენი ქალაქის მერის მეუღლესთან სასიყვარულო ურთიერთობას ხლართავს. მას შემდეგ კი, რაც ანონიმური წერილის მეშვეობით ამ ფარულ კავშირს აეხდება ფარდა, ჭაბუკი ტოვებს ოჯახს და ბეზანსონის სემინარიაში განაგრძობს სწავლას. საეკლესიო გარემოცვა ფარისევლობის და უნიჭობის ბუდეა. ახალგაზრდა სემინარისტების სწრაფვას უფრო ეკონომიური საფუძველი აქვს, ვიდრე სულიერი და ინტელექტუალური.

სემინარიის შემდეგ ჟულიენ სორელი პარიზში განაგრძობს მოღვაწეობას. ის თავად მარკიზ დე ლა მოლის პირადი მდივანი ხდება. ცხადია, მხოლოდ ამას არ დასჯერდება და მარკიზის ქალიშვილთან, მათილდასთან გააჩაღებს რომანს. მათილდა დაფენძიმდება და მარკიზი იძულებულია დათანხმდეს მათ ქორწინებას.

ჟულიენს განაღებული აქვს ტიტულიც, ქონებაც და შემოსავალიც. მაგრამ სწორედ ამ დროს მარკიზი იღებს ქალბატონ დე რენალის მამხილებელ წერილს, სადაც ჟულიენის ისტორიაა მოთხრობილი. მარკიზი წყვეტს ქორწინებას. შურისძიების ჟინით შეპყრობილი ჟულიენი ეკლესიაში სასიკვდილოდ იმეტებს ქალბატონ დე რენალს – ესვრის მას.

ჟულიენს უმკაცრესი განაჩენი გამოუტანეს და მას გილიოტინაზე სიკვდილი ლოდება. „სიმართლე რომ ვთქვათ, – ფიქრობს ჟულიენი – ქრისტიანული ღმერთი დამთრგუნველია, მე თუ იმქვეყნად შევხვდები მას, ის მე დამთრგუნავს, გამანადგურებს.“

სტენდალს უთქვამს, ჩემი მკითხველების რიცხვი მცირე იქნება და აღიარება კი სიკვდილიდან ორმოცდაათი წლის შემდეგ თუ მელირსებაო. მისი წინასწარმეტყველება უტყუარი გამოდგა. მწერლის სიცოცხლეში რომანი „ნითელი და შავი“ ხოლოდ ერთხელ გამოიცა. ეს წიგნი აკრძალა კათოლიკურმა ეკლესიამ მისი ანტიკლერიკალური შინაარსის გამო.

ჩარლზ დიკენსის რომანში „ოლივერ ტვისტი“ არის ერთი პერსონაჟი – ფეჯინი – რომელიც არაერთხელ მოიხსენიება, როგორც „ებრაელი“. IX საუკუნის ინგლისურ ლიტერატურაში არსებობდა გარკვეული შაბლონი, რომელიც ებრაელებისადმი დამოკიდებულებაში მყოფნიდებოდა და მათ ხასიათს ქმნიდა. „ოლივერშიც“ მსგავსმა შაბლონმა იჩინა თავი. ფეჯინის ჟღალი თმა და წვერი ეშმაკის ადრეულ გამოსახულებებთან ასოცირდებოდა. ვინ არის ფეჯინი? ეს არის თაღლითი, რომელსაც კაუჭის მსგავსი ცხვირი აქვს, გრძელი სერთუკი აცვია და ფართოფარფლებიანი ქუდი ახურავს. 1830 წელს ლონდონში ებრაელებს ეკრძალებოდათ მაღაზიებს ფლობა, ადვოკატებად მუშაობა, საუნივერსიტეტო ხარისხის მიღება და პარლამენტარობა. მათი მოღვაწეობის სფერო უაღრესად ვიწრო იყო, ამიტომაც ინგლისელი ებრაელები, რო-

მელთა რიცხვი 20 ათასიდან 30 ათასამდე აღწევდა, ცხოვრების სარჩოს ძველი ტანსაცმლის გაყიდვით და მევახშეობით მოიპოვებდნენ. 1830 წელს მოეწყო ებრაელი შემსყიდველის აიკი სოლომონსონის სასამართლო. ეს ბრალდებული ფეჯინის მსგავსად შეისყიდოდა მოპარულ ძვირფასეულობას, ტანსაცმელს და ქსოვილებს. სასამართლო პროცესმა მნიშვნელოვანი როლი შეასრულა ფეჯინის სახის შექმნისას.

დროთა მანძილზე ინგლისში ებრაელთა მდგომარეობა შეიცვალა ან, უკეთ რომ ვთქვათ, გაუმჯობესდა. ამისდა კვლად დიკენსმაც შეცვალა თავისი პერსონაჟი, მაგრამ ფეჯინი მაინც ფეჯინად დარჩა. 1949 წელს ბრუკლინელმა ებრაელებმა პროტესტი გამოთქვეს საშუალო სკოლაში „ოლივერ ტვისტის“ სწავლების გამო. მათ აღძრეს სარჩელი განათლების სამმართველოს წინააღმდეგ. მათი პროტესტის მიზეზი დიკენსისეული პერსონაჟი ფეჯინი და შექსპირისეული შაილოკი გახლდათ. ბრუკლინელი ებრაელები ფიქრობდნენ, რომ ეს პერსონაჟები ნაციონალურ სიძულვილს აღვივებდნენ. სასამართლომ მათი სარჩელი გააუქმა, ვინაიდან ამ წიგნების აკრძალვისთვის სათანადო მტკიცებულება არ არსებობდა.

ცენზურა მიხაილ ლერმონტოვის „დემონსაც“ შეეხო. გენიალური რუსი პოეტი პირველივე პუბლიკაციიდან პოლიტიკურად არასაიმედოდ იქნა მიჩნეული. მისი ცნობილი ლექსი „პოეტის სიკვდილზე“ რევოლუციურ მონოდებად აღიქვეს მეფის რუსეთის დიდმოხელეებმა.

პოემა „დემონი“ ლერმონტოვის სიცოცხლეში არ დაბეჭდილა. პირველად ამ პოემის გამოქვეყნება სცადა ა. კრაევსკიმ თავის ლიტერატურულ ჟურნალში, მაგრამ ნაწარმოების ნაცვლად გამოქვეყნდა ამგვარი ინფორმაცია: „დემონი“ არ ქვეყნდება რედაქციისგან დამოუკიდებელი მიზეზების გამო“. მოგვიანებით კრაევსკის მცდელობას ცნობილი კრიტიკოსი ბელინსკიც შეუერთდა. ისინი ერთობ-

ლივად ცდილობდნენ ამ პოემის გამოქვეყნებას. ამ მცდელობამ შედეგი გამოიღო. ნაწყვეტები პოემიდან გამოქვეყნდა უსათაუროდ და მკითხველის გამობმარებაც გამოინვია. „დემონის“ პირველი სრული ვარიანტი გამოქვეყნდა 1856 წელს კარლსრუეში. ამას მოჰყვა კვლავ საზღვარგარეთული პუბლიკაციები ბადენსა და ბერლინში.

ალექსანდრ გრიბოედოვის პიესა „ვაი ჭკუისაგან“ გამოქვეყნებისთანავე სამთავრობო წრეებმა პოლიტიკურ სატირად მიიჩნიეს. ასეთმა ვერდიქტმა, რასაკვირველია, ცენზურაზეც მოახდინა გავლენა. ცენზორების შიში ძნელი ასახსნელი არ იყო: მოსკოვის გენერალ-გუბერნატორი თავადი გოლიცინი ამბობდა, გრიბოედოვმა მთელ მოსკოვზე დაწერა პასკვილიო. 1826 წელს პიესის ავტორი დეკაბრისტების საქმის გამო დააპატიმრეს. ამან კიდევ უფრო დაამძიმა ვითარება. დაპატიმრებული გრიბოედოვი უარყოფდა დეკაბრისტებთან თანამშრომლობას. მწერალი გამომძიებელს მიუთითებდა თავის ერთ-ერთ პერსონაჟზე. მართლაც პიესაში გამოყვანილი იყო ერთი საცოდავი და სასაცილო „შეთქმული“ პერსონაჟი, გვარად რეპეტილოვი. გრიბოედოვი ოთხთვიანი პატიმრობის შემდეგ გაათავისუფლეს, თუმცა ამით ამ ბრწყინვალე ნაწარმოების ხვედრი ოდნავადაც არ შემსუბუქებულა. საბოლოოდ კი გრიბოედოვმა ისე დაასრულა თავისი სიცოცხლე, რომ „ვაი ჭკუისაგან“ არც გამოქვეყნებული უნახავს და არც სცენაზე დადგმული. ესეც ბედის ირონიაა.

ჯორჯ ორუელის „1984“ ანტიტოტალიტარული რომანია. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ კომუნისტურმა იდეებმა დაიპყრო საბჭოთა კავშირი და აღმოსავლეთ ევროპა. გაჩნდა შიში იმისა, რომ ტოტალიტარული სისტემა აშშ-ის და სხვა კაპიტალისტური ქვეყნების მონაპოვარს ზიანს მიაყენებდა. ჯორჯ ორუელის რომანი, რომელიც პირველად 1949 წელს გამოქვეყნდა, სწორედ უკიდურესი

ტოტალიტარიზმის წინასწარი განჭვრეტა გახლდათ, ამიტომაც ეწოდა მას „1984“. უნდა ითქვას, რომ ორუელმა ტოტალიტარული სახელმწიფოს ნიშნები ზედმინევით ზუსტად წარმოაჩინა. ამგვარი რეალობა უკვე არსებობდა და ამ რეალობის გათვალისწინება მწერალს არ გასჭირვებია, თუმცა ამავე დროს ორუელმა ძლიერი წარმოსახვის მეშვეობით მომავალი განჭვრეტა და უკვე არსებული ნიშნების უკიდურესობამდე გამძაფრება შეძლო. პიროვნების სრული ნიველირება, მასაში გათქვეფვა, ძალადობა, ცრუ ინფორმაციის პროპაგანდა, საზოგადოების ჩაკეტილ სივრცეში მოქცევა, შიში და ძრწოლა ძლიერთა ამა ქვეყნისათა წინაშე – ყოველივე ეს კონკრეტული პერსონაჟების ხასიათების და სიუჟეტური განვითარების საშუალებით გადმოსცა.

ეს ნაწარმოები საბჭოთა კავშირში და სხვა ტოტალიტარულ ქვეყნებში იმთავითვე იკრძალებოდა. მოგვიანო პერიოდში „1984“ ამერიკის შეერთებულ შტატების საჯარო სკოლებში აიკრძალა, როგორც მოზარდებისთვის არასასურველი ლიტერატურა. დღესდღეობით ეს წიგნი XX საუკუნის მსოფლიო კლასიკად არის ქცეული.

XX საუკუნის აკრძალულ წიგნებზე როცა არის საუბარი, არ შეიძლება დავივინყოთ ბორის პასტერნაკის „დოქტორ ჟივაგო“. ეს მწერლის პირველი და უკანასკნელი რომანია, რომელმაც არამხოლოდ მსოფლიო სახელი მოუხვეჭა მას, არამედ ნობელის პრემიაც არგუნა. ბორის პასტერნაკი ლირიკოსი პოეტი იყო, წერდა მოთხრობებს და ესეებს, თარგმნიდა სხვადასხვა ევროპული ქვეყნების ლიტერატურას. „დოქტორ ჟივაგო“ შექმნა საზოგადოებისთვის მოულოდნელი არ ყოფილა, ვინაიდან ის მრავალი წლის მანძილზე მუშაობდა ამ რომან-ეპოპეაზე. ფაქტობრივად მან მთელი თავისი ცხოვრებისეული ცოდნა და გამოცდილება ჩადო ამ წიგნში. ექიმი ჟივაგო არის რომანის მთავარი გმირი და ნაწარმოები

მის ბედისწერაზე მოგვითხრობს. რომანი რუსეთის ისტორიის კატაკლიზმებით აღსავსე პერიოდს მოიცავს – XX საუკუნის დასაწყისი, 1917 წლის რევოლუცია, სამოქალაქო ომი, 1930-იანი წლების ტერორი. ეპილოგში ჟივაგოს სიკვდილის შემდეგ მოქმედება მეორე მსოფლიო ომის ფონზე ვითარდება. ეპილოგი შეჯამებაა წარსულისა და განჭვრეტა მომავლის.

სტალინის ეპოქის დამთავრებისთანავე საბჭოთა ცენზურა შესუსტდა. 1953 წელს პასტერნაკი განაგრძობს რომანის წერას. რეპრესიების წლებში მწერალი დუმდა, თარგმანებით გადიოდა ფონს. მან თარგმნა გოეთეს „ფაუსტი“, შექსპირის მთავარი პიესები, კლასიკის დრამატურგია, დასავლური ლირიკა. ეს თარგმანები უმაღლეს პროფესიულ დონეზეა შესრულებული.

ახლა უშუალოდ „დოქტორ ჟივაგო“ ისტორია. რომანი დამთავრებისთანავე ბორის პასტერნაკმა ე. წ. „გოსიზდატში“ („სახელგამი“) გაგზავნა. მოსკოვის ამ გამომცემლობისგან ავტორმა დადებითი პასუხი მიიღო, რაც იმას ნიშნავდა, რომ ნაწარმოები გარკვეული ხნის შემდეგ გამოიცემოდა. ამით გულდაჯერებულმა მწერალმა ვრცელი ასლი იტალიელ გამომცემელ ჯანჯაკომო ფელტრინელის გადაუგზავნა და აი, ამის შემდეგ მოხდა სრულიად მოულოდნელი რამ: „გოსიზდატმა“ აკრძალა წიგნის გამოცემა იმ მიზეზით, რომ ნაწარმოებში ბოლშევიკური რევოლუცია ნაჩვენები იყო, როგორც სასტიკი დანაშაული. ხელისუფლების სახელით გარკვეული წრის ჩინოვნიკებმა პასტერნაკისგან მოითხოვეს იტალიაში გაგზავნილი დედნის ასლის უკან დაბრუნება. ჯანჯაკომო ფელტრინელიმ დედანი უკან აღარ დააბრუნა. წიგნი გამოიცა იტალიაში ორ ტომად და აქედან დაიწყო ბორის პასტერნაკის სახელის აღზევებაც და მწერლის მორალურთან ერთად ფიზიკური განადგურებაც. ჯერ ნობელის პრემიაზე ათქმევინეს უარი, მერე მწერალთა კავშირიდან გარიცხეს, შემდეგ კი

ისეთი გარემოცვა შეუქმნეს, რომ ფაქტობრივად მომაკვდინებელი მარტოობა დაეუფლა. „დოქტორ ჯივაგო“ მხოლოდ „პერესტროიკის“ პერიოდში გამოქვეყნდა საბჭოთა კავშირში.

1940 წელს ჟურნალ „ლენინგრადის“ ერთ-ერთ ნომერში გამოქვეყნდა ანა ახმატოვას ლექსები. პოეტს მანამდე თხუთმეტი წლის განმავლობაში ერთი ლექსიც კი არ დაუბეჭდავს. სტალინის გამონათქვამიც კი გავრცელდა, რატომ აღარსად ჩანს ანა ახმატოვაო.

ჟურნალში გაკეთებულ პუბლიკაციას მალე პოეტის წიგნიც მოჰყვა. ახმატოვას, ლიდია ჩუკოვსკაიას სიტყვით, ძალზე აწუხებდა ის გარემოება, რომ წიგნში ვერ ჩართო პოემა „რეკვიემი“. ეს პოემა პოეტის სიცოცხლეში არ დაბეჭდილა, მხოლოდ „პერესტროიკის“ პერიოდში გამოქვეყნდა. პოემა ფაქტობრივად გოდებაა დაკარგული ქმრის და დაპატიმრებული ვაჟიშვილის გამო. ახმატოვას წიგნები ლენინგრადის მწერალთა ფარდულში განათავსეს. როგორც ამბობენ, სამასი ცალი მწერლებს დაურიგეს, გასაყიდად კი საერთოდ არ გამოუტანიათ.

ამ პერიოდში ჟდანოვმა ერთ-ერთი პარტიული მუშაკის მოხსენებითი ბარათი მიიღო, სადაც ასეთი ვითარება იყო აღწერილი: „ამ წიგნში რევოლუციურ და საბჭოთა თემაზე დაწერილი ლექსები არ იბოვება. ახმატოვას ლექსურ ნაგავს ორი წყარო წარმოშობს: ღმერთი და „თავისუფალი“ სიყვარული. „მხატვრულ“ სახეებს სამისოდ პოეტი საეკლესიო ლიტერატურაში ეძიებს. აუცილებელია გავრცელების პუნქტიდან ამ ლექსების ამოღება“.

ა. ჟდანოვი სასტიკ რისხვას აფრქვევდა: „როგორ იხილა ამ წიგნმა დღის შუქი? ვინ წამოწია წინა პლანზე? როგორია „მთავლიტის“ პოზიცია?“

ცენტრალური კომიტეტის დადგენილების თანახმად, „ახმატოვას წიგნის გამო“ მკაცრი საყვედური გამოც-

ხადა გამომცემლობას და „მთავლიტს“. ეს ლექსები მოხსენიებულია, როგორც „რელიგიურ-მისტიკური“. ჟდანოვისეული რეზოლუციის შემდეგ წიგნის ტირაჟი გაქრა.

ჯონ სტეინბეკის ცნობილი რომანი „მრისხანების მტევნები“ მუდმივად იკრძალებოდა, თავიდანვე ასეთი ბედი დაჰყვა. არადა, რაც უფრო მატულობდა აკრძალვის სიხშირე, მით უფრო მეტ სახელს იხვეჭდა წიგნი. ეს რომანი იმთავითვე ბესტსელერად იქცა. წიგნის დანვის ბრძანება რომ გაიცა ისტ-სენტ ლუისში, მაშინ 11340 ეგზემპლარი გაიყიდა. მცირე ხნის შემდეგ სარეკორდო რაოდენობა გასაღდა – 430 ათასი ცალი.

წიგნზე თავდასხმა მთელი ქვეყნის ტერიტორიაზე გრძელდებოდა. კანზასის შტატში ოცი საჯარო ბიბლიოთეკიდან ამოიღეს რომანი. მიზეზი ასე გამოითქმოდა: მკითხველის შეურაცხყოფა, უხამსობა, „ცხოვრების ტლანქი გამოსახვა“, ქალების აბუჩად აგდება, მათი ღირსების შელახვა. ნიუ-იორკის შტატში, ბუფალოში ბიბლიოთეკების ქსელის უფროსმა უარი განაცხადა ამ წიგნის შექენაზე ნანარმოების „ვულგარულობის“ გამო. ილინოისის შტატში, ისტ-სენ – ლუისში ბიბლიოთეკის საბჭოს წევრებმა ჯერ წიგნების დანვა გადაწყვიტეს, მერე კი, ვინაიდან ამ გადაწყვეტილებამ ხალხში ფორიაქი გამოიწვია, ეს ნანარმოები „უფროსებისთვის განკუთვნილი“ წიგნების თაროზე შემოედეს. ესეც ერთ-ერთი ნაცადი ხერხი იყო რომელიმე წიგნის განრიდებისა.

აკრძალული წიგნების განხილვა არა მგონია ერთ საჟურნალო წერილში მოთავსდეს. ყოველივე ამას უფრო ვრცელი პუბლიკაცია უნდა მიეძღვნას. სხვადასხვა დროს სხვადასხვა მიზეზით იკრძალებოდა წიგნები, მაგრამ ამ წიგნების მალაღმხატვრულობა ძლევდა დროისა და სივრცის ვიწრო ჯგუბირებს და მარადისობაში გადაჰქონდა თავისი სათქმელი...

თავადი ლოტრეამონი

მალდორორის სიმღერები

მთარგმნელისაგან:

„Le comte de Lautreamont“ – დედანში ასეა. მე ჯერჯერობით – „თავადი ლოტრეამონი“ – ქართული თარგმანის ამ ვარიანტზე ვარ შეჩერებული, თუმცა იმასაც ვფიქრობ, ცხადია, რომ უფრო სწორი „თავადი ლოტრეამონისა“ ან „ლოტრეამონის თავადი“ შეიძლება იყოს; ან, იქნებ, მთავარიც – „მთავარი ლოტრეამონისა“ ან „ლოტრეამონის მთავარი“... არ ვიცი, ვნახოთ. გაურკვეველია ამ სიტყვის – „ლოტრეამონი“ – მნიშვნელობაც, „ლატრეამონი“ – (და არა „ლოტრეამონი“) – სათაურია ეჟენ სიუს ერთი რომანისა და ნაწილი მკვლევრებისა ფიქრობს, რომ იქიდანაც შეიძლება იყოს ნასესხები ეს ფსევდონიმი, შეიძლება სიტყვის თამაშიც იყოს და ავტორის მშობლიური კუთხის, ურუგვაის, ნოსტალგია იკითხებოდეს ამ სახელში, ფიქრობენ სხვები (– „სხვა არის მონტი“ – ასე კითხულობენ ამ სიტყვას, ანუ მონტივედეო მაინც სულ სხვა არისო ვითომ) – და, ცხადია, არცთუ უსაფუძვლოდ, მაგრამ რუსულად, მაგალითად, – გრაფიო, გრაფი ლოტრეამონიო – ასეა თარგმნილი. გრაფია, მოგეხსენებათ, მონტი-კრისტოც – (ქართულადაც ასეა თარგმნილი) – და არ არის, მე ვფიქრობ, მთლად ხელალებით უგულვებელსაყოფი აქ არც ეს სიტყვა – „გრაფი“ – და არც ეს ერთი შეხედვით უცნაური დაკავშირება ამ ორი გრაფისა ერთიმეორესთან, მით უფრო, რომ „ლოტრ“ ფრანგულად სხვას, ანუ მეორეს ნიშნავს და მერე ამას აქაც – „მონ“ – ეს სიტყვა მოსდევს, რაც მთას ნიშნავს ფრანგულად (და ესპანურადაც – „მონტი“)

– ანუ შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ სხვა (მეორე) მთის თავადზე, ან გრაფზეა ლაპარაკი და ეს წიგნიც სწორედ იმ მეორე, ანუ სხვა თავადს – გინდა გრაფს – ეკუთვნის. მეშინია, მეტისმეტი არ მომივიდეს და ამჯერად ამიტომ აქ ამ მონტი-კრისტოს „ქრისტოს“ თაობაზე არას ვამბობ, მაგრამ აი „Maldoror“-ს – ამ სახელს – რაც შეეხება, სრულიად ნათელია, რომ პირველი ნაწილი ამ სიტყვისა „Mal“ სიავს, ანუ ბოროტებას ნიშნავს ფრანგულად (შეადარეთ ბოდლერის „Les fleurs du mal“, ანუ „ბოროტების ყვავილები“) და ამაზე ყველა თანხმდება, მაგრამ რატომ „დორორ“? გამოთქმულია ვარაუდი, თითქოს აქ შიში უნდა იგულისხმებოდეს, მაგრამ შიში „ორორ“ ინგლისურად არის და არა ფრანგულად, – ფრანგულად „ორერ“ არის შიში. მარჩიელობენ, ერთი სიტყვით, ასე მკვლევრები და მეც, ან უკვე ვითარცა მთარგმნელი ამ თხზულებისა, თავს უფლებას ვაძლევ ამიტომ, ის შემოგთავაზოთ, რასაც მე ვფიქრობ. ეს „დორორ“, ჩემი აზრით, შეიძლება სულაც ამ თავადი ლოტრეამონის ნამდვილ სახელსაც – ისიდორს – უკავშირდებოდეს: „ისის“ ნაცვლად „მალ“ + „დ-ორ“ და მერე ისევ ეს „დ-ორ“, მაგრამ უკვე გაორმაგებული, ანუ „დორორ“, – რატომ გაორმაგებული და შეიძლება სულაც იმიტომ, რომ „ორ“ ფრანგულად ოქროს ნიშნავს, „ორორ“ კი განთიადს, ანუ – უფრო გასაგები რომ იყოს – „ავრორას“...

უცნაური, ძალიან უცნაური წიგნია ეს „მალდორორის სიმღერები“, ახალგაზრდო-

ბიდანვე მიზიდავს და სახტად მტოვებს. რამდენჯერაც დავაპირე თარგმნა, იმდენჯერ გადავიფიქრე. არც იყო, კაცმა რომ თქვას, ჩემს ახალგაზრდობაში არავინ ამისი დამბეჭდავი ჩვენში და აი ახლა, აგერ, ამ ხანდაზმულობის ჟამს წამიცდა ბოლოს და ბოლოს მაინც ხელი. კიდევ უფრო უცნაურად აღიქმებოდა, ცხადია, ეს ნიგნი იმ დროს, როდესაც დაინერა. ტექსტში გაბნეული მრავალრიცხოვანი ლიტერატურული, ფილოსოფიური, მეცნიერული, ბიბლიური თუ ბიბლიოლოგიური რემინისცენციული ხასიათის ალუზიები თუ წიაღვლები (ზოგჯერ პირდაპირი ციტატებიც კი – სწორად თუ არასწორად უბრჭყალებოდ მოხმობილი) – საგონებელში აგდებს მკითხველს და საამისოდაც არის, ცხადია, ჩაფიქრებული. სათანადო კომენტარებს მოითხოვს, რა თქმა უნდა, ესე ყოველი, რასაც, ამ თხზულების თარგმანს რომ დავასრულებ, (თუ დავასრულებ, ანუ ასაკმა თუ ინება ჩემმა და დამასრულებინა) – და მერე ცალკე წიგნადაც თუ გამოვეცი, აუცილებლად დავურთავ შეძლებისდაგვარად ამომწურავს. ამჯერად კი მე აქ მხოლოდ ერთი – პირველი – სიმღერის თარგმანს გთავაზობთ ამ „მალდორორის სიმღერებისას“ – სულ ექვსია...

ისიდორ დიუკასი, ანუ იგივე ეს „თავადი ლოტრეამონი“ – (ამ „მალდორორის სიმღერებისა“ და კიდევ „პოეზიების“ ორი ნიგნის ავტორი) – მონტევიდეოში დაიბადა 1846 წელს და 1870 წელს 24 წლის ასაკში გარდაიცვალა პარიზში, სავარაუდოდ – (დანამდვილებით ვერც ამას ვერ ამბობენ) – ქლექით. მამამისი, ფრანსუა დიუკასი, საფრანგეთის გენერალური საკონსულოს ნდობით აღჭურვილი კანცლერი იყო მონტევიდეოში, დედა – ჟაკეტ დავაზაკი – გაურკვეველ ვითარებაში გარდაიცვალა 1847 წელს, სავარაუდოდ (ისევ და ისევ სავარაუდოდ), თავი მოიკლა. ბავშვობა ამ ისიდორმა ურუგვაიში გაატარა. მერე სწავლობდა საფრანგეთში, ჯერ ლიცეუმში და მერე პოლიტექნიკურ სკოლაში, პირველი ცდები „მალდორორის სიმღერების“ გამოქვეყნებისა – (იმხანად ჯერ მარტო პირველი სიმღერისა) უშედეგოდ დასრულდა, მერე ორმა გამომცემელმა ერთდროულად დაბეჭდა, მაგრამ არავითარი გამომხაურება ამას არ მოჰყოლია. იმოგზაურა ურუგვაიში და ბოლოს ისევ საფრანგეთს დაუბრუნდა. მის პარიზულ ბინაში იყო მარტო ნიგნები, ერთი საწოლი და ერთი პიანინო, მუშაობდა ღამით, დაწერილს ხმამაღლა კითხუ-

ლობდა პიანინოს თანხლებით, პიანინოს ტაქტს აყოლებდა თითოეულ ფრაზას და რომ იტყვიან, ასე აგიჟებდა მეზობლებს. დანამდვილებით სხვა ბევრი არაფერი არ არის ცნობილი მისი ამ ხანმოკლე პარიზული ცხოვრების თაობაზე; ჰო, კიდევ ყავას სვამდა თურმე უზომოდ და გამუდმებით. ამ ნიგნის („მალდორორის სიმღერების“, ექვსივე სიმღერისა ერთად) – პირველმა გამომცემელმა ნიგნის უკვე გამზადებული ტირაჟის გავრცელებაზე მოულოდნელად უარი თქვა. – „იმიტომ, რომ პროკურორის შეეშინდა“, – ასეთ ჩანაწერს დატოვებს ამ ამბის თაობაზე თავად ავტორი. მოგვიანებით ბელგიაში გამოიცა ეს ნიგნი, მაინც (ცადამაინც დიდი აღტაცებითა და კეთილგანწყობით არც იქ არ შეხვედრია არავინ და მალე დავინწყებასაც მიეცა, მაგრამ გამობდა ხანი და ჩვენი „ცისფერყანწელების“ თაობის ფრანგი სიურრეალისტი პოეტები ერთ მშვენიერ დღეს ძველ ფოლიანტებში ქექვისას შემთხვევით სადღაც გადაწყდნენ იმ პირველ გამომცემას, დაინტერესდნენ, შეისწავლეს, აიტაცეს და ეს „თავადი ლოტრეამონი“ (გნებავთ, „ლოტრეამონის თავადი“) თავიანთ უშუალო წინამორბედად და მასწავლებლად აღიარეს...

თავიანთ წინამორბედად აღიარებდნენ თავად ლოტრეამონს დადაისტებიც. დადაისტები ფუტურისტებს ემიჯნებოდნენ, რადგან ფუტურისტებმა „იმპრესიონიზმს“ (ცეტრიდანული მოძრაობა აიძულეს და ისლა მოახერხეს, რომ ფოტოგრაფიულად აღებეჭდათ ეს სწრაფვა“; ემიჯნებოდნენ კუბიზმსაც, რაც მათი აზრით „რემბრანტისაკენ გადადგმული კიდევ ერთი ნაბიჯი“ იყო და მეტი არაფერი; ფიქრობდნენ, რომ „ყველაზე დიდი მონაპოვარი შეიძლება სწორედ არაფრის კეთება იყოს“ და ზოგმა მათგანმა მოგვიანებით სწორედ ამ „სიურრეალიზმში“ გადაინაცვლა და მას შეუერთდა. ჩვენში ეს არ მომხდარა, ჩვენ „სიურრეალისტები“ – ამ სახელით „წოდებულნი“ – არა გვყოლია, ჩვენში მერე, მოგესხენებათ, სულ სხვა დრო დადგა და, შეიძლება ითქვას, რომ თავად იმ დრომ გადაინაცვლა სიურრეალიზმში, მაგრამ აი „დადა“ უკვე იყო ჩვენშიც და „დაიყვანა“ კიდევ ერთი დაყვება. „პოეტის ყეფა“ სათაურია დადაისტური ლექსების იმ ერთადერთი კრებულისა, რომელიც იმ ხანად გამოიცა ჩვენში და რომლის გარეკანზეც ავტორის სწორედ კუბისტური პორტრეტია გამოსახული. ეგ არის, ხანმოკლე, ძალიან ხანმოკლე გა-

მოდგა გასული საუკუნის ოციანი წლების ეს ჩვენი ან უკვე მრავალგზის ქებული და განქიქებული „მოდერნიზმი“ ეგრეთ წოდებული. ხანმოკლე და ამასთანავე, არსებითად, ეროვნული – ზედმეტად ეროვნულიც კი. ბოდლერის „ბოროტების ყვაილებს“ ბესიკის „ბალში რგავდნენ“, მოგეხსენებათ, „ცისფერყანწელები“, – და არამარტო ისინი – ეროვნულები იყვნენ, არსებითად, ვთქვათ, იგივე ფიტურისტებიც, რომელთაც, რალა თქმა უნდა, რომ მხარი ჰქონდათ ნაქცევი აქაც – მომავალი წინ ეგულებოდათ და წარსული უკან. სამშობლო, ვითარცა ხატი, ცოტა არ იყოს, ბუნდოვანს ხდიდა თვალსაწიერს და მთელი ქვეყანა, ანუ სახატე აღარ აღიქმებოდა ამიტომ

მთლად ისე სათანადოდ. არადა, დატოვა მაინც ამ მრავალმხრივმა ძალისხმევამ თავისი კვალი ჩვენს მწერლობაში და არამარტო გალაკტიონისა და „ცისფერყანწელების“ შემოქმედებაში, და არამარტო ამ კონკრეტული თაობის ჩვენი პოეტებისა და მწერლების შემოქმედებაში, სხვათა „მათ უკან მომავალთა“ შემოქმედებაშიც დატოვა. კვლევა უნდა და იკვლევინ ამას ჩვენში, არის მეტ-ნაკლებად საინტერესო ნაშრომებიც ყოველივე ამის თაობაზე, – ძველიც და ახალიც. მე არა ვარ მკვლევარი და ამჯერად აქ მეტის თქმის უფლებას ვერ მივცემ ჩემს თავს, ისიც არ ვიცი, უნდა მეთქვა თუ არა ასე სახელდახელოდ ის, რაც ეს-ეს არის მოგახსენეთ...

პირველი სიმღერა

•
 ეამებოდა ზეცას, მეყსეულად გათამამებული და მყისვე ამდენადვე გაბოროტებული მკითხველი შეუმცდარად რომ გაიკვლევდეს გზას ამ შავბნელი სტრიქონების კორიანტელში – ამ, ჯერაც ფეხდაუდგამ, გაუვალ ქაობებსა და კლდოვანი ორნოხების ციცაბოებში – რადგან, მკაცრ ლოგიკას თუ არ მისდია და თავისივე უნდობლობის თანანადები ჭკუა არ იხმარა, ისე განიმსჭვალეა ამ წიგნიდან აალებული სასიკვდილო ათინათების მიმოქროლით, როგორც შაქარი იფლინდება წყლით. ყველას არ წაეკითხება ეს წიგნი, უხიფათოდ მხოლოდ ზოგიერთებმა შეიძლება დაიგემოვნონ ეს მწარე ნაყოფი. ამიტომ – სულით მორცხვები ვინცა ხართ – გიჯობთ, ამთავითვე უკან დაიხიოთ, ვიდრე ამ გაუკვალავ ნიადაგზე დაადგამდეთ ფეხს, გიჯობთ, უკან გადადგათ ნაბიჯი – უკან და არა წინ! – ისევე როგორც ვაჟიშვილი არიდებს თვალს ალტაცებულ მზერას თავისი დედისას, რომელიც მას აღემატება; ან კიდევ – როგორც თვალსაწიერს დადევნებული შეცივნილი წეროების გუნდი უკუიქცევა ზამთარში გულგახეთქილი და თავგზააბნეული, რადგან ვერ გაუგია, საიდან ამოვარდა

ასე უცებ ეს წარღვნის წინამორბედი ქარი. მენინავე წერო, რომელიც ყველაზე უფრო ხნიერია მათ შორის და ამიტომ წინ მიუძღვის გუნდს, თავს ძალას ატანს ამ დროს, როგორც ყველა ჭკუათმყოფელი პიროვნება იქმოდა, და, შესაბამისად, ნისკარტსაც ანკლაპუნებს მალიმალ უკმაყოფილების ნიშნად (არც მე არ ვიქნებოდი კმაყოფილი მის ადგილზე!), – მისი ბებერი კისერი კი – ბუმბულგაცილილი და წეროების სამი თაობის თანამედროვე – სულ უფრო და უფრო იხაგრება ამ დროს იმ საფრთხის მოლოდინში, რასაც სულ უფრო და უფრო მზარდი ღრუბელი უქადის. მრავალგზის გაიხედ-გამოიხედავს გარეირგვლივში, გამოცდილი თვალთ დაზვერავს სივრცის ოთხივე მხარეს და პირველი (რადგან მას ეგების, კუდით უჩვენოს გზა სხვა წეროებს, რომელთაც ჭკუით აღემატება) სწორედ ის მისცემს ცას სტვირს, დაიყვირებს, საერთო მტერი რომ უკუაგდოს და რალაცა გეომეტრიულ ფიგურას შემოხაზავს ჰაერში. ეს შეიძლება სამკუთხედიც იყოს, მაგრამ მესამე კუთხე არ გამოუჩნდება ამ უცნაური მძლევარი ფრინველის კამარას. ასე იქნება თუ ისე – ერთი კუთხიდან მიუდგება თუ მეორიდან – კაი გამოცდილი

კაპიტანივით მიიკვლევს ეს მენინავე ნე-როც გზას თავისი ნავსაყუდელისაკენ იმ თავისი ფრთების სავსავით, ბელურისას რომ არაფრით არ აღემატება თითქოს. არ არის სულელი, სულ სხვა გზას ირჩევს – ფილოსოფიურსა და სწორს...

•
რაო, მკითხველო? ხომ არ გინდა, რომ ახლავე, ამთავითვე სიძულვილზე ჩამოგიგდო სიტყვა ამ თხზულებაში? მერედა, ვინ გითხრა, რომ არა, ვინ გითხრა, რომ სულ მალე სიამით არ აჭყლობინდები, როდესაც ამ აურაცხელ ბინიერებაში ამოყოფ თავს, ვინ გითხრა, რომ შენ გემოზე არ შეისრუტავ ამ ბინიერებას შენივე მზვობრობით გაფართოებული ხმელი ნესტოებით და ვეშაპივით დინჯად და ბატონკაცურად არ შეუშვერ მუცელს ამ საამურად მოჟამულ ჰაერს, ვერ შეიგრძნობ მნიშვნელობას იმისას, რასაც იქმ, ვერ ჩასწვდები მნიშვნელოვნებას შენივე ყოვლად კანონზომიერი მადისას, – დინჯად, დინჯად და ბატონკაცურად ნითლად მორიალისას? გარწმუნებ, დიდ სიამეს მოჰგვრის ესე ყოველი ორივე ბინძურ ხვრელს შენი დაღრეჯილი სიფათისას. ო, ურჩხულო, ვინძლო ის მაინც მოახერხო როგორმე, რომ სამი ათასჯერ ზედიზედ შეისუნთქო მარადისობის ეს წყეული სუნთქვა! შენი ნესტოები გამოუთქმელი კმაყოფილებისაგან ისე უთავბოლოდ განირთხმებიან ამ უძრავ აღტყინებაში, რომ უკეთესს ველარაფერს ველარც ინატრებ. ისე გაიტრუნებიან, როგორც სუნნი და სურნელნი, რადგან მოყირჭდებათ იმათაც ეს ბედნიერება ისევე, როგორც ანგელოზებს ყირჭდებათ თავიანთი ბედნიერება ცათა შინა.

•
ორიოდე სიტყვით უნდა ითქვას ისიც თუ რა კეთილი იყო მალდორორი თავიდან, ვიდრე ბედნიერი ცხოვრება ჰქონდა (და აი, ითქვა კიდევ უკვე ეს ორიოდე სიტყვა) – მერელა შეამჩნია ანაზდად,

რომ ბოროტებისათვის იყო გაჩენილი – ბედია ეს, გარდაუვალობაა გასაშტერებელი! მალავდა, რაც გაეწყობოდა, თავის ხასიათს წლების მანძილზე, მაგრამ, იმის გამო, რომ არ იყო მისთვის ბუნებრივი ეს სიკეთე, დღენიადაგ სისხლი უვარდებოდა თავში და ბოლოს და ბოლოს მიხვდა, რომ აღარ შეეძლო უკვე ამგვარი ყოფის გაძლება, გადაწყვიტა ერთხელ და სამუდამოდ და დაადგა ბოროტების გზას, თხემით ტერფამდე განიმსჭვალა ამ ტკბილი და ტკბილზე უტკბილესი ატმოსფეროთი! ვინ იფიქრებდა?! პატარა ბავშვს რომ მიეფერებოდა, – ნითელლოყებას – უნდოდა სამართლებლით აეთალა მისთვის ის ლოყები. ასეც იქმოდა ხშირად, სამართალი რომ არ აღდგომოდა წინ ყოველ ფეხის ნაბიჯზე მისგანვე გამომდინარე საზღაურთა გრძელი კუდით. არ იყო მატყუარა, აღიარებდა სიმართლეს და ამბობდა თავისივე პირით, რომ სასტიკი ვარო. გესმით კაცთაგანწო – ის ახლაც ბედავს ამის აღიარებას აგერ ამ კალმით, რომელიც ახლა უკანკალებს ხელში. ნებასაც აღემატება მისას და ნებისყოფასაც მისივე ძალა... წყევლაა ეს! ქვა ლამობს, თავი დააღწიოს თავისივე სიმძიმის კანონს. შეუძლებელია ეს, შეუძლებელია, რომ ბოროტება სიკეთეს შეერწყას, აი ამისი თქმა მინდოდა...

•
ზოგი იმიტომ წერს, რომ ტაში დაუკრან იმ კეთილი თვისებების გამო, რასაც ადამიანური წარმოსახვა მიაწერს გულს და როგორადაც თავად მოაქვს თავი. მე არა, მე ჩემი ნიჭი იმ აღფრთოვანებას მინდა ვამსახურო, რასაც სისასტიკე ინვევს. განათუ არ შეიძლება, რომ სისასტიკე განგების იდუმალი ნებით იყოს მართული? განათუ არ შეიძლება, რომ გენიოსი იყო, თუ სასტიკი ხარ? შეიძლება და მე ამას ჩემი სიტყვით დავამტკიცებ, თქვენ ისლა დგრჩენიათ, რომ ყური დამიგდოთ, – თუ ინებებთ, რალა თქმა უნდა, რომ დამიგდოთ ყური... უკაცრავად, მომეჩვენა,

რომ თმა დამიდგა ყალყზე, მაგრამ ეგეც არაფერი, ხელი გადავისვი და ჩემი თმა უმაღლე ისევ იმ პირვანდელ მდგომარეობას დაუბრუნდა. ის, ვინც მღერის, სულაც არ ფიქრობს, რომ უცნობია მისი სიმღერა, პირიქით – თავი მოაქვს იმით, რომ იმაზე, რაზეც მისი ამპარტავანი და ბოროტი გმირი ფიქრობს, ყველა ადამიანს უფიქრია...

●
 რაც თავი მახსოვს, სულ იმას ვუყურობ, თუ როგორ აღენჩებენ მხარმოკლულ ადამიანები – ყველანი, თვინიერ ყოველგვარი გამონაკლისისა – თავიანთივე მსგავსთ, როგორ ხრწნიან სულელებს ყველანაირი საშუალებით და როგორ მოაქვთ მერე ამითი თავი. განდიდებას ეძახიან ამას. მეც მიცდია ამგვარი სიცილი, მაგრამ ამისი მიბაძვა შეუძლებელი იყო... ავიღე მერე ერთი ბასრი ჯაყვა და ხორცი დავისერე იმ ადგილებში, სადაც ტუჩები ერთიმეორეს უერთდებიან. ერთი წამი იყო, კინალამ დავიჯერე, რომ მივალნიე მიზანს, მაგრამ სარკეში დავინახე მერე ჩემი პირი, ჩემივე ნებისყოფის ძალით რომ იყო მოკვდინებული... საშინელი სანახავი გახლდათ, სისხლი ღვარად მოედინებოდა ორივე ჭრილობიდან და ხელს მიშლიდა იმის დანახვაში, რასაც სხვები სიცილს ეძახდნენ. ვადარებდი ერთხანს, მაგრამ ჩემი სიცილი აშკარად არ ჰგავდა იმ სხვებისას, ანუ მე არ ვიცინოდი. დავინახე თუ როგორი უშნო თავები ებათ ადამიანებს და რა მედიდურად გადაატარებდნენ ხოლმე მზერას შავ-ბნელ ფოსოებში ღრმად ჩამჯდარი თვალებით ბედიტად წილხვდომილ ყველა გაჭირვებას, ფოლადივით ნაწრთობ სიხისტეს ყველას: ვეშაპთა სისასტიკეს, ყმანვილთა უტიფრობას, დამნაშავეთა უაზრო რისხვას, პირმოთნეთა ღალატს... ყველაზე უფრო საოცარი მაქციები სწორედ ესენი იყვნენ – მღვდლებივით ძალმოსილნი, გარემოცვათაგან ყველაზე უფრო მოხერხებულად დამალულნი. დაე, მორალისტებმა მოუნახონ გული და ყვე-

ლას თავისი საზღაური დაატეხონ თავს ცათა სიმალიდან! ისინი მე ყველა ერთადა მყავს ნანახი: ხან, როგორც უკვე გაფუჭებული ბავშვები, ზეცას უღერებდნენ მუშტებს – ეტყობა, ჯოჯოხეთის რომელიმე მოციქულისაგან იყვნენ გულმოცემულნი – ერთდროულად სინდისის ქენჯნითა და სიძულვილით იყო აღსავსე იმათი მზერა, სიჩუმეში გატრუნულნი ვერ ბედავდნენ ამაზე უფრო უხამსსა და ყოვლისმომცველ ფიქრს, რადგან ასე და ამდენად იყვნენ ჯერხნობით მოცულნი უსამართლობითა და შიშით, ასე და ამდენად აცრუებდნენ ჯერხნობით ყოვლად მონყალე ღმერთის თანალმობას... ხანაც ყოველწამიერად, ბავშვობიდან მოყოლებული და ვიდრე ღრმა სიბერემდე, ისე წყევლიდნენ და კრულავდნენ ყველას და ყველაფერს, რაც სუნთქავს, რომ საერთო აზრს ვერა და ვერ გამოიტანდი. წყევლიდნენ და კრულავდნენ ყველასა და ყველაფერს – თავიანთ თავსაც, განგებასაც... აბახებდნენ ქალებსა და ბავშვებს, აუპატიურებდნენ სხეულის უკლებლივ ყველა ნაწილს, რაიც სინმინდისათვის იყო ზეგარდმო დანიშნული. ჰოდა, ადიდა ზღვა, შთანთქა, თავის უძირო წიაღში ჩაიტანა ყოველივე, ამოვარდა გრიგალი, იძრა მინა, დაამხო სახლები, ნაირ-ნაირმა სენმა დარია ხელი მლოცველ ოჯახებს, მაგრამ ადამიანები ამას არას დაგიდევენ. იშვიათად, მაგრამ მინახავს ესეც – ზოგი წითლდებოდა და ფითრდებოდა იმის გამო, რაც ჩაიდინა. წარღვებო – გრიგალთა დებო – როგორ დავიჯერო, რომ ლამაზები ხართ? პირმოთნე ზღვაო – ხატო ჩემი გულისა, – მინავ – წიაღო გამოუცნობო, – სფეროთა ბინადარნო, სამყაროო მთელო, ღმერთო, რომელმან შეჰქმენ ესე ყოველი ასე ბრწყინვალედ, შენ გეუბნები, შენ – ერთი ადამიანი მაინც მაჩვენე, კეთილი რომ იყოს! მაგრამ თან ძალაც გამოიორკეცე ამ დროს შენივე მადლით, თორემ სული გამძვრება უმალ ამ ურჩხულის შემხედვარეს... სიკვდილით ხომ ისედაც ვკვდებით, არა?

•
 ორ კვირას უნდა ზარდო ფრჩხილები... ო, რა ტკბილია, ლოგინიდან რომ წამოაგდებ მერე მოულოდნელად პატარა ბიჭს, რომელსაც დედის რძე არ შეშრობია ჯერ პირზე, შუბლზე რომ გადაუსვამ თითქოს ხელს, ფართოდ გახელილი თვალებით რომ დააშტერდები და უცებ, მოულოდნელად რომ ჩაარჭობ ამ ბრჭყალებს თოთო გულ-მკერდში ისე, რომ არ მოკვდეს... რადგან, თუ მოკვდა, მერე აღარ იქნება ისეთი საბრალო. მერე ლოკავ მის ჭრილობებს და სისხლს სწოვ... ამ დროს, რომელიც მარადისობასავით უნდა გაინელოს, ბავშვი ტირის. არაფერი არ შეედრება იმ სისხლის გემოს, ამ ჭრილობებიდან რომ გადმოედინება – თბილს ჯერ კიდევ – თვინიერ მისივე მარილივით მწუთხე ცრემლისა. ადამიანო, არასოდეს არ გიგემია შენივე სისხლი? არც შემთხვევით, ვთქვათ, ხელი რომ გაგიჭრია, მაშინ? ხომ გემრიელია, არა? იმიტომ, რომ გემო არა აქვს. ესეც არ იყოს, განათუ არ გახსოვს, კაემანი რომ შემოგწოლია გულზე, თავი ბალიშში რომ ჩაგირგავს და პირისახეს შენივე თვალთაგან გადმომდინარე ის სითხე გისველებდა, რომელიც შენივე მუჭებში იყრიდა თავს? განათუ არ მიგიტანია უნებლიეთ ის ცრემლიანი მუჭი პირთან იმ ბავშვივით, კბილები რომ უკანკანებს აკანკალებულს და ალმაცერად გაცქერის თავის მეტოქეს? ხომ გემრიელია, არა? იმიტომ, რომ ძმრის გემო აქვს. იტყვი – ვისაც ყველაზე უფრო უყვარს, იმის ცრემლებსო – მაგრამ სასახლეში ბავშვის ცრემლია ყოველთვის ყველაზე უფრო გემრიელი. ლალატი არ ძალუძს ამ ცრემლს, რადგან ჯერ არ უწყის, რა არის ბოროტება, ლალატი – ადრე თუ გვიან – იმ ქალს ხელენიფება მხოლოდ, ვისაც უყვარს... სხვათა ანალოგიებს ვეყრდნობი, ამას რომ ვამბობ, თორემ მე, პირადად, არც მეგობრობისა არა მცოდნია რა და არც სიყვარულისა არასოდეს – არც იქნებოდა, ალბათ ეს მისაღები ჩემთვის, და თუ იქნებოდა,

კაცთაგან მაინც არა. მოკლედ, შენივე სისხლი დ შენივე ცრემლი თუ არ გეზიზღება ადამიანს, რა გიშლის ხელს, მოზარდის სისხლსა და ცრემლს რომ არ დაენაფო დანდობილად? აუხვიე თვალები იმ დროს, როცა მის ხორცს სერავ, მერე კი, როცა ამ არაამქვეყნიურ ყვირილს გაიგონებ და დაიგემოვნებ – უთანასწორო ბრძოლაში დაჭრილი და მტრის ზურგში მოქცეული მეომრის ყვირილის მსგავსს – გაიქეცი უცებ იქიდან, თითქოს მენყერს გაურბოდე და შემოირბინე მერე ისევ მეზობელი ოთახიდან მის საშველად. გაუხსენი ხელები, მოაცილე შეშინებული თვალებიდან სახვევი და ისე დაენაფე კიდევ ერთხელ მის სისხლსა და ცრემლს. ჰოი, რა დამაჯერებელი იქნება შენი მონანიება! სინათლის სხივი, რომელიც არასოდეს არ გვტოვებს და ამავე დროს ასე იშვიათად იჩენს თავს, თვალისმომჭრელად გაბრწყინდება უცებ, მაგრამ უკვე გვიანი იქნება. ჰოი, როგორ მდულარებს გული, იმ უცოდველი ადამიანის ნუგეშინის ცემის საშუალება რომ მიეცემა, ვისაც რალაცა დაუშავა: – „ყრმაო უცოდველო, რად იტანჯები ასე სასტიკად, ვინ ჩაიდინა ეს საშინელება, სახელიც კი რომ არ ვიცო, რა დავარქვა? ჰოი, შე საწყალო, როგორ იტანჯები! დედაშენს რომ სცოდნოდა ეს, ხომ აღარ დაიტირებდა ასე გულმდულარედ თავის მიცვალებულს, ის დამნაშავე რომ აღმერთებს, რომელიც მე აღარა ვარ უკვე, ვაგლახ! რაღაა, აბა, კეთილი და ბოროტი? ნუთუ მართლა ერთი და იგივეა ის, რის წინაშეც ასე გააფთრებით ვალიარებთ ჩვენს უსუსურობას და ის, რისი მეშვეობითაც უსასრულობას გვინდა ვეზიაროთ, რადაც უნდა დაგვიჯდეს? ერთი და იგივეა თუ სხვადასხვა? დიახ, დიახ – ერთი და იგივეა უმალ... ეს რომ არა, აბა სხვას რას შეიძლება მიქადდეს მე განკითვის დღე? შემინდე, ყრმაო, სწორედ ის არის ახლა შენ წინაშე, ვინც დაგილენა ეგ ძვლები დ ვინც ეგ ხორცნი დაგინანევრა, შენი სხეულის სხვადასხვა ნაწილებს რომ დასთრევს ახ-

ლა უკან. ჩემი სნეული გონების ბოდვაა ეს თუ იდუმალი ინსტინქტი შენი, რაიც არ არის დამოკიდებული ჩემს გონიერებაზე – არ არის დამოკიდებული იმაზე, რამაც მე ამ ბოროტი ქმედებისაკენ მიბიძგა – არწივის გონიერებისა არ იყოს, მოულოდნელად რომ დააცხრება ხოლმე თავს თავის მსხვერპლს... არადა, მეც ხომ ისევე ვიტანჯები, როგორც ჩემი მსხვერპლი? შემინდე, ყრმაო, როცა იქნება, ჩვენ დავტოვებთ ამ ცხოვრებას და ვისურვებდი, ერთიმეორეს შერწყმულთ გვენახა ერთმანეთი მარადისობაში – ერთარსებად ქმნილთ, ტუჩი ტუჩზე მიერთებულთ. ასეც რომ მოხდეს, ჩემი სასჯელი არ იქნება მაინც სრული – მაშინ უკვე შენ მომდგები მე და დამისერავ ხორცთ შეუსვენებლად – კბილებითაც და ფრჩხილებითაც, ერთითაც და მეორითაც. მე სურნელოვანი სათამაშოებით მოვიკაზმავ სხეულს, ამ მსხვერპლშენიერვით რომ გამოვისყიდო ჩემი დანაშაული და ისევ ორივენი ერთად დავიტანჯებით – შენ იმითი, რომ ხორცებს დამისერავ, მე კი იმითი, რომ დაგასერინებ ხორცებს – ტუჩი ტუჩზე გვექნება მინებებული. ჰოი ქერათმიანო თვალუფუფუნა ყრმაო, განათუ მართლა იქმ შენ იმას, რასაც ახლა მე გირჩევ? შენ არა, მე მინდა, რომ შენ ეს ჩაიღინო და ამგვარად დაამშვიდო ჩემი სინდისი“... ასე თუ ილაპარაკებ, შეძლებ, ერთდროულად ბოროტებაც ჩაიღინო და თავიც შეაყვარო იმას, ვის მიმართაც ამ ბოროტებას სჩადიხარ. ბედნიერებაა ეს – ის ბედნიერებაა, რისი მიღწევაც არის შესაძლებელი. მოგვიანებით ბიჭი შეიძლება საავადმყოფოშიც დაანვინო, რადგან უნარშეზღუდულს თავის რჩენა არ შეეძლება. – კეთილიაო – იტყვიან მერე შენზე და შიშველ ფეხებს დაფნის გვირგვინითაც შეგიმოსვენ. არა, მე არ მინდა, შენი სახელი დავწერო აქ, ამ ფურცელზე, რომელიც ბოროტების უწმიდესობას ეძღვნება, – ვიცი, რომ შენს მონყლებას საზღვარი არ აქვს, მაგრამ მე ჯერ კიდევ ვარსებობ მაინც!

●
სიძვასთან ვარ შეკრული, ოჯახებში რომ უწესრიგობა ვთესო... მაგონდება ის ღამე, ამ სახიფათო კავშირს რომ უძლოდა წინ: საფლავი დავინახე ანაზღად, ჩემს წინაშე რომ აღმართულიყო და უმაღვე სინათლის მფრქვეველი ერთი სახლივით დიდი ჭიის ხმაც შემომესმა: – „მე გაგინათებ და ნაიკითხე, რაც აქ წერია, ჩემი მოგონილი არ არის ეს უზენაესი წესრიგი“. სისხლისფერმა სინათლემ მოიცვა უცებ თვალსანიერი, კბილები ამიკანკანა და ხელები ჩამომამშვებინა, რომელიღაც ჩამონგრეულ კედელს დავეყრდენი, რომ არ ნავქცეულიყავი და ისე ამოვიკითხე მერე იქ ეს: „აქ განისვენებს ყრმა, რომელიც ფილტვების სისუსტით მოკვდა – თქვენ იცით, რატომაც. ნუ ილოცებთ მისთვის“. კაცთაგან ბარე ორი ვერ მოვიკრიბე მაშინ. ამ დროს ერთი ღამაში შიშველი ქალი მოვიდა და წამონვა ჩემს ფერხითი. მე უხალისოდ ვეუბნები – „შეგიძლია, წამოდგე ფეხზე!“ – ხელს ვუნვდი – იმ ხელს, რომლითაც ძმათა მკვლელობა სწვდება ხოლმე ყელში თავის დას. სინათლის მფრქვეველი ჭია მეუბნება – „აიღე ქვა და მოკალი!“ მე ვეკითხები – „რატომ?“ ის კი – „ფრთხილად იყავი, უსუსტესო, რამეთუ უძლიერესი ვარ მე! სიძვა ჰქვია ამას.“ თვალეზე ცრემლი მომადგა, გულში რისხვა ჩამიდგა და ვიგრძინი თუ როგორ მომიცვა უცებ რაღაც უცნაურმა ძალამ. დავწვდი ერთ ლოდს, რის ვაი-ვაგლახით ავზიდე მკერდამდე, მერე მხარზე გავიდე, ავიტანე მთის მწვერვალზე და იქიდან დავამხე თავზე ის ლოდი იმ სინათლის მფრქვეველ ჭიას. ჭია მიწაში ჩაიმარხა კაცის სიმაღლეზე, ლოდი კი ექვსი ეკლესიის სიმაღლეზე აქანდა მალლა. მერე ტბაში ჩავარდა და უზარმაზარი ორმო გაჩნდა იქ, რომელიც მსუილ-მსუილით ამოავსო უმაღვე ნაპირებიდან მოვარდნილმა წყალმა. სიმშვიდემ დაისადგურა ტბის ზედაპირზე, სისხლიანი სინათლე აღარ ანათებდა იქაურობას. –

„ვაგლახ! ვაგლახ!“ – შემომძახა ლამაზ-მანმა. – „ეს რა ჩაიდინე?!“ მე ვუთხარი, – „მე შენ მირჩევინხარ იმას, რამეთუ მებრალებიან უბედურები, რა შენი ბრალია, თუ მარადიულმა სამართალმა შეგქმნა ასეთი?“ იმან კი ასე მომიგო: „ადამიანები გამამართლებენ მე ერთ მშვენიერ დღეს. ახლა კი გამიშვი, ვინძლო ზღვის ფსკერზე დავმალო ჩემი უსაშველო ნაღველი. მე მარტო შენ და ზღვის უფსკრულში მორიალე ურჩხულებს არ გეზიზღებით. კეთილი ხარ შენ, გემშვიდობები იმას, ვინც შემეყვარე“. მერე მეც ამას ვეუბნები: „მშვიდობით, მშვიდობით, მე შენ სულ მუდამ მეყვარები... დღეის ამას იქით მე უარს ვამბობ სათნოებაზე“. ჰოდა, ამიტომაც ვამბობ – ო, ხალხნო, ზამთარში ქარის ზუზუნს რომ გაიგონებთ ზღვათა სანაპიროთა ზედა, დიდ-დიდ ქალაქთა ზედა – რომელნიც, კაი ხანია უკვე, მე მგლოვობენ – პოლარულ გამყინვარებათა ზედა... თქვით ასე: „ღმერთმა კი არა, სიძვის გააფთრებულმა სუნთქვამ გადაგვიარა, მონტივედეოელის კვნესასთან შერწყმულმა-თქო“. მე გეუბნებით ამას, ყრმანო, მე! აღივსენით სათნოებით და დაიჩოქეთ, ადამიანები რწყილებზე მეტნი იმიტომ არიან ამქვეყნად, რომ ლოცვები აღავლინონ ცად!

●
ზღვათა სანაპიროებზე, სოფლებში, უკაცრიელ მიდამოებში, ყველას მიგიქცევიათ უეჭველად ყურადღება თუ როგორ ასხვაფერებს ყველაფერს ლამით ყვითელი და ბუნდოვანი მთვარის შუქი: ხეთა ჩრდილები ხან მალღიმალ, ხანაც ნელ-ნელა მიმოდინან აქეთ-იქით, მოკლდებიან, გრძელდებიან, მიწაზე განირთხმებიან... ერთ დროს, ოდეს ჩემივე ახალგაზრდობით ვიყავი ფრთაშესხმული, ძალიან უცნაურად მეჩვენებოდა ეს ამბავი და საოცნებოდ განმანწყობდა, მაგრამ მივეჩვიე მერე და მერე. ქარი თავის მწარე ჰანგებს აკვნესებს იმ ხეთა ფოთლებში, მიკოტი ისე ეხმიანება ბედის ამ

სამდურავს, რომ თმა დაგიდგება ადამიანს ყალყზე ამის გამგონეს. აი ამ დროს აინყვეტენ ხოლმე ჯაჭვებს ძაღლები, უგზო-უკვლოდ გამორბიან სოფლებიდან, აქეთ-იქით აწყდებიან და მერე უცებ... ჩერდებიან, გაფაციცებით იყურებიან აქეთ-იქით გაცეცხლებულნი, გულის სიღრმემდე შეძრულნი. სპილოები სიკვდილის წინ სიცარიელეში მიმოატარებენ ირგვლივ უკანასკნელ მზერას, უსასოოდ წამოწევენ ერთი წამოწევა ხორთუმს და ყურებს ჩამოყრიან ხოლმე. სპილოებიც კი ჩამოყრიან ხოლმე ყურებს... ძაღლები არა. ძაღლები თავს მალლა წევენ ამ დროს, კისრის ძარღვები ებერებათ და ერთიმეორის მიყოლებით იწყებენ ყეფას... ხან მშიერი ბავშვის ტირილს წააგავს ეს ყეფა, ხან სხვენში შეყუჟული კატისას, ხან მშობიარე ქალისას, ხან მომაკვდავისას, შავი ჭირისაგან რომ ხდება სული საავადმყოფოში, ხანაც ქალწული ქალის გულში ჩამწვდომ ღვთაებრივ სიმღერას... უყეფენ ჩრდილოეთის ვარსკვლავებს, სამხრეთის ვარსკვლავებს, აღმოსავლეთის ვარსკვლავებს... უყეფენ მთვარეს, მთებს, ღამეულ სიჩუმეს, მიკოტიებს – წყვილადში რომ ჩაუქროლებენ ხოლმე ფრენით ისე, რომ ლამის პირისახეზე ეხებიან ფრთებით, ბაყაყები და თავები რომ მიაქვთ ნისკარტით თავიანთი პატარებისათვის; უყეფენ კურდღელს, წამის უსწრაფესად რომ უჩინარდება მათ თვალწინ; უყეფენ ქურდს, თავქუდმოგლეჯილი რომ გარბის იმ სახლიდან, სადაც რაღაცა მოიპარა; მცურავს, ბუჩქებში რომ გაისრიალებს ანაზდად და ბენვებს რომ აუშლით ხოლმე მთელს ტანზე; უყეფენ თავიანთივე ყეფას, თვითონვე ეშინიათ ამ ყეფის; უყეფენ მყვართ, რომელთაც უმაღვე პირისაკენ გააქანებენ ხოლმე (აბა, რა ეგონათ, ჭაობი რომ მიატოვებს?); უყეფენ ხეებს – ვერ გაუგიათ, რა საიდუმლოს ინახავენ ხეთა ფოთლები – და დაკვირვებით აშტერდებიან თავიანთი ჭკვიანი თვალებით; უყეფენ ობობას ქსელებს, სადაც ისინი მიიკვლევენ გზას

თავიანთი საცეცებით, სამშვიდობოს რომ გააღწიონ; უყეფენ ყვავ-ყორნებს, ვერაფერი რომ ვერ მოინადირეს იმ დღეს და ხელმოცარულნი და დაღლილნი ბრუნდებიან შინ; უყეფენ განაპირა კლდეებს და შუქურას, უხილავი გემის ანძიდან რომ მოჩანს; უყეფენ ტალღების ხმაურს, უყეფენ დიდრონ თევზებს, შავ-შავი ზურგები რომ უელავთ წყლიდან და უმაღლ წყალშივე რომ უჩინარდებიან; უყეფენ ადამიანებს, დამმონებელთ ძაღლების ჯიშისას... მერე ისევ სოფლებისაკენ გარბიან, ორმოებს გადაევლებიან თავზე თავიანთი დასისხლიანებული თათებით, არ ეპუებიან არც გზებს, არც ბილიკებს, არც ბალახს, არც შუაზე გადამსკდარი კლდის ნატეხებს, გეგონებათ, ცოფმა დარია ხელი და წყალს ეძებენ სადმე, აუტანელი წყურვილი რომ მოიკლანო. ვაი დაგვიანებული მგზავრის ბრალი ამ დროს! დაეცემიან თავს, გაგლეჯენ, შესანსლავენ ეს სასაფლაოების მემუდამენი! პირიდან სისხლი სდით ამ დროს ღვარად, რადგან ამგვარი ტრაპეზით იშვიათად ანებივრებენ კბილებს. ვერც ერთი მხეცი ვერ მიეკარება ახლოს მათს ამ ხორციან ულუფას, ყველა კისრისტეხით გაურბის განზე შიშისაგან აკანკალებული. რამდენიმე საათის მერე კი – გასავათებულნი და ქანცგანყვეტილნი ამდენი უთავბოლო სირბილით, მიმკვდარებულნი და ენაგადმოგდებულნი – უკვე ერთიმეორისკენ ინევენ ისე, რომ არ უწყიან არაფერი იმისი, რასაც სჩადიან, გლეჯენ ერთმანეთს ნაკუნებად წარმოუდგენელი სისწრაფით. სისასტიკეში არ არის აქ საქმე. დედაჩემმა მითხრა ერთხელ ჩამქრალი მზერით: – „ლოგინში სოფლის ძაღლების ყეფა თუ შემოგესმა ანაზდად, საბანი წაიფარე თავზე, წაუგდე ყური და სასაცილოდ ნუ აიგდებ ამ ამბავს, მარადისობის დაუოკებელი წყურვილია ეს, ის კაემანია, რომელიც შენიც არის, ჩემიც არის და ყველასია საერთოდ, ყველა იმ უნდილი და უსუსური არსებისა, რაც კი და ვინც კი დავიარებით ამქვეყნად, ეს სანახაო-

ბა შენ სულიერად აღგამაღლებს და ამიტომ ნებას გრთავ, უყურო კიდეც ამახანდახან შენი ფანჯრიდან“. იმ დროიდან მოყოლებული წმინდად ვინახავ ჩემი მკვდარი დედის ამ ანდერძს – ძაღლებისა არ იყოს, მეც მიველტვი მარადისობას... ვერ ვიკმაყოფილებ ვერც მე მარადისობის წყურვილს. მე დედაკაცისა და მამაკაცის ნაშიერი ვარ, როგორც მითხრეს, და მიკვირს – რალაცა უფრო მეტი მეგონა ჩემი თავი. სხვაფრივ, აბა, რას დავეძებ, საიდან მოვდივარ, ჩემთვის რომ ეკითხათ, ვამჯობინებდი, რომ ვეშაპის ნაშიერი ვყოფილიყავი, ვისი შიმშილიც წარღვნების მეგობარია, ან ვეფხისა, ვისი სისასტიკეც საყოველთაოდ ცნობილია. არ ვიქნებოდი, ალბათ, ასეთი ბოროტი. შორს დაიჭირე ჩემგან თავი ყოველმან ჩემმან შემყურემან – ჩემს სუნთქვას შხამი მოჰყვება. არავინაა ჯერეთ მნახველი ჩემი შუბლის მწვანე ნაოჭებისა; არც ჩემი პირისახის სისხლიანი ძვლებისა, დიდრონი თევზების ფრთა-ხერხემალს რომ წააგავს, იმ კლდეების წვეტიან ქიმებს რომ წააგავს, ზღვათა სანაპიროებს რომ გადმოსცქერიან მალლიდან და სადაც მე ხშირად მიხეტილია იმ დროს, როცა ჩემი თმა ჯერ კიდეც სხვა ფერისა იყო. ადამიანთა საცხოვრისებს თვალდაყვლეპილი რომ ვუტრიალებ ღამის წყვდიადში, წარღვნის ქარები რომ მიპუნავენ თმას გზაზე დაგდებულ ქვასავით მარტოს, პირისახეზე ხავერდის პატარა ნაჭერს ვიფარებ იმ მჭვარტლივით შავს, ბუხრის საკვამურს რომ ავსებს; რად მინდა ჩემმა თვალებმაც დაინახოს ის ძღვევამოსილი სიძულვილით აღსავსე დამცინავი მზერა, რასაც უზენაესი მიაპყრობს ხოლმე სიმახინჯეს? ყოველ დილით, როცა სხვათათვის მზე ამოდის და სიხარულსა და სიმხურვალეს მიმოაფენს გარეირგვლივს, როცა არც ერთი კუნთი არ იძვრის ჩემს პირისახეზე და ჩემს საყვარელ გამოქვაბულში შეყუყუული მივმტერებივარ ამ წყვდიადით მოცულ სივრცეს, ჩემივე სასონარკვეთით ვთვრები, როგორც ღვი-

ნით, და ჩემი ყოვლისშემძლე ხელებით-ვე ვკლავ ჩემს მიერვე დაქუცმაცებულ გულს. არადა, ვგრძნობ ამ დროს, რომ კიდევ უფრო მეტი გახელებაც ხელმეწიფება! არადა, ვგრძნობ იმასაც, რომ მე არა ვარ ერთადერთი, ვინც ასე იტანჯება! ვგრძნობ, რომ ვსუნთქავ. საყელოს ვისწორებ იმ სიკვდილმისჯილივით, თავის ხვედრზე რომ ფიქრობს და თან უნებლიეთ კუნთებს ათამაშებს. საყელოს ნელ-ნელა ვისწორებ – ხან მარჯვნიდან მარცხნივ გადავკეცავ, ხან მარცხნიდან მარჯვნივ და ასე... საათობით. უცებ არ ვკვდები. დროდადრო, როცა ჩემი საყელო ერთი მიმართულებით აღარ იკეცება და ვეღარც მეორე მიმართულებით ვეღარ ვკეცავ, ჩემს თვალსაწიერს ვუსწორებ მზერას, იშვიათ ღრეჭოებს ვამტერდები მცენარეული საფარით დაფარული შემოსასვლელისას და ვერაფერს ვერ ვხედავ თვინიერ ჩემს თვალწინ მორიალე სოფლების აცეკვებული ხეებისა და ჩიტებისა იმ მიღმიერ სივრცეს რომ სერავენ იქ. მე ეს სისხლს მიჩქროლებს და გონებას მიფორიაქებს... ვინ მირტყამს თავში ამ რკინის კეტს, როგორც გრდემლს ჩაქუჩს?

ახლა მინდა, ხმამაღლა და გამოთქმით წაგიკითხოთ ის, რასაც, ცოტაც და, თქვენი ყურით გაიგონებთ. ყურად იღეთ ყოველივე, რასაც ეს სტროფი შეიცავს და გულში ჩაიმარხეთ ის შთაბეჭდილება, რასაც უეჭველად მოახდენს ის თქვენს გახუნებულ და შენუხებულ წარმოსახვაზე. არ იფიქროთ, რომ სიკვდილის პირასა ვარ, არა ვარ ჯერ ჩონჩხი და არც სიბერე არ მანერია ჯერ კიდევ შუბლზე. ასე, რომ ამოიგდეთ თავიდან ჩემი შედარება მომაკვდავ გედთან და ურჩხულის გარდა სხვას ნურას ნუ დაინახავთ ჩემი სახით, რის დანახვასაც – მე ბედნიერი ვარ იმით, რომ თქვენ ვერ შეძლებთ და რაც ამ ურჩხულის სულზე გაცილებით უფრო ნაკლებად საშინელია. არადა, არა ვარ მე

დამნაშავე... კმარა ამაზე ლაპარაკი! არც ისე დიდი ხნის წინათ ვნახე მე ხელახლა ზღვა, იმ გემის შიგთავსიც დავათვალიერე, საიდანაც ზღვას გადავყურებდი, გუშინდელივით მახსოვს ყველაფერი. ასე, რომ შეინარჩუნეთ თქვენც სიმშვიდე, თუ შეძლებთ, ისევე, როგორ მე ვინარჩუნებ, როცა ყოველივე ამის თქვენთვის შემოთავაზებას ვაპირებ და ნუ განითლდებით იმაზე ფიქრით, თუ „რა არის მაინც ადამიანი!“ ჰოი, რვაფეხავ, ჰოი, ხედვავ თავისი თავის! შენ, ვისი სულიც განყოფილია ჩემი სულისაგან; შენ, დედამინის ბინადართაგან ულამაზესო; შენ, ბარე ოთხი ასეული ძუძუმწოვრის მკვებავ მბრძანებელი; შენ, ვინც ასე ღირსეულად ითავსებ შენში, ვით ბუნებრივ ჭურჭელში, ურთიერთობის სათნობისა და ღვთაებრივი მადლის სრულ თანხმობასა და ურღვევ კავშირს; რატომ არა ხარ ჩემთან, შენი ტყვიის მუცელი ჩემს ალუმინის მკერდს რატომ არ ენებება, რატომ არ ვზივართ ახლა ერთად კლდის ნაპრალთან და ერთად არ შევცქერით იმ სანახაობას, რისი ცქერაც მე ეგზომ მიზიდავს?

ჰოი, ბებერო ოკეანე, ბროლის ტალღებიანო! ო, როგორ ჰგავხარ შენ ნაცემი იუნგას დალილავებულ ზურგს! შენ ხომ დედამინის ზურგსაც ერთ უზარმაზარ დალილავებულ ლაქად აჩინხარ... მომწონს ეს შედარება! შენი უსაშველოდ ნაღვლიანი სუნთქვა შენივე სულს დაჩნეულ უნაზეს ჩურჩულს წააგავს ერთი შეხედვით, თითქოს მეტრფეთა შენთა იგონებდე ანგარიშმიუცემლად, მძიმე დასაბამს იგონებდე თითქოს ადამიანის სიცოცხლისას, წარუშლელ კვალს რომ ტოვებს მის სულში და არასოდეს არ ტოვებს. სალამი შენდა, ბებერო ოკეანე!

ჰოი, ბებერო ოკეანე! შენი ჰარმონიულად სფერული სხეული – გომეტრიულად უნაკლო – მე ადამიანთა ვინროს თვალებს მაგონებს, ისეთივე ვინროს,

როგორც ღორებსა აქვთ – ან ღამეულ ფრინველებს, უკეთ რომ გაიკვილონ გზა წყვილიაღმი. არადა, ადამიანს სულ ღამაში ჰგონია თავისი თავი, რაც ეს თავი ახსოვს. მე რომ მკითხოთ, თავმოყვარეობის გამო ჰგონია ასე, თორემ სინამდვილეში სულაც არ არის ღამაში და თავადვე ეპარება ეჭვი იმაში, რომ ღამაშია. ასე რომ არ იყოს, აბა, რატომ შეხედავდა თავისივე მსგავსთ ასეთი ზიზლით? სალამი შენდა, ბებერო ოკეანე!

ჰოი, ბებერო ოკეანე! შენ თავად ხარ თავადი, თავისთავადობა ხარ ხორცშესხმული, შენ მარტო შენივე თავს ჰგავხარ მარად და მარად, სხვას არაფერს! შენ არასოდეს არ იცვლები ძირფესვიანად, შენი ტალღები ალაგ-ალაგ თუ ბობოქრობს, ალაგ-ალაგ სრულ სიმშვიდეში სუფევს. შენ არ ჰგავხარ ადამიანებს, რომელნიც ერთიმეორეს დაძგერებული ძაღლების დანახვაზე ყოველთვის ჩერდებიან ქუჩაში, მაგრამ არასოდეს არ ჩერდებიან, როდესაც ადამიანს მიასვენებენ – არ ჰგავხარ ადამიანს, რომელსაც დილით რომ კარგ გუნებაზეა, საღამოს ცხვირ-პირი ჩამოსტირის, დღეს რომ იცინის და ხვალ ტირის... სალამი შენდა, ბებერო ოკეანე!

ჰოი, ბებერო ოკეანე, ვინ იცის, კიდევ რას არ მაღავ შენ შენს წიაღში ისეთს, ადამიანს რომ გამოადგებოდა? ვეშაპი აკი მთართვი უკვე... არა, შენ არ ახარბებ ბუნებისმეტყველ მეცნიერებს შენს ყოველ საიდუმლოს, თავმდაბალი ხარ, არ ჰგავხარ ადამიანს, სულ უბრალო წვრილმანებიტაც კი რომ მოაქვს მინცივ თავი. სალამი შენდა ბებერო ოკეანე!

ჰოი, ბებერო ოკეანე! ვინ იცის, რა გინდა რა გვარი ჯიშის თევზებს არ ასაზრდოებ შენ შენს წიაღში – ძმობას არც ისინი არ ეფიცებიან ერთიმეორეს, ხასიათითაც და აგებულებითაც ისე განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, რომ ანომალია იქნებოდა, ასე რომ ყოფილიყო, მაგრამ ადამიანიც ასეა და ადამიანს არა აქვს

ასეთივე საპატიო მიზეზი საამისოდ. 30 მილიონმა ადამიანმა რომ მოიყაროს თავი ერთი ციციკნა მინის ნაკვეთზე, ყველა უმაღლეს იმას ცდილობს, რომ თვითონ გაიდგას ფესვი ამ მინაზე და ყველა იმას ფიქრობს, რომ იძულებულია, არავითარ შემთხვევაში არ ჩაერიოს თავისი მეზობლის საქმეში. ადამიანთა დიდი და უნივერსალური ოჯახი ისეთი უტოპიაა, რომ არავითარ ლოგიკას არ ექვემდებარება. დიდი თუ პატარა ყველა თავის გამოქვაბულშია გამოკეტილი და იშვიათად, რომ იქიდან თავისივე მსგავსს გამოხედოს, რომელიც თავის მხრივ აგრეთვე თავის გამოქვაბულშია გამოკეტილი. ვინა თქვა, რომელმა ჭკუათმყოფელმა თქვა ეს, რომ თითქოს შესაძლებელია კაცთა მოდგმის ერთობა და ერთსულოვნება? უმაღურობა სჭვივის შენი ნაყოფიერი ძუძუების შემყურე ადამიანის მზერაშიც, რადგან უმაღლეს იმ უთვალავ მშობელზე იწყებს ფიქრს, შემოქმედის წინაშე რომ იჩინენ უმაღურობას და ღვთის ანაბარა სტოვებენ თავინთი საცოდავი შესაქმის ნაყოფთ. სალამი შენდა, ბებერო ოკეანე!

მწარეა შენი წყლები, ბებერო ოკეანე! იმ ღვარძლის გემო აქვს, კრიტიკოსები რომ აპკურებენ დიად ხელოვნებას, მეცნიერებას... ყველაფერს, საერთოდ. გენიოსს თუ მოჰკრეს სადმე თვალი, უმაღლესე – შეურაცხადიაო – იტყვიან, – აღნაგ სხეულზე იტყვიან – კუზიანიაო. ცხადია, რა თქმა უნდა, რომ ადამიანი ძალიან განიცდის იმას, რომ არ არის სრულქმნილი. არადა, მეტწილად თავის თავს უნდა უმაღლოდეს ამას – აი სწორედ ამ კრიტიკას უნდა უმაღლოდეს... სალამი შენდა, ბებერო ოკეანე!

ბებერო ოკეანე! რა ხერხს არ მიმართავს ადამიანი და როგორ არ უწყობს ხელს მეცნიერებას, მაგრამ ვერა და ვერ სწვდება შენი წიაღის თავბრუდამხვევ სიღრმეებს. თევზები? თევზები კი, თევზები სწვდებიან, ადამიანები – ვერა. მე სულ ამას ვეკითხები ჩემს თავს – ოკეანის სიღრმეთა წვდომაა უფრო იოლი

თუ შეცნობა ადამიანის გულისა? ვინ იცის, რამდენჯერ მიფიქრია ამაზე გემბანზე მდგარს, გემი როცა ჩემს ქვემოთ წყალს მიაპობდა და მთვარის ანარეკლი ანძებს შორის დახტოდა ბურთივით ჩემს თვალწინ, რამდენჯერ დამვიწყებია ყველაფერი ისე, რომ მარტო ეს კითხვა მიტრიალებდა თავში – რომელი უფრო ღრმაა და შეუცნობელი მაინც, ოკეანე თუ ადამიანის გული? ჩემი ოცდაათწლიანი ცხოვრებისეული გამოცდილება თუ საკამრისია საიმისოდ, რომ პირუთვნელი აზრი ვიქონიო ამ საკითხზე, უნდა მოგახსენოთ, რომ რაოდენ ღრმაც უნდა იყოს ოკეანის წიაღი, ადამიანის გული მაინც გაცილებით უფრო ღრმაა და მიუდგომელი. ბევრი მართალი ადამიანი მინახავს მეც, სამოცი წლისა რომ მომკვდარა და სიკვდილის წინ უთქვამს – სიკეთის მეტი არა დამითესია რა ამ ქვეყანაზეო. ქველმოქმედებას გულისხმობდნენ, რა თქმა უნდა, – დიდი ეშმაკობა არ უნდა ამასო, – ამბობდნენ, ყველას შეუძლია ეს მოიმოქმედოსო. არადა, ვის შეუძლია თქვას, ორი ადამიანი – ჯერ კიდევ გუშინ ერთიმეორეს რომ აღმერთებდა – რად მიიწვეს დღეს ერთი ალთას და მეორე ბალთას, ერთი აღმოსავლეთით და მეორე დასავლეთით – ასეთი ზიზღით, შურისძიების ასეთი დაუოკებელი წყურვილით, ასეთი სიყვარულითა და ასეთი სინდისის ქენჯნით სულ ერთი და ერთადერთი გადაბრუნებული სიტყვის გამო თავისივე ამაყ სიმართლეში გამომხვეული? სასწაულია ეს, სასწაული, რაც ყოველ ფეხის ნაბიჯზე მეორდება და სულაც არ არის ამის გამო ნაკლებად სასწაულებრივი. გაუგებარია, რატომ იგემოვნებს ადამიანი არამცთუ მხოლოდ ზოგადად თავისივე მსგავსთა თავლაფის დასხმას, არამედ თავისი უახლოესი ადამიანისასაც კი, ვისთან ერთადაც თავადაც ლაფი ესხმება მერე თავს? კიდევ ერთი მაგალითი და დავამთავროთ ამჯერად ეს ერთი წყება ლაპარაკი ამაზე. პირმოთნეა ადამიანი, „ჰოს“ ამბობს და „არას“ გულისხმობს.

ამიტომაც არის მერე, ასე რომ ენდობიან ადამიანები ერთიმეორეს და თავი ისე მოაქვთ, რომ სულაც არ არიან ვითომ ეგოისტები. ფსიქოლოგიას ძალიან დიდი პროგრესი ელოდება ჯერ კიდევ წინ, ძალიან ბევრი რამ აქვს ჯერ კიდევ აღმოსაჩენი... სალამი შენდა, ბებერო იკეანე!

ბებერო ოკეანე! შენ ისეთი ძლიერი ხარ, რომ ადამიანებმა საკუთარ ტყავზე ინვნიეს შენი ძალა, რა არ სცადეს შენს დასამორჩილებლად, მაგრამ ვერა და ვერ დაგიმორჩილეს, რალაცას ისეთს გადააწყდნენ, რაც იმათ შესაძლებლობებს ამკარად აღემატებოდა. ოკეანე დაარქვეს მერე სახელად იმ რალაცას. ისე ეშინიათ შენი, რომ შენივე პატივისცემას შთააგონებთ ეს შიში. შენ კი ამ დროს შენს ნებაზე ატრიალებ ჰაერში იმათ უზარმაზარ მანქანებს – რა გინდა რა გვარს. ხან ცაში აისვრი ტანმოვარჯიშესავით, ხანაც შენივე წიაღში აყურყუმალე, ნებისმიერ აკრობატს რომ შეშურდებოდა, ისე. უხარიათ, თუ გადაგიჩინენ და ერთხელ და სამუდამოდ არ ჩაითრიე შენს მდულარე წყლებში უგზოდ და ურკინიგზოდ ისე, რომ თვალის კი ველარ მოჰკრან ველარსოდეს თუ საით მიაქანებ და რა ყოფაში არიან იქ თევზები, საითაც შენ ამათ მიაქანებ, – რაც მთავარია, რა ყოფაში არიან თავად ამ დროს. – მე ოკეანეზე უფრო ჭკვიანი ვარო, – ამბობს კაცი; შეიძლება, შეიძლება ასეც იყოს, შეიძლება კი არადა, კაი გვარიანი სიმართლეც არის ეს, მაგრამ ოკეანე მაინც გაცილებით უფრო მეტ ეჭვს აღუძრავს ადამიანს, ვიდრე ადამიანი ოკეანეს – არ სჭირდება ამას ბევრი ფიცი და მტკიცე. აი ამ ყოვლისმნახველ პატრიარქს, ამ ჩვენი ცაში გამოკიდული პლანეტის პირველ ჟამთა თანამედროვეს სიბრაღულის ღიმილს ჰგვრის ეს ჩვენი საერთაშორისო საზღვაო ომები. შეიკრიბება სადმე კაცობრიობის ხელით ქმნილი ასიოდე ლევიტელი, ატყდება მერე ზარბაზნების ბათქაბუთქი, დაჭრილების კვნესა და ეს ყველაფერი მარტო იმიტომ, რომ მარადისობის კიდევ სულ რამდენი-

მე წამი მოკლან ადამინებმა. მთავრდება ბოლოს ეს წარმოდგენა და ოკეანე შთანთქავს ყველაფერს. მისი ხახა ყველაფერს იტევს და ვერ გაიგებ, სად რას მიაქანებს. ამ უაზრო კომედიას ბოლოს ის აგვირგვინებს, რომ რომელიმე მძლევარი თოლია გაკვირვებული გადმოიხედავს ციდან და წამოიძახებს: – „აბა, ეს რასა ჰგავს! ეს-ეს არის, აქ რალაცა შავი წერტილები მიმოდოდნენ, თვალის დახამხამება ვერ მოვასწარი, რომ სადღაც გაქრნენ უცებ უკვალოდ!“ სალამი შენდა, ბებერო ოკეანე!

ჰოი, ბებერო ოკეანე – დიდო ბერბიჭავ კარგუნახავო – შენ როდესაც შენივე უნდელი სიმარტოვის ათინათებს შეავლებ ხოლმე თვალს, მიწყევ შენივე იმ სრულქმნილების შესაბამისი სიამაყით გეცვება გული, მე რომ ასე გულწრფელად ვასხამ ახლა ხოტბას. უდრტვინელობაა ის უზენაესი ნიჭი, რაიც შენ მოგმადლა შემოქმედმა. ტკბილია შენი სუნთქვა – თანაბარი, უშფოთველი და უძლეველი, გამოუცნობი და მიუწვდომელი. დაულავად უნანავებ შენ შენი ტალღებით შენივე სასიქადულო სამფლობელოს ყოველკუთხე-კუნჭულს, ერთიმეორეს ეხუტებიან მიწყევ მიჯრით შენი ტალღები, ერთი რომ დაინევს დაბლა, უმაღვე მეორე აღიმართება მის ადგილზე, ქაფდება და დნება იმის დასტურად, რომ ამ ქაფივით ეფემერულია ყოველივე ამ სამყაროში (ადამიანებიც ხორცშესხმული ტალღები არიან, ისინიც ასე რიგრიგობით კვდებიან და დნებიან, მაგრამ ადამიანები უხმაუროდ კვდებიან ტალღებისაგან განსხვავებით). მძლევარი ფრინველი დანდობილად დაეშვება ხოლმე შენს ტალღაზე, ისვენებს და იმეორებს იმ გზას, რასაც ტალღა გადის ამ დროს, ვიდრე კვლავ ძალას მოიკემდეს და ფრენითვე გააგრძელებდეს მერე ისევ თავის საჭაერო მომლოცველობას ცათა შინა. ვისურვებდი, რომ შენი სიდიადის სულ მცირე ანარეკლი მაინც დამენახა ადამიანში. მეტისმეტს მოვითხოვ, ვიცი და ვიცი, რომ ჩემი ეს

გულწრფელი სურვილი შენ კიდევე უფრო განგადიდებს. უსასრულობის ხატია შენი ზნეობრივი სიდიადე, ფილოსოფოსის ფიქრით დიდია, ქალის სიყვარულივით დიდია, დიდია, როგორც ჩიტის ღვთაებრივი სილამაზე, როგორც ოცნება პოეტისა... შენ ღამეზე უფრო მშვენიერი ხარ! მითხარი, ოკეანე, გინდა, დავძმობილდე? ალელდი, ალელდი ოკეანე, კიდევე უფრო ალელდი, რომ ღვთის რისხვას შეგადარო! გამოაჩინე შენი თეთრი ბრჭყალები და დაისერე შენივე გული... აი ასე! ჰოი, საშინელო, ბინძურო ოკეანე! მე ვარ ერთადერთი, ვისაც შენი ესმის, ვისაც შენსავით დაცემა ხელენიფება და ვინც შენივე ფერხითი განირთხმება ამიტომ ნასხვისარია ადამიანის სიდიადე და მე არაფერს არ მავალდებულებს: შენ კი, შენ მავალდებულებ. შენ როცა გიყურებ და რომ ვხედავ თუ როგორ ამყად მოაბიჯებ და როგორი ლივლივით დაგყვება უკან მთელი შენი ამაღა, როგორ გიმშვენებს თავს ქაფის გვირგვინი, როგორ აჯახებ ერთიმეორეს და ერთმანეთში რევ შენს ტალღებს, როგორი აღსავსე ხარ საკუთარი თავის ღირსების შეგნებით, როგორ აშინებს ადამიანს შენი სინდისის ქენჯნის ზმუილი მაშინაც კი, როცა ნაპირიდან შემოგცქერის და შენგან არავითარი საფრთხე არ ემუქრება, მე ვრწმუნდები, რომ არა მაქვს არანაირი გამორჩეული უფლება, რომ შენ გედრებოდე. აი ამიტომ – შენი ასეთი აღმატებულობის გამო – მე მზადა ვარ, შენ მოგიძღვნა მთელი ჩემი სიყვარული (არავინ არ უწყის, თუ რა შეიძლება დაიტიოს იმ სიყვარულმა, რასაც მე სილამაზისადმი ლტოლვა აღმიძრავს) – შენვე რომ არ მაიძულებდე, გულამოსკვნილმა ვიფიქრო იმაზე, ვინც ჩემი მსგავსია და ვინც ასე სასაცილოდ განსხვავდება შენგან. ასეთი სასაცილო სხვაობა სხვა, ალბათ, არც არსებობს. ჰოდა, აი ამიტომ არ შემეძლია, რომ მიყვარდე. მეზიზღები. მამ, რატომღა ვბრუნდები ისევ და ისევ შენთან? რად მინდა, რომ შემეხო და მო-

მეფერო გახურებულ შუბლზე? არ ვიცი, რა არის შენი დანიშნულება და იმიტომ. მინდა, ვიცოდე ყველაფერი, რაც შენ გეხება. მითხარი ბარემ, რომ ჯურღმულთა თავადის საცხოვრისი ხარ. მითხარი... მითხარი, ოკეანე (მარტო მე მითხარი, გული რომ არ გაუსკდეს იმას, ვისაც ოცნებების მეტი სხვა არც არაფერი არა სცოდნია თავის დღეში), რომ სატანის სუნთქვაა ის, რაც ამ წარღვნებს მოაფლენს ხოლმე და შენს მარილიან ტალღებს ღრუბლებში ისვრის. უნდა მითხრა, რადგან გავიხარებ, თუ მეცოდინება, რომ ჯოჯოხეთი ასე ახლოა ადამიანთან. გამიხარდება, თუ სწორედ ეს იქნება სულ ბოლო სტროფი ამ ჩემი ქებისა. მერე ისლა დამრჩება, რომ კიდევ ერთხელ მდაბლად დაგიკრა თავი და უმაღლვე გამოგემშვიდობო. ჰოი, ბებერო ოკეანე ბროლის ჭავლებიანო! თვალები ცრემლით მევსება და სათქმელს ვეღარ ვუყრი თავს, რადგან გული მიგრძობს, რომ მოვიდა დრო, ისევ ადამიანების უხიაგ საზოგადოებას დავუბრუნდე. რა გაეწყობა, თავს ძალა დავატანოთ და აღვასრულოთ, ვითარცა ვალი, ყველამ ჩვენ-ჩვენი დანიშნულება ამ დედამიწაზე. სალამი შენდა, ბებერო ოკეანე!

•

სიკვდილის პირას მყოფს (სწორედ სასიკვდილო სარეცელზე ვწერ ახლა ამას) – მე ვერავინ ვერ მნახავს მღვდლებით გარშემორტყმულს. წარღვნის წყლებში მინდა ვირწეოდე ამ დროს ან ზეზეურად ვკვდებოდე სადმე გორზე შემდგარი. არა იმიტომ, რომ თვალები მინდა აღვაპყრო მაღლა, არა! ვიცი, რომ ჩემი გაქრობა სრული იქნება და არავითარი შენდობის იმედი არ შეიძლება მქონდეს არსაითგან... ჰეი, რომელი ხარ მანდ, კარის შემოდებას რომ ლამობ ჩემს საფლავში? აკი ვთქვი, აქ არავინ შემოვიდეს-მეთქი?! ვინც არ უნდა იყო, ახლავე მოცილდი კარებს! იქნება, გგონია, რომ ჩემს პირისახეზე – აფთრის პირისახეზე!

(ამ შედარებას სწორედ იმიტომ ვიყენებ, რომ არ არის ზუსტი – აფთარი ჩემზე გაცილებით უფრო ლამაზი და საამო შესახედავია) რაიმეს გულის ამაჩუყებელს ან შიშს ამოიკითხავ? მოდი, მოდი, აბა, და თვითონვე დარწმუნდები, რომ ცდები. ჩვენ ახლა უმკაცრესი ზამთრის ღამეში ვართ. სტიქია სტიქიას ეხლება ყოველი მხრიდან, ადამიანს რომ თავზარი დასცეს და მოზარდმა თავის უახლოეს მეგობარზე შურისძიება ჩაიფიქროს – თუ ისიც ისეთია, როგორც მე ვიყავი ახალგაზრდობაში... ქარის გულსაკლავმა ზუზუნმა რომ გააბეზროს კაცობრიობა. რაც ქარი არსებობს, კაცობრიობაც არსებობს! ძმას, რომელსაც ვერავინ ვერ ხედავს, უყვარს იმისი ყურება თუ რას აკეთებენ მისი ძმები. არწივს, ყორანს, პელიკანს უკვდავს, გარეულ იხვს, წეროს, ამ მარადიულ მძღვევარს, ყველას და ყველაფერს ანაზღეული სიცივე შეუდგება ტანში, ელვის საზარელი და თვითკმაყოფილი სპექტრით განათებულ ჩემს უგვან აჩრდილს რომ დაინახავს ცათა შინა მოფარფატეს. ყველას ეცოდინება თუ რას ნიშნავს ეს: ხმელეთზე – გველებს, გომბეშოებს, ვეფხვებს, სპილოებს; ზღვაში – ვეშაპებს, ზვიგენებს, თევზებს ნაირ-ნაირს, ეშვებიანსა თუ უეშვებს; გააოგნებთ ბუნების კანონის ეს არნახული უგულებელყოფა. ადამიანი კი გაჩენის დღეს დაიწყევის და მინაზე დაეცემა შეშინებული და აკანკალებული. „დიახ, ასეა, მე თქვენ თანდაყოლილი სისასტიკით აღგემატებით ყველას, სისასტიკით, რომელსაც თვითონაც ვერ მოვრევივარ, რადგან არ არის ეს დამოკიდებული ჩემზე. ამით ხომ არ არის გამოწვეული თქვენი გამოუვალი სასოწარკვეთა და ამის გამო ხომ არ იქცევით ყველანი უცებ ჩემთა ფეხთა მტვრად? ან, იქნებ, იმიტომ, რომ ცას მონყვეტილი და ჯერარნახული უცხო სხეული გგონივართ სისხლის წვიმების მფრქვეველი? ჩემი ვეება, შავი ღრუბლის მსგავსი სხეული მართლაც აწვიმეს სისხლის წვიმებს, მაგრამ თქვენ ნუ გეშინიათ, ბავშვებო, მე თქვენი

დაწყევლა არც კი მიფიქრია. საამისოდ მეტისმეტად დიდია ის ბოროტება, რაც თქვენ გაქვთ ჩადენილი ჩემს მიმართ და მეტისმეტად დიდია ის ბოროტებაც, რაც მე მაქვს თქვენს მიმართ ჩადენილი და შეუძლებელია ამიტომ, რომ ნებაყოფლობითი იყოს, ყოვლად შეუძლებელი. თქვენ თქვენი გზა გაქვთ ცხოვრებაში, მე – ჩემი, ჩვენ ისე ვგავართ ერთმანეთს, რომ აუცილებლად უნდა დავჯახებოდით – ის ზარიც, რაც თავს დავატყებთ ერთიმეორეს, ზიარი და გარდაუვალი იყო“. ამის გაგონებაზე, ვიცი, ნელ-ნელა წამოწევენ თავებს ადამიანები, ლოკოკინებით წაიგრძელებენ კისრებს, რომ დაინახონ ვინ ელაპარაკება მათ ასე და ამგვარად. წამოწეულდებიან უმალ, ისე აღელდებიან და ისე დაეღრიჯებათ უცებ პირისახეები რისხვისაგან, რომ, მგლები რომ მგლები არიან, იმათაც კი შიშის ზარს დასცემენ. წამოხტებიან უცებ ფეხზე, ვეებერთელა ზამბარებით მალლა ასროლილებივით. წყევლა ამას ჰქვია! ხმის ჩახლეჩამდე დაიწყებენ ყვირილს – მიცნეს, ესე იგი. ადამიანებს მერე ცხოველებიც აჰყვებიან ამა ქვეყნისნი, შეუწყობენ ერთმანეთს ხმებს – აღარავითარი ურთიეთზიზლი და ურთიერთსიძულვილი! – საერთო მტრის, ანუ ჩემი სიძულვილი გააერთიანებთ. სრული და საყოველთაო თანხმობა და ისადგურებს მათ შორის. ქარებო, თქვენი იმედილა მაქვს, ამისროლეთ მალლა, მალლა, მეშინია ამ ვერაგობისა. ჰო, ჰო, დავეკარგოთ ამათ თვალთაგან, რაც შეიძლება მალე, დავკმაყოფილეთ იმით, რაც უკვე ვნახეთ... მადლობელი ვარ შენი, ფრთოსანო ნალისმჭედელო, რომ გამომაფხიზლე შენი ფრთების ტლაშუნით, შენი, ვისი ნისკარტიც ცხენის უნაგირს წააგავს. ახლა ვხვდები, რომ ჩემი ავადმყოფობა არ იყო, სამწუხაროდ, სასიკვდილო და უხალისოდ ვუბრუნდები ისევ ცხოვრებას. არადა, ამბობდნენ, შენ იმიტომ მოფრინდი თითქოს ჩემთან, რომ ჩემი სისხლი უნდა გენოვა... რად არ გამომწოვე, ნეტა, ის სისხლი?

- ოჯახს ლამპის ირგვლივ მოუყრია თავი, ლამპა მაგიდაზე დგას:
 - მომანოდე, ჩემო ბიჭო, მაკრატელი, აგერ, იმ სკამზე დევს...
 - აქ არ არის, დედა...
 - ნადი, მამ, მეორე ოთახში ნახე... გახსოვს ის დრო, ჩემო კეთილო ბატონო, ბავშვს რომ ვნატრობდით, იმასთან ერთად კიდევ ერთხელ რომ გვინდოდა გაგვევლო ჩვენი ცხოვრების გზა, ჩვენი შემწე რომ გვინდოდა ყოფილიყო სიბერეში?
 - მახსოვს. ღმერთმა შეისმინა ჩვენი ნატვრა, ბედის სამდურავი არ გვეთქმის, ჩვენს ეღუარდს ღმერთმა დედის სათნოება მოჰმადლა...
 - მამისა კი კაცური თვისებები...
 - აი მაკრატელი, დედიკო, ვიპოვნე ... და ბიჭი მიუბრუნდა თავის საქმეს... მაგრამ ვილაცის აჩრდილი აღიმართა ამ დროს უცებ კარებში, უყურა იმან ერთხანს მის თვალწინ გადაშლილ ამ სურათს და:
 - ამას რას ვხედავ?! რამდენი უბედური ჰყავს გამჩენს და ამათ რა მიზეზი აქვთ ვითომ ისეთი, ასე რომ შეყვარებიათ ეს ცხოვრება? განვედ მალდორორ, გაეცალე ამ უშფოთველ კერას, შენი ადგილი არ არის აქ!
 - და წავიდა...
 - არ ვიცი, რა მემართება, მაგრამ ვგრძნობ, რომ ყველა ადამიანური თვისება ერთბაშად ამიჯანყდა სულში, ერთიმეორეს ეხლება და მაფორიაქებს, რაღაცა ძალიან მძიმედ მანვება გულზე...
 - მეც იმავეს განვიცდი, ცოლო, გული მიკანკალებს, რაღაცა ცუდი არ დაგვემართოს... ღმერთის იმედი ვიქონიოთ, ის არის ჩვენი შემწე...
 - დედიკო, სუნთქვა მიჭირს, თავი მისკდება...
 - შენც, ჩემო ბიჭო? მოდი, ძმრით დაგიზელ შუბლსა და საფეთქლებს...
 - ო, არა, დედიკო...
 - ხედავთ, როგორ უღონოდ მიესვენა სკამის საზურგეზე?

– ვერ გამიგია, რა მემართება, რაღაცა ვერა ვარ კარგად, ყველაფერი მალიზიანებს...

– ო, რა ფერმკრთალი ხარ?! გული მიგრძნობს, გათენებამდე რაღაცა ისეთი მოხდება, რაც სამივეს სასონარკვეთილების ტბაში ამოგვაყოფინებს თავს...

შორიდან თითქოს სულ უფრო და უფრო გაუსაძლისი ტკივილის გამაყრუებელი ხმა ისმის...

– ჩემო ბიჭო!

– ჰო, დედიკო, მეშინია...

– იტანჯები, არა? მითხარი...

– არა, დედიკო, არ ვიტანჯები, არა... არ ვამბობ მართალს...

მამა ვერა და ვერ მოსულა გონს: – ასეთი ყვირილი ხანდახან უვარსკვლავებო ღამის სიჩუმეში ისმის ხოლმე. გესმის თითქოს, მაგრამ ის, ვინც ამ ხმას გამოცემს, შენთან ასე ახლოს მაინც არ არის. ეს ხმა სამი მილის მანძილზე შეიძლება წამოიღოს ქარმა, ქალაქიდან ქალაქშიც შეიძლება წამოიღოს... მსმენია ეს ამბავი, მაგრამ აქამომდე არასოდეს არ შევსწრებოვარ. ცოლო, შენ უბედურებაზე მელაპარაკები, მაგრამ რა უნდა იყოს იმ ადამიანის უბედურებაზე უფრო დიდი უბედურება, ვინც ამ სიშორიდან უფროსობს ძილს თავისივე მსგავსთ?

– შორიდან სულ უფრო და უფრო გაუსაძლისი ტკივილის გამყინავი ხმა მესმის...

ეამებოდა ზეცას, მისი დაბადება ასე რომ არ დასდგომოდა ყელზე ქვეყანას, გულიდან რომ გადაიგდებდეს ამას ქვეყანა... დადის ასე, დაიარება ქვეყნიდან ქვეყანაში, ყველგან ყველას ეზიზღება, – ზოგი ამბობს იშვიათი სახეობის სიგიჟე სჭირს ბავშვობიდანვეო, ზოგს მიაჩნია, რომ მისი ეს სიგიჟე თანდაყოლილია და თვითონვე რცხვენია ამისი, – და რომ მისი მშობლებიც ამ ამბავს გადაწყვენენ. ამბობენ იმასაც, რომ ყველაფერი იმ მეტსახელის ბრალია, ბავშვობაში რომ შეარქვესო, იმან გააბოროტა და ვერა და ვერ მოინელა მერე ეს ამბავი, მაშინ დარ-

წმუნდა ერთხელ და სამუდამოდ, რომ ადამიანები ბოროტები არიან და რომ ის ბოროტება, რაც ადამიანის სიცოცხლის პირველ წლებშივე იჩენს თავს, სულ უფრო და უფრო მატულობს მერე და მერე, რაც ხანი გადისო. მეტსახელად კი – „ვამპირი“ – აი რა შეარქვეს ბავშვობაში...

– შორიდან ყოვლად აუტანელი ტკივილით გამოწვეული ყვირილი მესმის...

დასძენენ აგრეთვე, რომ დღე და ღამე – გაუთავებლად და შეუსვენებლად – ავი სიზმრები ესიზმრება და სულ სისხლი სდის ამიტომ პირიდან და ყურებიდანო; აჩრდილები დასტრიალებენ თავს გამუდმებით და – ხან ტკბილად, ხან რისხვით – სულ იმ ბინძურ მეტსახელს უტრიალებენ და ჩასძახიან ყურში, რომელსაც ქვეყნიერების დასასრულამდე ვერსად ვერ გაექცევასო. ზოგი იმასაც ამბობს, რომ სიყვარულმა ჩააგდო ამ დღეში, ეს თავგანწირული ყვირილი იმაზე მეტყველებს, რომ შორეულ წარსულში ჩადენილ რომელიღაც დანაშაულს ინანიებს და ვერ მოუნანიებიაო. აი უმრავლესობა კი მაინც იმ აზრს იზიარებს, რომ ისეთივე აუნონავი სიამაყით იტანჯება, როგორითაც სატანა იტანჯებოდა თავის დროზე, რადგან ღმერთს ედრებოდაო...

– შორიდან ყოვლად აუტანელი და გაუსაძლისი ტკივილით გამოწვეული ყვირილი მესმის...

– ჩემო ბიჭო, საშინელებაა ეს, ადრეა ჯერ შენთვის ამისი ცოდნა, გული მწყდება, რომ ამ ასაკში სწვდება შენს ყურს ეს ყვირილი, დიდი იმედი მაქვს, რომ შენ არასოდეს არ მიბაძავ იმ კაცს...

– მითხარი, ედუარდ, მითხარი, რომ არ მიბაძავ...

– დედიკო, საყვარელო, მე ხომ შენი მოვლენილი ვარ ამქვეყნად, პირობას გაძლევ – უმანკო ბავშვის მოცემულ პირობას თუ რაიმე აზრი აქვს – რომ მე არასოდეს არ მივბაძავ იმ კაცს...

– ასე, ჩემო ბიჭო, დედას უნდა დაუჯერო ყველაფერი, რასაც გეტყვის, აღარ ისმის უკვე ის კენესა...

– ცოლო, მორჩი საქმეს?
 – ორიოდე ადგილილა დამრჩა ამოსაკემსი შენს პერანგზე, წუხელ გვიანობამდე შევრჩი ამ საქმეს, მაგრამ ვერ დავამთავრე...
 – კარგი აბა, მეც ჩავიკითხავ ბარემ ამას, რასაც ვკითხულობ, ვისარგებლოთ ამ ლამპის შუქით, ვიდრე არ გაპარულა და დავამთავროთ ყველამ ჩვენ-ჩვენი საქმე...
 ბიჭი: – კი, ცოცხლები თუ დაგვტოვა ღმერთმა...
 – მოდი, თვალყუყუნა ანგელოზო, მოდი ჩემთან – დილიდან დაღამებამდე სულ შენს ნებაზე იხეტიალებ ველ-მინდვრებში, სულ არ იმუშავებ, არა... ჩემი თვალისმომჭრელი სასახლის კედლები ვერცხლით არის ნაგები, ოქროს სვეტები აქვს და მარგალიტის კარიბჭეები, როცა მოგინდება, მაშინ დაიძინებ ზეციური ჰანგების ხმაზე ისე, რომ არც კი ილოცებ ძილის წინ. დილით, როცა ცხრათვალა მზე ნათელს მოჰფენს ქვეყანას და ტოროლა მხიარული ჟღერტულით გაეღვენება ამ მზეს ცის დასალიერისაკენ, შენ შეგეძლება კვლავაც განაგრძო ლოგინში ნებივრობა, ვიდრე არ დაიღლები. სულ ძვირფასზე უძვირფასეს ხალიჩებზე ივლი, ყველაზე უფრო სურნელოვანი ყვავილების სუნით გაბრუებული...
 – დროა, დავასვენოთ ხორციც და სულიც, წამოდექი, ოჯახის დედავ, წამოწიე შენი ღონიერი თეძოები, დაასვენე შენი ხელები ნემსის ჭერისაგან, მეტისმეტი არაფერი არ ვარგა...
 – ო, რა ტკბილი ცხოვრება გელის, რომ იცოდე! მე შენ ჯადოსნურ ბეჭედს მოგცემ, როცა მოგინდება, შეატრიალებ შენკენ და უმაღვე ზღაპრული ფერიებით გარშემორტყმელ უფლისწულად გადაიქცევი...
 – აბა, შეინახე აწი, ცოლო, შენი ხელსაქმე უჯრაში და მეც ამ ჩემს ქალაღებს ავაღაგებ აქედან...
 – მერე ისევ წალმა მოატრიალებ იმ ბეჭედს და ისევ ისეთი გახდები, როგო-

რიც ხარ. ამას იმიტომ გეუბნები, რომ მიყვარხარ და მინდა, ბედნიერი იყო.
 – მომწყდი თავიდან ვილაცა ხარ, ხელი გამიშვი...
 – ბავშვური ოცნება ნუ ნაგილებს, ჩემო ბიჭო, ჯერ ძილს ნუ მიეცემი, ერთობლივი ლოცვა ჯერ არ დაგვიწყია და არც შენი ტანსაცმელი არ მიგიღაგებია ჯერ სკამზე... დაიჩოქე! ჰოი ყოვლად ძლიერო, ყველგანმყოფო და მარადმყოფო, ამოუწურავია შენი სიკეთე...
 – განათუ არ გიზიდავს შენ ეს ნაკადული, ეს პანანუნა ნითელი, ცისფერი და ვერცხლისფერი თევზები, აგერ, ამ კამკამა წყალში რომ ირევიან? ისეთი ლამაზი ბადე გექნება, რომ ეს თევზები თავისით შეცურდებიან შიგ და პირთამდე ამოავსებენ იმ ბადეს... ხედავ ამ კენჭებს, მარმარილოსავით რომ გაუდით ბზინვა?
 – დედიკო, შეხედე, როგორი ბრჭყალები აქვს! მეშინია, მაგრამ სინდისი სუფთა მაქვს, არაფერი არა მაქვს მოსანანიებელი...
 – ხომ ხედავ, როგორ ვიჩოქებთ შენს ფერხით შენი სიდიადისადმი მოწინებით აღსავსენი? ამპარტანული აზრი თუ გაგვიღვებს რაიმე თავში, უმაღვე უკუვაგდებთ, გამოვავურთხებთ ზიზლით და შენვე შემოგწირავთ, ვითარცა მსხვერპლს უპატიებელს...
 – ... პატარა გოგოებთან ერთად იბანავებ, პატარა გოგოები შემოგხვევენ მკლავებს და, ამოხვალ თუ არა წყლიდან, მაშინვე ია-ვარდის გვირგვინს დაგინწავენ – პეპლებივით გამჭვირვალე ფრთები ექნებათ და გრძელი ტალღოვანი თმები...
 – როგორი ლამაზიც უნდა იყოს შენი სასახლე, მე აქედან ფეხს მაინც არ მოვიცვლი, შენ ისე ტკბილად მეღაპარაკები, რომ თვითმარქვია მგონიხარ, ვილაცა ხარ, მშობლების მიტოვება არ არის კარგი საქციელი, მე არა ვარ უმადური შვილი, ის შენი გოგოები დედაჩემის თვლებზე უფრო ლამაზები ვერ იქნებიან...
 – რაც თავი გვახსოვს, სულ შენ გადიდებთ, ასე იყო აქამომდე და ასე იქნე-

ბა ყოველთვის, ვიდრე შენივე ნებით არ დავტოვებთ ამქვეყანას...

– ისინი შენ უსიტყვოდ დაგემორჩილებიან და მარტო იმას ეცდებიან დღე-ცისმარე, რომ როგორმე თავი მოგანონონ. ჩიტს თუ ინატრებ ისეთს, დღე და ღამე რომ გალობს, იმასაც უმაღლვე მოგართმევენ, თოვლის ოთხთვალას თუ ინატრებ, ერთ თვალის დახამხამებაში მზეზე რომ აგიყვანოს, მოგართმევენ იმასაც. თუ გინდა, იმ გველსაც მოგართმევენ, მთვარეზე რომ არის დამალული და კუდზე აბრეშუმის ძაფით ჰყავს გამობმული ყველა ჩიტი, რაც კი ამქვეყნად არსებობს, დამიჯერე, დამიჯერე, რასაც გეუბნები...

– რაც გინდა, ის ქენი, მე ლოცვას მაინც არ შევწყვეტ იმისათვის, რომ ვინმეს შენგან საშველად ვუხმო, ვიცი, შენი სხეული მაშინვე აორთქლდება, როგორც კი მე ხელით შევეხები, მე არ მეშინია შენი...

– არა არის რა შენზე დიდი თვინიერ იმ ალისა, ამ უმანკო გულიდან რომ ამოდის ახლა...

– იფიქრე, იფიქრე იმაზე, რასაც გეუბნები, თუ არ გინდა, რომ მერე ინანო...

– მამავ ზეციერო, დაგვიცავი ყველა უბედურებისაგან, რაც ჩვენს კერას შეიძლება დაატყდეს თავს...

– მაშ, არ მცილდები, სულო ბოროტო?

– დაიფარე ჩემი ცოლი, ყველა გაჭირვებაში ჩემს გვერდით მდგომი და ნუგეში ჩემი...

– კარგი, მაშ, რაკი უარმყოფ, აგატირებ და კბილს კბილზე გაკანკანებიანებ ჩამომხრჩვალავით!

– დაიფარე ჩემი ვაჟი, ვისი ბაგეებიც ჯერ არც კი შეხსნილა ცხოვრების განთიადის საკოცნელად...

– მახრჩობს, დედიკო! მამა, მიშველე! სუნთქვა მიჭირს... ლოცვა მომაშველეთ!

გრგვინვა გაისმა ცათა შინა ირონიისა, ჰაერმა, ვითარც სინათლის სვეტში, თავისივე სვეტში მოაქცია არნივი, შემოეჭდო, შებოჭა და მიწას დაანარცხა გულგახეთქილი...

– გული აღარ უცემს, მკვდარია ესეც, ესეც მაშინ მოკვდა, როდესაც მისი ნაყოფი მოკვდა, ნაყოფი, რომელსაც მე ველარც კი ვცნობ, ისეა სახეცვლილი... ცოლო ჩემო და შვილო ჩემო, მაგონდება ის დრო, როდესაც მე ქმარი ვიყავი და მამა ვიყავი...

აი ამ სურათის შემყურემ თქვა მაშინ, რომ ვერაფრით ვერ შეეგუებოდა ამგვარ უსამართლობას. თუ მართლა ასე ჭრიდა ის ძალაუფლება, რაც მას ქვესკნელიდან ებოძა, ან – უფრო სწორად – რასაც თავად ეძებდა იმ ქვესკნელში, მაშინ ამ ბიჭს გათენებამდე არც უნდა მიეტანა სული...

•

იმან, ვინც ტირილი არ იცის (რაკილა ტკივილს სულ შიგნი-შიგან მაღავს), ირგვლივ მიმოიხედა და დაინახა, რომ ნორვეგიაში იმყოფებოდა და ფოეროას კუნძულებზე კლდეთა ნაპრალებში ზღვის ფრინველების ბუდეების ძიებას ადევნებდა თვალს – გაუკვირდა, რომ უფსკრულის თავზე გამობმული ის სამასმეტრიანი თოკი, რომელიც მაძიებელს იჭერდა, ეგზომ მაგარი და გამძლე შეერჩიათ. რა-რა და ეს უკვე ადამიანური სიკეთის საოცარ გამოვლინებად მიიჩნია და თვალებს არ უჯერებდა... თვითონ რომ შეერჩია ეს თოკი, რამდენიმე ადგილას დასერავდა უეჭველად, ადვილად რომ გამწყდარიყო და მაძიებელი პირდაპირ ზღვაში ჩავარდნილიყო... ერთ საღამოსაც სასაფლაოსკენ აიღო გეზი და მოზარდებს, რომელთაც ახალმკვდარი ლამაზმანების ცხედრების გაუპატიურება ანიჭებთ სიამოვნებას, შეეძლოთ, თუ მოისურვებდნენ, გაეგონათ იმავდროულად, მაგრამ მათი მოქმედებებისაგან დამოუკიდებლად მიმდინარე ეს საუბარი:

– მესაფლავევ, ხომ არ გინდა, გამესაუბრო? ვეშაპიც ამოჰყოფს ხოლმე ხანდახან თავს წყლიდან, თავის უდაბურ გარეირგვლივში ანაზდად გამოჩენილ გემს რომ მიადევნოს თვალი, ცნობისმოყვარეობა სამყაროსთან ერთად იშვა...

– არა, მეგობარო, არ შემიძლია, კაი ხანია უკვე, მთვარის მკრთალი შუქი დასთამაშებს ამ საფლავეების მარმარილოებს. ის დროა, როცა ადამიანებს ჯაჭვით დაბმული, ვარსკვლავებით მოჭედნილ შავ ცასავით სისხლიანი ლაქებით დანიწკლულ სუდარებში გახვეული ქალები ესიზმრებათ. მძინარე ადამიანი სიკვდილმისჯილივით კვნესის, ვიდრე გაიღვიძებდეს და დაინახავდეს, რომ ცხადი სიზმარზე გაცილებით უარესია. მე ახლა ეს საფლავეი უნდა ვთხარო აქ დილაამდე შეუსვენებლად, დილისთვის რომ მზად იყოს, ასეთ სერიოზულ საქმეს როცა ხარ შეჭიდებული ადამიანი, შეუძლებელია, ორი რამ ერთდროულად აკეთო.

– საფლავეის თხრა ამას სერიოზული საქმე ჰგონია! შენ ფიქრობ, რომ საფლავეის თხრა სერიოზული საქმეა?

– ველური პელიკანი მკერდს მიუშვერს ხოლმე საბურჯგნად თავის პატარებს ისე, რომ არავინ არა ჰყავს ამ დროს ამ თავდადების მოწმე თვინიერ იმისა, რომელმან ასე ინება შეექმნა მისი ეს ამგვარი სიყვარულიც, ვინძლო ადამიანს სირცხვილის გრძნობა დაუფლებოდა და შეიძლება ამისი გაგება. ახალგაზრდა კაცი სხვის მკვლავებში რომ დაინახავს იმ ქალს, რომელსაც აღმერთებდა, სასონარკვეთას ეძღევა, სიგარას სიგარაზე ეწევა და შეიძლება ამისი გაგება. ლიცეუმის მოსწავლეს წლები საუკუნეებად ეჩვენება, იძულებულია, დილიდან დაღამებამდე და დაღამებიდან გათენებამდე დაემორჩილოს ვიღაც ცივილიზაციასთან მწყრალად მყოფი გამოყრუებული რეგენის ნებას, რომელიც არც ერთი წუთით არ აცილებს თვალს, გული ბოღმითა და სიძულვილით ევსება ამ დროს და აღარ იცის უკვე, როდის სად და როგორ ამოხეტქავს ეს ბოღმა და სიძულვილი, ღამით ის ფიქრი არ აძინებს, რომელიც დღისით იმ ლიცეუმის კედლების გარეირგვლივს უტრიალებს, აუცილებლად რომ უნდა დასტოვოს, ადრე იქნება თუ გვიან, აუცილებლად უნდა მოშორდეს ამ

ჯოჯოხეთს და შეიძლება ამისი გაგება. მაგრამ საფლავეის თხრა? ეს უკვე ბუნებრიობის ყოველგვარ ზღვარს სცილდება ხშირად. როგორ ფიქრობ, უცნობო, იოლია, ამ წერაქვით დაძრა ის მიწა, რომელიც, ჯერ ერთი, ჩვენი მარჩენალია და მერე მყუდრო სარეცელიც არის ჩვენი, როდესაც უკვე აქვე განვისვენებთ დაცულნი იმ ქარებისაგან, ასე უმოწყალოდ რომ უბერავს ყოველი მხრიდან ამ ჩვენს სოფელ-ქვეყანას, თუკი წერაქვის ყოველ დაბაყუნებაზე იმ ადამიანების ლოყებს ეხები, ოდესღაც რომ ცოცხლები იყვნენ და ახლა შენ აბრუნებ ისევ თავიანთ სამფლობელოებში, სადაც, შენი წერაქვის გადამკიდე, ყოველი მათგანი ყოველ საღამოს ხედავს იმ აალებულ ჯვარს, რომელზეც ცეცხლის ენებით ინერება აი ეს მარადიული კითხვა – უკვდავია თუ მოკვდავი სული? მე ყოველთვის მიყვარდა სამყაროს შემოქმედი, მაგრამ სიკვდილის შემდეგ ჩვენ თუ აღარ ვარსებობთ, მაშ, რატომღა ვხედავ, აბა, ასე ხშირად ღამით, თუ როგორ იხსნება აქ ყოველი საფლავეი და რა ფრთხილად იცილებენ ამ საფლავეების ბინადარნი თავიანთ ტყვიისფერ სუდარებს, რათა სუფთა ჰაერი ჩაისუნთქონ?

– კარგი, დაანებე თავი ახლა მუშაობას, განცდებმა ქანცი გაგაცალეს უკვე, ლერწამივით ირწევი, სიგიჟე იქნება, შენ რომ ახლა მუშაობა განაგრძო, მე ძლიერი ვარ, მე დავიკავებ შენს ადგილს, შენ გვერდზე გადაექი და მირჩიე, რა და როგორ უნდა გავაკეთო, თუ რამე ისე არ გამომივიდა, როგორც საჭიროა...

– როგორი დაკუნთული მკვლავები აქვს, რა მსუბუქად იქნევს წერაქვს, საამურია პირდაპირ საყურებლად...

– ტყუილ ეჭვებს ნუ აჰყვები, ყველა ეს საფლავეი, ამ სასაფლაოზე რომ არის მიმოზნეული მინდვრის ყვავილებივით (სიმართლეს მოკლებულია ეს შედარება) ფილოსოფოსის მშვიდი და აუღელვებელი კომპასით მიდგომას იმსახურებს. სახიფათო ზმანებამ დღისითაც იცის მოს-

ვლა, მაგრამ უფრო ხშირად ღამით გვენ-ვევა ხოლმე. ამიტომ ნუ გაგიკვირდება ის დაუფერებელი ხილვები, რაც, როგორც შენ გგონია, შენს თვალებს ერგენებათ ახლა. დღისით, როცა სული ისვენებს, ჰკითხე შენს სინდისს და ეჭვიც არ შეეპარება, ისე გიპასუხებს, რომ ღმერთი, რომელმან შექმნა ადამიანი თავისივე სულის ნაწილისაგან, მინიერი სიკვდილის მერე თავისივე წიაღში აბრუნებს ამ თავის შედეგს. რა გატირებს, მესაფლავევ, ქალი ხომ არა ხარ? ნუ გავიწყდება, ჩვენ ამ ანძებდაღენილ ხომალდზე იმისათვის ვიმყოფებით, რომ დავიტანჯოთ. პატივია ეს ჩვენთვის, რამეთუ ღმერთმა ასე განსაჯა, რომ ჩვენ ძალგვიძს, გავუმკლავდეთ ამ ტანჯვას. მითხარი, აბა, თუ შენი ყველაზე უფრო სანუკვარი სურვილი მართლა ის არის, რომ ადამიანი არ იტანჯებოდეს, რის მაქნისი იქნებოდა ამ ტანჯვის გარეშე სათნოება – ის იდეალი, რისკენაც ყველა მივისწრაფვით? მითხარი, ჰო, მითხარი – შენი ენაც ხომ ისევეა ქმნილი, როგორც ყველასი?

– სადა ვარ? ასე უცებ რამ გამომცვალა? ნუგეშინის სუნთქვას ვგრძნობ თითქოს ძალუმს და მალამოდ ეცხება ეს სიტყვები ჩემს შუბლს ისე, როგორც გაზაფხულის ნიავი ელამუნება იმედის მომცემად მოხუცებულს. ვინ არის ეს კაცი, ეგზომ ტკბილი ენით მოუბარი? პირველივე შემხვედრს არა ჰგავს. მუსიკასავით ჩამესმის მისი ხმა, ვერაფერს ვერ შევადარი ამ ჰანგს. მისი ლაპარაკი მირჩევნია სხვათა სიმღერას. არადა, რაც უფრო ვაკვირდები, მით უფრო ნაკლებად გულწრფელი მეჩვენება მისი გამომეტყველება. გამომეტყველება ერთია თითქოს, სიტყვები კი სხვა. მარტოოდენ ღვთის სიყვარულით შეიძლება იყოს შთაგონებული ის სიტყვები, რასაც ის წარმოთქვამს. დალიანი და დანაოჭებული შუბლი აქვს. სასიქადულოა თუ სამარცხვინო ეს დალი, ასე ნაადრევად რომ ასე აბერებს? მოწინებს უნდა ინვევდეს მისი ნაოჭები თუ ზიზღს? არ ვიცი და არც მინდა ვი-

ცოდე, მეშინია. სულ იმასაც რომ ამბობდეს მართლა, რასაც არ ფიქრობს, მაინც კეთილი სურვილებით იქმს, ალბათ, ამას, მოყვასის თანალმობა ჯერ კიდევ შერჩენია, მე ვფიქრობ, ცოტაოდენი და ის თუ ამოძრავებს? თავის ფიქრებშია ჩაძირული. მე არ ვიცი, რას ფიქრობს, მაგრამ გაორმაგებული ძალისხმევით ეკვეთა აგერ ამ მისთვის უჩვეულო სამუშაოს. ვერც კი ამჩნევს, ოფლი რომ ჩამოსდის წურწურით პირისახეზე, აკვანში მწოლიარე ჩვილი რომ გინახავთ, იმაზე უფრო სევდიანი გამომეტყველება აქვს. ო, რა პირქუშია! შენ აქ საიდან გაჩნდი, უცხოელი? მომეცი ნება, შეგეხო იმ ხელით, რომლითაც ცოცხლებს იშვიათად ვეხები – მეცოდინება მაინც რაც არ უნდა იყოს, როგორ მოვიქცე. ეს შენი თმა საუკეთესოა მათ შორის, რაც მე ოდესმე მინახავს და აბა ვინ გათამამდება ასე და ვინ იტყვის, რომ მე არ ვიცი კარგი თმის ფასი?

– რა გინდა ჩემგან, ვერ ხედავ, საფლავს ვთხრი – ლომი არ უნდა გაალიზიანო, ვიდრე თავის საქმეს არ მორჩება. არ იცოდი? ან გეცოდინება, თუ არ იცოდი... მიდი, ჰო, მიდი, აისრულე შენი ნადილი...

– ის, რაც ახლა თრთის ჩემს ხელში და მეც ასე მათრთოლებს, ხელით როცა ვეხები, ხორცია უეჭველად, წყალი არ გაუვა ამას, ცხადია, ესე იგი, ეს და არ არის სიზმარი. ვინ ხარ მაინც, ვინ, ასე რომ გამოიდე თავი და ჩემს მაგივრად თხრი ახლა აგერ ამ საფლავს, მაშინ, როცა მე თითოს თითზე არ ვაკარებ, თითქოს ვინმე უქნარა და ზარმაცი ვიყო? ახლა ძილის დროა ან იმისი დროა, რომ დასვენება მეცნიერებას შესწირო მსხვერპლად, ის დროა, როცა ყველა შინ არის და არავინ არ ტოვებს კარს ღიას ქურდების შიშით. ყველა თავის ოთახში იკეტება და უკეთესს ვერც ვერაფერს ვერ იქმს მაშინ, როდესაც ბნელში დანთქმულ ბუხრის ჩრდილს ჯერ კიდევ ძალუმს, თავისი სიმხურვალის ნარჩენებით გაათბოს ოთახი. შენ არა, შენ ასე არ იქცევი, შენი

სამოსელი შორეული ქვეყნის ბინადრის სამოსელს ჰგავს...

– თხრას აღარა აქვს უკვე აზრი, სულერთია, მაინც არ დავიღლები, ახლა მოდი, გამხადე და ჩამანვინე ამ საფლავში...

– ჩვენ ისე უცნაურად ვსაუბრობთ ეს ერთი ხანია, რომ არც კი ვიცო, რა უნდა გითხრა... სიცილი მოგენატრა, ეტყობა.

– ჰო, ჰო, სიცილი მინდა, ნულარ აქცევ ყურადღებას იმას, რასაც მე გეუბნები...

წაიქცა ანაზდად ამ დროს უცხოელი და მესაფლავემ უმაღ ხელი შეაშველა:

– რა გემართება?

– ჰო, ჰო, შენ მართალი ხარ, ტყუილი ვთქვი – დავიღალე და იმიტომ გავაგდე ხელიდან ეს წერაქვი... პირველად შევეჭიდე ამ საქმეს... ნულარ მიაქცევ ყურადღებას იმას, რასაც მე გეუბნები...

– ჩემი თვალსაზრისი სულ უფრო და უფრო მეტ დამაჯერებლობას იძენს: ამ კაცს, ვილაცაა, რალაცა საშინელი კაეშანი ტანჯავს. ფიქრიც კი არ მინდა იმაზე, რომ რამე ვკითხო. ისე მეტრალეება, რომ მიჩვენია, არაფერი არ დავინამდვილო. არც თვითონ არ მეტყვის არაფერს, რომც ვკითხო, დარწმუნებული ვარ. გულისნადების გამხელა ორმაგი ტანჯვაა, როცა თავად ეს გული არ არის საგულეში.

– გამიშვი, გავცვლები ამ სასაფლაოს, ნავალ ჩემი გზით...

– სად ნახვალ? ვერ ხედავ, ფეხზე ველარ დგები, მუხლები გეკვეთება, დაიბნევი სადმე, გზას ვერ გაიგნებ, ჩემი ვალია, რომ ეს უხეში სარეცელი შემოგთავაზო, სხვა მე არ გამაჩნია, მაგრამ მენდე – ჩემი სტუმართმოყვარეობა შენი საიდუმლოს ხელყოფას არ გულისხმობს.

– ჰოი, ტილო პატიოსანო, უფრთებო მწერო, ბარე ორჯერ დამაყვედრი, ალბათ, კიდევ, სათანადოდ რომ არ ვაფასებდი შენს ჭკუა-გონებას და, ვინ იცის, იქნებ, მართალიც კი იყავი, რადგან არც მე არა ვარ ახლა მადლიერი აგერ ამ კაცის... ო, მალდორორის შუქურავ, საით მიუძღვი მის ნაბიჯებს, საით?

– ჩემკენ, ჩემკენ – შინისაკენ! ვინც არ უნდა იყო: კაცის მკვლელი, რომელსაც საპნით ხელის დაბანა დაგავინყდა იმის მერე, რაც ჩაიღინე და ამიტომ უმაღვე იმხილები, როგორც კი ხელებზე დაგხედავენ, ძმა, რომელმაც და დაკარგე, თუ შენივე სამეფოდან განდევნილი მეფე, ჩემი ჭეშმარიტად რომ უკიდევანო სასახლე იმსახურებს შენი მიღების პატივს. არ არის ეს სასახლე მარგალიტებითა და ძვირფასი ქვებით ნაგები, ერთი უბრალო ქოხია და მეტი არაფერი, მაგრამ ძალიან დიდი წარსული აქვს და აწმყოც სულ იმ წარსულს უხანგრძლივებს და უხანგრძლივებს. ლაპარაკი რომ შეეძლოს, შენც კი გაგაკვირვებდა – იმას, ვისი გაკვირვებაც, როგორც მე ახლა მეჩვენება, შეუძლებელია. ვინ იცის, რამდენჯერ მიწახავს იმასთან – იმ წარსულთან – ერთად ეს კუბოები და ამ კუბოებში მოთავსებული ეს ძვლები, – ჭიებისაგან იმ კარზე უფრო გამოჭმული, რომელსაც მე ვიყავი ხოლმე ამ დროს მიყრდნობილი. ჩემს აურაცხელ ქვეშევრდომთა რიცხვი დღითი დღე იზრდება და იზრდება სულ, თვლაც არ მჭირდება, მათი რიცხვის ზრდა რომ დავინამდვილო. აქაც ისევეა ყველაფერი, როგორ ცოცხლებში – ყველა იმის შესაბამის გადასახადს იხდის, როგორც საცხოვრისსაც ირჩევს. წუნურაქი თუ გამოერევა ვინმე და უარს იტყვის თავის წილხვედრზე, მეც ისევე ვიქცევი, როგორ სასამართლოს აღმასრულებლები იქცევიან. კარგ სადილს დახარბებულ ტურებსა და სვაებს, ხომ, აბა რა დალევს?! ვინლა არ მიწახავს აქ სიკვდილის დროშის ქვეშ ჩამწკრივებული: ისიც, ვინც ოდესლაც ლამაზი იყო და არც სიცოცხლის მერე არ დაუშნობებულა; კაციც, ქალიც, მათხოვარიც, უფლისწულიც, ყმანვილურ ვნებათა ნამცვრევი ყველა; მოხუცებულთა ჩონჩხებიც; სიბრძნეც, სიგიჟეც, სიზარმაცეც, შრომისმოყვარეობაც; ისიც, ვინც ტყუოდა და ისიც, ვინც მართალი იყო; ამპარტავნობის ნილაბიცა და თავმდაბლობაც მორჩილებისა; ყვავილების

გვირგვინით მორთული ბინიერებაც და გაყიდული უმანკობაც...

– არა, რა თქმა უნდა, მე არ ვამბობ უარს იმ სარეცელზე, რომელსაც შენ მთავაზობ, შემეფერება მე ეს სარეცელი მანამ, ვიდრე ირიჟრაჟებდეს, გარიჟრაჟი კი, ვიცი, არ დაიგვიანებს. მადლობელი ვარ შენი... კარგი სანახავია, მესაფლავევ, ქალაქთა ნანგრევები, მაგრამ ადამიანთა ნანგრევები მაინც გაცილებით უფრო კარგი სანახავია!

•
წურბელის ძმა ნელი ნაბიჯით დაიარებოდა ტყეში, სვენებ-სვენებით დაიარებოდა, დროდადრო პირი რომ გაელო და რამე ეთქვა, მაგრამ, როგორც კი ხმის ამოდებას დააპირებდა, მაშინვე ყელი ეკუმშებოდა და პირი უშრებოდა, ენაზე მომდგარი სიტყვა არა და არ ამოსდიოდა პირიდან. იყვირა ბოლოს: – „მდინარეში დამხრჩვალ ძალს რომ დაინახავ, ადამიანო – ნაპირზე გამორიყულს – ნუ ეცემი უმაღვე ყველასავით, დანით ნუ დაეძვრები მისი ლემის გაბერილ მუცელს და მატლებს ნუ ამოსხამ იქიდან, თორემ იმ ძალზე უკეთესი არაფრით აღარ იქნები მერე. რას ეძებ მაინც, რა საიდუმლო გინდა გაიგო ასეთი? სიცოცხლის ამ საიდუმლოს შენ კი არა, ვერც მე ვერ გავუგე ვერაფერი და ვერც ყინულოვანი ოკეანის ბინადარმა ზღვის ლომმა ვერ გაუგო. ფრთხილად იყავი, სადაცაა დაღამდება. დილას აქეთ რომ დაეხეტები აქ ასე უგზო-უკვლოდ რას იტყვის შენი ოჯახი და შენი პატარა და, ასე გვიან რომ მიუხვალ შინ? დაიბანე ჩქარა ხელები და დაადექი იმ გზას, რომელიც იქ მიდის, სადაც შენ უნდა დაიძინო... ის რაღა სულიერია ნეტა, აგერ იქ, შორს, ასე უშიშრად და ასე განდაგან რომ მოხტუნავს ჩემკენ – ეგზომ ამპარტავანი და ტანჯული? ნათელი თვალები აქვს თითქოს, მაგრამ მეტისმეტად ღრმა არის მისი მზერა. ვეებერთელა წამწამებსაც ისე აფრებივით აფახულებს, თითქოს მისი არც იყოს. თვალს

ვუსწორებ ამ თვალებს და ჟრუანტელი მივლის მთელს ტანში. ასეთი რამ იმის მერე არ განმიცდია, რაც ძუძუებს ვწოვდი იმისას, ვისზეც დედას იტყვიან. თვალისმომჭრელი სინათლით არის ზეგარდმოშემოსილი, ვითარცა შარავანდედით. ხმა ამოიღო თუ არა, უმაღვე ყველაფერს გააჟრჟოლა ერთი გაჟრჟოლება მის ირგვლივ და მერე ყველაფერი მაშინვე დადუმდა. ანდამატივით ვიზიდავ, ვატყობ, და აღარც მე აღარ ვუნვევ წინაღმდეგობას... რა კარგია?! მიჭირს ამისი თქმა შენთვის, ძღვევამოსილი ჩანხარ, შენი სახება აღემატება ადამიანისას, სევდიანია, როგორც სამყარო, ლამაზია, როგორც თვითმკვლელობა. გაღმერთებ, რაც გამეწყობა, მაგრამ შენი თვალების დანახვას იმ გველის დანახვა მირჩვენია მაინც, დასაბამითგან ყელზე რომ მყავს შემოხვეული... რაო? გომბეშო ხარ?.. დიადი გომბეშო!.. ბედკრული გომბეშო!.. ჩვენ ბოდიში!.. ბოდიში... ბოდიში... კი, მაგრამ აქ რამ მოგიყვანა, ამ წყეულ მინაზე? რა უქენი ასეთი ამ შენს ლუდუდობებს, ასე სანდომიანად რომ გამოიყურება? მე შენ მაშინ მყავხარ ნანახი, უზენაესის ნებით მაღლიდან რომ ჩამოვარდი, ჯიმ-ჯილაგები რომ დაგემშვიდებინა სხვანი და სხვანი თავ-თავიანთი ყოფით გაბეზრებულნი. დავინახე, როგორ დაეტყებე მაშინ ამ მინაზე ისე, რომ შენი გველესაშური ფრთები არც კი შეგიტოკებია. საბრალო გომბეშო! მასხოვს, მე მაშინ უსასრულობაზე და ჩემივე უსუსურობაზე ვფიქრობდი. – აი კიდევ ერთი, ვინც აღმატებულია ჩვენზე, ყველაზე, ვინც ამ მინაზე დავიარებით-მეთქი? – გავიფიქრე, – რატომ მე არა ვარ-მეთქი ასეთი? – რას უნდა მიენეროს განგების ეს უსამართლობა-თქო? – მრისხანების ჟამს ყოვლად ძლიერია, მაგრამ სრულ ჭკუაზე თუ არის, ნეტა, შემოქმედი-თქო? შენ რომ დავინახე იმ დიდებით შემოსილი, რაიცა მარტოდენ ღმერთს შეეფერება, წყალ-ჭალებისა და ჭაობების მეუფეო, ერთგვარად კი დავმშვიდდი თითქოს,

მაგრამ იმის მერე სულ უფსკრულებისაკენ გამიბრბის თვალი ამოდენა და ამხელა სიდიადის შემყურეს! ვინ ხარ, ბოლოს და ბოლოს, ვინ? დარჩი, არ ნახვიდე არსად, დარჩი აქ, ამ მიწაზე, გაშალე შენი თეთრი ფრთები და ნულარ იხედები მაღლა, ნულარ აფახულებ ასე ამ შენს წამწამებს... თუ წასვლაა, ერთად წავიდეთ! დაჯდა გომბეშო თავის უკანალზე – ასე რომ წააგავს ადამიანის უკანალს. მყვარნი – სხვანი და სხვანი – უმაღვე მიმოიფანტნენ აქეთ-იქით თავიანთი დაუძინებელი მტრის დანახვაზე და ესა თქვა მერე: – „ყური დამიგდე, მალდორორ, შემომხედე, ნახე, რა სარკესავით მშვიდი ვარ... არც ჭკუა-გონებით არ ჩამოგივარდები... ჩემი ცხოვრების საყრდენი ხარო, რომ მითხარი ერთხელ, პატივი იმ ნდობისა, რაც მაშინ მომაგე, მე არასოდეს არ გამიცრუებია, მე ჭაობის ბინადარი ვარ ერთი და მეტი არაფერი, მართალია ეს, მაგრამ შენი წყალობით, იმის წყალობით, რომ ყოველივე საუკეთესო გადმოვიღე შენგან, სულიერად ავმაღლდი და აი ძალმიძს, აგერ, უკვე შენთან ლაპარაკი. მე მოვედი ახლა შენთან, რათა უფსკრულისაგან გიხსნა. ყველა, ვინც შენს მეგობრად იწოდება, შიშით შემოგცქერის, განგაშის განცდა ეუფლება ყველას შენ დანახვაზე, თეატრში იქნება, ეკლესიაში, თუ სადმე სხვაგან, ხალხმრავალ ადგილზე რომ გადაგეყრება – ან კიდევ ფერმიხდილსა და იმ ცხენის ზურგზე გაკრულს რომ მოგკრავს თვალს, რომელსაც მხოლოდ ღამობით ძალუძს გააჭენოს თავისი შავი მოსასხამით შემოსილი მხედარი-მოჩვენება. განაგდე შენგან ეს ფიქრები, ასე რომ გიუდაბურებს გულს, ცეცხლი არ დაგწვავს ისე, როგორც ეს ფიქრები, შენი გონება ისე ავად არის, რომ შენ ვერც კი ამჩნევ ამას, ის სიტყვები, პირიდან რომ ამოგდის, ბუნებრივად იმიტომ გეჩვენება, რომ ჯოჯოხეთური სიდიადით არიან აღსავსენი. უბედური ჰყავხარ შენ გამჩენს – აბა, მითხარი, რისი თქმა შეიძელი მაინც გაჩენის დღიდან? ჰოი, სავალალო

ნაშთო იმ უკვდავი გონებისა, რაიცა ასეთი სიყვარულით შექმნა ღმერთმა! შენ არა შეგიქმნია რა თვინიერ წყევლისა – მშვიერი აფთრის კბილთა ღრჭენის მსგავსისა. მირჩვენია, სულაც არ მქონდეს ქუთუთოები, არ მქონდეს ხელები და ფეხები, მირჩვენია, კაცი მყავდეს მოკლული, ოლონდ არ ვიყო ის, რაც შენა ხარ. მძულხარ და იმიტომ! რისი მაქნისია ეს ამოდენა ღვარძლი? რა უფლებით ხარ მოსული ამ მიწაზე? ვინ მოგცა უფლება, სასაცილოდ რომ იგდებ ყველას, ვინც აქ ცხოვრობს, შე დამპალო, შე ურწმუნოთა რჩეულო! თავი თუ არ მოგწონს, წადი იქ, საიდანაც მოსულხარ! ქალაქელს რა უნდა სოფელში, სადაც უცხოა? ჩვენ ხომ ვიცით, რომ ცათა შინა ჩვენსაზე გაცილებით უფრო დიდი სივრცეებიც არის და იმ სულთა გონიერება ჩვენთვის მიუწვდომელია, – ჰოდა, წადი იქ, გაეცალე ამქვეყნიურ უკუღმართობას! გამოაჩინე ბოლოს და ბოლოს შენი ღვთაებრივი არსება, რასაც ასე გულდაგულ მალავ, ამაღლდი ცად, ჩვენ სულაც არ შეგვშურდება შენი, შე ამპარტავანო, შენ! მე, აგერ, ისიც კი ვერ გამიგია, ადამიანი ხარ შენ თუ რალაცა უფრო მეტი? აბა, მშვიდობით, ნუ გექნება იმისი იმედი, რომ ოდესმე კიდევ გადაეყრები სადმე გომბეშოს. ჩემი სიკვდილის მიზეზი შენ ხარ მე მარადისობას ვუერთდები, შენი ცოდვები რომ გამოვისყიდო“.

●

ლოგიკური თუ არის, ხანდახან იმის მიხედვითაც განსაჯო ადამიანმა თუ რა ჩანს და როგორ ჩანს, მაშინ ეს პირველი სიმღერა აქ მთავრდება. მაინცადამაინც მკაცრად ნუ განსჯით იმას, ვინც ჯერ მხოლოდ ცდის თავის ღირას, რაოდენ უცნაურადაც უნდა ჟღერდეს ის ხმა, რასაც მისი ღირა გამოსცემს. მიუკერძოებლობას თუ ინებებთ, ნაკლთან ერთად ზეგარდმო მომადლებულ ნიჭსაც უეჭველად დაინახავთ აქ. მე კი მეორე სიმღერის წერას შევუდგები ამასობაში, დროის

მცირე მონაკვეთში რომ შემოგთავაზოთ ისიც. გამოუჩნდება მეცხრამეტე საუკუნის მიწურულს თავისი პოეტი – იმთავითვე შედეგით ვერ დაინწყებდა, ცხადია, ბუნების კანონს უნდა დამორჩილებოდა. ამერიკის სანაპიროზე იგი დაბადებული – იქ, სადაც მდინარე პლატა იღებს სათავეს და სადაც ორი უხსოვარი დროიდან სამკვდრო-სასიცოცხლოდ გადაკიდებული ხალხი ახლა ერთიმეორეს ეჯიბრება, ნივთიერ და ზნეობრივ პროგრესს გამოდევენებული. სამხრეთის დედოფალი ბუენოს-აირესი და კოპნია მონტევიდეო მეგობრულად უწვდიან ერთიმეორეს ხელს ამ მდინარის გაღმა-გამოღმიდან, მაგრამ მარადიული ომის იმპერიას კუდი

კვლავინდებურად ყავარზე აქვს გადებული სოფლებში და კვლავაც აურაცხელ მსხვერპლს იმკის. მშვიდობით, ბერიკაცო, და იფიქრე ჩემზე, თუ წამიკითხე! შენ კი, ყმანვილო, იმედს ნუ დაჰკარგავ, რადგან შენ უკვე პოვე შენი მეგობარი ვამპირი აქ ისე, რომ არც კი გიფიქრია ამაზე – იმ ძლინკიან ტკიპასაც თუ სათვალავში ჩავაგდებთ, ასე რომ გაფხანინებს სულ და საშველს არ გაძლევს, შენ უკვე ორი მეგობარი გყავს!

პირველი სიმღერის დასასრული.

*ფრანგულიდან თარგმნა
მამუკა ცეცხლაძემ*

**მიხაილ
ლახაიზაი
MIXA
LAKRBA**

ქართულ და აფხაზურ ენაზე

სტუმარი

მოხუცი ხანაშე ცუგბა ფაცხის წინ, ეზოში იჯდა. მაღალი ალვის ხის ჩრდილი აგრილებდა მის ნაოჭიან შუბლს. მუხლებზე დამბალი ტყავის ნაჭერი ედო და თავის ერთადერთ შვილს – თემირს ქალამანს უკერავდა. მოულოდნელად წამოვარდა ძალი და ყეფა დაიწყო. მოხუცმა თავი ასწია და უცნობ ახალგაზრდა კაცს მოჰკრა თვალი, რომელიც მთელი ძალით მორბოდა, მან ჭიშკრამდე ვერ მიაღწია, მესერს გადმოეწყო და ეზოში აღმოჩნდა. ეტყობოდა, მეტად დაღლილი იყო. ჭაბუკმა მოხუცთან მიიღბინა და დამტვრეული აფხაზურით ხვენწა დაუნყო, დამმალეო. მისმა სიტყვის კილომ აფიქრებინა მოხუცს, რომ მოსული ჩერქეზი უნდა ყოფილიყო.

– მდევარი მომდევეს, – ქლოშინით თქვა ჭაბუკმა, – მიხსენი, მოხუცო, დამმალე, თუ დამინახეს მომკლავენ.

– სახლში შედი, სახლში! – უცებ წაილაპარაკა ხანაშემ და ახალგაზრდა ფაცხაში შეიყვანა. მან კედელზე კიბე მიადგა და სტუმარს თავანზე მიუთითა, – აცოცდი, შვილო, იქ მატყლის გროვაა და დანეკი, მშვიდად იყავი, არ შეშინდე, უშიშარ ადგილზე ხარ.

– მწუხარება ამოროს შენს მოხუცებულობას. – მადლობის ნაცვლად წაიბუტბუტა ახალგაზრდამ და საჩქაროდ აძვრა თავანზე.

А с а с

Атахмада Цыгә Ханашә иаштаҕы, аҕш—тла атака ашәшьыра дытатәаны, ажәцәеимаакәа изахуан. Иҕа затә Т емыр иакәын иззизахуазгы. Ус ала шын, Ханашә ихы дәахан днаҕшызар, арҕыск дыццакуа агәрҕ даахытын, ашта дааталт. Ханашә дәагылан иааиз асас днәиҕылеит.

–Бзиала уаабит, дад! Улеи аҕныҕа!

–Бзиа убааит! Сыршьыразы исышье тоуп ауаа, сцәахы ламыс умазар! – ихәит асас.

–Уааи арахь!– ихәан, днаиаҕысит Ханашә. Дыццакуа днәин, акыба ааҕе аны, инадиргылит атзыавара, нас инеиырбеит: – Хыхь ухал, дад, абрахь! Атуан ахь ухал! Уа аласа ыкәуп, унее ины унылатәа. Иааиуа сара дызбап, уара умшәан.

Асас атуан ахь данхала, Ханашә акыба иган, аҕны ашьтахь ахәачараҕы итәахит. Нас днаскыан дныҕшы– ааҕшит акыр, аха азәҕы димбеит даауе аны. Дааласшәа днәин днаитагылан, диазцааит исас.

–Изустада дад сысас, “сыршьыразы

მოხუცი გარეთ გავიდა, გაიხედ-გა-
მოიხედა და რაკი დარწმუნდა, აღარავინ
ჩანდა, უკან ფაცხაში შემობრუნდა და
ქვევიდან შეეკითხა:

– არ შეშინდე, შვილო, არავინ ჩანს,
აღბათ, არავის შეუხედნია შენთვის, რომ
ჩემს ეზოში გადმოხტი. ისე კი მითხარი,
რატომ გდევნიან და ვინ არის შენი მდე-
ვარი. რა დააშავე, რომ მოკვლას გიპი-
რებენ?

– კაცი შემომაკვდა, მისი მეგობრები
დამედევნენ, შური უნდათ იძიონ.

– რისთვის მოკალი კაცი?

– შეურაცხყოფა მომაყენა. დოღის
დროს ჩემს ცხენს მათრახი გადაუჭირა.

– ვინ არის მოკლული, სახელი არ იცი?

– არ ვიცი, მე ხომ თქვენს სოფელში
პირველად ვარ.

ამ დროს ძაღლმა გაბმით დაიწყო ყე-
ფა და ორივენი გაჩუმდნენ.

– ჩუმად, მე წავალ, დავათვალიერებ.

– წყნარად თქვა მოხუცმა და ეზოში გა-
ვიდა.

შორს, გორაკის წვერზე რამდენიმე
კაცი გამოჩნდა. უკან ხალხი მოსდევდა.
მოხუცმა, მზისთვის თვალი რომ აერი-
დებინა, შუბლზე ხელი მიიფარა და იქით
გაიხედა. ახლა აშკარად ჩანდა, რომ ისი-
ნი მისი სახლისაკენ მოძრაობდა. ხალხი
ნელა, მძიმე ნაბიჯით მოძრაობდა. რამ-
დენად მის ფაცხას უახლოვდებოდნენ,
ხალხის რაოდენობაც იზრდებოდა.

– ესენი, აღბათ, ამისთვის მოდიან,
მკვლელს ეძებენ. – გაიფიქრა მან და
მთელი ძალ-ღონე მოიკრიბა, რათა და-
ეცვა სტუმარი.

მაგრამ ეს რა არის?! ორიოდ კაცი
წინ წამოვიდა, ხალხს გამოეყო, დაწინა-
ურდა, ეზოს ჭიშკარი გამოაღეს და შიგ-
ნით შემოვიდნენ. თან ხალხი შემოჰყვა.
ეზო აივსო.

ახლა მოხუცმა ნათლად დაინახა, რომ
მათ ხელით რაღაც ნაბადში შეხვეული
მოჰქონდათ.

მოხუცი ადგილზე გაშეშდა. ნაბადს
დააჩერდა თუ არა ისე შეირხა, თითქოს
მის მოხუც გულს ხანჯალი მოხვედრო-
დეს სასიკვდილოდ. ხალხს თეთრწვერა
მოხუცი აშვიუ აბიდჟი გამოეყო. აშვიუ

ისყშყოუპ” ჰზუჰაზ. უმშაან აზგყ
დყზბომ ააიგა–სიგა. უზყხდყრკყზეი
უმჰაო?

– Ауады дысшыт, – ихэит атакс асас.

– Кох! Ауады дысшыт ухэоу!
Дзыхуркьазеи дыушыт аха? –
Изымбатэбарахеит атахмада.

– Сеыжэланы сшыхэмаруаз сеы
дасит икамчала. Уи сара дсысыр иадые
зан, – ихэит асас.

– Убызшэа хэанчашэа избоит.
Уашэуоума, дад ?

– Ааи, сашэуоуп сара.

– Издырит уцэажэашыала. Акыс
–шэарт ашэуаа шэфоуп иаха иахьхьымз
дуу, ушеыжэу даеазы уеы дасыр.
Дызустоу умჰაო იუшыыз?

– Дсыздыруам дызустоу. Иахьадагы
дсымбацт.

Ус алашбжы го иалагеит.

– Сышь! Устыхэ! Иааит хэа сыкоуп!
– ихэан дындэылтцит Ханашэ. Днаскьан,
ააიგა уაფ дынимба, алашбжы ахьгаз
აშკა дыჴшуа далагеит хара, инапы
илахь иადкыლаны. Цкьа данჴшы, ибит
инахараны цьоуკы ахэы икэლаны ишаауаз.

“Имџасцэоу арахь аку иахьаауа “– хэა
дышхэыцуаз, იარა იაშტა აგაშა ახь რხყ
შხაზ მџაშы იალაгеит. Чкэынак даарае
ჴысын აგაშა ააиртит. Ашტა იაატалеит
აუაа мацџымкэа, აზგყ დაатарგалеит
საკასალა ауапа икэыршэны. Дааганы
აშэшырафы დაашьтарцеит. Иааицэымჴ
ахан, “Дызустада ари? Икалазеи? “–хэა
азტაахагы имტაკэа, იააიზ დაарылტын,
Ханашэ дааидгылт Баз Хабыб, иуа бзиа,
игэыла.

– Уеырџэџэа Ханашэ, “зеиჴш камле
ац ыкам”– რჰაოит. Уჴაзаტэ ტемыр
дыრшыт иахьა...

Имч ааилззан, длеизкџэит дахьгылаз
Ханашэ.

მისი ტოლი კაცი იყო და ოჯახის ძველი მეგობარი. მან მოკრძალებით, ნალვლიანად შეხედა მასპინძელს და წყნარად თქვა:

– ძალა მოიკრიბე, ხანაშე! გამაგრდი, დღეს შენ დიდი და ძლიერი მწუხარება დაგატყდა თავზე. მაგრამ განა ამქვეყნად არის ისეთი ძალა, რომელიც დროს არ შეენელებინოს და დაესუსტებინოს?! თვითონ შენ გისწავლებია ჩვენთვის: „ძლიერი ხასიათის კაცი დიდ ჭირს აიტანს, დიდ მწუხარებას გაუძლებსო“. დღეს კაცთსაძულველმა ჩერქეზმა შენი თემირი მოკლა!

მოხუცს მუხლი მოეკვეთა. მან კანკალით წაივლო გულზე ხელი და წაიქცევოდა კიდეც, რომ ხალხს არ დაეჭირა.

ქალების წივილ-კივილმა ეზო ააფორიაქა.

ორი დღე-ღამე ესვენა ხის ლოგინზე შვილის გაციებული ცხედარი. სხვადასხვა მიზეზით რამდენჯერმე ავიდა მოხუცი თავანზე. აკანკალებული ხელით და ნალვლიანი სახით მიჰქონდა ახალგაზრდა ჭაბუკთან ულუფა. მესამე დღეს დაასაფლავეს თუ არა თემირი, მისი მეგობრები მოხუცთან ერთად დაბრუნდნენ ეზოში. შუალამემდე ისხდნენ ისინი მოხუცთან. შემდეგ კი გულმოკლული კაცისთვის მარტო მოსვენება რომ ეცდიათ, გამოემშვიდობნენ.

– ჩვენ ვიცით, – თქვა ერთმა მათგანმა, თემირის ტოლმა და ყველაზე საყვარელმა მეგობარმა, – ყველანი ერთად ვერ შეგიცვლით შენს თემირს, შენს შვილს, მაგრამ ჩვენ შენთან ერთად გავიზიარებთ ამ საერთო მწუხარებას. ყოველდღე შენთან მოვალთ, თითქოს თემირი ცოცხალი გვყავდეს, ყველანი მოგეხმარებით, ყველანი მოგეფერებით.

მისი სიტყვები ახლა საზეიმოდ და მტკიცედ ისმოდა ეზოში.

– სიტყვას გაძლევთ, – დაუმატა მეორემ, – რომ შურს ვიძიებთ. მართალია, მოხერხებულად დაიმალა ის ჩერქეზი, თვალს და ხელს შუა გაგვიძვრა ტყეში, შეიძლება სადღაც სულ ახლოს არის, ალბათ, ვიღაცა მალავს კიდეც, მაგრამ მალე მოვძებნით მას, მალე გაიგებ, მო-

– “Зѣа дымѣсыц уѣа диумыртѣуан” – рхѣоит. Цыѣх уажѣааны сара сзыкѣшѣаз ауп иахѣа уара иухаѣаз ацѣгѣара, – даѣын Баз Хабаб ацѣажѣара...

Аха атахмада ак иахауамзт: иѣсы илшѣшѣеит. Атѣууара талт ашта. Агѣылацѣа еизеит. Ѡаха—ѣымш еихсыѣ ыра рымамзт ахѣхѣареи, ацѣууареи.

– Сызфада? Дызшыда сычкѣын? – ихѣан дѣаит Ханашѣ иѣсы анаа.

– Ашѣуаки иареи аѣкѣа шдырхѣмаруаз акы ааимаркын, икѣарахѣ аатѣааны дхысит ашѣуа. Уи иацѣал алазаарын Тѣмыргѣы, иаразнак акухеит, – ихѣит арѣарцѣа руазѣы.

– Дабатѣиу? Дабанагеи уи ашѣуа ? Дыздыруада?

– Уаѣгѣы диздыруам – даарагѣы стѣан, аха—ихѣит даѣа арѣыск.— Азѣы дицны днѣизар акѣхап аха, ас ацѣгѣара аниу, дназгазгѣы ихы ирзом, дахзеилыѣ мкааит.

– Нас еимаркзи зырхѣა?

– Излархѣаз ала, еимаркыз уи ауп, – Темыр ашѣуа иѣы дасит камчыла. Уи хѣымзѣ дус иѣхѣазѣеит ашѣуа...

– Еилкаауп шыта зегѣы... еилкаауп, – ихѣეит Ханашѣ деихаѣсы.

Хаха— хымш аѣсы дыкѣын ацѣартѣѣы, дыртѣѣуон, хаха— хымш азѣгѣы имырбакѣа афатѣи ази нхагаланы иитон Ханашѣ атуан икѣтѣаз исас. Аѣшышымш азы, аѣсы дыржын, ауаа анеимпы, Тѣмыр икѣლაцѣа иѣызцѣа Ханашѣ инаѣ ишьталеит аѣныѣа.

– Аѣсра икѣшѣანдаз убри ашѣуა! Абра цѣара абна иѣეитит иѣытѣахны дѣѣоуп... Амѣაკѣа хѣიტ, хаихаѣоит, иѣшаара хაѣუп иахѣабалакѣ, аха дахѣыхѣашѣომ макѣანა, – ихѣит руазѣы.

– Дцѣырѣып, дабацари! – ихѣит დაეазѣგѣы. – Уი шыта уара იუნათო

ხუცო, მის სიკვდილს. ეს ცნობა, ალბათ, მცირედ მაინც შევიმსუბუქებს მწუხარებას და დაგამშვიდებს.

ამ სიტყვების შემდეგ თემირის მეგობრები წავიდნენ.

მოხუცი მარტო დარჩა.

ნაღველით სავსე თვალები მოავლო გარემოს. ხომ არავინ არის ახლომახლოო, გაიფიქრა, მერე მივიდა, ხურჯინი ჩამოიღო, მსუყე საჭმელით აავსო, კიბე თავანზე მიდგა და ჩერქეზ ჭაბუკს დაუქაბა:

– ჩამობრძანდი, სტუმარო, ჩამობრძანდი. აქ აღარავინ არის, ყველანი წავიდნენ.

როცა სტუმარი კიბეზე ჩამოცოცდა, მოხუცმა ათროლოლებული ხელით გაუნოდა ხურჯინი.

– წაიღე, – უთხრა მან, – აქ ორი დღის საგზალი დევს. სახლისაკენ იჩქარე, შვილო, ტყით ახლოსაა გადასასვლელი. ახლა ბნელი ღამეებია, ვერავინ დაგინახავს.

ნელა დახარა თავი სტუმარმა, ნელა მიიტანა ტუჩებთან მოხუცის ჩოხის კალთა, მოკრძალებით ეამბორა მას, სიტყვის უთქმელად გავიდა ფაცხიდან და სიბნელებში გაქრა.

егыкам, аха хара уҭа идызцаа хуал ма инахмыгзари: сара сазәыкны хааныка схынхәуам Темыр ишыа сымукәан!

Абас еибырхәан, ицеит арҭарцәа. Имацара данаанха, Ханашә амакәан иртәит фатәыла, нас днеин, акыыба ааиган, атзывара инадиргылан, ҭааитит исас иахь

– Улеи, дад, сысас, шыта арахь! Сыме ацара соуп, уаха ара уаџ дыкам.

Дналбааит асас.

Абри аанкыл, сысас! – ихәан, Ханашә исас инииркит амакәан. – Абра амџаныфа ҭоуп, иузырха, ашәы уџны унеиаанза. Арт, иушыыз идызцаа, рымақаршыа уах уазу... – дынхьаирҭшит џадахьшәа инеџ иуаз амџахуастахь. – Абри амџахәаста уанымтқәа уца: хәдақала уалнагап уи хқыта, урт иушьтоу удмырбакәа. Нас ушзахәо уцала Нхытқа. Ухалтып уеибганы. Уца умџа бзиаз!

Длакәын, Ханашә икәымжә акалт дагәзит асас, нас уаха мхәакәа убри амџахәаста днанылан, иџенеитеит але ашьцара...

თარგმნა მ. ასათიანმა

**ტრისტან
მახაური**
**Тристан
Махаури**

**მიხაილ ლაკერბაის ნოველა
„სტუმარი“ და მისი ლიტერატურულ-ფოლკლორული პარალელები**

მამამ დაინდო შვილის მკვლელი! თითქმის დაუფერებელი ამბავია, მაგრამ რაც უფრო დაუფერებელი და ნაკლებ სარწმუნოა მოხუცის მოქმედება, მით უფრო დიდი ინტერესით იკითხება ნოველა, მკითხველიც მეტი თანაგრძნობითა და პატივისცემით ეკიდება აფხაზი მასპინძლის პიროვნებას.

ნოველა დანერილია აფხაზური ტრადიციების ღრმა ცოდნით. ხალხურ ზნე-ჩვეულებებსა და ზეპირსიტყვიერ მასალას მიხეილ ლაკერბაი ხშირად იყენებს საკუთარი ნოველების სიუჟეტების ასაგებად. ამის შესახებ საყურადღებო ცნობას გვანდის კრიტიკოსი გერონტი ქიქოძე: „მეგობრული საუბრების დროს ავტორს ჩემთვის უამბნია, რომ ის, უმეტეს შემთხვევაში, კი არ თხზავს თავისი მოთხრობების სიუჟეტებს, არამედ მათ ხალხური შემოქმედების სალაროდან იღებს. ამ მიზნით ის ხშირად მოგზაურობს თავის სამშობლოში, განსაკუთრებით არჩევს მივარდნილ სოფლებს, სადღაც მთებში გადაკარგულთ, ეცნობა მოხუცებულ ადამიანებს, ისმენს მათ ნაამბობს და, შინ დაბრუნების შემდეგ, მათ ამუშავებს ნოველების, არაკების, ანექდოტების სახით. ამრიგად, მიხეილ ლაკერბაის ნაწერებში ჩვენ გვაქვს ბედნიერი შერწყმა ხალხური ზეპირსიტყვიერებისა ცნობისმოყვარე და განათლებული ლიტერატორის ინდივიდუალურ შემოქმედებასთან“ (ლაკერბაი 2012: 7).

Миха Лакрба иновелла «Асас»-и уи алилитература-фольклортә аицтәарақәи

Миха Лакрба иновелла «Асас» атың чыда ааннакылоит ашәкәыџы ирџиамтаџы. Аџсуа литератор Русле ан Каџба иажәакәа ихыркәаџоуп хәа иумџхьазар, «Асас» иссиру џтамтоуп. Хәарада, аџсышәала уи еиџу аџтамта макъана икам». (Каџба, 1984:171).

Ановелла ахцәажәара халагаанза, иааркәаџы иахгәалахаршәап уи атџ акы: атахмада Цыгә Ханашә иаштаџы аџш-џла атџака ашышәыра дыџатәаны, ажәцәеимаакәа изахуан. Иџазатә Темыр иакәын иззизахуазгы. Ус, арџыск дыџе цакуа, агәара даахыџын, ашџа дааталт. џџоуки дыршыырџ иишишџтаз иеихәан, дитәахырџ дихәеит. Атахмада арџыс ибышшәа хәанчашәа ианиба, дшашәуаз идырит. Атахмада арџыс дитџааит узыхдыркәозеи хәа. Арџыс атақ каитџе ит: аеырџџра аан икамчыла сџы иасыз аратәи чкәынак дсамхашыџт хәа. Ханашә асас атуанахь дхеигалан, дитәахит. Хара имгакәа, игәашә аџхьа ауаа еизеит. Аџсы дрыманы иаауеит. Ишыыз арџыс атахмада иџазатә Темыр иакәзаап. Атахмада иаразнак идырит ичкәын дызшыџе ыз сасра дышидикылаз, имч ааилзаџ ан, длеизкәыџит, аха нас иеирџџәан, иуаажәлар акгы реимхәеит. «Хәхәа хымш иџазатә аџаџаџы аџәардәаџы дыкәџаны, дыртәуон, - хаџхьоит анове ила аџы, - хәхәа хымш азәгы имырбакәа,

რეალურად მომხდარი რომელი ამბავი დაუდო საფუძვლად ავტორმა ჩვენს მიერ განსახილველ ნოველას, ცნობილი არ არის, თუმცა ავხაზური სტუმარმასპინძლობის დასახასიათებლად მკვლევარი შალვა ინალ-იფა იმონებებს ერთ გადმოცემას, რომელიც თითქმის მთლიანად ემთხვევა მიხეილ ლაკერბაის ამ ნოველის შინაარსს, მაგრამ მისი ჩანერის დრო, ადგილი და მთქმელი მითითებული არ არის, რაც ძალიან სამწუხაროა და ლიტერატურული ნაწარმოების ფოლკლორული წყაროს შესახებ სრულ ინფორმაციას ვერ გვანდის. აი, ეს ამონარიდიც: „გადმოცემით, რომელიღაც ხალხმრავალ ზეიმზე, დოღში შეჯიბრის დროს, ორნი წაიხზებნენ, ერთმა მოკლა მეორე და გაიქცა. მდევერებისაგან თავდასაღწევად მკვლელი შევარდა პირველივე ეზოში, ყველაფერი უამბო მასპინძელს, რაც ჩაიდინა და სთხოვა, დაეცვა მისი სიცოცხლე. მოხუცს დიდხანს არ უფიქრია, მაშინვე გადამალა სტუმარი საიმედო ადგილას. ამის შემდეგ მალე მისსავე ეზოში შემოდის სამგლოვიარო პროცესია და შემოაქვთ მისი შვილის გასისხლიანებული ცხედარი. როგორც ირკვეოდა, მისი შვილი მოკლული იყო იმ ადამიანის მიერ, რომელიც მან ეს-ეს არის დამალა და იხსნა შურისძიებისგან. როცა მიცვალებული დამარხეს და ყველანი წავიდნენ თავ-თავიანთ სახლებში, უბედურმა მამამ სამალავიდან გამოიყვანა მკვლელი, უჩვენა მას უხიფათო გზა და გაუშვა სახლში. „შენ მოჰკალი ჩემი ერთადერთი ვაჟიშვილი, – უთხრა მან, – მაგრამ შენი სიცოცხლე მე მომანდე, გახდი ჩემი სტუმარი და მე არ შემიძლია ფეხქვეშ გავთელი სტუმარმასპინძლობის წესი. გჩუქნი სიცოცხლეს, წადი, სანამ ჩემს მოგვარეებს არ შეუმჩნევიხარ. ამის შემდეგ აღარსად გადამეყარო!“ (ინალ-იფა 1965: 430).

.....
 რაკი დოკუმენტურ წყაროს არ ასახელებს, იქმნება შთაბეჭდილება, თითქოს ინალ-იფა ყველა მიხეილ ლაკერბაის ნოველის შინაარსს. არსებობს თქმულების მეორე ვარიანტიც, რომელიც არ-

აფათეი აზი ნხაგალანი იიტონ ჴანაშე ატუან იკეტაზ ასას».

აღშყმშ აზი აფსი დყრჯიტ. აუაა ანეიმპი, ატაჰმადა ატუან აფი ჰე ызтәахуаз арфьс дпфхьейт: «Улеи, дад, сысас шыта арахь! Сымацара соуп, уаха ара уафь дыкам».

Дналбааит асас. ჴანაშე асас инаииркит амакәан.

«Абри аанкыл, сысас, – ихәейт, – абра амәаныфа тоуп, иузырха уфьны унеиаанза. Уццакы афьныка, дад! Абри амәахәаста уанымтцкуа уца, хәдалака уи хкыта уалнагоит. Нас ушзахәо уцала Нхытқа. Уҳалцып уейбганы. Уца, умға бзиаз!».

Длакәын, ჴანაშე икәымжәы акалт дагәзит асас, нас, уаха мхәакәа, амәахәаста днанылан, иенеитеит алә ашьцара» (Лакрба. 2012:19).

Аб ифзатә дышшыз дрыцхаишьейт! Уаф имахац хтысуп, аха уи қалашья амам хәа шақа ухәыцуа ақара, иаха уазфлымх аны уафхьейт ари ановелла, афхьяф иах а деиликаауейт, иаха пату икәитцоит афсуа афшәма.

Абас еиңш иқалаз ахтыс аницеит автор, абри иновеллафьы, макьяна азы идырым уи инашоу инашаму, аха афсуа афшәымара, ачеиңыка тызцаауаз Шаә лва Инал'иңа икыпхьракәа руакы ақны уи агәра хиргоит, Миха Лакрба абри инавелла ацакы шиашоу атәы. Аха уи ифымта, атыңи, иазхәази арбам, уи даараза игәыхьроуп, алитературатә афцара афольклортә хытхьрта иае зку инагзоу адырра атара ахьиылымшо. Абар уи аыңтәаха: “аҳәамтәкәа иқоу рыла ауаарацәа ахықаз ныхәарак афьы, аеырәра аан, фьцья еицәахит, азьы егыи дишьны дыбналит. Ишьтаз рықнытә ие итәахьрц азы рафхья икәшәаз агәарф афьы, ифьылаз афшәма еихәит дзықәшәази, иқайтцази атәы, диҳәейт деикәирхарц. Абрыг акыр дымхәыцкәа, иаразнә ак дитәахит исас дахьырзымңшаараз атың ақны, акыр аамтыкәа уи игәарф ацәабацәа талит, ашьааратәыра иага

ტურ ანშბას და ვლადიმერ დარსალიას წიგნშია დამონმებული. იგი ჩანერილია 1969 წლის აგვისტოში გუდაუთის რაიონის სოფელ დურიფში მცხოვრები ქუთისი ტვანბასგან. აღნიშნული თქმულების მიხედვით, მოხუცის შვილის მკვლელობა თავადი ამარშანი. თავადი შეურაცხყოფილი დარჩა იმით, რომ დოღში ვილაც გლეხის შვილმა აჯობა და ნანყენმა მის ცხენს მათრახი გადაუჭირა. ახალგაზრდამ მათრახის საპასუხო დარტყმით ცხენიდან ჩამოაგდო თავადი. მიწაზე დაცემულმა თავადმა იძრო პისტოლეთი და მოკლა მოხუცი ცუგბას ვაჟიშვილი, ისარგებლა ხალხში შექმნილი ჩოჩქოლით და გაიქცა. დამონმებული წიგნის ავტორებს თქმულების ტექსტი მთლიანად არ მოჰყავთ. ისინი ნანყვეტებს იყენებენ და მსჯელობენ მოხუცის მოქმედებაზე. როგორც მითითებული მასალიდან ირკვევა, მოხუცს სახლში მიუღია შვილის მკვლელობა, წმინდად მოუხდია სტუმართმოყვარეობის ვალი და წასვლისას სტუმარი გაუფრთხილებია, ფხიზლად ყოფილიყო, რადგანაც სისხლი რჩებოდა მის კისერზე. ზეპირგადმოცემის მიხედვით, ხალხში ვრცელდებოდა ამბავი მოხუცის მეორე ვაჟიშვილის და მისი ბიძის გმირული სისხლისძიებისა, სისხლის აღება კი დიდხანს არ გრძელდებოდა. და ეს კეთდებოდა განზრახ, რათა მკვლეელი ყოფილიყო მუდმივი შიშის ქვეშ (ანშბა 1979: 37-38). როცა ეს თქმულება ჩაინერეს, მიხეილ ლაკერბაი უკვე ცოცხალი აღარ იყო (იგი გარდაიცვალა 1965 წელს). ამიტომ ჩვენ დანამდვილებით არ ვიცით, თვითონ ავტორმა ვისგან მოისმინა ეს თქმულება და რა სახის იყო იგი, სანამ ლიტერატურულად დამუშავებდა. მწერლისა და ზეპირსიტყვიერების ურთიერთობის საკითხი მკვლევარისაგან ძალიან ფაქიზ მიდგომას მოითხოვს (ამ მხრივ ფასდაუდებელი მნიშვნელობა აქვს ვაჟა-ფშაველას წერილს საკუთარი პოემების ფოლკლორული წყაროების შესახებ).

სტუმრის სიცოცხლის უსაფრთხოება წმინდათაწმინდა მოვალეობა იყო კავკასიელი ხალხებისათვის. მასპინძელი ვალ-

იკაზ იჩკაყინ ზატყე იყსყბაღ რყმე ანყ. ანაღ იშდყრხაზ იჩკაყინ დყშყყყ, იიტყაყყყ ასაყ იაკუნ , უი ალა აშყაურა დაყრყყეიტ. აყსყ ანყშე დანარტა აურა ზეგყ რყფნყკაკეა იანელყტ აამშყტაყყ, აბ'გეაკ იტყაყნყ იმავ ისაყ დააფნიგე ან, იირბიტ იშეარტამზ ამფა, იფნყკა დაუიზყტიტ. "ურა დყუშყიტ სარა სყჩკაყინ - იყეიტ იარა, აყა უარა სარა სყგერა განყ უყსტაზარა სნაყ იანუყტიტ, სყსაყ უაკეყიტ, სარა ისყლშომ ასაყდკყლარატე ზაყსუა ტყსკეა რეილაგარა, აყსტაზარა უატეასშყეიტ უცა, სყზელაურა ურბაანზა. აბრი ინარკნყ წყარა უსყკეყმშეააიტ!" (ინალ'იყა 1965 შ. 403).

ადოკუმენტე ზყტყყრტა აყყარბამ აყე იკოუპ აგეაანაგარა, ინალ'იყა, მიყა ლაკრბა ინოველა ატაკყ ეიტეიყეოშეა. იკეოუპ აყეამტა აფბატეი ავარიანტგყ, უი არტურ ანშბეი, ვლადიმერ დარსალე იეი რყშეკეყ აკნყ იაარყშუპ. უა იანე ტოუ 1969 შყყკეა, ნანყეა მზა გედოტა არაიონ აყყტა დერყყშყ ინყო კეყნტა ტეანბა იკნყტე ირაყაზ აუპ. არი აყეამტა ინაკეყრყშნყ, აბრყ იჩკაყინ დყზშყყყ ატაუად ამარშყან იაუპ. ატაუად იყყმზყ იშყეიტ აეყრფარა აკნყ ნყაფყკ იყყლტ დაყბიააიზ აყე, უი აყყყეან აეყფ იეყ აკამყყ აყრყკეიტ, არყყყ იეყ იააყაზ აკამყყ აყყყეან ატაუად იეყ დალირფეიტ. ადგყლ იკეყაზ ატაუად იტაპანყა აატიყყნ იარა უატეკყა დიშყიტ აბრყ წყგება იყყლტ, აილაფნტრა იკალავ იყეყ იაირყეან აუფშყრა ზუზ დყბნალიტ. იშყაკეყრყფეოუ აშეკეყ ავტორყეა აყეამტა ზეგყ აარგე იმ. ურტ აყყყტეარაყკეა რყყ იარყეანყ აბრყ იყყმფაყგაშყა იალაყეაზეიტ. არი ამატეაყე იშაყეაზ ალა აბრყ იფნყ დიდიკყლეიტ იჩკაყინ დყზშყყყ, ასაყდკეყლარატე ატაყ ზეგყ ნეიგზეიტ, დანე ყნასკეიეიგოზგყ აგეყეანტარა იიტიტ, იზბანზარ იშყაურა იარა იდნყ დაანზონ. აფაყყყტე რეიამტალა, აზელარ რკნყ ეიტარყეონ აყტყყ, აბრყ ეგყ იჩკაყინი, იაბიაშყეი იკარტავ აფყრყატარატე აშყეოურა,უი ანაგზარა აკყრ აამტა ამგიტ. უი იავგეატანყ ინაგზან, აშყრა ზუზ ესნე აგყ იყყ აშეარტა იტაგყლანყ იბარყ აყე

დებული იყო სიცოცხლეც კი გაენირა სტუმრის გულისთვის, გინდაც მოსისხლე მტერი ჰყოლოდა სახლში. ამ საკითხს ცოტა მოგვიანებით კიდევ დავუბრუნდებით, ახლა კი უნდა აღვნიშნოთ, რომ ლაკერბაის ნოველას პარალელები მოეპოვება ქართულ ლიტერატურასა და ფოლკლორში. ლიტერატურიდან დავასახელებთ ვაჟა-ფშაველას უკვდავ პოემას „სტუმარ-მასპინძელი“, ხოლო ფოლკლორიდან ბალადას „შიოლა და მთრეხელი“. ვაჟას პოემა 1893 წლით თარიღდება და მასში ქისტებისა (ვაინახური მოდგმის ხალხი) და ხევსურების პატრიარქალური საზოგადოების ფონზე იშლება მოქმედება, ხოლო „შიოლა და მთრეხელი“ მეზვიდმეტე საუკუნის რეალურ ისტორიულ ამბავს გადმოგვცემს.

ვაჟა-ფშაველას პოემაში ქისტმა ჯოყოლა აღხასტაისძემ სახლში ისტუმრა ხევსური კაცი, რომელიც მისი ძმის მკვლეელი აღმოჩნდა. ჯოყოლამ ეს ამბავი თანამომემე ქისტებისაგან შეიტყო, მაგრამ რადგანაც ზვიადური უკვე მისი სტუმარი იყო, ჯოყოლა თანასოფლელ ქისტებს მისი მოკვლის საშუალებას არ აძლევდა:

„დღეს სტუმარია ეგ ჩემი,

თუნდ ზღვა ემართოს სისხლისა“ (ვაჟა 1964: 217).

ამ დაპირისპირების დროს ჯოყოლამ ერთი თანამემამულეც მოკლა, მაგრამ ქისტებმა ის შებოჭეს, სტუმარი ზვიადური კი წაიყვანეს და თავიანთი მკვდრის – დარლას საფლავზე დაკლეს. ტრადიციული შეხედულებით, ქისტებს უნდოდათ, ის დარლასთვის შეენირათ, საიქიმში მისი მოსამსახურე გაეხადათ, მაგრამ ეს ვერ მოახერხეს, რადგან ზვიადური არ გატყდა, ქედი არ მოიხარა მტრის წინაშე. ქისტები რომ ეუბნებოდნენ: „დარლასამც შეენირებო“, ზვიადური პასუხობდა: „ძალდ იყოს თქვენი მკვდრისადა!“ მისმა გმირულმა სიკვდილმა ქისტები ღრმად ჩააფიქრა და ათქმევინა: „კარგი ვაჟკაცი ყოფილა“. ვაჟას პოემა ამით არ მთავრდება, მაგრამ ჩვენ ჯერჯერობით აქ შევაჩერებთ ყურადღებას, რაკი სტუმრის მიღებისა და მისი გადარჩენის მცდელო-

(Аншба 1979 ш. ‘37’38). Ари ахəамта ананырца Миха Лакрба иҭстазаара далтхьан (уи дыҭсит 1965 ш.). Убри акнытə хара ииашацəкьаны иҳаздыуə ам алитературатə аҭцамтахь ииае игаанҭа автор ихата иахьынтəааигаз ари ахəамта, сахьас иамазгы. Аоымтҭеи, аҭаҭыцтə рҭиамтақəеи реизыказаашьа азцаара атцаады агəеынызарала дазнҭе еироуп (абри аган ала ахадара ду амоуп Важа Ҳшавела исаламшəкəы ихатəы поемақəа афольклортə ахытхыртақəа ирызкны)

Асас иҭстазаара ашəартадара, Кае вказ иқəыгнхоз амилатқəа рзы адоух атə тасқəа ирылаҭхьазоуп, аҭшəма иуə алын асас изы иҭстазаара амеигзара, уи асас иара иаҭа бааҭсы иакəзаргы. Абри азцаара еиҭа хазыхынхəуеит, уажəы иазгəахтароуп, Лакрба иновела иацтəогыы ықоуп ақыртəуа литературҭе реи, афольклори ркны. Алитература акны иахқəап Важа Ҳшавела “Асаси, аҭшəмеи”, афольклор акнытə абаллада “Шьйолеи, Мтрехели”. Важа ипоема 1893 шықəса иоын, уақа ақьыстцəеи (аваинахцəа рмилаттə уаа) ахевсурцəа апатриархратə ауаажəлари рыгəҭа имəае ҭысуеит ахтыс, “Шьйолеи, Мтрехели” 17 ашəышықəса аан имəаҭысыз ахтыс атəы ханахəоит.

Важа Ҳшавела ипоема акны ақьҭыст Цьокола Алхастаиҭе иоыны ахь дааигит ахевсур уады, уи иара иашьа гəакьа дызшызыз иакəн. Цьокола уи атəы иашьцəа ақьыстцəа ркнытə иахаит, аха Звиадаури иара исас ахьиакəызыз азы, Цьокола иқытауаа ақьыстцəа уи ишьра азин римтит:

“Иахьа уи сара дсысасуп,

амшын зегьы ишьахаргы” (Важа 1964 ш. 217)

Абри аиҭагылара аан Цьокола иқытауаа азəы дишьит, аха ақьыстцəа уи дҭархəеит, исас Звиадаури дрыманы ицан, рашьа Дарла дахьжызыз ахатгəын акны дыршьит. Адинтасқəа рыла,

ბისათვის ზრუნვის ეპიზოდი გვანტერესებს. ჯოყოლამ სტუმარი ვერ დაიცვა, მაგრამ მის მოსაკლავად აბობოქრებულ ბრბოს მიანიშნა, რომ სტუმარმასპინძლობის საღვთო წესს არღვევდნენ:

„– რას სჩადით? შემოუძახა: –
ვის სტუმარს ჰბოჭავთ თოკითა?
რად სტეხთ საუფლო ჩვენს წესსა,
თავს ლაფს რად მასხამთ კოკითა?“
(ვაჟა 1964: 215).

ჯოყოლას სიტყვით, თემმა დაარღვია თავისი რჯული (სამართალი), დაივიწყა ადათი („ვის გაუყიდავ სტუმარი, ქისტეთს სად თქმულა ამბადა?“), ჩაიდინა უნამუსობა და ფეხქვეშ გათელა მისი ოჯახის ღირსება.

ხალხურ ბალადაში „შიოლა და მთრეხელი“ ნათქვამია, რომ შიოლა ღუდუშაურის მკვლელი შემთხვევით მიადგა შიოლას დის სახლს და მასპინძელ ქალს მფარველობა სთხოვა („დაო, ვერ შემინახევი? ცხონებას შენი ძმისასა!“). ქალის ქმარი შინ არ იყო, ეს გარემოება კი ზღუდავდა ქალს ქმრისგან დაუკითხავად სახლში მიეღო უცხო მამაკაცი. მაგრამ უმწეო ადამიანს შურისმაძიებელნი მოსდევდნენ, ეს საფრთხე გაითვალისწინა ქალმა და უყოყმანოდ შეიფარა იგი. ცოტა ხნის შემდეგ გამოირკვა, რომ ძმის მკვლელი შეუფარებია. ქალმა სტუმარმასპინძლობის წესს მაინც არ უღალატა და სისხლის ასაღებად კარზე მომდგარ ღუდუშაურებს (ანუ ძმა-ბიძაშვილებს) თხოვნით მიმართა:

„ნუ მახკლავთ, ჩემნო მამულნო
(ჩემიანებო),
ნაჭაპნს ნუ მამჭრით თმისასა“
(შანიძე 1931: 15).

„ნაჭაპნის“ ანუ ნაწნავის მოჭრა ახლობელი ვაჟკაცის სიკვდილის გამო იცოდნენ ქართველმა მთიელმა ქალებმა. შიოლას დაც იმას ევედრება ძმა-ბიძაშვილებს – სტუმარს ნუ მომიკლავთ, ნუ დამამგლოვიარებთო. შურისძიებით ან-

აკყისტცა ირთახყინ, უი დარლა იწყსი დაერთარ, ნყრცა უი იმატუფყს დიმაზარც აყი, ახა უი ანაგზარა რყლყმშეიტ, იზბანზარ ზვე იადაური იერიმტიტ, დშყამხყშყმგყლეიტ იაწა იფაწყხყ. აკყისტცა უი იანიარხაოზ “დარლა იწყსი უაქთოიტ” ზვიადური ათაკაიტყონ: “შაყწყსი ალაკა დყრტაჰააიტ!” უი იფყრხატარალა იწყსრა აკყისტცა აკყრ იარხაყციტ, იაგყდნარხაიტ “არი დფყრხატა ბზიან.” ვაჟა იპოემა არაკა ინტაომ ახა ჰარა მაკყანყზ არა ჰაანე გყლიტ, იზბანზარ ასას იდკყლარეი უი იხყჩარეი, იეკაყრხარეი აყი იმფაწყოუ აეპიზოდ აფყლყმჰარა აქტაპ. წყოკოლა ისას დიზყმხყჩეიტ, ახა უი იშყრავყ იააუაზ გართაკ აუაა ირეიხაიტ, ასასდკყლარატა რდინტასკაა შეილარგოზ ათაყ “შაყზფუ ზაკაი? იბჟყი ირგეი:

დზყსასდა შაჰალა იფაშაჰაო?

იზეილაჟეგოზეი იჰამოუ ატასკაა,

სხყ აჰაყინტაყ ზაკაყშაჰთაოი?“ (ვაჟა 1964 შ. 215)

წყოკოლა იაჟაჰაჰყ ალა ახატაყ ადინტასკაა რყტყ ჭყრეიტ (აიაშა), რკაბზკაა რჰაშტიტ (“ზყსას დყზტიხყადა, აკყისტცაა რკნყ იანბაკალაჰყოუ აბრი ეიწყშ?”) ალამყსდარა კატიტ, იტააწა რყე პატუ ხყიეიტ.

აუააჟართა ბალადა “შყიოლე ეი, მტრეხელი” აკნყ იჰაოუპ ჭუდუშაე ური დყზშყყზ აუაა შყიოლა, მაშაყრლა, იზყმდყრკაა იიშყყზ იაჰაშყა ლყფნყ დნეიტ, აწყშამა რყჰაყს დლყჰაეიტ დლყჰყჩარც, დყლტაჰაყრც “საჰაშყა სყბზყმტაჰარი? ბაშყა იწყსი, ცკყაჰააიტ?” აწყჰაყს ლჰატა აფნყ დყკამზ, უი ატაგყლე აზააშყა აწყკყრა ლნატონ აწყჰაყს ლჰატა იდა ატაყმ უაფყ აფნყ იდკყლარა. ახა აუადაფრა იაკაშააზ აუაფყ იშყფაწა იშყე ტან, უი აშართა აზრყჰაგაატანყ აწყჰაყს აჟაკ მჰაკაა დყლტაჰაჰიტ. მაწ ანტყ აშყტაჰყ იდყრეიტ, ილტაჰაჰაყზ ლაშყა გააკყა დყზშყყზ შიაკაყყ. აწყჰაყს ასაე სდკყლარატა ატას ეილამგაკაა აშყაურაზ იშყტაზ აუაა ჭუდუშაურაა (იაშყეეი, იაბიაშყეეი) რაჰყ აჰართალა ლყ ლყრეიტ : იკალოზარ უი დშაყმშყყნ, სყუაწა

თებულმა ძმებმა არ ისმინეს ქალის ვედრება და სახლის საკვამურში ნასროლი ისრით მოუკლეს სტუმარი. ქალი განრისხდა. ჯერ მოკლული სტუმარი გააპატიოსნა და თვალცრემლიანმა გააცილა თავის მხარეში – ხევსურეთში მისი ცხედარი. შემდეგ, როცა ქმარი დაბრუნდა ნადირობიდან, ცოლმა ყველაფერი უამბო და კატეგორიულად მოსთხოვა სტუმრის სისხლი აეღო. ქმარი ჯერ თავიდან ყოყმანობდა, მაგრამ ბოლოს, ცოლის დაჟინებული მოთხოვნით, იძულებული გახდა მოეკლა ერთ-ერთი ცოლისძმა. სისხლის აღების ჯაჭვური ხაზი გაგრძელდა და ამ მკვლელობას კიდევ სამ-სამი კაცის სიკვდილი მოჰყვა როგორც ქალის ქმრის, ისე მისი ძმების – ლუდუშაურების მხრიდან.

სამივე შესადარებელ ნაწარმოებს ახასიათებს ტიპოლოგიური მსგავსება. თემა ერთია, მაგრამ სიუჟეტი სხვადასხვანაირად ვითარდება და, შესაბამისად, განსხვავებულია მათი ფინალიც. განსახილველ ნაწარმოებთა პერსონაჟები კავკასიელები არიან (ლაკერბაის ნოველაში: აფხაზი და ჩერქეზი, ვაჟას პოემაში: ქისტები და ქართველი ზვიადაური, „შიოლა და მთრეხელის“ ბალადაში: ქართველი მთიელები – მოხევეები და ხევსური). სტუმართან ურთიერთობისას ისინი ხელმძღვანელობენ საკუთარი თემობრივი ადათებით. ეს ადათები კი ძალიან ჰგვანან ერთმანეთს. სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია, რომ „საუკუნეთა წიაღში ჩამოყალიბებული სტუმარმასპინძლობის ინსტიტუტი მთელი კავკასიის მოსახლეობისთვის უნივერსალური მოვლენა იყო“ და „სტუმრის მკვლელობა ან შეურაცხყოფა ადათითა და ჩვეულებითი სამართლით კავკასიის ყველა ხალხში სისხლ-მესისხლეობას ექვემდებარებოდა“ (ბახია 2010: 170).

სხენებულ ნაწარმოებებში ერთმანეთს უპირისპირდება სტუმარმასპინძლობისა და სისხლის აღების ადათები და ამ დაპირისპირებაში სტუმარმასპინძლობა იმარჯვებს. ქართული ანდაზა სტუმარს ღვთის კაცად სთვლის: „სტუმარი ღვთი-

სხაყი იჟანი ისყაუ ნყშაყმკან (Шанизе 1931შ.' 15)

Ирзааигәоу фырхатк даныҕслагь, ахцәы ҕҕара рдыруан ақыртуа ахәса ашьхауаа. Шьиола иахәшьа абри азы дрыхәоит лгәашә иадгылаз, аешыцәеи, абиашыцәеи - сысас дшәымшьын, аҕьабара сышәмыртәан. Ашьаурала амца зкыз аешыцәа иазымзыҕрит аҕхәыс лажәа, аоны ауаҕьаҕ ала ахәыци ахәымпали ала ихысны дыршьит асас. Аҕхәыс дгәамтцит, раҕхьа, иршьыз лысас дылтәыуит, нас лыбла лаҕырзыла итәны, дахьатәиз Хевсураҕа амҕа иықәылтцит иҕсыбаҕ. Нас лыпшәма аҕныкәа шәарыцарантә дыныхәнхәы, иҕхәыс зегьы иалхәит иара убас иааҕтәаны идылгалит лысас ишьае иурц азы. Лыпшәма зын мап чап икит, аха нас, иҕхәыс даакәымтцакәа ихәара даҕын азы, иабхәындацәа азәы дишьыр акәхеит. Ашьауратә адач аура акыр иае цлит, ари ауаҕшьра даеа хәы хәыла ауаа рыҕстазаара иалнахит аҕхәс лхатәи, иара убас иашыцәа Бдушауараа рган алагьы.

Арт аҕцамтәкәа рыхҕаҕы ирзее иҕшу асахьакәа рымоуп. Атема аке ыуп, аха асиужует еиҕшымкәа имҕае ҕысуеит, иара убас антәамтәкәаҕы еиҕшым. Еилыргатәу аҕцамтәкәа рхьҕсахьакәа Кавказ иқәынхо амилатқәа роуп (Лакрба иновела акны' аҕсә ыуеи, ачыркьези, Важа ипоема акны' акьыстцәеи ақыртуаа Звиадауриаа, „Шьиолеи, Мтрехелии“ абаллада акны“) ақыртуа ашьхарыуааи, амохевцәеи, ахевсурцәеи). Асас икны аимадарақәа раан урт анапхгаҕыс ирымоуп рхатәы адат'цаскәа. Арт адаткәа даараза еиҕшуп. Арадырратцәаратә литерәе тура акны иазгәаҕоуп „ашәышықәсақәа рыла ишьақәырҕәҕәахаз асасдкыларатә аинститут Кавказ иқәынхо зегьы рзы ауниверсалтә тагылазаашьа аман“, „асас ишьра ма ахьымҕ иргара акьабзқәа рыла Кавказ ауаажәлар зегьы рзы ашьә аура атас иатцанакуан“ (Бахиа '2010ш.' 170).

საა!“ ასე მიაჩნიათ აფხაზებსაც. შალვა ინალ-იფა წერს: „აფხაზთა წარმოდგენით, თვით ზეციურ ძალებსაც კი არ შეეძლოთ დაერღვიათ სტუმარმასპინძლობის წესი. გამოთქმა: „შენ სტუმარი ხარ თავისი გამჩენის“, „შენ ღვთის სტუმარი ხარ“ გვიჩვენებს, რომ, ძველი გაგების თანახმად, ღმერთსაც კი არ შეეძლო შეეღობა სტუმართმოყვარეობის წესი და არავის მისცემდა ნებას ხელი ეხლო იმ ადამიანისთვის, რომელიც გადავიდა მისი მფარველობის ქვეშ, როგორც სტუმარი. აი, რატომ აფარებდნენ თავს დამნაშავენი ხშირად სალოცავ კერპს ან ტაძარს“ (ინალ-იფა 1965: 431).

ქართული ფოლკლორიდან შეგვიძლია დავასახელოთ ბალადა „ივანეური“, რომლის მიხედვით ხევსურმა ივანეურმა მოკლა ფშაველი ყარტილისძე, თვითონაც დაიჭრა და ფშაველთა ერთ-ერთი სალოცავის – ცაბაურთის მთავარანგელოზის სალუდეს შეაფარა თავი. ამ სოფლის მცხოვრები ვაჟკაცები ვერ ბედავდნენ თავიანთ სალოცავში შესვლას. ამიტომ სხვა სოფლიდან მოიყვანეს შურისმგებელი ვაჟკაცი ხოშურაული, რომელმაც ცოდვა დაიდო კისერზე და მთავარანგელოზს მოუკლა შეფარებული სტუმარი. მთავარანგელოზი განრისხდა და ხოშურაულის შთამომავლებს დააკისრა ყოველწლიურად სავალდებულო მსხვერპლის შეწირვა მათი წინაპრის მიერ ჩადენილი ცოდვის გამო. ამ მსხვერპლშეწირვას დღესაც ასრულებენ ხოშურაულები.

ბალადაში „შიოლა და მთრეხელი“ შიოლას მკვლელმა მთრეხელმა თავის შესაფარებლად ახალციხის ყოვლანმინდა ღვთისმშობლის ეკლესიას მიმართა, მაგრამ ეკლესიის კარი დაკეტილი დაუხვდა და მხოლოდ ამის შემდეგ გახდა იძულებული მფარველობა ეთხოვა იქვე ახლოს მცხოვრები უცნობი ქალისათვის, რომელმაც შეიფარა და, ყველას გასაკვირრად, ამ სტუმრის მიერ მოკლული ვაჟკაცის და აღმოჩნდა.

„ქართლის ცხოვრებიდან“ ცნობილია, რომ სარკინოზთაგან თავდასაღწევად მეფე აშოტ კურაპალატი ტაძარში შევიდა,

Ара иарбоу аҭцамтакәа ркны еиҕагылоит асасдкылареи, ашьауратә адат'цакәеи, арт аиҕагыларакәа ркны асасдкылара аиааира агоит. Ақыртуа ажәаҭқала асас анцәа диуаџуп хәа дыҭхьаџоуп: “асас анцәа дитәуп!” , абас ирыҭхьаџоит аҭсуаагьы. Шалва Инал'иҭа иџеит: “аҭсуаа ргәаанагарала анцәа ихатагьы илшомзт асасдкылара атцас аилагара. Ахәамта : “уара усае суп хазшаз икнытә”, “уара анцәа уисае суп”, абартқәа зегьы иахнарбоит ажәйтә ахшыџрала аҭшәма идикылаз асас' ауаџы ихьчара уи дарбынзаалагь азәы икьысра азин иитомзт. Убри азы акәын ацәгьаџәа рхы ахьчаразы хьцакырцас аныхакәеи, ауахуамакәеи залырхозгьы”. (Инал'иҭа 1965 ш.'431).

Ақыртуа афольклор аҭкны иахабар халшоит “Иванеური”, уаҭа ахевсур Иванеური дишьт аҭшав Картеулизе, иае ргьы дхәუит, аҭшавцәа рныхартакәа руақы аҭкны – Цабауртҭәи амаалакь хада ауахәамаҕ, ауарашршырта атыҭ аҭкны иеитцәахит. Ари акьта аҭкны инхоз афырхацәа, аныхарта ахь анеиҕ ра рзыгәаџуамзт. Убри аҭкнытә даеа кьцак аҭкнытә дааргит ашьуразы афырца Хошураули, уи агәнаҳара икәитцит аныхарта дыџналаны, уаҭа зеызтәахыз асас дишьит. Амаалыкь хада дгәамтит, Хошураулиаа рхьалтшьтәи иақәитцеит, ессышықәсатәи аҭсататә ашьра , урт рабшьтә икарцаз агәнаҳара амшала. Абри аҭсататә ашьра иахьагьы инаргзе оит Хошураулиаа рыжәла.

Абаллада аҭкны “Шьиолеи, Мтрехелии”, Шьиола дызшьыз Мтрехели ихы ахьчараз Ахалцыхьтәи Ацқьацәа зегьы, Анцәадзыхшаз ауахәама ахь дნеит иеитцәахырц, аха ауахуама ашә аркын, уи аамышьтахь ауп аеытцәахраз уаҭа ааигәара инхоз аҭхьыс даналыхәа, ларгьы дылтцәахит, уи зегьы уамашәа ирбит, ари асас илтцәахыз лашьа дызшьы зы иაკун.

“Қартлис цховреба” аҭкнытә идыруп

მაგრამ იქაც შეუცვივდნენ მდედარნი და საკურთხეველთან დაკლეს იგი. ხალხური გადმოცემებიდან და წერილობითი წყაროებიდან მსგავსი მაგალითების მოტანა ძალიან შორს წაგვიყვანს, ერთი კი უნდა აღვნიშნოთ, რომ სალოცავში თუ კერძო ოჯახში თავშეფარებული სტუმარი, ტრადიციული გაგებით, თუმცა ხელუხლებელია (და ხშირ შემთხვევაში გადარჩენილიც), მაგრამ შურისმაძიებელი ადამიანები მანაც არღვევენ ამ საუფლო წესს და სწორედ ეს იწვევს მკვეთრ დაპირისპირებას საზოგადოებაში. ასეთი დაპირისპირება ყველაზე მძაფრად იგრძნობა ვაჟას პოემაში „სტუმარ-მასპინძელი“. გავიხსენოთ ისევ ჯოყოლას სიტყვები; „რად სტებთ საუფლო ჩვენს წესსა, თავს ლაფს რად მასხამთ კოკითა?“ სისხლის აღების წყურვილით შემართული ქისტები არაფრად აგდებენ „საუფლო წესს“. ეს ძალზე ამფოთებს ჯოყოლას. თავდაპირველად ის მხოლოდ თემის წესს იცავს, ამ კონკრეტულ შემთხვევაში სტუმარმასპინძლობას, აზროვნებს და მოქმედებს, როგორც ჩვეულებრივი რიგითი მეთემე, მაგრამ მის სულში თანდათან იღვიძებს პიროვნული სანყისები, იკვეთება მისი ინდივიდუალური „მე“. როცა ზვიადაურის ვაჟკაცობით მოხიბლული და ნამტირალევი ალაზა ქმარს გამოუტყდა: „ცრემლები შემინირია იმ შენი მეგობრისადაო“, ჯოყოლამ უპასუხა: „იტირე?! მადლი გიქნია, მე რა გამგე ვარ მაგისა? დიაცს მუდამაც უხდება გლოვა ვაჟკაცის კარგისა“ (ვაჟა 1964 : 228). აქ უკვე სხვა ჯოყოლა ლაპარაკობს, ის აღარ არის ჩვეულებრივი მეთემე, ის უკვე პიროვნებაა. გამორჩეული პიროვნებაა აგრეთვე ალაზა და მისი ფოლკლორული ტყუპისცალი, შიოლა ლუდუშაურის და, ვინც საკუთარ ძმასავით დასტირის ძმის მკვლელ მთრეხელს: „ღმერთმა გაცხონას, მთრეხელო, სტუმარო, ჩემს სახლში დახარჯულო!“ (მანიძე 1931: 337). ჯოყოლა და ალაზა თემთან მკვეთრად დაპირისპირებული პიროვნებებია, თემის ადათებზე და ყოველდღიურ ცხოვრებაზე ამალღებული ადამიანები. მათ ამალღებას სიმბოლოუ-

ასარკყინოცაა რყნითა იეხიტაჲყრც აზა აჲ აშოტ ჴურაპალათი აუაჲუამა დყნალიტ, უაჲ იწნალიტ იშყტაე ჳგყ, იარა უაჲჲყბა ანყჲართა აყნყ დყრშყტ, აუააჲჲართა აჲჲამტაღეი, აფყრატჲი ჲყტყრყტაჲეი რყლა ას ეიწშ იჲოუ აიჲარწშყრაჲა რააგარა დაარაჲა აყრ ჲნანაგოიტ, აჲა აყა აჲგჲაჲტაროუპ, ანყჲართა აუმა მა ჲყდაღა ატააჲარა რაჲყ ინეიწყ ჳეყტაჲაყყ ასას ადატთა აიე ჲკარაღა, “ეიჲარაკ ასას ყყყს იმამყუა, მა იწყსყ ეიჲჲჲანყ დაანჲოიტ“, აჲა აშყე აურა იაშყტოუ აუაა არტ ატასჲა ეიღარგე იიტ, იარა უი ამშაღა აუპ აუაჲჲარ რყნყ აიჲაგყღარაჲა ჳყჲყბოგყ. ას ეიწშ იჲოუ აიჲაგყღარა ჳეგყ რეიჲა იწბარანყ იაჲბოიტ ჲაჲა იპოემა აყნყ “ასასი, აწშჲამეი“. იაჲგჲაღაჲარშჲაპ წოჲოღა იაჲჲაჲა: “იზეიღაჲგოიტ ანჲა იჲაიე ტაჲ ატასჲა, სჲყ აჲჲყნტჲყ კჲუაპეიღა იჲაკჲშტჲეი?“ აშყაურა ჳყბღა აშყა ჲნატაჲ აჲყყსტჲა, აგყყ იაწსარყმტჲიტ “ანჲა იტას“. არი დაარაჲა დარგჲამტყუეიტ წოჲოღა, ჳეგყ რაწყჲაჲა უი იჲჲარ რტას იჲჲოიტ, აბრი აჲტყს აყნყ ასასდყღაე რა, დაჲჲაყნყ იჲყ მჲაწიგოიტ, იჲჲარ რყჲატაკ ეიწშ, აჲა უი იგჲაყყ ეიჲა ეიჲა იწყყრტყუეიტ იჲატჲყ ჲაჲშყაჲა, იარა იჲატა იჲაჲსაჲყ “სარა“. ჳვიადაური იფყრჲატარაჲ, დყჲტჲეუაჲ აჲჲა, ჲჲატა იაღჲიტ: “სყღაბყრჲ იჲყყსტჲიტ უარა უფყჲა“, წოჲოღა ატაკ ჲტჲეიტ: “ბტჲეუა?! ანასყწ ჲაბტყტ, სარა უი სზეიღაყრყმ აჲა აწყჲყს ესნაგყ იღნააღოიტ აფყრჲატა ბჲია იტჲეუარა“ (ჲაჲა 1964შ.‘228). არაჲა იწჲაჲჲო დაეა წოჲოღაკ იოუპ უი უს ბაშა იჲჲარ რჲატარნაკ იაკჲყმ, უი დჲაჲროუპ. იაღუკააშა ჲაჲროუპ იარა უბას აჲჲაგყ, უი ჲფოლყკლორტჲ იღყციჲ, შიოღა ბუდუშაური იაჲჲაშყა ჲაუპ, უიგყ ჲჲატჲყ აეშყა ეიწშ დყღტჲეუიტ ჲაშყა გჲაყბა დყჲშყყჲ მტრეღეი : “უაჲყ იჲოუ უაღყმჲააიტ მტრეღეო, სყსას, სარა სყფნყ ჳყწყს ჳყჲჲყჲ!“ (შანიზე 1931შ. ‘337). წოჲოღეი, აჲჲაეი რყჲჲარ ირჲაგყღაჲ ჲაჲსაჲაჲაჲოუპ, აჲჲარ რყაბჲჲაჲეი, ესყმშატჲ აწსტაჲარყყ იაჲრაკუ უააუპ. ურტ რყრჲაკყრა დყრგატას

რად გამოსახავს ვაჟა, როცა ისინი ირეა-
ლურ სამყაროში ხედებიან ზვიადაურს და
კვლავ „ვაჟაკობისას ამბობენ, ერთ-ურ-
თის დანდობისასა, სტუმარ-მასპინძლის
ნესზედა ცნობის და და-ძმობისასა“ (ვაჟა
1964: 236).

მიხეილ ლაკერბაის ნოველაში პიროვ-
ნებისა და საზოგადოების ასეთი დაპი-
რისპირება არ ჩანს. აქ დაპირისპირე-
ბა ერთი ადამიანის შინაგან სამყაროში
ხდება. ეს ადამიანი არის ხანაშე ცუგბა.
მის არსებაში ერთმანეთს ებრძვის სტუმ-
რის დაცვისა და სისხლის აღების წესი;
აი, წინ უსვენია შვილის ცხედარი, მისი
მკვლელი კი სხვენში ჰყავს დამალული.
მამა ორ ცეცხლს შუა ტრიალებს. რა ქნას,
გაცეცხ სტუმარი? – თემირის მეგობრე-
ბი ხომ მის თვალწინ აკუნავენ ჩერქეზ
ახალგაზრდას. ეს იქნება ჩვეულებრივი
შურისძიება, რომელიც არაფერს შემა-
ტებს ტრაგიკული მოხუცის ზნეობრივ
სახეს. ხანაშე ცუგბას მხატვრული სახის
შექმნისას მიხეილ ლაკერბაის აინტერე-
სებს არა ადათების ბრმა მიმდევარი და
ოდენ შურისმაძიებელი ადამიანი, არამედ
სიკეთითა და მიმტვევლობით გამორჩე-
ული პიროვნება. საბედისწერო წუთებში
შვილმკვდარი მამა ნებისყოფის არაჩვე-
ულებრივ სიმტკიცეს იჩენს და ღირსეუ-
ლად იტანს განსაცდელს. მოხუცის ასეთი
თავდაჭერილი და ღირსეული მოქმედება
სტუმრის არსებაშიც ახდენს მეტამორ-
ფოზას. ის არა მარტო ფიზიკურად გა-
დარჩენილი, სულიერად გარდაქმნილი
ტოვებს მასპინძელი მოხუცის სახლ-
კარს: „ნელა დახარა თავი სტუმარმა,
ნელა მიიტანა ტუჩებთან მოხუცის ჩო-
ხის კალთა, მოკრძალებით ეამბორა მას,
სიტყვის უთქმელად გავიდა ფაცხიდან და
სიბნელეში გაქრა“. სტუმარი ამ შესტიით
ჩადენილ ცოდვასაც იხანებს და მოხუ-
ცის კეთილ გულსაც პატივს სცემს. აი,
ეს არის სწორედ პიროვნების კათარზისი.

მიხეილ ლაკერბაის სასახელოდ უნდა
ითქვას, რომ მან შექმნა ვაჟა-ფშაველას
პოემისაგან სრულიად განსხვავებული
სიუჟეტი, თავი დააღწია ლიტერატურულ
გავლენას და მკაფიოდ გამოხატა საკუ-

იააირპუშოიტ Важа, нырцә урт Звиә
адаური ианикәшәо еиҭах “афырхатҭаразы
ирхәоит : еибамшьырц азы, асаси,
аҭшьәареи атҭаси, ианеибыдырралаҭь
аеҭәшьә - аешьареи аангы” (Важа
1964ш. 236).

Миха Лакрба иновелла акны ахаҭреи,
ауаажәлари рыбжьара еиҭагылара
убазом. Арака аиҭагылара ауааы иара
ихала ихыи, иҭнупҭкәтәи еилкареи
еиҭагылоит. Ари ауааы Ханашә Цыгәба
иоуп. Уи игәыи, ихшыҭеи еибаҭоит асас
ихьчареи, ашьәуреи рыбжьара: Абар
иаҭҭхыи дыкәуп ихылҭҭ дышьны, уи
дызшьыз атуан акны дҭәахны димоуп.
Аб ҭмцак рыбжьара дгылоуп. Икаитәҭ
ри, исас дритарыма ? Тҭеимыр иҭызцәа
иара ишибо дейкәыржәжәауеит, уи
дызшьыз ачеркәаз иара исас. Уи баша
ашьәура акухоит, уи абрыг дзыкәшәаз
агәәкра каамет, акны акгы аҭсахауам.
Ханашә Цыгәба исахьаркыратә хәаҭы
аикәыршәара аан Миха Лакрба
адатҭаскәа ус рылакәа хәаны анагзә
ареи, ашьәура иашьҭази акумзт инҭҭ
иресс имаз, уи дзышьҭаз агәыхалалреи,
атамзаареи рыла иалукаашаз ауааы иоуп.
Анасыҭгәәкрала зхылҭҭ дшьу аб ачхара
ҭәҭәа иааирпшоит, хыздула иныкәиҭоит
зыкәшәаз агәәкра. Абрыг ас еиҭҭ
ихымҭаҭҭгашьҭеи, хызла иныкәареи асас
игәы акныгы аметамарҭоза аанарҭҭше
оит. Уи баша жьылацәала еикәхаз иакуҭ
зам, доухалагы даҭәзәны абрыг иҭны
аанижыт: “Ихы ашьшьәха илеиркәит
асас, ашьшьәха днышьамхышгылан
абрыг икәымжәы акалт икышә инаде
икылан дагәзит, ажәак мхәакуа аҭаҭа
дынҭәылҭит, алашьцара иеҭитит.”
Асас ас еиҭҭ ахымҭаҭҭгарала икаитҭаз
дахьхәит, абрыг игәыхалалрагы апату
ақәитит. Иара абри ауп ахаҭра акатарҭ
зис.

Миха Лакрба ихьзҭҭша азы ихәатәуп,
უი иაҭҭцеит Важа ҭҭшавели иҭоҭე
ма зынзагы еиҭҭшым асиужет, иკаз
алитератҭратә анырра давсны, иалҭ

თარი მრწამსი. იგი „მშობლიური ხალხის ყოფა-ცხოვრების, ტრადიციის, ზეპირსიტყვიერების ნიმუშების მხატვრულ დამუშავებას შეუდგა ალალ-მართალი შემოქმედის გულწრფელობით, სინდის-ნამუსიანობის ღრმა გრძნობით“ (ჭურღულია 1983: 209). მან ნოველაში წინა პლანზე დააყენა ადამიანურობა და ამით სამახსოვრო ძეგლი დაუდგა აფხაზი კაცის პიროვნულ ღირსებას – ალამისს.

გამოყენებული ლიტერატურა

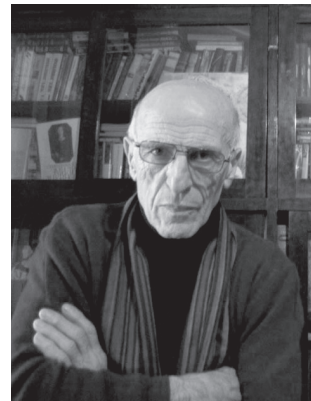
1. ანშბა 1979: არტურ ანშბა, ვლადიმერ დარსალია, მიხეილ ლაკერბაი (შემოქმედებითი პორტრეტი), „ალაშარა“, სოხუმი, 1979 (რუსულ ენაზე).
2. ბახია 2010: სალომე ბახია-ოქრუაშვილი, აფხაზთა ეთნოლოგია, „უნივერსალი“, თბ., 2010.
3. ვაჟა 1964: ვაჟა-ფშაველა, თხზულებანი, ტ. III, „საბჭოთა საქართველო“ თბ., 1964.
4. ინალ-იფა 1965: შალვა ინალ-იფა, აფხაზები, „ალაშარა“, სოხუმი, 1965 (რუსულ ენაზე).
5. ლაკერბაი 2012: მიხეილ ლაკერბაი, ალამისი (აფხაზური ნოველები), „ლიტერატურის მუზეუმი“, თბ., 2012.
6. ქაპბა 1984: რუსლან ქაპბა, მიხეილ ლაკერბაი, „მერანი“, თბ., 1984.
7. შანიძე 1931: აკაკი შანიძე, ხალხური პოეზია, I, ხევსურული, „სახელგამი“, ტფ., 1931.
8. ჭურღულია 1983: ოთარ ჭურღულია, ქართულ-აფხაზური ლიტერატურულ-კულტურული ურთიერთობანი, „ნაკადული“, თბ., 1983.

იკააიტ იხატაჲ ხატყარა. უი „იუააჟღარ რынხარა'ნტყარეი, ატყასკაეი, აფაფყი რფიამტა მატაჟაჟაჟა სახყარყყარა ანე აგყარა დალაგიტ ლაბფაბა იიაშოუ ახტყს, იტყააულო ილამყსუ ანყრრალა“ (ჭურღულია 1983 შ. 204). უი ანაველა აყნი აფყჟაჟარა აიტიტ აყაფყარა, უი ალა იზრანი იყამ აფყსუა ხატყა იხაფყახყა – ალამყს.

Ахәырхәара змоу алитература:

1. Аншба 1979 ш. Артур Аншба, Владимир Дарсалиа, Миха Лакрба, (арфийаратә партрети), „Алашара“, Акәа, 1979 ш. (урыс бызшәала).
2. Бахиа 2010 ш. Саломе Бахиа – Окруашвили, Афсуга аетнология, „Универсал“ Қа. 2010ш.
3. Важа 1964ш. Важа Гшавела, иафцамтақәа 3 т. Асоветтә Қырттәыла Қа. 1964ш.
4. Инал'иҟа 1965ш. Шалва Инал'иҟа, Афсугаа, „Алашара“, Акәа 1965ш. (урыс бызшәала).
5. Лакрба 2012 ш. Миха Лакрба, Алә амыс (афсуга новеллақәа), „алитературә ратә музей“, Қа.2012ш.
6. Қапба 1984ш. Руслан Қапба, Миха Лакрба, „Мерани“ Қа.1984ш.
7. Шанизе 1931 ш. Акаки Шанә изе, ажәлартә поезиа, 1. Хевсуртәи, „Сахелгами“ Тф. 1931ш.
8. Чурбулиа 1983ш. Отар Чурбулиа, ақыртуа афсуга алитературатә акулье туратә еизыказаашьяқәа, „Накадули“ Қа.1983ш.

ზაზა აბზიანიძე

დახარბული იდენტობის ძიებაში

(მინანერები ზაზა ფირალიშვილის წიგნზე „ქართული კალეიდოსკოპი“)

კალეიდოსკოპი – ჩვენი თაობის ბავშვობის განუყოფელი ატრიბუტი: ჭუჭრუტანა შენი სურვილისამებრ ცვალებად, ფერადოვან სამყაროში, განცვიფრებისა და აღტაცების წყარო... ვინ იფიქრებდა, რომ მრავალი წლის შემდეგ მეტაფორად გარდასახულ ამ უწყინარ სათამაშოს მწარედ დაფიქრებულნი გადავდებთ გვერდზე, რადგან მის ჯადოსნურ ნაჭვრეტში ამჯერად ჩვენივე ხელშეწყობით გამოძრწილი სინამდვილის გულსატკენი და შემამფოთებელი სურათები დავინახეთ.

„ქართული კალეიდოსკოპი“ (მოკრძალებული მოცულობის მიუხედავად) – თავისი ისტორიულ-ლიტერატურული რეტროსპექტივით, თავისი ანალიტიკური წვდომებითა და უღმობელი დასკვნებით არა მხოლოდ ზაზა ფირალიშვილის, მთელი ბოლოდროინდელი ქართული ესეისტიკის ერთი-ერთი ყველაზე სერიოზული ტექსტია, რომელსაც, ჩემი ნება რომ იყოს, ჰუმანიტარული და სოციალურ-პოლიტიკური ფაკულტეტების სტუდენტთათვის სავალდებულო საკითხავ წიგნთა ნუსხაში შევიტანდი.

რა არ არის ამ წიგნში: პათოსი – ზედღირებული იდეებით, შესაბამისი რიტორიკით, კლიშეებითა და „ისტორიული ფოტოშოპით“; პოლიტიკა – ამ სიტყვის სემანტიკურ ველზე დახვავებული ნაგავ-

საყრელით; პოტენციური ოპონენტებისაკენ მიმართული აგრესია!

რა არის: მკითხველს წიგნის არქიტექტონიკაზე ზოგადი წარმოდგენა რომ შეექმნას, ალბათ, უმჯობესი იქნება, აქ მისი სარჩევი მოვიხმო (მით უმეტეს, ჩემი მინანერები გვერდიგვერდ გასდევს თითოეულ თავს): წინათქმა; XVI-XVIII საუკუნეები და ქართული სულიერების ბედი; საბა და ქართული კოსმოსი; ილია: ისტორიული კონტექსტი და პიროვნება; რამდენიმე ფრაგმენტი ვაჟას შესახებ; სიზმრად გამოღვიძება (ესე ოთარ ჭილაძის შესახებ).

ამ წიგნის მთავარი ღირსება – გაბედულება საყოველთაოდ აღიარებული ავტორიტეტების, ღირებულებებისა და შეფასებების საპირისპირო დასკვნებისა და შეფასებების გამოთქმისას. კიდევ ამიტომაც მინდა, ჩემი მარგინალიები ისტორიის, ლიტერატურის, კულტუროლოგიის, სოციო და ეთნოფსიქოლოგიის გადაკვეთაზე შექმნილი ამ ესეების არშიებზე, ისეთივე მიუკერძოებელი და გულწრფელი იყოს, როგორც თავად „ქართული კალეიდოსკოპია“.

წინათქმა: ხშირ შემთხვევაში წინათქმას მხოლოდ ფორმალური როლი ენიჭება – ვითარც წიგნის სტრუქტურის აუცილებელ ელემენტს. მაგრამ „ქართული კალეიდოსკოპის“ ავტორი მისი ძირითა-

დი კონცეპტების ჩამონათვალს სწორედ წინათქმაში გაგვანდობს და გვეკითხება: „ჩვენ, როგორც ისტორიის სუბიექტებს, გვაქვს თუ არა ის, რასაც შეგვიძლია, დავეყრდნოთ? არსებობს თუ არა ის ლერძი, რომელიც გაამართლებდა უმძიმეს რამდენიმე საუკუნეს, ბოლშევიზმის ათწლეულებს, დამოუკიდებლობის ოცდახუთწელს – ომებს, სამოქალაქო დაპირისპირებას, ტერიტორიების დაკარგვას, ხელისუფლებათა მონაცვლეობას რადიკალურ და ირაციონალურ განწყობილებათა ფონზე, ადამიანურ მსხვერპლს, მძიმე სოციალურ გარემოსა და მრავალი ადამიანის სულში გაბატონებულ უიმედობას“ (გვ. 6).

ამ მეტაფორულ „ლერძს“ სხვაგვარად „ნაციონალური იდენტობა“ ჰქვია და არაა გასაკვირი, რომ საუკუნოვან გზაზე ეროვნული იდენტობის განლევსა თუ გამოცოცხლების ესოდენ ძნელად მოსახელთებელი ნიშნების თვალმიდევნება განაპირობებს ზაზა ფირალიშვილის წიგნის დისკურსსაც და წარსულთან თუ თანამედროვეებთან მისი დიალოგის მთავარ თემასაც: „როგორც ჩანს, ჩვენ ჯერაც ვერ ვქმნით იმ ღირებულ ფორმებს, რომლებშიც ჩვენს თავს განვითარებდით და ჩვენს სულიერებას ასპარეზს მივცემდით. ამგვარი საზოგადოებრივი შემოქმედების ადგილს ექსტრემისტული განწყობით თრობა იკავებს და ამიტომაც იქცა ირაციონალური და არსებული სინამდვილის რადიკალურ უარყოფაზე ან რადიკალურ მიღებაზე აგებული ისტორიულად უნაყოფო ვნებათაღელვა მიტინგისა საზოგადოებრივი ცხოვრების უმაღლეს ფორმად... შემდეგ ვრწმუნდებით, თუ როგორი უსაზრისოა ამ ფორმებისათვის ბედის მინდობა და ახალი კოლექტიური ენთუზიაზმით აღვსილნი კვლავ აღვიძრებით. შესაბამისად, ვიღებთ იმას, რასაც ვიღებთ და ამ წრებრუნვას დასრულება არ უწერია, სანამ ისტორიული („ისტერიული“ ხომ არ აჯობებდა?! – ზ.ა.) არტისტიზმის მთელ მანკიერებას არ გავიზიარებთ“ (გვ. 7-8).

რალა თქმა უნდა, შემთხვევითი თანხედრია, მაგრამ სიმბოლურად მეჩვენა, რომ „ქართული კალიდოსკოპის“ გამოცემას თანხვდა ერთი ამერიკელი ჟურნალისტი და პოლიტოლოგის ახალი წიგნის ქართული თარგმანის პრეზენტაცია: ეს ჟურნალისტი თომას გოლცი, რომელმაც (ბევრი სხვა თავისი კოლეგისაგან განსხვავებით), საქართველოში ყოფნისას (ჯერ კიდევ 1992 წლიდან – 2008 წლის ჩათვლით) როგორღაც გაითავისა ეს ქვეყანა, მისი პრობლემები და აქედან წასულს საქართველო თავისი ბიოგრაფიის დახურულ ფურცლად არ ჩაუთვლია; ამისი დასტურია მისი 400-გვერდიანი წიგნი „საქართველო – ომისა და პოლიტიკური ქაოსის ქრონიკა პოსტსაბჭოთა კავკასიაში“. გოლცის დასკვნა ჩვენი ქვეყნის ბოლოდროინდელი დრამების თვალმიდევნებისას საკმაოდ წააგავს „ქართული კალიდოსკოპის“ ავტორის პროგნოზს: „რაც შეეხება თვით საქართველოს, რამდენადაც უნდა იყოს გეოგრაფიულად შევიწროებული, ან თუნდაც რუკიდან ამოშლილი, გარკვეული პერიოდის განმავლობაში, როგორც უწინ ხდებოდა ხოლმე, ადგილმდებარეობის წყალობით, თავისი განუწყვეტელი მშფოთვარე ისტორიით, კვლავ განაგრძობს არსებობას, რადგან მისი საყვარელი, თუმცა ჯერ კიდევ მთვლემარე და კვლავაც პრობლემატური, პოეტური ხალხი თავისას გაიტანს და არასდროს შეწყვეტს არსებობას. თუმცა არც სისხლიან შურისძიებებს, ჭაჭით თრობასა და პოლიტიკურ ქაოსს შეწყვეტს იგი“ (თომას გოლცი, „საქართველო – ომისა და პოლიტიკური ქაოსის ქრონიკა პოსტსაბჭოთა კავკასიაში“, თბ, 2014, გვ. 373).

ის, რაც ვერ თქვა ქართველმა ესეისტმა (და ფსიქოლოგიურად გასაგებიცაა – ვერც ამოთქვამდა! თუმცა მთელი მისი წიგნი ამ საშიშროების რეალობაზე მეტყველებს) – პროფესიული უღმობლობით მკაფიოდ ჩამოაყალიბა ამერიკელმა ჟურნალისტმა: თუ ამ ქვეყანაში არ შეწყდება

„სისხლიანი შურისძიებები, ჭაჭით თრობა და პოლიტიკური ქაოსი“, „საყვარელი და პოეტური“ ქართველი ხალხი მაინც იარსებებს, მაგრამ, არაა გამორიცხული, აღმოჩნდეს „რუკიდან ამოშლილი გარკვეული პერიოდის განმავლობაში, როგორც უნინ ხდებოდა ხოლმე“.

ასე, ექოსავით შეეხმინა ოკეანის გაღმიდან ზაზა ფირალიშვილის „მკვახე შეძახილს“ თომას გოლცის ფხიზელი „პროტესტანტული ეთიკით“ ნაკარნახევი ალტერნატივა – ძალიან უსიამოვნო და შემამოფოთებელი, მაგრამ ამდენადვე დროული, რადგან – „გვარგავთ იმას, რასაც არ ვუფრთხილდებით!“

ეს სიტყვები ზაზა ფირალიშვილს შეეძლო, დევიზად წაენერა თავის წიგნზე, რომლის პირველ, რეტროსპექტიულ ნაწილს, ახლა მივუბრუნდებით.

XVI-XVIII საუკუნეები და ქართული სულიერების ბედი: „ქართული კალეიდოსკოპის“ ავტორის რწმენით, XVI-XVIII საუკუნეების სულისკვეთების სიღრმისეულ შეგრძნებას ჩვენთვის უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, რადგან სწორედ იმ დროს შობილი „მკვდარი მეტაფორები“ კისერზე შებმულ ქვასავით ამძიმებენ ჩვენს ეროვნულ სხეულს და ჩაძირავენ კიდეც, თუ „ერთ დღეს ერთეულებში გამჟღავნებული ნება არ აიძულებს, რომ ქიმერებად ქცეული ძველი სახეები თავიდან მოიშოროს და საკუთარი კულტურული და სულიერი პოტენციების გასამჟღავნებლად ახალი ფორმებისა და სახეების ძიებას შეუდგეს“ (გვ.16). ზაზა ფირალიშვილის სასახლოდ უნდა ითქვას, რომ მისი მოკლე კულტუროლოგიური რეტროსპექტივა ზემოხსენებული ეპოქისა სწორედ იმ „სულისკვეთების სიღრმისეულ შეგრძნებას“ ჰბადებს, რომელიც ასე ხშირად აკლია საგულდაგულოდ დანერჩილ ვრცელ დისერტაციებსა და გამოკვლევებს.

„ქართული კალეიდოსკოპის“ ამ თავს რამდენიმე, ჩვენთვის საბედისწერო, ნიშანსვეტი გასდევს: 1453 წლის 29 მაისს სულთან მეჰმედ II-ის ჯარმა აიღო კონ-

სტანტინოპოლი; 1490 წელს ქართლის სამეფო დარბაზმა დაადასტურა ქვეყნის დაშლა; 1555 წელს დაიღო ამასიის ზავი, რომლის თანახმად, დასავლეთ საქართველო ოსმალეთს ერგო, ხოლო ქართლ-კახეთი სამცხე-საათაბაგოსთან ერთად – ირანს; დაბოლოს, იმპერატორ ალექსანდრე I-ის 1801 წლის 12 სექტემბრის მანიფესტით დაიწყო „ისტორიული კაპიტულაცია“ (ავტორისსავე თქმით), ანუ – უქმდება ბაგრატიონთა ტახტი და საქართველო, საბოლოო ჯამში, რუსეთის განაპირა გუბერნიად გადაიქცევა.

XVI საუკუნიდან ისტორიულ მოვლენათა შედეგად, ცივილიზებული სამყაროს პერიფერიაზე აღმოჩენილ ქვეყანაში პარალიზებულია ეროვნული ენერჯია და ისეთი განუკითხაობა და ზნეობრივი დაცემა (ზაზა ფირალიშვილის ტერმინოლოგიით „რელატივიზმი“) ისადგურებს საერო თუ სასულიერო ფენაში, რომ ერის გენოფონდს განადგურება ემუქრება (არცაა გასაკვირი იმ სიტუაციაში, სადაც ერი და ბერი ტყვეთა სყიდვითაა დაკავებული; ავტორის თქმით - „კოლექტიური სუიციდის“ პროცესია! უფრო დანერჩილებით იხ.: მაკარი ანტიოქიელი. ცნობები საქართველოს შესახებ, თბ., 1982 – არაერთგზის ციტირებული „ქართულ კალეიდოსკოპში“).

როდესაც ვკითხულობთ, რომ „ქართული სულიერება მძიმე სენით აღმოჩნდა დაავადებული“, რომ ქვეყანაში არა მხოლოდ პოლიტიკური, არამედ იდენტობათა კრიზისია, რამაც „ისტორიიდან განდევნილი ერი, არსებითად, გადაუჭრელი ამოცანების წინაშე დააყენა“ (გვ. 52), ვგრძნობთ, რომ ეს მწარე დიაგნოზი მხოლოდ მაკარი ანტიოქიელის ჩანაწერების შთაბეჭდილებით არაა ნაკარნახევი. აი, სად იგრძნობა ფილოსოფოსისა და კულტუროლოგის თვალი, რომელიც მენტალურ კრიზისს ხედავს იქ, სადაც ისტორიკოსი „ექსპლოატაციის მახინჯ ფორმაზე“ ლაპარაკობს. სამართლიანად საყვედურობდა თავის კონ-

ლევებს პროფ. ილია ანთელავა: „ჩვენს ისტორიოგრაფიაში ტყვეთა სყიდვა ძირითადად დახასიათებულია, როგორც კლასობრივი ბრძოლის გამოვლინება, კლასობრივი ბრძოლის მახინჯი ფორმა“ (ილია ანთელავა, „ლევან დადიანი“, თბ., 1990, გვ. 117).

XVI-XVIII საუკუნეების ეპოქა, ავტორის მტკიცებით, დაღმასვლის ხანაა, რომელიც ახალი კულტურული პარადიგმების ნაცვლად, „ფსევდომორფოზებს“ (შპენგლერის ტერმინია) მიმართავს, რაც „ეთნომითოლოგიური წარმოდგენებით გაჯერებულ ნარატივში ეფემერული არსებობის ჩვევა და საკუთარი ბედის მარტივოლოგიურ ნათელში ხედვაა...“ (გვ. 15).

ზაზა ფირალიშვილი წერს იმაზეც, რომ, რაწამს ექსისტენციურ ჩიხში მოვექცევით, სწორედ იმ დროიდან მოგვდევს ანმყოს „ისტორიულ გაუგებრობად“ აღქმა, ხოლო „პირქუში სინამდვილის“ საპირწონედ წარსულის აჩრდილების გამოხმობა და „პრეტერისტული უტოპიების“ ქადაგება. ვერც დავით გურამიშვილის, ვერც სულხან-საბას ტალანტმა და მცდელობამ ვერ შეცვალეს „ისტორიიდან განდევნილი ერის მსოფლმხედველობრივი სამყარო, ის ინტელექტუალური წყვდიადი XVI-XVIII საუკუნეების ეპოქისა, რომელსაც ჩვენს ლიტერატურათმცოდნეობაში, საბჭოური ოპტიმიზმის ინერციით, დღემდე „აღორძინების ხანად“ მოვიხსენიებთ.

საბა და ქართული კოსმოსი: „ქართული კალეიდოსკოპის“ დასაწყისშივე გაისმა ერთი ავტორისეული თეზა მეტაფორულ „ტრიადაზე“, რომელიც შემდგომშიც გასდევს მთელ ამ ნარატივს: ესაა „ქართული სულიერების „სამ ბოროტ მეტაფორად“ გარდასახული სამი ხასიათი – ლუარსაბი, ყვარყვარე და კვაჭი, რომელთა ჩამოყალიბებას ავტორი სწორედ საბას ეპოქას უკავშირებს, „რადგან სწორედ მაშინ გახდა დასაშვები და შესაძლებელი, რომ ადამიანებს ზნეობისა და გონების კანონების გარეშე ეარსებათ“. ამ დროიდან იწყებენ, ავტორის მტკიცებით „...მოძრაობას

ჩვენი კულტურის სხეულში „ფეხზე მოსიარულე მიცვალებულები“ – ლუარსაბი, როგორც ლაჩარი და აგრესიული უმეცრება, „ღვთის სიკვდილის“ ეპოქის პროდუქტი, რომელსაც აღარაფერი უშლის ხელს, რომ სრული მეტაფიზიკური კომპეტენცია იკისროს, თავი დემიურგოსად წარმოიდგინოს და მთელი თავისი უგუნური, უგვანი ფანტაზიები რეალურ პროდუქტებად აქციოს; ბოლოს კვაჭი, სრული და ყოვლისმომცველი ზნეობრივი რელატივიზმის ეს ერთ-ერთი ყველაზე სრულყოფილი განსახიერება“ (გვ. 68-69). გაცილებით ნაკლებდამაჯერებელია ავტორი, როდესაც იგი აქვე, ზემოხსენებულ ტრიადას მეოთხე მეტაფორულ ანტიგმირს მიუერთებს – სტალინს (მისივე განმარტებით: „იგულისხმება სტალინი არა როგორც რეალური პოლიტიკური აქტორი, არამედ ის ხატება, რომელიც ამ აქტორისაგან კოლექტიურმა საზოგადოებრივმა მუცლითმეზღაპრობამ შექმნა“ (გვ. 60). მეც სწორედ ამ „ხატებაზე“ ვილაპარაკებ და იმ ნონსენსის შეგრძნებაზე, რომელიც „კვარტეტად“ გადაკეთებულმა „ტრიომ“ დატოვა: თუ ლიტერატურულ პარალელებზეა ლაპარაკი, მაშინ სტავროგინი მოვიხმოთ დოსტოვესკის „ემპაკნიდან“ და არა კვაჭი; დიახ, სტავროგინი, რადგან სტალინი, პირველ ყოვლისა, რუსეთის ისტორიის ანტიგმირია და მხოლოდ მერე საქართველოსი. და თუ ლიტერატურული პარალელებიდან ისტორიულ ანალოგიებზე გადავალთ, ნამდვილად უფრო ნააგავს ივანე მრისხანეს, ვიდრე კვაჭი/ყვარყვარეს რუსულ ანალოგს – რასპუტინს, რადგან იგი ტირანია (ყველა სათანადო მახასიათებლით) და არა ყვარყვარეს მინაგვარი ძალაუფალის „გროტესკული კარიკატურა“ (როგორც აქაა ნათქვამი). რაც შეეხება მითს, რომელიც „კოლექტიურმა საზოგადოებრივმა მუცლითმეზღაპრობამ შექმნა“: სტალინი ნაციონალური ნარატივის ნაწილად იქცა იმ დროს, როცა ეფექტური საბჭოური პოლიტექნოლოგიების (და რეპრესიული აპარატის – „შიში

შეიქმს სიყვარულსა“!) მიუხედავად, დამოუკიდებელი საქართველოს მომშობი რუსეთის არც ერთი ლიდერი არ ეხატებოდა გულზე ქართველ კაცს. მაგრამ, რადგან საზოგადოებრივი ცნობიერება მითოლოგიური კლიშეების ტყვეობაში იყო, მაშინათვე აიტაცა ეს ახალი მითი და სტალინი ლამის ბაზალეთის ტბის ოქროს აკვნიდან სამშობლოს მხსნელი ჭაბუკის შარავანდედით წარმოსდგა... აქ სრულიად სხვა მექანიზმი ამოქმედდა. შორეული ანალოგიაა, მაგრამ მაინც მახსენდება, როგორ იქცნენ ბონაპარტისტებად საფრანგეთის ბატონობით ტრადიციულად უკმაყოფილო კორსიკელი ნაციონალისტები ნაპოლეონის გამიპერატორების შემდეგ... ეგებ ვცდები და აქ „საბჭოთა ბავშვობა“ მაღაპარაკებს... თუ ასეა, მომიწევს, გავიმეორო მერაბ მამარდაშვილის სიტყვები: „...ჩვენ ვართ არა მხოლოდ მსხვერპლნი ძალადობისა, არამედ – მატარებელნიც. ჩვენ ჩვენშივე ვატარებთ ამ დაავადების ნარჩენებს“ (მერაბ მამარდაშვილი, ცნობიერების ტიპოლოგია, თბ., 2011, გვ. 255).

როდესაც ზაზა ფირალიშვილი თავის მკითხველებს მიმართავს, რომ „ის ზნეობრივი და ინტელექტუალური კრიზისი, უფრო კი წყვდიადი, რომელიც საქართველოში XV საუკუნის შემდეგ გამეფდა, ხელახალ განცდას და გაგებას საჭიროებს და არა იდეალისტი ჟამთა აღმწერლის პიეტეტსა და მითის მთხვევლობას...“ (გვ. 60), ინტელექტუალური დაღმასვლის ანტითეზად გულისხმობს „განდობილთა მცირერიცხოვან ჯგუფს“, – პირველ ყოვლისა, სულხან-საბა ორბელიანი ახსენდება. „ქართული კალეიდოსკოპის“ ავტორი წერს იმ „ტიტანურ ამოცანაზე“, რომელიც საბამ იტვირთა, როდესაც განიზრახა შთამომავლობისათვის „სიტყვის კონა“ და „სიბრძნე სიცრუისა“ დაეტოვებინა და როდესაც, ახლა უკვე სერიოზული რისკის ფასად (მისი ასაკისა და იმჟამინდელი შინა- თუ გარე სიტუაციის გათვალისწინებით), ევროპაში გაემგზავრა; დაბოლოს, როდესაც, ევროპით

იმედგაცრუებულმა, 1724 წელს, ვახტანგ მეექვსის დავალებით, ახლა უკვე რუსეთისაკენ აიღო გეზი, საიდანაც დაბრუნება უკვე აღარც ენერა. „საბამ ცხოვრება და ძალისხმევა ორ მიზანს მიუძღვნა, – წერს ზაზა ფირალიშვილი, – ისტორიის სივრცეზე გაფანტული ჩვენი სულიერების ფრაგმენტების შეკავშირებას და ჩვენი სამყაროს ერთიან ქრისტიანულ კოსმოსში დაბრუნების იდეას. სხვაგვარად შეუძლებელი იყო ჩვენი „ისტორიაში დაბრუნება“... ისტორია ამ დროს, თურმე რალაც სხვის გამოთქმას ცდილობდა და განსხვავებული გზებით მიდიოდა თავისი მიზნებისაკენ. საბას ცხოვრება ამ აზრითაც არის არაკონტექსტური, თუმცა კი მით უფრო გამიჯნული და მნიშვნელოვანია, რადგანაც მისი ყაიდის მოღვაწეები, საბოლოოდ, სწორედ არაკონტექსტურობით პოვებენ თავიანთ ღირსებასა და ღირებულებას და უფალიც მათი მეშვეობით ჩვენთვის იღუმალ სათქმელს გამოთქვამს!..“ (გვ. 84-85).

ილია: ისტორიული კონტექსტი და პირვნება: „ქართული კალეიდოსკოპის“ სულხან-საბასადმი მიძღვნილ თავში ავტორი წერდა, რომ დაკარგული იდენტობის ძიებაში იმდროინდელი ქართული საზოგადოება თავს ისტორიის ნაშთად უფრო აღიქვამს, ვიდრე სუბიექტად, და მიმართავს სუფრას, „რაც შემდგომ საუკუნეებში ისტორიიდან და რეალობიდან გაქცევის უნივერსალურ ქართულ საშუალებად იქცა“ (გვ.73). (უფრო დანვრილებით ამ თემაზე იხ. სტატიების კრებული – „ქართული სუფრა და სამოქალაქო საზოგადოება“, თბ., 2000 წ.). არაა გასაკვირი, რომ ზნეობრივი რეაქცია „რეალობიდან გაქცეულ“, თვითირონიის უნარს მოკლებულ, „მუმიფიცირებულ“ საზოგადოებაზე კვლავ ძირითად დისკურსად აღიქმება, როდესაც მკვლევარის მხერა „ბედნიერი ერის“ ავტორზე გადაინაცვლებს: „დღეს შეიძლება, გაგვიჭირდეს იმის გააზრება, რომ პირველმა მან გაბედა ხმამაღლა განცხადებინა ჩვენს თა-

ნაარსებობაში არსებული ფუნდამენტური მანკის შესახებ, რომლისთვისაც ვერა და ვერ მიგვეგნო, თუნდაც იმ მიზეზით, რომ არც კი ვეძებდით და რომელიც სულიერების სასაფლაოდ აქცევდა (და ზედმეტად ხშირად დღესაც აქცევს) ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებას და, ამასთანავე, მანვე გვაუწყა იმ პირველადი ხმიანების შესახებ, მნიშვნელობას რომ გვანიჭებს და ჩვენს თანაყოფნას ქართულ თანაყოფნად აფორმებს“ (გვ. 100).

ზაზა ფირალიშვილი ილიას დროინდელი ქართული საზოგადოების უნუგეშო სურათის სიღრმეში ჩანვდომას ცდილობს: „შესაძლოა, ისტორიოგრაფიული თვალსაზრისით შეცდომას ვუშვებდე, – ნერს იგი, – მაგრამ ვფიქრობ, რომ სწორედ 1832 წელი ახდენს სიმბოლიზებას იმ მომენტისა, როდესაც ჩვენი ისტორიული იდენტობა ხელიდან გავგისხლტა“ (გვ. 90). ვიდრე ამ ტირადის ავტორს შევეკამათებოდეთ, მოდით, გადავიკითხოთ გიორგი გოზალიშვილის „1832 წლის შეთქმულება“-ში თავმოყრილი დაკითხვის ოქმები, ვნახავთ, როგორ დაასმენს საგამოძიებო კომისიასთან ალექსანდრე ჭავჭავაძეს მისივე სიმამრი, ან გავიხსენოთ ახლა უკვე „ლიტერატურული კოლაბორაციონიზმის“ პირველი ნიმუში: კრწანისის ბრძოლის მონაწილის, შემდგომ კი რუსეთის არმიის გენერლის გიორგი იესეს ძე ერისთავის (1760-1863) „მამულის გამოხსნისათვის“-შეთქმულთა დასაკნინებლად დაწერილი ლექსი – „დოდავეს, გვართ სისხლამღვრეულს, უგვარკუდოსა...“. ეგებ, აღარც მოგვინდეს კამათი... საყოველთაოდ ცნობილია, როგორი კვალი დატოვა ქართულ ლიტერატურაში სწორედ ამ ისტორიულ მონაკვეთში წარმოშობილმა რომანტიზმმა, მაგრამ XIX საუკუნის 30-იანი წლების „პოლიტიკური რომანტიზმი“ (კიტა აბაშიძის ტერმინია) აბსოლუტური კრახით დამთავრდა, რომლის სუსხსაც კიდევ დიდხანს ჰყავდა ტყვეობაში „ისტორიიდან განდევნილი ქვეყანა“.

ქართულ ლიტერატურულ მეტყველე-

ბაში გამჟღავნებული ეს „მონუსხულობის სინდრომი“ კარგად შენიშნა ზაზა ფირალიშვილმა და კალამი/ყალამი არ დაუზოგავს ამ ბოსხისმაგვარი, გროტესკული პანორამის შესაქმნელად. თავისი წიგნის ერთ-ერთ ყველაზე ექსპრესიულ პასაჟში იგი ნერს, რომ ეს „მონუსხულობის სინდრომი“, ანუ „არსებობის ნების ტოტალური დეფიციტი“ „პირველ რიგში, ჩანდა იმ ფსევდოარქაულ მეტყველებაში, რომლითაც გაუღენთილი იყო ქართული ლიტერატურა და ინტელექტუალური სალონები. ამ მეტყველების ყალბ პათეტიკას და ფსევდოეპიკურობას კვდომა უნდა დაეფარა, მაგრამ, სინამდვილეში, მასვე ადასტურებდა. ყველაზე ნათლად, ალბათ, სწორედ ამ ენაში, ამ უცნაურ, უსიცოცხლო, ყოფიერებასთან შეხვედრის სიხარულს მოკლებულ პომპეზურ მეტყველებაში ჩანდა იდენტობადაკარგული ხალხის ტრაგედია“ (გვ. 92). ისტორიის რეალური განცდა ჰკარნახობს „ქართული კალეიდოსკოპის“ ავტორს, აღიაროს, რომ „ილიასა და მის გარემოცვას კვდომის ინერცია არ შეუჩერებიათ, ეს შეუძლებელიც იყო. მათ საამქაროზე გამოიტანეს იგი და მისი საპირწონე სიმძიმის ცენტრი შექმნეს. სწორედ ამით დაედო სათავე ჩვენს დაბრუნებას ისტორიაში“ (გვ. 101-102). (მინდა, აქვე აღვნიშნო, რომ დაინტერესებულ მკითხველს ამ დებულების ფუნდამენტური დასტური შეუძლია, იხილოს შოთა რუსთაველის ინსტიტუტის ამ წლის დასაწყისში გამოცემულ მონოგრაფიაში „ლიბერალიზმის ეპოქა ქართულ ლიტერატურაში“).

დაკვირვებით თუ წავიკითხავთ ზაზა ფირალიშვილის ტექსტს, ვიგრძნობთ, როგორი ფაქიზი ლიტერატურული ყურთასმენა ქმნის მისი ნარატივის ემოციურ კონტრაპუნქტს, როგორ დროულად ცვლის იგი რეგისტრს, როგორ მიმართავს სულის მოსათქმელ პაუზას და როგორი დამუხტული გვასმენინებს ფინალურ „ფორტეს“: „...ილიას მთავარი დანატოვარი – მართლად და პატიოსნად

აზროვნების უნარი – კვლავ ჩვენს უპირველეს ქრისტიანულ მოვალეობად და სსნად რჩება“ (გვ. 104).

რამდენიმე ფრაგმენტი ვაჟას შესახებ: ვაჟა-ფშაველასადმი მიძღვნილი „ფრაგმენტები“ ფრიად ორიგინალურად იწყება – 1882 წელს თბილისში და შემდგომ ქუთაისში მიხაი ზიჩის მიერ დადგმული „ცოცხალი სურათების“ აღწერით. გაუგებარია, რა არ მოეწონა ამ ზაზა ფირალიშვილს რუსთაველის პერსონაჟების თეატრალიზებულ გაცოცხლებაში?! ორივე ქალაქი გახალისდა, ისედაც ცნობილი ლამაზმანები და უღვაშებდანკეპილი არისტოკრატები – საყოველთაოდ ცნობილი გახდნენ, კიდევ რამდენს მიზეზი მიეცა, რუსთაველის პოემა გადაეკითხა... ამას კი არა და არ მოსწონს! და, აი, რას წერს: „ცოცხალი სურათების ესთეტიკა იქცა ძალზე ზუსტ გამოხატულებად ისტორიაში ღირსეული დაბრუნების იმ სუროგატული სტრატეგიისა, დღემდე რომ არის ჩვენი ატმოსფერო გაჟღენთილი. ამ ფენომენში თავს ბევრი რამ იყრია: ისტორიიდან განდევნის გამო ასწლეულების განმავლობაში განცდილი სასონარკვეთაც, პრეტერისტული ზმანებებიც, პათეტიკური რომანტიკაც და გაქცევაც იმ პასუხისმგებლობისაგან, რომელსაც „აქ და ახლა“ აკისრებს პიროვნებას და საზოგადოებას. ... პეტერბურგში მალე მიხვდნენ, რომ ყოველივე ეს იოლად შეიძლებოდა, ქცეულიყო, პოლიტიკური თვალსაზრისით, უწყინარ გართობად.

... ყალბი მარგალიტებით გამართული ასეთი ნაციონალისტური თამაშობანა არათუ არ ემუქრებოდა იმპერიის ინტერესებს, პირიქით, შეიძლებოდა, მომსახურებოდა კიდევ და დროდადრო გაღვიძებული ეროვნული ენერჯის ფუჭად დახარჯვის საუკეთესო საშუალებად ქცეულიყო: ყალბი მიზნებისაკენ პათეტიკური ენთუზიზმით სვლად, სურვილად, რომ ჩვენი თავი ჩვენივე ნებით გვექცია გახვევებულ სამუზეუმო ექსპონატებად. ასეთი საზოგადოება კი უმალ რეალურ

ისტორიულ ინტერესებს დათმობდა, ვიდრე თავის პათეტიკურ განწყობებს“ (გვ. 105-106). როგორი ჩაკირკიტება იციან ამ ფილოსოფოსებმა?! არადა, რა სწორნი არიან!

„ცოცხალი სურათების“ პარადიგმას „ქართული კალეიდოსკოპის“ ავტორი უპირისპირებს ვაჟა-ფშაველასა და ნიკო ფიროსმანის სამყაროს, რადგან, მისი რწმენით, ამდაგვარი „ცოცხალი სურათები“ სინამდვილეში კვდომას განასახიერებდა იმ კულტურისა, რომელსაც ცხოველმყოფელობა, „ვიტალური ძალა და არსებობის ნება“ ჯერ ვაჟა-ფშაველამ, შემდგომ კი ნიკო ფიროსმანმა შესძინეს: „ვაჟამ მოიტანა სწორედ ის, – წერს ზაზა ფირალიშვილი, – რაც ასე აკლდა ჩვენს სულიერ გარემოს: ყოფიერებასთან კავშირი და დაუოკებელი ვიტალური ძალმოსილებით გაჟღენთილი ნება იმისა, რომ ჩვენი სულიერება ღვთის პირველადი სიტყვის ამსახველი იყოს. რაც მთავარია, მას მოაქვს ნება იმისაც, რომ დანგრეულიყო სულის გახვევებული ფორმები, ხოლო კულტურის შემქმნელი მეტაფორები კვლავ თავისი პირვანდელი ძალით იწვევდნენ რეზონანსს“ (გვ. 114).

ავტორისეული ინტენცია წამიერად მიგვახედებს გრიგოლ რობაქიძისაკენ, რომელიც წერდა, რომ ვაჟა, „მკვდრეთით აღმდგარი ძე მითოლოგიური წარსულისა... მწყემსური ყოფისაგან დიდად შორს არ წასულა; მაგრამ მისთვის, განმჭვრეტი მწყემსისათვის, ჩუმ და იდუმალ ღამეში გადახსნილია ვარსკვლავთა ზეცა, და იგიც, სამყაროს საერთო მდუმარების ჟამს, გარდასახავს ცის ამ საიდუმლოს თავისი ლერწმის სალამურის მომნიბლავ ხმებად“ (გრიგოლ რობაქიძე, „ვაჟა-ფშაველა“. წიგნში: „ქართული სიტყვიერება“, ტ. 10, თბ., 2012, გვ. 93). და კიდევ ერთი ფრაზა რობაქიძისა: „მთავარი მოტივი ფიროსმანისა არის ქართული „მინა“. მე არ შემიძლია, მეორე სახელი დავასახელო, გარდა ვაჟა-ფშაველასი, რომელსაც ასე ეგრძნოს ამ მინის „დედობა“, დლეობა,

ღრეობა!..” (იქვე, „ნიკო ფიროსმანი“, გვ. 143). რა სწორი იყო მიგელ დე უნამუნო, როდესაც თავისი „ინტრაისტორიის“ ძირითადი კონცეპტის თანახმად, ამა თუ იმ ეთნოსის „აკადემიურ“ ისტორიაზე უფრო მრავლისმეტყველ ფენომენად მის სულიერ ნიაღში დაბადებული მითების, პოეზიისა თუ არტეფაქტების ერთობლიობას მიიჩნევდა...

სიზმრად გამოღვიძება (ესე ოთარ ჭილაძის შესახებ): „ქართული კალეიდოსკოპი“ ჩვენს ისტორიულ-კულტუროლოგიურ გაღრევაში ერთობ იშვიათ გამოწვევას ეკუთვნის და ეს გამორჩეული თვისება განსაკუთრებით იგრძნობა ნიგნის ბოლო თავში. აქ ესეისტური ნარატივი, ერთი შეხედვით, არ სცილდება ოთარ ჭილაძის „გოდორის“ სიუჟეტს, მაგრამ სინამდვილეში არა მხოლოდ კომპოზიციურად, აზრობრივადაც ამთლიანებს და ასრულებს ქართული ისტორიის სამსაუკუნოვანი მონაკვეთის ავტორისეულ რეტროსპექტივას, სწორედაც რომ, ონტოლოგიური გადმოსახედიდან. მთელი ეს ფინალური თავი ერთი მეტაფორის – „სიზმრად გამოღვიძების“ განშლავს. დაკარგული იდენტობის ძიებამ ავტორი სწორედ ამ მეტაფორასთან მიიყვანა და ათქმევინა: „ამ რამდენიმე ხნის წინ მივაგენი, რომ ოთარ ჭილაძეს ერთ-ერთ ინტერვიუში 80-იანი წლების ჩვენს საზოგადოებრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებით, სულ ორიოდ ფრაზით, სიზმარში გამოღვიძება უხსენებია. არადა, უკვე დაწერილი მქონდა, რომ მისი პერსონაჟები სიზმარში გამოღვიძებულებს მაგონებენ... ჩემთვის ეს აღმოჩნდა ერთ-ერთი ყველაზე ზუსტი მეტაფორა იმ მდგომარეობის აღსაწერად, რომელშიც გასული საუკუნის ბოლოდან ვიმყოფებით. ... ის, რაც გაღვიძება და ისტორიაში დაბრუნება გვეგონა, სინამდვილეში გაღვიძების დასიზმრება ყოფილა“ (გვ. 132). რაღაც მეტაფიზიკური ტკივილით წერს ზაზა

ფირალიშვილი იმ „თავქარიან ალტკინებაზე“, რომელმაც იმპერიის კედლებში პირველი ბზარის დანახვისთანავე აიტაცა ქართული საზოგადოების აქტიური ნაწილი; იმ გამოუყენებელ შანსებზე, რომელიც მანვე, შემდგომ უკვე დიდ პოლიტიკურ თამაშში ჩართულმა, ეგზალტირებულ მიტინგებს ანაცვალა და იმ დანაკარგზე, რომლებითაც შეაბიჯა XXI-ე საუკუნეში („ჩიხიდან გამოსავალი ერთგვარ კოლექტიურ სუიციდში აღმოჩინეს და უცნაური ენთუზიაზმით მოგვიწოდებდნენ მისკენ“).

მაგრამ, საბედნიეროდ, „ჩიხიდან გამოსავალი“ „ქართული კალეიდოსკოპის“ ავტორისათვის მაინც არსებობს და ეს „სულის უკიდურესი სიფხიზლეა“. ის სიფხიზლე, რომელმაც ოთარ ჭილაძის „გოდორი“ უკვე XXI-ე საუკუნეში ერთ გამორჩეულ ზნეობრივ გზამკვლევადა მოუვლინა მენტალურ ჩიხში აღმოჩენილი საზოგადოების „დიდ თუ პატარა მამხილებლებს“. არაა ძნელი შესამჩნევი, რომ „ქართული კალეიდოსკოპის“ ფინალური ჟღერადობა – ნაკლებ დრამატული და, ასე თუ ისე, მაიმედებელიც, „გოდორის“ თემებზე რეფლექსიამ განაპირობა. რალა თქმა უნდა, პირველ რიგში, ოთარ ჭილაძეს გულისხმობს ზაზა ფირალიშვილი, როდესაც წერს „განსაკუთრებული ძალის ადამიანებზე“, რომლებიც ფხიზლად „გვდარაჯობენ, რათა ისტორიულ და ეთნოგრაფიულ ილუზიებში ჩაძირული სულიერება ჩიხში საბოლოოდ არ ჩარჩეს. ისინი ახერხებენ, მკვდარ ფორმებსა და მოჩვენებით დინამიკაში ამოიციონ ჩვენი სულის ის ვიბრაციები, რომლებიც, თუ ძალისხმევაც იქნა, ჩვენივე ღირსების საშენ მასალადაც შეიძლება იქცეს“ (გვ. 145).

„ქართული კალეიდოსკოპის“ არშიებზე ამ ბოლო მინაწერში გულწრფელად შემოიძლია ვთქვა, რომ ზემოხსენებულ „გაბედულ მამხილებელთაგან“ ერთ-ერთად სწორედ ამ ნიგნის ავტორი მიმაჩნია.

ხილი განსხვავებულ კულტურებს შორის

ჰოლანდიურ-ქართული პროექტის დაარსებიდან ორი წლის თავზე საქართველოს პარლამენტის ეროვნულ ბიბლიოთეკაში გაიმართა შემაჯამებელი შეხვედრა-გამოფენა, რომლის ავტორი და სულისჩამდგმელი იყო ჰოლანდიაში მოღვაწე ქართველი პოეტი და მხატვარი ზურაბ კალანდაძე, ხელოვნების ნიმუშთა პრომოუთერი კი სამხატვრო გალერეისა და გამომცემლობის მფლობელი, კომერსანტი კრის კონეინენდაიკი. პროექტში, რომლის სახელწოდებაცაა „ქართული თანამედროვე ხელოვნება“, მონაწილეობდნენ მხატვრები: **ლევან კვარაცხელია, ზაალ მელვინეთუხუცესი, თემურ ხმალაძე, ნუგზარ კალანდაძე, ზურაბ კალანდაძე, ნუგზარ კახიანი, გია**

ცხადაია, რაფაელ რუბენი, დავით პოპიაშვილი, ეკა ოკიაშვილი, გიორგი კუხალაშვილი, მერაბ გაგილაძე, დავით გიუნაშვილი, რევაზ კვარაცხელია და მონვეული მხატვარი უკრაინიდან – იულია უნტილოვა.

სალამოს უძღვებოდა პოეტი ბალათერ არაბული. მომხსენებლები – კრის კონეინენდაიკი, ჯემალ კუხალაშვილი, დავით ანდრიაძე, მაია ნინიძე. აქვე დამსწრე საზოგადოება გაეცნო ზურაბ კალანდაძის ლექსების ახალ კრებულსაც – „მინტერესებს“ (გამომცემლობა „მთანმინდა“). წიგნი ავტორისავე გრაფიკული ნამუშევრებით არის გაფორმებული.

კრის კონეინენდაიკმა, რომელიც საქართველოს პირველად სტუმრობდა,

ისაუბრა პროექტის მნიშვნელობაზე, მის შედეგებზე, მიზნებსა და ჰოლანდიელ ხელოვნებათმცოდნეთა შეფასებებზე.

თავის ვრცელ და ემოციურ გამოსვლაში ბატონმა კონეინენდაიკმა განაცხადა, რომ, თანამედროვე ქართული ხელოვნების შეფასების თვალსაზრისით, ცალსახად გამოიკვეთა მთავარი მამოძრავებელი ძალა – სულიერება და აღნიშნა: ის, რაც ჩვენ დავკარგეთ – საქართველოში ვიპოვეთ და ამაში უდიდესი წვლილი ბატონ ზურაბ კალანდაძეს მიუძღვის.

ჰარმონიის მხატვარი

ბოლო ათი წელიწადია, ბატონი ზურაბი ინტენსიურად მუშაობს დასავლეთში ქართველი მხატვრების პოპულარიზაციისთვის. მან კრის კონეინენდაიკთან ერთად ჰოლანდიაში ოცამდე პროექტი განახორციელა და გამოსცა არაერთი კატალოგი, რამაც სასურველი შედეგი გამოიღო: ქართული ხელოვნება, თავისი სულიერებითა და მკვეთრად გამოხატული ინდივიდუალობით, მიმზიდველი აღმოჩნდა ჰოლანდიელებისათვის – ქართველ შემოქმედთა ნამუშევრებით სერიოზულად დაინტერესდნენ მაღალი რანგის ხელოვნებათმცოდნეები და ფერწერის მოყვარულები, რის შემდეგაც ჩვენი თანამემამულეების ნამუშევრებზე მოთხოვნა გაიზარდა.

„ზურაბ კალანდაძე იმ თაობის წარმომადგენელია, რომელიც თვითმხილველია საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლის, სამოქალაქო დაპირისპირების, რუსეთ-საქართველოს ომისა და ემიგრაციული ცხოვრებისა. ყოველივე ამის ანარეკლი

ნათლად ჩანს მის შემოქმედებაში. მისი შემოქმედებითი არეალი მოიცავს: მხატვრობას, პოეზიას, ლიტერატურათმცოდნეობას და სარედაქციო-საგამომცემლო საქმიანობას. ქართულ, ჰოლანდიურ, ინგლისურ და რუსულ ენებზე გამოცემული აქვს პოეტური და მხატვრული ნაწარმოებების ორ ათეულამდე კრებული. „მანტერესებს“ მისი ლექსების მეოთხე გამოცემა ქართულ ენაზე. კითხულობ კრებულს და პირველივე ლექსიდან პოეტისა და მხატვრის ერთიანი და განუყოფელი სამყაროს ზემოქმედების ქვეშ ექცევი: „უტყვ ტილოზე ფიქრების / უსხეულო ნაყოფებს / ფუნჯით ამოვუძერწე / სხეული ნაირფერი, / მივეც სახე სხვადასხვა, / თავისუფლად ვამყოფე, / ისე, ვით გალიიდან / გაშვებული ფრინველი“.

ზურაბ კალანდაძის შემოქმედება –

ფერწერა და პოეზია – ერთი მთლიანი სამყაროა, სადაც ფერი და შტრიხი აძლიერებს სიტყვის ძალასა და სიღრმეს; გრძნობა და წარმოსხვა ქმნის შთამბეჭდავ სურათს და ყოველივე ეს სამყაროსეულ ჰარმონიაშია, რომელიც სულის ღრმა პლასტიკამდე აღწევს: „ხელთ გიპყრია უბასრესი მახვილი – სიტყვა მჭრელი, / სულით ნასათუთარი, / საუკუნეს ესმის შენი ძახილი / ადამიანს წრფელი სიტყვა უთხარი“.

ცნობილმა ჰოლანდიელმა ხელოვნებათმცოდნემ, სიკა რომაინ ჰედმანმა, თავის სტატიაში ბატონ ზურაბს „ჰარმონიის მხატვარი“ უწოდა და ამ ორ სიტყვაში ჩაატია იმ ღირებულებათა არსი, რომელიც ზურაბ კალანდაძის შემოქმედებას ახასიათებს.

ბევრი ცნობილი ხელოვნებათმცოდნე

წერს ჩვენი თანამემამულის შემოქმედებაზე, მათ შორის, პროფესორი ენგელბერტ ბროკჰაუსი, რომელიც აღნიშნავს: „ზურაბ კალანდაძის შთაგონების წყარო, მუზა, არის სამშობლო, საქართველო, რომელიც არასოდეს შორდება მის სულს“. სწორედ ეს უწყვეტი სულიერი კავშირი სამშობლოსთან არის ის ძალა და ენერჯია, რომელიც არა მარტო მის შემოქმედებაში ჩანს, არამედ იმ დიდ მამულიშვილურ საქმეშიც, რომელსაც უკვე ათეული წლებია ეწევა უცხოეთში.

ბატონი ზურაბის შემოქმედების ქვაკუთხედი, ბირთვი, საიდანაც მისი ხელოვნება ამოიზარდა და მსოფლმხედველობა ჩამოყალიბდა, ქართული ანბანია. ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი პიტ აგვუსტაინი თავის რეცენზიაში სწორედ ამას უსვამს ხაზს: „ზურაბ კალანდაძის მხატვრულ ნამუშევრებს საფუძვლად უდევს ქართული ანბანის გრაფიკული სტილისტიკიდან ამომავალი ფორმათა ენა, მზის სიუხვე და... მშობლიური მხარის კულტურაზე დამყარებული ფერთა გარდამავალი ტონები და თემატიკა“.

ქართული დამწერლობის ანარეკლს ზურაბ კალანდაძის შემოქმედებაში საგანგებოდ შენიშნავს ტამარა ჩუდინოვსკაიაც (ხელოვნებათმცოდნე, დოქტორი): „ხელოვანის შემოქმედების საწყისი, გენეტიკა, სისხლის ძალა თავს იჩენს და ვლინდება მეოცე საუკუნის ავანგარდული ხელოვნების მიერ ნაშობ საერთაშორისო ფორმათა ენაში, მაგრამ კლასიკური ავანგარდისაგან მის სტილს გამოარჩევს პოეტური ხედვა და მკვეთრად ნაციონალური აქცენტები“. ხოლო მიხეილ გერმანის (ხელოვნებათმცოდნე, დოქტორი) აზრით: „იმის გამო, რომ მის ფერწერულ ტილოებში ერთდროულად შეიგრძნობა ბგერა, უჩვეუ-

ლო რიტმიკა და ლიტერატურული რემინისცენციების მთელი ფეიერვერკი, ისინი უამრავ ასოციაციას იწვევენ და განსაკუთრებულ ზემოქმედებას ახდენენ მნახველზე“. მხატვარი ჰუბ ტილენი კი აღნიშნავს: „პირველი შთაბეჭდილება, რომელიც ჩემში მისმა ნახატებმა გამოიწვია, იყო ასოციაცია პოეზიასთან“. იგივე განცდა ჩანს ქართველი ხელოვნებათმცოდნის, ალექსანდრე ჩხაიძის შეფასებაშიც: „ლირიზმი, პოეტურობა, რომელიც ვლინდება ზურაბ კალანდაძის მხატვრულ ტილოებში, მისი სულის მდგომარეობა და მსოფლალქმეა“.

გამომცემლობა FCA Editions-ის დირექტორი, კრის კონეინენდაიკი ასე აფასებს ზურაბ კალანდაძის შემოქმედებას: „მან მოახერხა ხიდის გადება განსხვავებულ კულტურებს შორის, რაშიც ხელოვანს მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი მისმა წარმომავლობამ და კულტურულმა მემკვიდრეობამ“.

ძნელია, ერთ სტატიამი ჩაატო ზურაბ კალანდაძის სრული შემოქმედებითი პორტრეტი, მაგრამ რამდენიმე ამონარიდი ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორის, მაია ნინიძის, ნარკვევიდან, ვფიქრობ, კიდევ უფრო მეტ და მნიშვნელოვან ინფორმაციას მიაწოდებს მკითხველს:

„ჰოლანდიელები ზურაბს თავიანთ მწერლად და მხატვრად მოიხსენიებენ, მაგრამ, ამასთანავე, მის პოეზიასა და ფერწერულ ტილოებში ყველა ერთხმად აღნიშნავს ქართული ფესვის სიმძლავრეს, რამაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა მისი ინდივიდუალური სტილის ჩამოყალიბებაში“.

ზურაბ კალანდაძის ლექსების რუსულ ენაზე მთარგმნელი ირენა სერგეევა აღნიშნავს: „როდესაც უახლოვდები ამ დალოცვილი ქვეყნის უკიდურესად თვითმყოფადი კულტურის სიღრმესა და ამოუნურაობას, ამავე დროს უახლოვდები ამ ხელოვანის უნიკალურ სამყაროსაც“.

1996 წელს ჰოლანდიურ ენაზე გამოვიდა ზურაბ კალანდაძის პირველი პო-

ეტურ-გრაფიკული წიგნი „ცრემლები“; ასევე გამოვიდა კრებული „გრძნობების თეატრი“, რომელიც პეტერბურგელი ქართველი მხატვრის ლევან კვარაცხელიას ნახატებით არის გაფორმებული, შერეული კრებული – „გაშალე ფრთები“ კი ახალგაზრდა მხატვრის, ეკა ოკიშვილის ფერწერით. კრებულებში: „ვეროპული ბალები“ და „ცისფერი სარკმელი“ ზურაბ კალანდაძის ლექსებთან ერთად წარმოდგენილია სხვადასხვა შემოქმედთა ფერწერული ტილოებიც.

2000 წელს ზურაბ კალანდაძემ და ელგუჯა გიუნაშვილმა ამსტერდამში გამოსცეს უაღესად მნიშვნელოვანი წიგნი „ბიბლიის ლექსიკონი“ (ორ ტომად) და 1000 ეგზემპლარი საჩუქრად გადასცეს საპატრიარქოსა და თბილისის უნივერსიტეტს.

2008 წლის აგვისტოს ომის დროს ზურაბ კალანდაძემ ჰოლანდიაში თავი მოუყარა სხვადასხვა ეროვნების თანამოაზრეებს: პოეტებს, მხატვრებს, მუსიკოსებს

გიორგი კუხალაშვილი და მისი ნახატი.

და სამ ქვეყანაში – ჰოლანდიაში, ბელგიაში და გერმანიაში ოცი მშვიდობიანი აქცია გამართა.

2012-2013 წლებში დაიბეჭდა ზურაბ კალანდაძის ორი საავტორო წიგნი: „გრაფიკა და პოეზია“ და „ფერწერა და პოეზია“. 2012 წელს კი პოეზიისა და ფერწერის გვერდით პოეტის ერთი ლექსის – „მფრინავი ფოთლები“ გამოცემაში გაჩნდა მუსიკა-ლექსი, რომელიც დაიბეჭდა ავტორისეულ ფერწერასა და მის მიერვე შექმნილი მელოდიის პარტიტურასთან ერთად.

მიუხედავად იმისა, რომ ხელოვანი ტრადიციებს უდიდეს პატივს სცემს და სულიერი ღირებულებები ხელშეუხებლად მიაჩნია, იგი ახალი ფორმებისა და გამომსახველობითი საშუალებების მუდმივ ძიებაშია. მისთვის არ არსებობს ყრუ კედელი არც ხელოვნების სხვადასხვა დარგს (პოეზია, მხატვრობა, მუსიკა) და არც შემოქმედებით პრინციპებსა თუ მეტოდებს შორის. XX საუკუნის მიწურულს

სხვადასხვა სტილისა და მიმდინარეობის ჰოლანდიელ მხატვრებთან: იუჟინ სტინისა და ჰარი ფლამინგსთან ერთად ჩამოაყალიბა მხატვართა ჯგუფი – „არტტრიო კონტრასტი“. როგორც ზურაბ კალანდაძე ამბობს, ეს შემოქმედებითი გაერთიანება შეიქმნა დამოკიდებულებათა მრავალფეროვნებისა და იმ დიდი განსხვავების წარმოსაჩენად, რომლებიც თავს იჩენს მხატვრობის სამყაროში გამოხატვის ფორმების მხრივ“.

● ჩვენი ჟურნალი დაინტერესდა ბატონი ზურაბის შემოქმედებით და მისგან მცირე ინტერვიუ აიღო.

– ბატონო ზურაბ, ამ პროექტის დეტალებზე მინდა გაგესაუბროთ. კონკრეტულად როგორ დაიწყო?

– ჯერ კიდევ 10 წლის წინათ გამიჩნდა სურვილი, ქართველი მხატვრები ჰოლანდიელებისათვის გამეცნო. ჩემი იდეა ჩემს მეგობარს, ჰოლანდიელ პოეტს, უილიამ კოკენს გავეუზიარე და მანაც აიტაცა. ბატონ კოკენს თავისი გალერეაც აქვს, რაც ამ იდეის განხორციელებას აიოლებდა. გამოფენათა სისტემაში მოყვანა და ნამუშევრებისათვის კომერციული მნიშვნელობის მინიჭება ხელოვნების ნიმუშთა პრომოუტერმა, კომერსანტმა კრის კონეინენდაიკმა ითავა. იგი სამხატვრო გალერეისა და გამომცემლობის მფლობელიცაა. ერთი სიტყვით, შემოქმედებითი და კომერციული ტანდემი შეიქმნა და საქმეც დაიძრა.

– ბატონი კრის კონეინენდაიკი მარკეტინგულ მიმართულებას კუთრებდა?

– დიახ, მთელი ამ ათი წლის მანძილზე მისი თანადგომითა და ენთუზიაზმით ოცზე მეტი სამხატვრო და ლიტერატურული პროექტი განხორციელდა, რამაც მთლიანად 180 გამოფენა მოიცვა. იგი თავისი საქმის პროფესიონალი და საოცრად ფაქიზი ადამიანია. თითოეული ჩვენი თანამემამულის ნახატზე თავად მუშაობდა, სათუთად არგებდა ჩარჩოს, ფერავდა ლაქით და ურჩევდა ადგილს, სადაც

უნდა დაეკიდათ. გამოიცა არაერთი სარეკლამო ბროშურა, გამოქვეყნდა ასამდე რეცენზია. ამასთანავე, ზოგიერთ პროექტში ჩართული იყო ქართველ პოეტთა ლექსების ჰოლანდიური თარგმანები. ერთ-ერთმა ასეთმა წიგნმა, რომელშიც სხვებთან ერთად ორი ქართველი პოეტის (მათ შორის, ამ შეხვედრის წამყვანის, ბალათერ არაბულის) ლექსებიც იყო, გამოცემის კვარტლის „ყველაზე მეტად საკითხავი კრებულის“ ტიტული დაიმსახურა. ყველაფერი ეს კრის კონეინენდაიკმა უზრუნველყო ფინანსურად, რათა მაქსიმალურად წარმოჩენილიყო ქართული ხელოვნება.

– რომელი ქართველი მხატვრები გახდნენ ჰოლანდიაში ყველაზე პოპულარულები?

– პირველ რიგში, მინდა მოვიხსენიო ნუგზარ კალანდაძე და გია ცხადაია, რადგან ისინი ველარ მოესწრებიან თავიანთი გამოფენების გახსნას, მაგრამ მათი ხელოვნება ჰოლანდიელ ფერწერის მოყვარულებს დღესაც ახსოვთ. რაც შეეხება სხვებს, პოპულარული მხატვრები გახდნენ: მამა-შვილი ლევან და რევაზ კვარაცხელიები – პეტერბურგიდან; დავით გიუნაშვილი – ინგლისიდან; ნუგზარ კახიანი – ლიტვიდან; თემურ ხმალაძე, მერაბ

გაგილაძე, გიორგი კუხალაშვილი, დავით პოპიაშვილი, ეკა ოკიაშვილი, ზაალ მელვინეთუხუცესი. ამ მხატვრების ნამუშევრებმა ძალიან დიდი ინტერესი გამოიწვია ხელოვანთა წრეში, ფერწერის მოყვარულებსა და, ზოგადად, ფართო საზოგადოებაში.

– ბატონო ზურაბ, რამდენად შესაძლებლად მიგაჩნიათ ამ პროექტის განახლება, მხედველობაში მაქვს „ქართული თანამედროვე ხელოვნება“, სხვა მხატვრების ჩართვით?

– ვფიქრობ, ეს პროექტი განახლება იმავე იდეით, მაგრამ ახალი სახელით, რომელშიც სხვა მხატვრებიც მიიღებენ მონაწილეობას, რაც უდავოდ წაადგება ჩვენი ხელოვნების პოპულარიზაციას საზღვარგარეთ.

თქვენი ჟურნალის მეშვეობით, მინდა, კიდევ ერთხელ, დიდი მადლობა გადავუხადო კრის კონეინენდაიკს ქართული ხელოვნების დაფასებისათვის და იმედი ვიქონიო, რომ მომავალი პროექტების განხორციელების დროსაც ამოგვიდგება მხარში.

არტრევიუ მოამზადა

მარიკა კახაძემ

ფოტომასალა –

ქეთი გომართელმა